

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
BIBLIOTECA ȘTIINȚIFICĂ (INSTITUT) „ANDREI LUPAN”

ENCICLOPEDIA MOLDOVEI

REGISTRUL TEMATIC ADNOTAT
ȘTIINȚE ISTORICE

Chișinău, 2023

Lucrarea a fost elaborată în cadrul Programului de Stat (2020-2023), nr. 20.80009.1606.04 „Elaborarea științifică a Enciclopediei Moldovei și a Platformei electronice enciclopedice naționale în contextul dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”.

Alcătuitori:

dr. hab. Constantin Manolache, Ion Vârțanu, Dan Adauge,
Liviu Mancuș, Mihail Adauge, Silvia Donici, Valeriu Oprea,
Lidia Zasavițchi, Janna Nikolaeva, Marina Ticu,
Silvia Mîtcu, Natalia Niș, Maria Nichitenciu, Daniela Hadârcă,
Aliona Bujor, Tatiana Țoncu, Vladislav Nichitenciu

Editor: dr. hab. Constantin MANOLACHE

Redactor: Ion VÂRȚANU

Corector: Nadejda PASCARI

Copertă: Valeriu OPREA

Machetă: Maria NICHITENCIUC, Valeriu OPREA

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Științe istorice : Registrul tematic adnotat / Ministerul Educației și Cercetării, Universitatea de Stat din Moldova, Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”; alcătuitori: Constantin Manolache [et al.] ; editor: Constantin Manolache. – Chișinău : [S. n.], 2023 ([Blitz Poligraf]). – 288 p. – (Enciclopedia Moldovei, ISBN 978-9975-62-632-3 ; 17).

[80] ex.

ISBN 978-9975-62-634-7.

81'374.2:94

Ș 85

ARGUMENT

Registrul de termeni în domeniul științe istorice este elaborat de Centrul de Cercetări Enciclopedice al Bibliotecii Științifice (Institut) „Andrei Lupan” în perimetrul proiectului nr. 20.80009.1606.04 „Elaborarea științifică a Enciclopediei Moldovei și a Platformei electronice enciclopedice naționale în contextul dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”, încadrat în „Prioritatea Strategică IV Provocări societale” a Programului de Stat (2020-2023) și constituie bilanțul cercetărilor enciclopedice a termenilor din unul dintre cele 18 domenii ale Registrului general de termeni pentru „Enciclopedia Moldovei” și „Platforma electronică enciclopedică națională”.

Aplicând metodele de cercetare științifico-enciclopedică, pe baza surselor lexicografice și enciclopedice elaborate în perioada 1971-2022 în RSS Moldovenească/Republica Moldova, și a publicațiilor de specialitate recente, editate în Marea Britanie, Franța, Lituania, Ucraina, Federația Rusă, Spania, Bulgaria în domeniul științe istorice, au fost identificați, cercetați, analizați, precizați și adnotați 3 564 termeni, fără personalități. Potrivit Concepției „Enciclopediei Moldovei”, compartimentului științe istorice îi sunt rezervate până la 11 % din numărul total de termeni (cca 40 000 de termeni)¹. Așa că practic s-a respectat distribuția planificată.

Registrul enciclopedic propus include termeni de noțiuni și fenomene cu conținut cognitiv inovativ ce reflectă noile realități din toate ramurile istoriei în condițiile globalizării și informatizării: filosofia istoriei, istorie tematică, arhivistică, arheologie, paleografie, numismatică, genealogie, heraldică, muzeologie etc. La selectarea termenilor enciclopedici s-a ținut cont de integrarea materialului enciclopedic pe verticală și orizontală în cadrul domeniului și în baza principiului interdisciplinarității, cu posibilitatea completării și ajustării ulterioare a acestora la zi.

---

¹ Constantin Manolache, Didina Țăruș, Ion Xenofontov, *Concepția „Enciclopediei Moldovei”* [în 10 vol.] /Red. șt.: Demir Dragnev, Chișinău, Inst. de Studii Enciclopedice, 2011, p. 31.

Conținutul registrului este unul integrat, toți termenii enciclopedici au fost abordați din perspectiva unui cadru structural unic, în funcție de categoria de materiale enciclopedice, pentru a oferi eventualilor utilizatori ai „Enciclopediei Moldovei” o imagine integrală și profundă asupra dezvoltării lumii în ansamblu, societății și activității umane, culturii, științelor, tehnologiilor.

A

A CINCEA REPUBLICĂ FRANCEZĂ, sistemul politic cu forma de stat republicană în vigoare în Franța după 4 octombrie 1958 până în ziua de astăzi.

A DOUA REPUBLICĂ FRANCEZĂ, nume dat regimului politic din Franța care a fost un guvern republican ce a luat naștere după Revoluția de la 1848 și a supraviețuit până la lovitura de stat a lui Charles Louis-Napoléon Bonaparte în 1852.

A PATRA REPUBLICĂ FRANCEZĂ, instaurată în 1946.

A TREIA REPUBLICĂ FRANCEZĂ, regimul politic din Franța între 1870 și 1940.

ABAȚIA CLUNY, mănăstire benedictină din orașul Cluny, Franța.

ABWEHR, serviciu de informații și contrainformații în armata germană.

ABYDOS, oraș antic în Egipt.

ABYDOS, oraș antic în Anatolia.

ACADEMIA ATHONITĂ, instituție de învățământ întemeiată în 1749 în Muntele Athos; Athoniada.

ACADEMIA DE LA SFÂNTUL SAVA, vezi **Academia Domnească din București**.

ACADEMIA DOMNEASCĂ DIN BUCUREȘTI, instituție de învățământ (1694-1818).

ABAȚIE, mănăstire catolică cu statut special (împreună cu averea, domeniile ei), condusă de un abate sau o abatesă și care depinde de un episcop sau direct de papă.

ABDICARE, renunțare la tron a unui monarh.

ABOLIȚIONISM, (lat. abolitio – desființare, lichidare), mișcare politică apărută la sfârșitul sec. al XVIII-lea, care urmărea desființarea sclaviei negrilor din SUA, Franța, Marea Britanie; mișcare politică, socială care susține desființarea sclaviei.

ABORIGEN, băștinaș, autohton, indigen.

ABSOLUTISMUL LUMINAT, Despotismul Luminat, (fr. absolutisme), curent de idei și practici politice din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, specifice mai ales monarhiilor din centrul și estul Europei. Conceptul a fost formulat în 1847 de istoricul german Wilhelm Roscher.

ACADEMIA DOMNEASCĂ DIN BUCUREȘTI, școală superioară (1694-1818), înființată de Constantin Brâncoveanu. Important centru de cultură greacă, cu sediul la mănăstirea Sfântul Sava, iar în ultimii ani la Schitu Măgureanu.

ACADEMIA DOMNEASCĂ DIN IAȘI, (1714-1821), instituție de învățământ superior, fondată la Iași (capitala Principatului Moldova).

ACADEMIA PALATINĂ, (din Renașterea Carolingiană), școală fondată de împăratul Carol cel Mare.

ACADEMIA PLATONICĂ, școală filosofică idealistă, întemeiată de Platon (cca 387 î.Hr.) într-o grădină din apropierea Atenei, Grecia.

ACADEMIA ROMÂNĂ, cel mai înalt for științific și cultural al țării, înființat la 1 aprilie 1866, în timpul locotenenței Domnești, sub numele de „Societatea literară Română”, cu scopul de a stabili ortografia și de a elabora și publica dicționarul și gramatica limbii române.

ACADEMIA SLAVO-GRECO-LATINĂ DIN MOSCOVA, prima instituție de învățământ superior din Moscova, Rusia.

ACCEA, monedă.

ACORD, înțelegere, învoială, convenție etc. între două sau mai multe părți în vederea încheierii, modificării sau desființării unui act juridic.

ACORD CVADRIPARTIT PRIVIND BERLINUL DE VEST, acord internațional privind statutul Berlinului de Vest și a drepturilor locuitorilor lui.

ACORDUL ASUPRA BERLINULUI, din 1971, acordul celor patru puteri asupra Berlinului.

ACORDUL DE LA BELOVEJSKAIA PUȘCEA, reuniune de la 7 și 8 decembrie 1991 din Belarus, care a decis soarta URSS.

ACORDUL DE LA MÜNCHEN, înțelegere care a permis Germaniei naziste să anexeze Regiunea Sudeților care aparținea Cehoslovaciei. Regiunea Sudeților era situată în zona de graniță a Cehoslovaciei și era locuită în principal de etnici germani.

ACORDUL DE LA NYON, din anul 1937, conferința a avut loc la în perioada 10-14 septembrie 1937 și a vizat oprirea atacurilor piraiților asupra navelor străine din Marea Mediterană.

ACORDUL DE LA POTSDAM, (PROCLAMAȚIA DE LA POTSDAM), acord asupra politicii de ocupație și reconstrucție a Germaniei și a altor națiuni după încheierea luptelor celui de-al Doilea Război Mondial în Europa. Acordul a fost conceput și adoptat de principalele puteri victorioase – SUA, URSS și Regatul Unit – în timpul Conferinței de la Potsdam (numită în textul înțelegerii „Conferința de la Berlin”) din 17 iulie – 2 august 1945.

ACORDUL DE LA VIENA, 1941, privind aderarea Bulgariei la Pactul Tripartit.

ACORDUL DE PROCENTAJ, 1944, cunoscut și ca „Documentul obraznic”, a fost o înțelegere între premierul sovietic Iosif Stalin și prim-ministrul britanic Winston Churchill privind împărțirea Europei de sud-est în sfere de influență.

ACORDUL LATERAN, 1929, semnat între statul italian și Sfântul Scaun al Bisericii Romano-catolice.

ACORDUL LONDRA, 1854, acord semnat între Marea Britanie, Franța și Imperiul Otoman împotriva Imperiului rus.

ACORDUL MUSSOLINI-GRAHAM, din anul 1925, acordul dintre Marea Britanie și Italia referitor la Etiopia.

ACORDURILE DE LA BRETTON-WOODS, iulie 1945, conferință internațională cu temă monetară și financiară.

ACORDURILE DE LA CAMP DAVID, semnate între Egipt și Israel în 1978.

ACORDURILE DE LA DAYTON, tratate internaționale ce au încheiat războiul din Bosnia și Herțegovina 1992-1995.

ACORDURILE DE LA GENEVA, 21 iulie 1954, au marcat sfârșitul Primului Război al Indochinei, dintre Franța și Republica Democratică Vietnam.

ACORDURILE DE LA LOCARNO, sistem de acorduri și convenții parafate la Locarno (Elveția) de Marea Britanie, Franța, Germania, Italia, Belgia, Cehoslovacia și Polonia în 1925.

ACORDURILE DE PACE DE LA PARIS, 27 ianuarie 1973, a pus capăt implicării SUA în Războiul din Vietnam.

ACORDURILE SECRETULUI DE LA MADRID, 1887, 1891, acorduri semnate între Spania și Italia pentru a contracara expansiunea colonială a Franței în Marea Mediterană Occidentală; pentru o perioadă Spania a fost inclusă în sistemul Triplei Alianțe din 1882.

ACROPOLĂ, (gr. akros), citadelă în orașele din vechea Grecie, așezată pe o înălțime și adăpostind principalele edificii publice.

ACT, Act adițional, act caduc, act de brigandaj, document eliberat, emis etc.

ACTE NAVIGALE/NAVALE, 1651, 1660, legi engleze, care reglementau comerțul maritim.

ACTE ȘI FRAGMENTE CU PRIVIRE LA ISTORIA ROMÂNILOR, izvoare istorice.

ACTIUM, BĂTĂLIA DE LA ~, bătălie decisivă între urmașii lui Iulius Caesar.

ACTUL DE ÎMPUTERNICIRE, din 1933, lege germană care i-a conferit lui Adolf Hitler dreptul de a guverna prin decret, adică de a promulga proiecte legislative fără nicio procedură parlamentară.

ACTUL DE LA 23 AUGUST 1944, acțiunea prin care România a intrat în sfera de influență sovietică.

ACTUL DE SUPREMAȚIE, din 1534, document care l-a declarat pe regele Henric al VIII-lea și pe urmașii săi ca șef suprem al Bisericii, înlocuind papa.

ACTUL FINAL AL CONFERINȚEI PENTRU SECURITATE ȘI COOPERARE ÎN EUROPA, elaborat la Helsinki, semnat la 1 august 1975.

ACTUL KANSAS-NEBRASKA 1854, act legislativ adoptat în SUA.

ACTUL PARADISULUI, („Liber Paradisus”), 1257, invocarea divinității.

ACTUL UNIRII DE LA 1918, vezi **Unirea Basarabiei cu România din 1918**.

ACULTURAȚIE, preluare de către o comunitate a unor elemente de cultură materială și spirituală sau a întregii culturi a altei comunități aflate pe o treaptă superioară de dezvoltare.

ACVILĂ, pasăre heraldică.

AD-HOC, anume pentru acest scop, de circumstanță; Adunare ad-hoc.

ADMINISTRARE NAȚIONALĂ PALESTINIANĂ, autoritate palestiniană în Israelul anexat în sectorul râului Iordan și Fâșia Gaza.

ADUNAREA NAȚIONALĂ DE LA ALBA IULIA, (1 dec. 1918), acțiune de realizare a României întregite.

ADUNAREA NAȚIONALĂ DE LA BLAJ, 3/15–5/17 mai 1848, acțiune încadrată în mișcarea pașoptistă.

ADUNAREA NAȚIONALĂ DE LA TIRASPOL, 17-19 dec. 1917, congresul românilor transnistrieni/moldoveni la Tiraspol, precedat fiind de adunări pregătitoare la Tiraspol la 16 noiembrie și Grigoriopol la 21 noiembrie hotărându-se ca fiecare stat să trimită doi delegați.

AFACEREA DREYFUS, (1894-1906), scandal juridic și politic care a afectat Franța de la finele secolului al XIX-lea și a produs sciziuni majore în opinia publică.

AFACEREA WATERGATE, (în engleză Watergate Scandal), scandal politic și succes mediatic din anii 1970 din Statele Unite care a dus la o criză politică majoră, culminând cu demisia președintelui SUA, Richard Nixon.

AFRICA DE NORD, CAMPANIILE DIN ~, (1940-1943), parte a luptelor celui de-al Doilea Război Mondial, care s-au desfășurat între 10 iunie 1940 și 16 mai 1943.

AGAMEMNON, erou grec (cunoscut din Iliada). Era regele cetății Mycenae și urmaș al lui Atreus. Când Atreus a fost ucis de către Aegisthus, Agamemnon a fost izgonit din Mycenae împreună cu fratele său, Menelau.

AGAPIA, MĂNĂSTIREA ~, ctitorie a hatmanului Gavriil și a soției sale Liliana, zidită între 1644 și 1647, vast ansamblu monastic cu numeroase adăugiri și transformări, mai ales cele din 1823. Interiorul a fost pictat în 1858-1860 de către Nicolae Grigorescu.

AGATYRȘI, triburi din grupul tracilor de nord.

AGĂ, comandant; Agă de beșlii, aga ienicerilor.

AGENȚIA CENTRALĂ DE RECUNOAȘTERE, (engl. Central Intelligence Agency), instituție guvernamentală în sistemul puterii executive a SUA, care exercită funcțiile de culegere și analiză de informații externe și contraspionaj.

AGIE, organ administrativ din sec. XVIII–XIX în Țara Românească și în Moldova, însărcinat cu menținerea ordinii publice în capitală; totalitatea funcționarilor din această instituție.

AGIGHIOL, liman fluvio-maritim între brațul Sf. Gheorghe și L. Razim; 280 ha; sat în comuna Valea Nucarilor, județul Tulcea. Aici a fost descoperit un mormânt tumular de la sfârșitul sec. al V-lea î.Hr. – prima jumătate a sec. al IV-lea î.Hr. Atribuit unei căpetenii gete, conține un inventar foarte bogat în obiecte de argint, vase grecești și obiecte de podoabe feminine.

AGORA, piață publică în orașele Greciei antice unde se aflau principalele instituții și unde se țineau adunările publice; p. ext. adunare a poporului care se ținea în această piață.

AHAIA, denumirea antică a ținutului din Grecia situat în N. Peloponesului, extinsă în sec. al II-lea î.Hr. și asupra Greciei centrale și de S.; provincie romană creată în anul 27 d.Hr. de August; principat latin, fondat de cruciați în Pelopones (sec. XIII–XV), numit și Principatul de Morea.

AHEI, populație indo-europeană stabilită la începutul milen. II î.Hr. în Pelopones, unde a întemeiat puternice centre de civilizație. Una dintre cele patru ramuri ale vechilor greci; denumire generală a vechilor triburi grecești la Homer.

AHEMENID, IMPERIUL ~, numit și Primul Imperiu Persan, a fost un vechi imperiu iranian cu sediul în Asia de vest fondat de Cyrus cel Mare.

AIAX, personaje istorice.

AIGOS POTAMOS, BĂTĂLIA DE LA ~, a avut loc în anul 405 î.Hr., în apropierea gurii de vărsare a râului Aigos Potamos în Hellespont (Dardanele), între flota spartană și cea ateniană. A fost ultima mare bătălie din Războiul Peloponesiac.

AINALÎ-KAVAK, convenția explicativă ruso-turcă de la 10/21 martie 1779.

AKADEMOS, erou din Atica.

AKINAK, armă.

AKINCI, atacatori otomani.

AKKAD, oraș-stat.

AKSUM, capitala imperiului etiopian.

AL DOILEA IMPERIU FRANCEZ, regimul bonapartist imperial al lui Napoleon al III-lea, înființat din 1852 până în 1870, între a doua Republică și a treia Republică Franceză.

AL DOILEA RĂZBOI ITALO-ABISINIAN, (1935-1936), primul conflict armat dintre ele avusese loc deja în 1896, și s-a încheiat cu victoria Etiopiei la Adwa, care a respins astfel încercarea italienilor de a o ocupa. A fost o înfrângere care a stopat pentru moment expansionismul italian în Africa. Italia era prezentă în Cornul Africii din 1896, când trupele italiene au ocupat inițial portul eritreean Massawa.

AL DOILEA RĂZBOI AL INDOCHINEI, cea mai mare înfrângere a SUA din sec. XX.

AL DOILEA RĂZBOI CHINO-JAPONEZ, 1937, conflict major între China și Japonia.

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL, război global care a durat din 1939 până în 1945.

AL DOILEA ȚARAT BULGAR, (1185-1258), denumit Țaratul româno-bulgar de unii istorici români sau de bulgari și de istoriografia internațională, (1185-1396), stat multiethnic (regat) apărut la Dunărea de Jos în 1186, odată cu victoria bulgarilor și vlahilor răsculați din sudul Dunării împotriva Imperiului Bizantin, și dispărut în 1260 prin fragmentarea în state mai mici, cucerite în jur de 1396 de către Imperiul Otoman

AL TREILEA REICH, (al Treilea Imperiu, Imperiul German 1933-1945), desemnează statul german în perioada anilor 1933-1945, când țara a stat sub controlul ferm al partidului totalitar nazist NSDAP – Partidului Muncitoresc German Național-Socialist. A fost condusă de regimul dictatorial al liderului nazist, Adolf Hitler, denumit de germani, în acea perioadă, „der Führer”, în traducere „Conducătorul”.

ALANI, triburi de origine sarmată, care locuiau în sec. II-I î.Hr. în regiunea Mării Negre și în nordul Caucazului și care, împinși de huni, au ajuns, în sec. al V-lea, împreună cu vandalii, până în Spania și Africa.

ALĂUTA ROMÂNEASCĂ, revistă literară, Iași (1837-1838).

ALÂM, (tc. alim – cumpărare), dare (arendă) în sec. al XVIII-lea plătită de tătari domnului Moldovei.

ALBA IULIA (Bălgrad), oraș istoric.

ALBINA ROMÂNEASCĂ, între 1829 și 1849, director Gheorghe Asachi.

ALBURNUS MAIOR, azi localitatea Roșia Montana.

ALCEDAR, COMPLEX ARHEOLOGIC, cultură arheologică, sec. VI–III; X–XI î.Hr.

ALCEDAR-ECHIMĂUȚI, grup cultural arheologic.

ALCEU, poet liric grec, inventator al metrului sau versului alcaic (604 a.Hr.); mitologie, fiul lui Perseu și moșul lui Hercule.

ALEEA CLASICILOR, complex sculptural aflat în Grădina Publică „Ștefan cel Mare” din Chișinău.

ALEMDAR, (tc. „purtător de steag”), militar otoman.

ALESIA, oraș în Galia. Aici, în 52 î.Hr., galii răsculați conduși de Vercingetorix, au fost înfrânți de Cezar. Localizat ipotetic lângă Alise-Sainte-Reine (Franța).

ABUKIR, BĂTĂLIA DE LA ~, bătălie care a avut loc pe 1 și 2 august 1798 în Golful Abukir, situat la 15 km nord-est de Alexandria. Flota de război britanică sub conducerea amiralului Horatio Nelson, a învins flota franceză a lui Napoleon.

ALEXANDRIA, (Al-Iskandariyah), oraș în Egipt, înființat în 332-331 î.Hr.

ALFABET, totalitatea literelor, așezate într-o ordine convențională, reprezentând sunetele de bază ale unei limbi.

ALIANȚA ANGLO-JAPONEZĂ, (1902-1911), o alianță între Marea Britanie și Japonia, semnată în ianuarie 1902, alianța a fost reînnoită și extinsă în sfera de aplicare de două ori, în 1905 și 1911.

ALIANȚA CELOR TREI ÎMPĂRAȚI, 1893, alianță politică cu caracter defensiv.

ALIANȚA FRANCO-RUSĂ, (1893), alianță formată prin acordurile din 1891-1894; a durat până în 1917.

ALIANȚA PELOPONESIACĂ, alianță militaro-politică a polișurilor din Peloponezia sub conducerea Spartei.

ALIANȚE ANTIOTOMANE, lupta antiotomană desfășurată de Țările Române în Evul Mediu.

ALI-ILAHI, (din arabo-pers. – Ali este Dumnezeu), sectă.

ALIOBRIX, toponim celtic.

ALODIU, proprietate funciară liberă.

ALOGEN, care se deosebește prin natură și origine de mediul în care se află; Alogenetic.

ALTAMIRA, PEȘTERA ~, peșteră în Spania, la V. de Santander. (Cantabria). Celebră prin picturile rupestre reprezentând animale, datând din paleoliticul superior (Magdalenian). Descoperită în 1868 de Marcellino de Santuola, iar picturile în 1878.

ALTÂN, monedă.

ALVEOLĂ, motiv decorativ.

AMBROZIE, hrana zeilor.

AMENEMHET, numele mai multor faraoni.

AMENHOTEP, (Amenophis), numele mai multor faraoni din dinastia XVIII.

AMERICA LATINĂ, denumirea generală a țărilor situate în partea de sud a Americii de Nord, la sud de râul Rio Grande del Norte și în America de Sud.

AMFITEATRU, (gr. amphi theatron), edificiu destinat jocurilor publice, de formă circulară sau ovală, de obicei neacoperit, având la mijloc o arenă înconjurată de trepte (gradene) și tribune pentru public; sală de cursuri, de spectacole etc. cu locurile așezate în trepte sau pe un plan înclinat; configurație a unor terenuri muntoase sau deluroase în etaje circulare.

AMFITRION, stăpânul unei case în raport cu oaspeții săi; gazdă.

AMFORĂ, (gr. Amphoreus), vas mare de formă ovoidală sau sferică, cu două toarte, în care în Antichitate, se păstra și se transporta vinul, untdelemnul, grânele etc.

AMNAR, bucată de oțel cu care se lovește cremenea spre a scoate scânteii în vederea aprinderii fitilului sau iascăii; fiecare dintre stâlpii de lemn care se pun la colțurile unei construcții țărănești, pentru a sprijini acoperișul.

AMNISTIE, Amnistie internațională, organizație neguvernamentală internațională, care pledează pentru drepturile omului.

AMORITI, popor antic vorbitor al unei limbi semitice de vest, care a sălășluit la vest de Eufrat.

AMULETĂ, mic obiect căruia în vechime îi atribuiă putere magică de a aduce noroc; talisman.

ANACONDA, plan al unei operațiuni în războiul civil din SUA.

ANALIȘTI, persoană specializată în comentarea (și interpretarea) evenimentelor politice; membrii Școlii Analelor.

ANARHIE, stare de dezorganizare, de dezordine, de haos într-o țară, într-o instituție etc.; indisciplină, nesupunere a individului față de o colectivitate organizată.

ANEXAREA (OCUPAREA) BASARABIEI ÎN 1812, ocuparea teritoriului de est al Moldovei dintre Prut și Nistru de către Imperiul Rus.

ANEXAREA (OCUPAREA) BUCOVINEI, 1775, teritoriu Moldovei anexat de Imperiul Habsburgic.

ANEXĂ, ceea ce este alăturat sau alipit, ca element secundar sau dependent, pe lângă altceva mai important.

ANGLICANISM, religie de stat a Angliei, cu caracter reformat (o formă de protestantism).

ANGOBĂ, pastă ceramică.

ANIMISM, credință potrivit căreia orice în Univers, și el însuși, are un suflet sau este o ființă.

ANKER, unitate de volum.

ANONIMUL BRÂNCOVENESC, (Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717), cronică de la începutul sec. al XVIII-lea.

ANTANTA BALCANICĂ, alianță formată pe 9 februarie 1934, la Atena, de către Iugoslavia, România, Grecia și Turcia (fostul Bloc Balcanic).

ANTICHITATE, epocă a civilizației vechi, în special a celei greco-romane; vechime.

ANTIOHIA, oraș în Siria antică.

ANTITIRANISM, teoreticieni, politicieni din vestul Europei din sec. XVI–XVII. S-au opus puterii absolute a regelui.

ANTONINIAN, monedă romană.

ANTROPOGENEZĂ, procesul apariției și dezvoltării omului, a speciei umane; Antropogenie.

ANTROPOLOGIE, știință care studiază originea, evoluția și diversele tipuri fizice ale omului, în corelație cu condițiile naturale și social-culturale.

ANTROPOMORFISM, concepție care atribuie însușiri omenești unor lucruri, ființe sau procese din natură.

ANȚI, triburi slave, menționate în sec. VI–VII, care au constituit nucleul grupului slavilor de răsărit (rușii, ucrainenii, belorușii).

ANUL DOMNULUI, formulă care precede pe inscripții numărul anilor socotiți de la nașterea lui Isus Hristos.

AORSI, (gr. Ἀορσοί; lat. Aorsi), populație nomadă de origine iraniană.

APEDUCT, ansamblu de construcții și de instalații care servesc la transportarea apei de la locul de captare pînă la cel de folosire.

APELLA, adunarea spartanilor.

APELUL DE LA STOCKHOLM, document adoptat în 1950 prin care se cerea interzicerea necondiționată a armelor atomice.

APLICĂ, piesă ornamentală.

APOLLO, program cosmic.

APOLLONIA, (Iliria), numele mai multor orașe antice grecești.

APOLLO, nume care se dă (după un personaj legendar din antichitate) unui tânăr foarte frumos.

APOSTOLICII, (Frații Apostolici), erezie, Italia, 1260-1300.

APROBATAE CONSTITUTIONES REGNI TRANSILVANIAE ET PARTIUM, 1540-1653, cod de legi.

APROD, dregător.

APULIA, provincie în Italia antică între Apenini și Adriatica.

APULUM, centru militar, administrativ al Daciei Romane, sediul Legiunii XIII Gemina.

ARABIA FELIX, regiune din sudul Peninsulei Arabice.

ARAMEENI, populații semitice nomade care au trăit în antichitate în Palestina, Siria și Mesopotamia.

ARBORE GENEALOGIC, reprezentare grafică între urmașii unei persoane, pentru a arăta schematic gradul de înrudire al acestora în diferitele familii între ele.

ARBORE, biserică din județul Suceava.

ARBORELE VIEȚII, pomul vieții sau arborele cosmic este un simbol religios universal și creștin.

ARBOROASA, societatea studenților bucovineni.

ARC DE TRIUMF, monument ca o poartă în formă de arc ornat cu sculpturi și inscripțiuni în amintirea unor strălucite biruințe.

ARCADIA, curent literar italian și european ale cărui principii au fost elaborate de membrii Academiei „Arcadia” (întemeiată la 1690) și care orientau poezia către arta bucolică, simplă și clară a elegiei grecești și latine.

ARCAȘII LUI ȘTEFAN, organizația națională din Basarabia.

ARCHEBUZĂ, armă.

ARCHIVUM, revistă.

ARDENI, OPERAȚIA MILITARĂ DIN ~, (16.12.1944–25.01.1945), ofensiva din zona dens împădurită a regiunii Munților Ardeni din provincia belgiană Amonines.

AREOPAG, (gr. Areios pagos), consiliu și tribunal suprem din Atena antică.

ARGEDAVA, una dintre cetățile de reședință ale regilor geto-daci, identificată prezumtiv cu așezarea descoperită la Popești, județul Giurgiu (pe Argeș).

ARGONAUȚI, nume dat eroilor antici greci care au călătorit pe corabia Argo spre Colhida, ca să aducă Lâna de aur.

ARGOS, oraș-stat.

ARHEOGRAFIE, disciplină istorică care se ocupă cu publicarea textelor și a manuscriselor vechi.

ARHEOLOGIE, știință care studiază trecutul istoric al omenirii pe baza interpretării urmelor materiale păstrate.

ARHIDUCE, titlu dat prinților din casa domnitoare din Austria; bărbat care purta acest titlu.

ARHIVA ISTORICĂ A ROMÂNIEI, publicație periodică.

ARHIVAR, funcționar însărcinat cu păstrarea actelor sau documentelor unei arhive, cu clasarea documentelor și actelor dintr-o arhivă.

ARHIVĂ, Arhivele Statului, totalitatea actelor sau documentelor unei instituții, unui oraș etc. care se referă la activitatea lor trecută.

ARHIVELE BASARABIEI, revistă.

ARHIVELE DIN REPUBLICA MOLDOVA, instituție care depozitează documente.

ARHIVISTICĂ, știință care are ca obiect studiul și organizarea documentelor cu valoare istorică.

ARHONTAT, demnitatea de arhonte.

ARIANISM, doctrină religioasă creștină întemeiată de preotul Arie, care nega identitatea de substanță dintre Hristos și Dumnezeu Tatăl, declarată eretică de sinodul din Niceea.

ARIBALLOS, vas sferic.

ARIENI, popoarele din familia indo-europeană, în special cele din ramura asiatică (Indieni și Persani).

ARISTOCRAȚIE, pătură a unei clase sociale sau a unui grup social care se bucură de mari privilegii, datorate originii, bogăției și poziției sale sociale; (în antichitate) clasă socială dominantă, formată din marii posesori de pământ și de sclavi; (în Evul Mediu) clasa socială dominantă a nobililor.

ARMAGHEDON, câmp de luptă unde potrivit Bibliei, va avea loc bătălia apocaliptică dintre forțele binelui și cele ale răului în ziua judecării de apoi (Apoc. 16, 14-16).

ARMAȘ, în Evul Mediu, dregător domnesc, care, în Moldova, era însărcinat cu paza temnițelor și îndeplinirea execuțiilor, iar în Țara Românească avea în grijă artileria oștirii și țișanii domnești.

ARMATA CĂZĂCEASCĂ DUNĂREANĂ, armată creată pe teritoriul Basarabiei (Bugeacului), în timpul războiului ruso-turc din anii 1828-1829, din foștii cazaci zaporojeni și voluntari, care alcătuia două regimente – călări și pedestri.

ARMATA NEAGRĂ, grup antisovietic, 1949.

ARMATA REPUBLICANĂ IRLANDEZĂ, (I.R.A.), fondată în 1969, a folosit tactici teroriste pentru a se opune conducerii britanice în Irlanda.

ARMATA RUSĂ DE ELIBERARE, (1942-1945), grup de forțe militare formate în mod covârșitor din etnici ruși, care au luptat de partea Germaniei naziste în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

ARMATA SOVIETICĂ, (Roșie), numele dat părții principale a Forțelor Armate Sovietice al Uniunii Sovietice.

ARMATA VERDE, a funcționat pe durata războiului civil rus, își avea originile în mișcările apolitice anarhiste sau naționaliste, și au format „a treia forță” în conflict atât cu Roșii, cât și cu Albii. Uneori puteau fi numiți și Armata Neagră.

ARMĂ, obiect, unealtă, aparat, mașină care servește în lupta împotriva inamicului, la vânat, în unele probe sportive etc.

ARMENIA MARE, spațiu din regiunea Anatoliei de est și a Caucazului, a fost pustiită de mongolii lui Ogodai în 1236, apoi de cei ai lui Tamerlan în 1385-1387.

ARMENIA MINORĂ, regiune istorică situată în zona de sus a râurilor Eufrat, Chorokh, Likos și Galis.

ARMISTIȚIUL DE LA COMPIENNE, a avut loc la 11 noiembrie 1918 între Imperiul German și puterile Antantei, și a pus capăt Primului Război Mondial pe Frontul de Vest.

ARMISTIȚIUL DE LA MUDROS, 1918, armistițiu care a dus la încetarea operațiilor militare dintre țările Antantei și Turcia în Primul Război Mondial.

ARMISTIȚIUL DE LA REGENSBURG, 1684, semnat la 15 august 1684 între Franța, Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană.

ARMISTIȚIUL DE LA SLOBOZIA, 1807, prevedea evacuarea trupelor ruse din Principatele Române.

ARMURĂ, echipament complex purtat de luptători pentru protecția parțială sau integrală a corpului.

ARNĂUT, (tc. arnavud), soldat mercenar (de origine albaneză) angajat în garda domnească din Țările Române; p. ext. servitor înarmat, angajat de boieri, mai ales pentru paza personală.

AROMÂNI, persoană care face parte dintr-o ramură a poporului român, care trăiește în sudul Peninsulei Balcanice (prin Epir și Macedonia).

ARPADIENI, (Arpazi), prima dinastie domnitoare a Regatului Ungariei, ai cărei membri au domnit între 896 și 1301.

ARRAS, UNIUNEA DE LA, 1579, tratat semnat în orașul Arras între provinciile Lille, Tournai, Douai, Orchies, Artois și Hainaut. Acest tratat a apărut ca urmare a Revoltei olandeze.

ARȘIN, vezi **Unități de măsură medievală din Moldova**.

ARTAXERXE, numele mai multor regi ai Persiei.

ARTĂ, manifestări artistice.

„ARTICOLELE CONFEDERAȚIEI”, prima constituție a SUA.

ARZ, (Arzmahzar), memoriu, document, reclamație.

ASCENDENȚĂ DOMNEASCĂ, filieră domnească.

ASCLEPIOS, numele grec al lui Esculap.

ASEAN, organizație internațională fondată în 1967.

ASEDIUL DE LA VIENA, 1683, rezultatul relansării războiului antihabsburgic de către Imperiul Otoman sub impulsul unui mare vizir din dinastia albaneză Koprulu, Kara Mustafa.

ASIGNATUL RUSESC, bani de hârtie, care au circulat în Imperiul Rus de la sfârșitul anilor 1760.

ASIRIA, stat. vezi **Asirieni**, **Asiriologie**.

ASOCIAȚIA EUROPEANĂ A CĂRBUNELUI ȘI OȚELULUI, organizație internațională.

ASOCIAȚIA ÎNVĂȚĂTORILOR MOLDOVENI DIN BASARABIA, mișcare națională din Basarabia.

ASOCIAȚIA MOLDO-ELENĂ „ORFEU”, 1999, asociație culturală.

ASPRU, monedă turcească de argint, din sec. al XV-lea.

ASTRA, Asociația Transilvană din Sibiu, 1861.

AȘEZAREA CĂRBUNA, cel mai sudic monument al culturii tripoliene de pe teritoriul Moldovei.

AȘEZĂMÂNTUL AGRAR AL LUI ALEXANDRU MORUZI, ianuarie 1805, document istoric.

AȘEZĂMÂNTUL AGRAR DIN 1861, document istoric.

AȘEZĂMÂNTUL LUI CONSTANTIN MAVROCORDAT DIN 1746, document istoric.

AȘEZĂMÂNTUL LUI CONSTANTIN MAVROCORDAT DIN 1749, document istoric.

AȘEZĂMÂNTUL LUI MIHAI VITEAZUL, document istoric.

AȘEZĂMÂNTUL LUI MIRON BARNOVSCHI, document istoric.

AȘEZĂMÂNTUL OBRAZOVANIEI BASARABIEI, vezi **Regulamentul privind organizarea administrativă a Basarabiei din 1818**.

AȘEZĂMINTELE AGRARE ALE LUI GRIGORE III GHICA, document istoric.

ATACUL DE LA PEARL HARBOUR, Operațiunea Hawaii, cum a fost numită de către Statul Major Imperial japonez, fost un atac militar, dat prin surprindere, din partea Marinei Imperiale Japoneze împotriva bazei navale de la Pearl Harbor, Hawaii în decembrie 1941. Ca rezultat, Statele Unite ale Americii au intrat în al Doilea Război Mondial.

ATEAS, căpetenie a unei uniuni de triburi scitice.

ATENA, capitala Greciei de azi, în vremea sfinților apostoli făcând parte din provincia romană Ahaia. Oraș cosmopolit și politeist, era centrul școlilor filosofice și al cultului misterelor, unde se confruntau toate religiile și concepțiile antice. Aici a fost creștinat de către apostolul Pavel, în a doua sa călătorie misionară, Dionisie Areopagitul, membru marcant al Areopagului.

ATENA, zeiță a înțelepciunii, protectoare a artelor, științei și meșteșugurilor, patroana orașului Atena.

ATENTATUL DIN 20 IULIE 1944, tentativă de asasinare a dictatorului Adolf Hitler, liderul Germaniei naziste, care ar fi trebuit să fie urmată de Operațiunea Walküre, prin care complotiștii urmau să-și asigure controlul asupra țării.

ATENTATUL SARAJEVO, (supranumit și „Împușcătura care s-a auzit în toată lumea”), asasinarea la 28 iunie 1914 a arhiducele Franz Ferdinand, moștenitorul tronului Austro-Ungariei și soției sale de către extremistul sârb Gavrilo Princip, începutul Primului Război Mondial.

ATLANTICULUI, BĂTĂLIA ~, (1939-1945), cea mai lungă campanie militară continuă a celui de-al Doilea Război Mondial.

ATRIUM, curte interioară a caselor romane, de obicei înconjurată de un portic acoperit; spațiu deschis, înconjurat adesea de coloane, la intrarea unei biserici.

AUGSBURG, PACEA RELIGIOASĂ DE LA ~, 1555, decret prin care urma să se întoarcă toată lumea la credința catolică.

AUGURI, preot care prevestea viitorul sau interpreta voința zeilor după zborul și cântecul păsărilor ori după măruntaiele animalelor sacrificate.

AUREUS, monedă.

AUSCHWITZ, sistem de lagăre naziste în apropiere de orașul polonez Oświęcim.

AUSPICII, (în antichitatea romană), prevestire făcută de augur.

AUSTERLITZ, BĂTĂLIA DE LA ~, 2 decembrie 1805, victorie care a determinat destrămarea celei de-a Treia Coaliții formată împotriva Imperiului Francez.

AUSTRO-UNGARIA, (1867-1918), monarhie dualistă.

AUTOCRATOR, conducător al unui stat, cu puteri absolute.

AUTODETERMINARE, principiu potrivit căruia o națiune are dreptul să-și aleagă singură statutul politic și calea de dezvoltare economică, socială și culturală; ansamblu de măsuri care pun în practică acest principiu.

AUTONOMIE, principiu potrivit căruia o națiune are dreptul să-și aleagă singură statutul politic și calea de dezvoltare economică, socială și culturală.

AUTORITARISM, caracter, atitudine autoritară; sistem politic autoritar.

AUVERGNE, provincie istorică în partea central-sudică a Franței, în zona Masivului Central Francez.

AVAET, (Havaet), impozit încasat în Țara Românească (în sec. XVIII–XIX) la numirea în funcții, pentru obținerea unor drepturi, a unor beneficii etc.

AVENTURA WALKER, serie de operații militare în centru Americii în anii 1850. Detașamente înarmate de mercenari care dorea noi teritorii controlate de SUA.

AVERS, fața unei monede sau a unei medalii, înfățișând chipul emițătorului, stema țării etc.

AVIZUL COMISIEI SOVIETULUI SUPREM AL RSS MOLDOVA, cu privire la aprecierea politico-juridică a tratatului sovieto-german de neagresiune și a Protocolului adițional secret din 23 august 1939, precum și a consecințelor lor pentru Basarabia și Bucovina de Nord.

AXA BERLIN-ROMA, bloc militaro-politic format între Germania Nazistă și Italia fascistă la 25 octombrie 1936.

AXA BERLIN-ROMA-TOKYO, alianță (1937) între Germania, Italia și Japonia.

AXIOPOLIS, cetate romană, apoi romano-bizantină în Dobrogea. Important centru militar romano-bizantin la Dunăre: din sec. al VI-lea a devenit reședință episcopală. Ruinele au fost identificate pe platoul de formă triunghiulară de pe malul drept al Dunării, în dreptul ostrovului Hinog.

AGINCOURT, BĂTĂLIA DE LA ~, 25 octombrie 1415, a avut loc în timpul Războiului de O Sută de Ani, purtat între Anglia și Franța.

B

BABILON, oraș antic în Mesopotamia, în regiunea cursului inferior al Eufratului. Important centru economic, politic și cultural în milen. II–I î.Hr. Capitală a statului cu același nume, a cunoscut perioada de înflorire sub Hammurabi (sec. al XVIII-lea î.Hr.) și Nabucodonosor II (sec. al VI-lea î.Hr.).

BABILONIA, stat antic în Asia, azi provincia Irak Arabi, la N.-V. Persiei.

BACCHANALIA, la romani, sărbători în cinstea zeului Bacchus; Dionysus.

BACCHUS, Bacus, în mitologia romană, zeul vinului, al viței-de-vie și al beției orgiastice, fiul lui Iupiter și al nimfei Semele. Identificat la greci cu Dionysos.

BACȘIȘ, (tr. bahşiş), mită oferită de domnii Moldovei sultanului, rudelor și favoriților săi în XVI–XIX; Peșcheșuri.

BADEN, regiune istorică în partea de sud-vest a Germaniei.

BAIA, vechi oraș în partea de nord a statului medieval moldovenesc, prima capitală a țării sub cei dintâi domni ai Moldovei.

BAIRAMLÂC, daruri (peșcheșuri) oferite de domnii Țărilor Române sultanului și persoanelor din anturajul său cu ocazia sărbătorii musulmane a bairamului.

BALTA, cultură arheologică.

BALTAG, topor cu coadă lungă, folosit și ca armă.

BAN, mare dregător în Țara Românească după sec. al XV-lea; (rangul de) guvernator al Banatului, Severinului și, apoi, al Olteniei; persoană care avea cel mai înalt rang boieresc.

BANALITĂȚI, în Epoca Medievală, dreptul exclusiv (monopolul) seniorului de a produce și vinde unele bunuri de consum.

BANAT, provincie istorică situată în Europa de sud-est.

BANCA BASARABIEI, bancă provincială în cadrul Imperiului Rus.

BANCA COMERCIALĂ DIN, bancă provincială în cadrul Imperiului Rus.

BANCA EUROPEANĂ PENTRU RECONSTRUCȚIE ȘI DEZVOLTARE, (BERD), instituție financiară interguvernamentală la care participă 39 de state, creată în 1991, la Londra, în scopul efectuării de operațiuni de credit pentru țările Europei Centrale și de Est. Este condusă de un consiliu al guvernatorilor, format din reprezentanții țărilor membre. Are un capital inițial de 10 miliarde ECU (12 miliarde dolari).

BANCA INTERNAȚIONALĂ PENTRU RECONSTRUCȚIE ȘI DEZVOLTARE, bancă cu sediul la Washington, creată în 1945 (își începe activitatea în 1946), în scopul acordării de împrumuturi pentru finanțarea unor proiecte economice, precum și al asistenței tehnice necesare. Instituție specializată a ONU din 1947, BIRD are 150 membri (1990), printre care și România (din 1972).

BANCA RURALĂ, unitate financiară-economică.

BANCA SOCIALĂ A ORAȘULUI CHIȘINĂU, bancă provincială.

BANCHETUL FUNERAR, componentă rituală.

BANDCERAMICĂ, (germ. bandkeramik, neolitic), cultură arheologică.

BANIȚĂ, veche unitate de măsură de capacitate, folosită mai ales pentru cereale.

BARBAROSSA, PLANUL (Operația) ~, numele de cod secret acoperitor folosit de conducerea Germaniei naziste pentru operația militară de invadare a Uniunii Sovietice în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, acțiune începută la 22 iunie 1941.

BARBOȘI, cartier al municipiului Galați. Aici s-a descoperit un castro roman, întemeiat la începutul sec. al II-lea, sediu al unei unități de navigație fluvială pe Dunăre, „classic Flavia Moesica”, pe locul unei vechi așezări geto-dacice. În jurul lui s-a construit și o importantă așezare civilă și o necropolă. Părăsit la mijlocul sec. al III-lea.

BAROC, stil artistic specific sec. XVI–XVIII, care este caracterizat prin gustul pentru colosal și grandios, prin neregularitate și exces de ornamente complicate.

BARON, aristocrat medieval, titlu în Europa de vest în sensul inițial al cuvântului: om liber prin naștere; titlu de noblețe.

BASARABIA, provincie istorică situată în spațiul dintre râurile Nistru, Prut și cursul inferior al Dunării, teritoriul românesc ocupat de Imperiul Rus prin tratatul de cârdășie politică, 16/28 mai 1812, după războiul ruso-turc din 1806-1812.

BASARABIA, (Bessarabia), ziar septembrie-decembrie (1879).

BASARABIA, săptămânal național (1906-1907).

BASARABI-ȘOLDĂNEȘTI, cultură arheologică.

BASTILIA, fortăreață și pușcărie pariziană în sec. XIV–XVIII.

BASTION, construcție de apărare pe termen lung în formă pentagonală alăturată zidului fortificației.

BAȘTINĂ, formă de proprietate funciară în Moldova medievală. Vezi **Ocină**.

BĂTĂLIA DE LA „APELE ALBASTRE”, (1362), bătălie ce a avut loc în toamna anului 1362 sau 1363, pe malurile râului Siniuha, afluent de stânga al Bugului de Sud, între armatele Marelui Ducat al Lituaniei și cele ale Hoardei de Aur. Bătălia s-a încheiat cu victoria decisivă a lituanienilor care au încheiat, pe această cale, cucerirea Kievului.

BATALIA DE LA GURUSLĂU, (Gorăslău), bătălia a avut loc pe 3 august 1601 și s-a dat între oastea Imperiului Habsburgic condusă de Giorgio Basta, o oaste de mercenari cazaci și oastea Țării Românești condusă de Mihai Viteazul, pe de o parte și oastea Transilvaniei condusă de Sigismund Báthory pe de altă parte.

BAVAREZI, trib germanic așezat pe teritoriul cursului superior al râului Dunărea.

BAYERN, regiune istorică, unitate teritorial-administrativă (land), situată în partea de sud a Republicii Federale Germania.

BAZAR, (tc.), loc special amenajat pentru vânzarea și cumpărarea diferitelor obiecte, mai ales mărunțișuri; desfacerea sau achiziționarea de mărfuri în acest loc; piață.

BAZILICALE, colecție de legi, publicate la sfârșitul sec. al IX-lea de împăratul bizantin Leon al VI-lea, zis Filozoful, care constituie cea mai monumentală operă de drept bizantin.

BAZILICĂ, biserică romano-catolică medievală, în formă de dreptunghi, împărțită în interior în trei părți prin șiruri de coloane; (azi) nume dat unei biserici sau unei catedrale impunătoare; (la romani) edificiu public cu interiorul împărțit, prin șiruri de coloane, în trei sau în cinci părți.

BĂRĂȚIA CÂMPULUNG, biserică catolică.

BĂRBÂNȚĂ, măsură de capacitate, răspândită în Moldova prin sec. XV–XVII; taxă plătită de meseriași la intrarea în bresle (sec. XVII–XVIII).

BĂTĂLIA DE LA CANNE, a avut loc la 2 august 216 î.Hr. vestita bătălie dintre armata romană și armata cartagineză, în cadrul celui de-al doilea război punic.

BĂTĂLIA DE LA MARATON, una dintre cele mai mari bătălii în cadrul războaielor greco-persane (500-449 î.Hr.)

BĂTĂLIA DE LA MOHACI, luptă dată la 29 august 1526 în apropierea orașului Mohaci (Ungaria), în care oștirea ungară a fost zdrobită de forțele superioare ale sultanului turc Suleiman.

BĂTĂLIA DE LA WATERLOO, 1815, bătălia în apropierea localității Waterloo din Belgia de astăzi opunând o armată franceză condusă de împăratul Napoleon I unei armate a celei de-a Șaptea Coaliții, aflate sub comanda ducelui de Wellington și a feld-mareșalului von Blücher. Bătălia s-a încheiat cu victoria decisivă anglo-aliaților și prusacilor, victorie ce pecetluiește practic sfârșitul Imperiului Napoleonian.

BĂTĂLIA ATLANTICULUI, (1941-1944), cea mai lungă continuă campanie militară în al Doilea Război Mondial.

BĂTĂLIA DE LA MIDWAY, cea mai importantă bătălie navală din războiul din Pacific, parte a celui de-al Doilea Război Mondial.

BĂTĂLIA DE LA RĂZBOIENI, 27 iulie 1476, bătălie între o mică armată moldovenească sub comanda lui Ștefan cel Mare și armata invadatoare a Imperiului Otoman, condusă de însuși sultanul Mehmed al II-lea.

BĂTĂLIA DE LA STALINGRAD, punct de cotitură în desfășurarea celui de-al Doilea Război Mondial. Este considerată cea mai sângeroasă și mai mare bătălie din istoria omenirii. Bătălia a fost marcată de neglijare și brutalitate față de populația civilă.

BĂTĂLIA DE LA AUSTERLITZ, 2 decembrie 1805, victoria a determinat destrămarea celei de-a Treia Coaliții formată împotriva Imperiului Francez.

BĂTĂLIA DE LA BAIA, bătălia dintre armata invadatoare a craiului ungar Matei Corvin și oastea lui Ștefan cel Mare, din noaptea de 14 spre 15 decembrie 1467, soldată cu o biruință zdrobitoare a oastei moldovenești.

BĂTĂLIA DE LA BALACLAVA, 1854, principala bătălie din timpul războiului Crimeii.

BĂTĂLIA DE LA BELGRAD, 1456, a avut loc atunci când o armată a Imperiului Otoman, condusă de sultanul Mehmed al II-lea, a atacat o armată condusă de Ioan de Hunedoara, pe atunci regent al Regatului Ungariei, care apăra cetatea Belgradului.

BĂTĂLIA DE LA BORODINO, din 1812, cea mai mare bătălie în războiul din 1812 dintre armata rusă și armata franceză.

BĂTĂLIA DE LA CAHUL, 21 iulie 1770, confruntare armată în cadrul războiului ruso-turc din 1768-1774.

BĂTĂLIA DE LA CAHUL, 1574, Roșcani, bătălie între oastea domnitorului Moldovei Ioan Vodă cel Cumplit, și armata otomano-tătărească.

BĂTĂLIA DE LA CHERONEEA, (338 î.Hr.), luptă desfășurată între regele Filip al II-lea al Macedoniei și grecii din Athena și Theba, marcând practic știrbirea definitivă a independenței lumii grecești.

BĂTĂLIA DE LA CRESY, 1346, una dintre cele mai importante bătălii din timpul Războiului de 100 de ani.

BĂTĂLIA DE LA CURSUL APEI, a avut loc la 18 noiembrie 1473 la circa 50 km de București, pe pârăul Vodna, între oștirea moldovenească în frunte cu Ștefan cel Mare și cea condusă de Radu cel Frumos, domnul Munteniei, ajutat de turci.

BĂTĂLIA DE LA DRESDA, 1813, bătălia purtată în jurul capitalei saxone, angajament major al războaielor napoleoniene.

BĂTĂLIA DE LA EL ALAMEIN, bătălia care a marcat oprirea înaintării spre est a Axei.

BĂTĂLIA DE LA IEZERUL CAHUL, confruntare între domnul Moldovei, Ioan Vodă cel Cumplit (1572-1574), și oastea otomano-tătară.

BĂTĂLIA DE LA JILIȘTEA, a avut loc lângă satul Jiliștea la 24 aprilie 1574 și s-a încununat cu biruința oștirilor lui Ioan Vodă cel Cumplit asupra forțelor turcești și muntenești, venite să ocupe Moldova și să-l înscăuneze pe Petru Șchiopul.

BĂTĂLIA DE LA KURSK, ultima încercare germană de a păstra inițiativa strategică pe Frontul de Est, după dezastrul de la Stalingrad.

BĂTĂLIA DE LA LARGA, a avut loc la 7 iulie 1770 pe malul râului Larga, afluent al Prutului, în cursul războiului ruso-turc (1768-1774), între Armata I rusă (38 mii oameni, 115 tunuri), comandată de P.A. Rumeanțev, și oștirile hanului Crimei Caplan-Ghirei (65 mii călăreți tătari și 15 mii pedestrași turci).

BĂTĂLIA DE LA LAS NAVAS DE TOLOSA, localitate în Spania, în apropierea căreia la 16 iulie 1212 forțele consolidate ale creștinilor în frunte cu regele Alfonso al VIII-lea de Castilla au învins trupele lui Almohadov.

BĂTĂLIA DE LA LEIPZIG, 1813, a avut loc lângă Leipzig între armata franceză comandată de Napoleon I și armatele coaliției (Rusia, Austria, Prusia și Suedia). Este cunoscută și sub numele de bătălia națiilor.

BĂTĂLIA DE LA LENȚEȘTI, a avut loc la 29 octombrie 1497, după cea de la Codrul Cosminului. Vezi **Bătălia din Codrul Cosminului**.

BĂTĂLIA DE LA MARATON, (490 î.Hr.), sat în Grecia, victoria lui Miltiade asupra perșilor.

BĂTĂLIA DE LA MARNA, 1914, bătălie încheiată cu o victorie obținută de forțele franco-engleze împotriva armatei germane.

BĂTĂLIA DE LA MĂRĂȘEȘTI, 1917, acțiuni militare complexe desfășurate pe Frontul Român, în zona Vrancei, care a avut ca rezultat eșecul ofensivei germane și stabilizarea frontului din zonă, până la sfârșitul conflagrației.

BĂTĂLIA de la MĂRĂȘTI, 1917, una din principalele bătălii desfășurate pe teritoriul României în timpul Primului Război Mondial.

BĂTĂLIA DE LA MIDWAY, cea mai importantă bătălie navală din războiul din Pacific, parte a celui de-al Doilea Război Mondial.

BĂTĂLIA DE LA MISSOLONGHI, 1826, acțiune din timpul războiului de Independență a Greciei.

BĂTĂLIA DE LA MUKDEN, 1905, bătălie în timpul războiului ruso-turc.

BĂTĂLIA DE LA MUTINA, (azi Modena), victorie romană asupra tribului celtic Boius.

BĂTĂLIA DE LA OBERTIN, 1531, acțiune soldată cu înfrângerea trupelor moldovenești și recucerirea Pocuției de către polonezi.

BĂTĂLIA DE LA PLEVNA, 1877, una dintre principalele bătălii ale războiului ruso-turc din 1877-1878.

BĂTĂLIA DE LA PODUL ÎNALT, denumire sub care mai este cunoscută bătălia de la Vaslui. Vezi **Bătălia de la Vaslui**.

BĂTĂLIA DE LA POSADA, loc pe Valea Oltului, unde în noiembrie 1330, oastea Țării Românești, comandată de Basarab I, a înfrânt-o pe cea a regelui ungar Carol I Robert de Anjou.

BĂTĂLIA DE LA RĂZBOIENI, eveniment important din istoria medievală a Moldovei. Vezi **Bătălia de la Valea Albă**.

BĂTĂLIA DE LA RÂMNIC, din 1789, bătălie în timpul războiului ruso-austro-turc din 1787-1792.

BĂTĂLIA DE LA ROȘCANI, a avut loc în iunie 1574 între oastea lui Ion Vodă cel Cumplit.

BĂTĂLIA DE LA ROVINE, una dintre cele mai importante bătălii din istoria Țării Românești și a avut loc în data 17 mai 1395.

BĂTĂLIA DE LA SALAMINA, (Salamis), luptă navală care s-a dat între o alianță a unor polisuri (orașe-state) din Grecia antică și Imperiul Persan al lui Xerxes I, în septembrie 480 î.Hr. Bătălia a avut loc în strâmtoarea dintre continent și insula Salamina.

BĂTĂLIA DE LA SEDAN, 1870, bătălie decisivă cu care s-a sfârșit războiul franco-prusac (1870-1871). Bătălia, numită de unii istorici și „Dezastrul de la Sedan”, s-a terminat la data de 2 septembrie 1870, cu înfrângerea și capitularea trupelor franceze de sub conducerea lui Napoleon al III-lea.

BĂTĂLIA DE LA SINOP, bătălie navală care a avut loc pe 30 noiembrie 1853 la Sinop, port la Marea Neagră, în nordul Turciei. Navele de linie ale Imperiului Rus au anihilat fregatele Imperiului Otoman. Cei mai mulți istorici o consideră ultima mare bătălie navală a epocii navigației cu pânze și prima bătălie a războiului Crimeii (1854-1856).

BĂTĂLIA DE LA SOMME, 1916, una dintre cele mai lungi bătălii din Primul Război Mondial, cu mai mult de un milion de morți în ambele părți.

BĂTĂLIA DE LA STĂNILEȘTI, din 1711, luptă decisivă dintre armata ruso-moldovenească, condusă de Petru I și de Dimitrie Cantemir, din 20-22 iulie 1711.

BĂTĂLIA DE LA ȘTEFĂNEȘTI, 1538, bătălia inițiată de sultanul Süleyman Kanunî (1520-1566) împotriva Moldovei pentru înlocuirea lui Petru Rareș (1527-1538, 1541-1546).

BĂTĂLIA DE LA ȘTEFĂNEȘTI, 1607, bătălie în urma căreia a fost instalat pe tron pe Constantin Movilă.

BĂTĂLIA DE LA ȚUȚORA, a avut loc în septembrie 1620 lângă satul Țuțora (azi județul Iași, RSR) între oastea moldo-polonă și cea turcă, susținută de contingente tătărești și muntenesi.

BĂTĂLIA DE LA VALEA ALBĂ, a avut loc la 26 iulie 1476 și a constituit punctul culminant al campaniei de represiune, pe care o întreprinde, în fruntea unei armate de peste 150 mii de oameni, sultanul Mahomed II pentru recucerirea Moldovei și înlocuirea lui Ștefan cel Mare cu un domn supus turcilor.

BĂTĂLIA DE LA VARNA, a avut loc la 10 noiembrie 1444 între oastea coaliției antiotomane (poloni, unguri, munteni – în total circa 10 000), condusă de Vladislav III, regele Poloniei și Ungariei, și de Iancu de Hunedoara, voievodul Transilvaniei, și cea turcească a sultanului Murad II (40 000).

BĂTĂLIA DE LA VASLUI, a avut loc la 10 ianuarie 1475 și s-a soldat cu o răsunătoare biruință a oștirii moldovenești asupra uriașei armate turcești de 120 mii de oameni, condusă de Soliman-pașa.

BĂTĂLIA DE LA WAGRAM, 1809, cea mai importantă confruntare militară a războiului celei de-a Cincea Coaliții.

BĂTĂLIA DE LA NICOPOL, (25 septembrie 1396), cruciadă a unei coaliții creștine împotriva Imperiului Otoman.

BĂTĂLIA DE PE MUNTELE ALB, începe războiul de Treizeci de ani (1618), înfrângere zdrobitoare în fața armatelor habsburgice.

BĂTĂLIA DIN CODRUL COSMINULUI, 1914, luptă purtată de armata Moldovei contra armatei poloneze.

BĂTĂLIA DIN GALIȚIA, una dintre cele mai mari bătălii din Primul Război Mondial (1914-1918) dintre trupele ruse și cele austro-ungare.

BĂTĂLIA DIN GANGUT, 1714, a fost parte a Marelui Război al Nordului (1700-1721).

BĂTĂLIA DIN HASTINGS, 1066, bătălia care a dus la cucerirea Angliei.

BĂTĂLIA DIN MAREA DE CORALI, bătălie navală majoră a războiului din Pacific, purtată între forțele navale imperiale japoneze.

BĂTĂLIA DIN STRĂMTOAREA TSUSHIMA, 27-28 mai 1905, principala bătălie navală care a avut loc între Rusia și Japonia în războiul ruso-japonez.

BĂTĂLIA LEGNANO, 1176, bătălia Ligii Lombarde au înfrânt armata Sfântului Imperiu Roman, condusă de împăratul Frederic Barbarossa.

BĂTĂLIA LUTZEN, 1632, acțiune militară a războiului de Treizeci de ani, în care Gustav al II-lea Adolf al Suediei și-a pierdut viața.

BĂTĂLIA NAVALĂ DE LA TRAFALGAR, 1805, bătălie în Capul Trafalgar, Spania, între flota Regatului Unit și flota unită franco-spaniolă, rezultatul bătăliei fiind înfrângerea aliaților franco-spanioli, dar și moartea amiralului englez Horatio Nelson.

BĂTRÂN, în Moldova medievală, grup patronimic (de rudenie) în cadrul obștii sătești cu stăpânire în devălmășie pe cote părți a pământului; unitate de pământ în satele răzășești.

BÂRLAD, vechi centru administrativ și cultural al Țării Moldovei.

„**BEATLES**”, formație vocal-instrumentală engleză de muzică pop, constituită în 1961, la Liverpool, de George Harrison (1943-2001), Paul McCartney (n. 1942), John Lennon (1940-1980) și Ringo Starr (n. 1940). Calitatea textelor și a muzicii pop-rock (în majoritate compoziții proprii) i-a menținut în topurile internaționale și după destrămarea grupului (1970).

BEHISTUN, INSCRIȚIA DE LA ~, cu același text în trei limbi, gravată în faleză, indicând istoria cuceririlor regelui Darius.

BEI, (tc. bey – domn), titlu de noblete la popoarele turcice, acordat unor feudali în Orientul Apropiat și Mijlociu. În Imperiul Otoman, guvernator al unui ținut. În sec. XVII–XVIII turcii îi numeau bei și pe domnii Moldovei.

BEILERBEI, Beglerbegi, (tc. beylerbegi – beiful beilor), guvernator general al unei provincii din Imperiul Otoman.

BEILERBELIC, (tc. beylerbeylik), formă de administrare otomană.

BEILIC, (Beylik), vezi **Dări și impozite din Moldova medievală**.

BEIZADEA, fiu de domn.

BEJENARI, categorie de țărani din Moldova sec. XVII–XIX, formată din imigranți și fugari reîntorși în țară.

BEJENARI DE PESTE DUNĂRE, populație liberă, așezată în sudul Basarabiei, din fugarii bulgari, la răscrucea sec. XVIII–XIX.

BELOZERKA, cultură arheologică.

BENEFICIU, anumit profit în Roma antică; în Europa de vest în epoca Evului Mediu timpuriu – acordare de urgență condiționată.

BENETOI ȘI PRASINOI, în Bizanț, de la sfârșitul sec. al IV-lea, două partide influente.

BEOTIA, țară în Grecia antică, la N. de Pelopones.

BERAT, diplomă sultanală, act de investitură la domnie.

BERBÎNȚĂ, unitate de măsură.

BERGEN-BELSEN, lagăr de concentrare nazist amplasat în împrejurimile orașului Celle (Germania).

BERLADNICI, vezi **Țară**.

BERMĂ, trecere îngustă între șanț și grămada de pământ rezultată din săparea lui; banchetă pe taluzurile înalte, lată de circa 1 m, pusă pentru a mări stabilitatea.

BESSARABSKOE SELSKOE HOZEAISTVO, publicație periodică.

BESSELI, triburi tracice, au locuit la sud de munții Balcani, în sec. I d.Hr., au fost strămutați cu forța de romani în Dobrogea și la nord de Dunăre.

BEȘLII, căpitan de beșlii (câte unul de fiecare județ) sau de soldați pentru paza ordinii publice.

BEȘLIC, vezi **Categoriile de slujitori din Moldova medievală**.

BEZMEN, plată pentru uzufructul unui teren în orașele Moldovei medievale, arendat cu scopul de a construi o casă, o dugheană sau o crâșmă. (camăănă, cerărit, embatic).

BEZMEN, (Bezman), chirie pentru casă, aplicată în Evul Mediu.

BIBLIA DE LA SANKT PETERSBURG, 1819, operă culturală panromânească.

BIBLIOTECA PUBLICĂ DIN CHIȘINĂU, instituție de cultură.

BIBLOS, (Byblos), oraș vechi.

BICEFALĂ, cu doi conducători.

BIFACIALĂ, piesă arheologică.

BIR, principalul impozit plătit de țărani și orașenii din Moldova în sec. XV–XIX; Bir împărătesc, birul cel mare.

BIRNIC, persoană care era supusă la bir.

BIROUL DE ORGANIZARE AL SFATULUI ȚĂRII, constituit în octombrie-noiembrie 1917.

BISERICA SFÂNTUL NICOLAE DIN CHILIA, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1482.

BISERICA SFÂNTUL NICOLAE IAȘI, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1491-1492.

BISERICA SFÂNTUL PROCOPIE MILIȘĂUȚI, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1487.

BISERICA DENSUS, biserică din sec. XIII–XIV, Hunedoara.

BISERICA DOMNEASCĂ SFÂNTUL NICOLAE DIN CURTEA DE ARGHEȘ, biserică ctitorită de Basarab I.

BISERICA DOROHOI, Biserica „Sfântul Nicolae”, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1495.

BISERICA EPISCOPALĂ „SFINȚII APOSTOLI PETRU ȘI PAVEL”, HUȘI, 1494, monument istoric.

BISERICA EPISCOPALĂ CURTEA DE ARGHEȘ, 1517, monument istoric.

BISERICA MAZARACHI, din Chișinău, monument istoric.

BISERICA PĂTRĂUȚI, Biserica Sfânta Cruce, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1487.

BISERICA PIATRA NEAMȚ, Biserica „Sfântul Ioan”, Turnul clopotniță, ctitorită de Ștefan cel Mare, 1499.

BISERICA POPĂUȚI, Biserica „Sfântul Nicolae Domnesc”, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1496.

BISERICA RĂZBOIENI, Biserica „Sfântul Arhanghel Mihail”, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1496.

BISERICA RÂMNICU SĂRAT, Biserica „Sfânta Parascheva”, ctitorie a lui Ștefan cel Mare.

BISERICA REUSENI, Biserica „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul”, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1503-1504, în memoria părintelui său, Bogdan II omorât de Petru Aron.

BISERICA SCÂNTEIA, Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, ctitorie a lui Ștefan cel Mare.

BISERICA SFÂNTUL ARHANGHEL MIHAIL ȘI GAVRIL, (Vechea Catedrală, Chișinău), monument istoric.

BISERICA SFÂNTUL GHEORGHE HÂRLĂU, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1492.

BISERICA SFÂNTUL ILIE, CHIȘINĂU, monument istoric.

BISERICA SFINȚII ÎMPĂRAȚI CONSTANTIN ȘI ELENA (Chișinău), monument istoric.

BISERICA SUCEAVA, Biserica Sfântul Ilie, ctitoria lui Ștefan cel Mare, 1488.

BISERICA SUCEAVA, Biserica Sfântul Ioan Cel Nou, monument istoric.

BISERICA TAZLĂU, Biserica „Nașterea Maicii Domnului”, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1496-1497.

BISERICA TÂRGOVIȘTE, Biserica Scheia, ctitorie comună a domnitorului Țării Românești Matei Basarab și a domnitorului Țării Moldovei Vasile Lupu, ca simbol al consilierii.

BISERICA VASLUI, Biserica Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1490.

BISERICA VOLOVĂȚ, Biserica „Înălțarea Sfintei Cruci”, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, 1500-1502.

BISERICĂ CATOLICĂ COPTĂ, biserică considerată a fi întemeiată de sfântul Marcu Evanghelistul.

BITHYNIA, zonă istorică, stat antic și provincie romană.

BIZANTINISM, mod de a acționa în viață prin intrigi și viclenie.

BIZANTOLOGIE, ramură a studiilor medievale, un complex de discipline umanitare care studiază istoria, limba, religia, dreptul și patrimoniul cultural al Bizanțului.

BIZANȚ, (gr. byzantion), colonie grecească întemeiată pe Bosfor în sec. al VII-lea î.Hr., care a luat o mare dezvoltare ulterior, devenind sub Constantin cel Mare capitala întregului Imperiu roman sub numele de Constantinopol (330 d.Hr.).

BIZONIA, denumire neoficială a zonelor americană și britanică de ocupație a Germaniei, unite după cel de-al Doilea Război Mondial, în anii 1947-1948.

BLANQUISM, curent comunist utopic, apărut în Franța, în sec. al XIX-lea, care propaga ideea înfăptuirii revoluției prin comploturile unor grupuri restrânse; teorie și tactică complotistă în lupta revoluționară.

BLIDARU, descoperire arheologică. Vezi **Costești-Blidaru**.

„**BLITZKRIEG**”, „Război fulger”, război ofensiv victorios de scurtă durată.

BLOCUL NAȚIONAL DEMOCRAT, creat la 20 iunie 1944 de comuniștii români, având ca principal obiectiv politic scoaterea țării din al Doilea Război Mondial.

BOBDA, grup cultural arheologic.

BODROKERESTÛR, cultură arheologică.

BOGDANA, mănăstire în municipiul Rădăuți, ctitorie a lui Bogdan I. Aici sunt înmormântați mai mulți domnitori: Bogdan I, Ștefan II, Roman II, Lațcu și fiica sa Anastasia etc.

BOGDANIA, denumire dată Moldovei în izvoarele străine (mai ales în cele turcești).

BOGDĂNEȘTI, cultură arheologică.

BOIERESC, una din formele rentei feudale funciare, munca neplătită, pe care o prestau țăranii dependenți cu uneltele și vitele lor proprii pe moșiile proprietarilor funciari. (12 zile lucrătoare).

BOIERIME, pătură socială în țările române în sec. XIV–XIX; Boier, boieri pribegi, boiernaș, categorie socială în Moldova și Țara Românească în sec. XVII–XIX, alcătuită din boierii de starea a treia.

BOL, tip de vas.

BOLOHOVENI, vezi **Țară**.

BOLȘEVISM, curent de gândire politică apărut în Rusia la începutul sec. XX în cadrul fracțiunii de stânga a Partidului Social Democrat al Muncitorilor.

BOMBARDAMENTELE DE LA HIROSHIMA ȘI NAGASACHI, atac nucleare implicând aruncate din SUA.

BONAPARTISM, termen utilizat pentru denumirea regimurilor autoritare și a curentelor politice din Franța care respingeau democrația parlamentară și care, apelând la mase, fortificau puterea executivă în stat.

BONAPARTIȘTI, reprezentanți ai dinastiei imperiale, întemeiată în anul 1804 de către Napoleon I Bonaparte și care a guvernat țara în anii 1804-1814 și 1815; restaurată în anul 1852 de către Napoleon al III-lea.

BORA, (gr. boreas), vânt puternic, uscat și rece, care bate iarna dinspre munte spre mare, mai ales pe coastele de nord-est ale Mării Adriatice și ale Mării Negre.

BORCAN, vas cu formă dintre cele mai comune.

BOREI, zeul vântului nordic în mitologia greacă antică, fiul titanilor Astry și Eos.

BORODINO, depozit, epoca bronzului.

BORZEȘTI, biserica ctitorită la 1484 de Ștefan Cel Mare și fiul său Alexandru.

BOSFORUL CIMERIAN, denumirea grecească antică a strâmtoării Kerci.

BOSFORUL TRACIC, vechi nume al canalului de Constantinopolului.

BOSTANGI-BAȘÎ, (tc.), căpetenia bostangiilor, starostele grădinarilor; șeful găzii imperiale; șeful poliției din Bosfor și Edirne.

BOULUNGISM, mișcare șovinistă din Franța de la sfârșitul sec. al XIX-lea, care urmărea restaurarea monarhiei și un război revanșard contra Germaniei.

BOUR, simbol heraldic; Bourul și Zimbrul.

BOURGOGNE, regiune istorică în Franța, în bazinul râurilor Rhône, Saône, Loire și începuturile Seine.

BRAD, cultură hallstatteană; Brad-Stoicani.

BRAHMA, Brahman, zeu suprem la indieni.

BRANDENBURG, regiune istorică a Germaniei.

BRANIȘTE, moșie folosită ca pășune și fâneată.

BRAZDA LUI NOVAC, două valuri de pământ construite în epoca de stăpânire a Daciei de către romani.

BRAZDĂ, fâșie îngustă de pământ, tăiată și răsturnată cu plugul; urmă rămasă în pământ după plug; brăzdătură.

BRĂDUȚ, motiv decorativ.

BRĂNEȘTI-LECAUȚI, cultură arheologică, sec. XII–XIII.

BRĂȚARĂ, piesă de podoabă.

BRĂU, cingătoare lată de lână, de piele, de mătase etc. pe care o poartă țaranii.

BRESLAȘI, categorie de țărani în Moldova din prima jum. a sec. al XIX-lea.

BRESLE, în Evul Mediu, uniuni ale meseriașilor-patroni de aceeași specialitate sau de specialități înrudite, formate în cadrul unui oraș; Breaslă meșteșugărească.

BRETAGNE, regiune istorică a Franței, situată pe peninsula Bretagne.

BRIGĂZILE DE ȘOC, tineretul maoist, folosit pentru agitație și represiune în diverse momente.

BRIKS, organizație internațională constituită de cele mai mari state cu piețe și economie în curs de dezvoltare: Brazilia, Rusia, India, China și Republica Sud-Africană.

BRITISH PETROLEUM LTD „BPC”, a treia companie de petrol din lume.

BRODNICI, locuitor în nordul Ardealului; om care vara trăia la munte și iarna la șes, pe malul apelor.

BRUDINĂ, în Moldova medievală, taxă pentru trecerea unei ape pe un pod plutitor.

BRUMAR OPTSPREZECE AL ANULUI VIII AL REPUBLICII, conform calendarului republican al Marii Revoluții din Franța.

BÛCHENWALD, lagăr de concentrare în Germania nazistă, în apropiere de orașul Weimar.

BUCKINGHAM, PALATUL ~, reședința londoneză a suveranilor britanici. Numele provine de la clădirea construită în sec. al XVIII-lea pentru ducii de Buckingham, cumpărată în 1761 de regele George III pentru soția sa. Regina Victoria i-a dat actuala folosință.

BUCOAVNĂ, abecedar (cu caractere chirilice); carte veche tipărită cu litere chirilice.

BUCOVINA, regiune istorică situată în partea de sud a Carpaților Meridionali, pe teritoriile Ucrainei și României.

BUCRANIU, motiv decorativ.

BUCUREȘTI, municipiu, capitala Țării Românești și a României.

BUGEAC, regiune istorică situată între gurile râurilor Dunărea și Nistru, până la mare.

BULA DE AUR 1222, document medieval emis de către regele Andrei al II-lea al Ungariei în anul 1222 care reglementa statutul stărilor și relațiile dintre acestea în cadrul regatului maghiar. Este considerată prima constituție a Regatului Ungariei și a fost sursa codurilor juridice medievale din Ungaria.

BULA DE AUR 1356, cel mai important text constituțional al Sfântului Imperiu Roman. A reglementat modalitatea de alegere a împăratului prin principii electori și a fost în vigoare până în anul 1806.

BULANGISM, mișcarea social-politică din Franța.

BULĒ, în Grecia antică, în poemele lui Homer – consiliul nobilimii de neam de pe lângă bazileu; în polisurile aristocratice și oligarhice din epoca arhaică (până la începutul sec. al V-lea î.e. Hr.), consiliul de guvernământ al nobilimii sau, precumpănitor, al cetățenilor bogați; în polisurile democratice din perioada clasică (secolele V-IV î.e.Hr.), organul suprem al puterii executive și al controlului de stat.

BULUC, (tc.), subdiviziune în oastea otomană; companie (unitate); ceată, detașament.

BULUCBAȘA, (tc.), comandant de buluc (companie).

BUNDES RAT, adunare legislativă în Imperiul German.

BUNDESTAG, adunare legislativă în Germania.

BUNDESWEHR, nume dat armatei în Germania.

BURGHEZIE COMPRADORĂ, burghezie din țările periferiei capitalismului.

BURIDAVA, așezare geto-dacică (sec. I î.Hr. – sec. I d.Hr.) , castru roman situat pe Olt (sec. II–III).

BURIN, unealtă de silex, paleolitic.

BURLAC, lucrător cu ziua la corăbiile de pe Volga.

BUTE, fiecare dintre stâlpii principali de susținere a eșafodului unui tunel în construcție.

BUTEROLĂ, instrument căpuitor.

BUTONI, motiv decorativ.

BUTUCENI, monument arheologic.

BUZDUGAN, măciucă sau ghioagă scurtă de fier, uneori cu coadă de lemn, cu măciulie ghintuită, folosită în evul mediu ca armă de luptă.

C

CADRIL, dans de salon, apărut în Franța în sec. al XVIII-lea.

CADRILATER, sudul Dobrogei până în 1940.

CADUCITATE, faptul sau însușirea de a fi caduc.

CAER, lagăr socialist, 1949-1992.

CAESAR, titlul conducătorilor Imperiului Roman.

CAFTA, haină cu mâneci, lungă până la călcâie, pe care marele vizir al Porții Otomane o puneă pe umerii domnului Moldovei în momentul ridicării acestuia în scaunul țării (sec. XVI–XVIII).

CAHUL, **BĂTĂLIA DE LÂNGĂ LACUL** ~ , luptă dintre loc în iunie 1574 oastea lui Ion Vodă cel Cumplit și oștirile turco-tătărești, venite să-l mazilească pe domn.

CAI DE BRANIȘTE, obligație a țăranilor din Moldova medievală de a căra fânul domnesc ori cel boieresc.

CAI DE MENZIL, obligație a țăranilor din Moldova medievală de a pune la dispoziția domniei cai de poștă; v. MENZIL.

CAI DE OLAC, vezi **Dări și impozite din Moldova medievală**.

CAI ÎMPĂRĂTEȘTI, în Moldova medievală (sec. XVI–XVII), obligație a țăranilor și orășenilor de a furniza cai pentru trăsurile dregătorilor turci, trimiși în țară sau aflați în trecere pe aici.

CAIETE DE ISTORIE, publicație.

CAIMACAM, (tc. kaymakam), loțiitor al domnului în Țara Moldovei, lăsat de acesta, când pleca peste hotare, sau numit de Poarta Otomană, după mazilirea vechiului voievod până la înscăunarea celui nou.

CAL TROIAN, stratageme perfide, folosită pentru subminarea din interior a pozițiilor adversarului. Cal uriaș de lemn construit, potrivit legendelor antice, după îndemnul lui Ulise, de locuitorii din Ahaia în timpul războiului troian și în care aceștia s-au ascuns, contribuind la căderea Troiei.

CALAPOD, piesă arheologică.

CALE FERATĂ SUBTERANĂ, sistem secret de organizare a evadărilor sclavilor negri din statele sudice al SUA în anii 1830-1861.

CALEM, denumirea cancelariei divanului domnesc din Moldova (sec. al XVIII-lea). Slujbașii calemului se numeau calemjii.

CALENDAR, calendar introdus în timpul Revoluției Franceze din sec. al XVIII-lea; Calendar gregorian, iulian, musulman, republican etc.

CALENDE, (lat. calendae), numele primei zile a fiecărei luni la romani.

CALIFATUL ARAB, conducătorul sau monarhul unui califat în lumea arabă, se numea calif.

CALIGRAF, persoană care se ocupa în trecut cu copierea artistică de cărți și manuscrise.

CALIPIZI, triburi de origine tracă.

CALLATIS, (Mangalia), oraș antic fondat în sec. al VI-lea î.Hr., pe coasta de V a Mării Negre de coloniști greci din Heraclea Pontică. Centru înfloritor în timpul dominației romane în Dobrogea, își încheie existența la începutul sec. al VII-lea.

CAMARILĂ, grup de favoriți ai unui suveran, care influențează politica statului în interes personal.

CAMĂTĂ, denumirea unei dări, pe care în Moldova medievală o plăteau domniei proprietarii de prăvălii; dobândă (excesivă) încasată de cămătar pentru sumele date cu împrumut.

CAMEE, piatră dură (cu multe straturi divers colorate), sculptată în relief cu o figură sau cu un motiv decorativ, folosită ca podoabă; sculptură monocromă imitând o camee.

CAMPANIA DE LA 1538, a marcat prima fază a dominației otomane în Moldova.

CAMPANIA DE LA PRUT DIN 1711, campanie eșuată a armatei ruse în frunte cu Petru I în Moldova. Lupta hotărâtoare a avut loc la Stănilești.

CAMPANIA LUI ALEXANDRU CEL MARE LA NORD DE DUNĂRE, acțiune militară cu conexiune în istoria tracilor.

CAMPANIA LUI LISIMAH, campania condusă de Agatocle, fiul lui Lisimah, se încheie cu un eșec total: armata elenă este înfrântă, iar Agatocle făcut prizonier.

CAMPANIA LUI TETIUS IULIANUS, campanie militară.

CAMPANIA NORVEGIANĂ, operațiunea Weserübung.

CAMPANIE, totalitatea operațiilor strategice armate, pe câmpul de luptă, într-o anumită perioadă de timp.

CAMPANIILE ANTANTEI, operații militare întreprinse în timpul războiului civil din URSS (1918-1920). Au fost organizate de SUA, Anglia, Franța și Japonia, în scopul de a lichida bolșevismul.

CAMPANIILE DIN CRIMEEA, din 1687 și 1689, campanii militare ale armatei ruse împotriva Hanatului Crimei.

CAMPUS MARTIUS, adunare militară în Imperiul Franc de la sfârșitul sec. al V-lea. Vezi **Câmpul lui Marte**.

CANALUL DUNĂRE-MAREA NEAGRĂ, canal navigabil aflat în județul Constanța, România, ce leagă porturile Cernavodă de pe Dunăre și porturile Constanța Midia Năvodari de la Marea Neagră, scurtând drumul spre portul Constanța cu aproximativ 400 km. Canalul este al treilea ca mărime din lume după Suez și Panama.

CANCELAR, șeful guvernului în Germania, între anii 1871-1945.

CANCELARIA GUVERNATORULUI CIVIL (MILITAR) AL BASARABIEI, vezi **Guvernatorul civil al Basarabiei**.

CANCELARIA GUVERNATORULUI GENERAL AL NOVO-ROSIEI ȘI BASARABIEI, structură administrativă din Imperiul Rus.

CANCELARIA PRIVIND ADMINISTRAREA REGIUNII BASARABIA, vezi **Guvernatorul civil al Basarabiei**.

CANCELARIA PROVIZORIE DE PE LÂNGĂ CONSILIUL REGIONAL AL BASARABIEI, structură administrativă.

CANCELARIE, Cancelaria domnească, aparatul administrativ auxiliar al cancelariilor, al unor șefi de stat; instituție a domniei.

CANELURĂ, șanț ornamental săpat de-a lungul fusului unei coloane, al unui pilastru etc.; șanț pe suprafața pieselor unor mașini, servind la asamblarea cu alte piese; fiecare dintre adânciturile longitudinale ale trunchiului unui arbore.

CANOSSA, A MERGE LA ~, la castelul aflat aici, împăratul german Henric al IV-lea a obținut, după o penitență de 3 zile (ianuarie 1077), ridicarea excomunicării pronunțate de papa Grigore VII.

CANTABRI, unul din triburile iberice din nordul Spaniei.

CANTARGIU, Cântaragiu, în Moldova medievală, slujbaș al boierului sau domnului care arenda dreptul exclusiv de a avea cântare la târguri și bâlciuri.

CANTAR, vas de băut la greci și la romani, cu picior și toarte; fântână de forma unui vas, din care țâșnea apa.

CAO CAO, general chinez, sec. al III-lea î.Hr.

CAP DE BOUR, element central al stemei Moldovei din sec. al XIV-lea.

CAP DE POD, regiune cu mare importanță strategică aflată pe teritoriul controlat de inamic, pe malul unei mări, dincolo de un curs de apă sau de un defileu, care trebuie cucerită/apărată în timpul unui conflict militar, pentru asigurarea trecerii grosului trupelor și mijloacelor de luptă terestre în ofensivă.

CAPADOCHIA, Cappodocia, veche provincie a Asiei Mici, despărțită de Armenia prin Eufrat.

CAPANLIU, (tc. kapanli), negustor turc din sec. XVI–XVIII, care venea în Moldova după furaje și provizii pentru armata otomană.

CAPETIENI, dinastie moravică.

CAPUGIU, (tc. kopici), în Evul Mediu, demnitar turc trimis de sultan în Moldova pentru mazilirea domnului sau inaugurarea unei noi domnii.

CAPITALISM, sistem social-economic și politic-ideologic bazat pe proprietatea privată, piața liberă și libertatea de acțiune.

CAPITAȚIE, impozit plătit de nemusulman.

CAPITOLIUM, Monte Capitolino, una dintre înălțimi pe care era situat orașul Roma în antichitate.

CAPITULAȚII, convenție prin care un stat stabilește un regim de privilegii pentru cetățenii străini aflați pe teritoriul său.

CAPUA, oraș antic în S Italiei. Întemeiat în sec. al VII-lea î.Hr. de etrusci, cucerit de samniți (sec. al V-lea î.Hr.), distrus de romani (212 î.Hr.). Recolonizat de către aceștia, înflorește în timpul Republicii și mai ales al Imperiului; celebru prin școala de gladiatori de unde a pornit în 73 î.Hr. răscoala lui Spartacus. După succesive ocupații ostrogote și bizantine, orașul a fost definitiv distrus de arabi (840). Azi Santa Maria Capua Vetere.

CAPUCHEHAIE, (din tc. kapikâhaya), reprezentant al domnului Moldovei la Poarta Otomană.

CAR, mijloc de transport, preistorie; Car de luptă.

CAR ÎMPĂRĂTESC, vezi **Dări, taxe și impozite din Moldova medievală**.

CARANTINELE DIN BASARABIA, punct sanitar.

CARAVELĂ, corabie cu pânze, rapidă, folosită în trecut (de spanioli și de portughezi) pentru călătoriile lungi.

CARPI, populație de origine traco-dacică.

CARPICĂ, cultură arheologică.

CARTA ATLANTICULUI, august 1941, document semnat de președintele SUA, F.D. Roosevelt, și de premierul britanic, W. Churchill, la 14 august 1941, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

CARTA NAȚIONALĂ 1976, program al Frontului de Eliberare Națională din Algeria.

CARTA ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE, tratat care înființează organizația internațională numită Organizația Națiunilor Unite (ONU).

CARTA PRIVILEGIILOR DVORENIMII, (Jalovannaia Gramota Dvoreanstvu), din 1785, document emis de Ecaterina a II-a.

CARTAGENA, oraș-stat sclavagist din nordul Africii, întemeiat de fenicienii din Tir la sfârșitul sec. al IX-lea î.Hr.

CARTE CARE SE CHEAMĂ RĂSPUNSUL ÎMPOTRIVA CATEHISMULUI CALVINESC, 1645, lucrare elaborată de părintele Varlaam.

CARTE DE ADEVERIRE, 1821, tratative date de boieri slugerului Tudor Vladimirescu.

CARTE DE JUDECATĂ, hotărâre, sentință judecătorească.

CARTE DOMNEASCĂ, hrisov.

CARTEA DE LEGE, (Kanun name), din 1793, document înintat de sultan.

CARTEA EPARHULUI, document istoric.

CARTEA JUDECĂȚII DE APOI, referință la judecata lui Dumnezeu.

CARTHAGO, vechi oraș-stat în partea de nord a Africii.

CASA ALBĂ, reședința, cancelaria și locul de desfășurare a consfătuirilor de lucru ale președinților SUA cu membrii guvernului în orașul Washington.

CASA DE HOHENZOLLERN, familie dinastică de regi de origine germană.

CASA DE SAVOIA, familia care a domnit în comitatul Savoia, din 1027 sub conducerea lui Humbert cel cu Mână Albă. În 1416 a devenit ducat; din 1720 Victor Amedeu II devine rege al Savoiei și ulterior al Sardiniei. A domnit în Italia din 1861 prin Victor Emmanuel II (1861-1878), Umberto I (1878-1900), Victor Emmanuel III (1900-1946) și Umberto II (mai-iunie 1946).

CASA PĂCII, (DAR-AL-AHD), conform dreptului islamic, țările tributare făceau parte din dar-al-ahd (Casa Pactului sau Casa Păcii), situat între dar-al-Islam (Casa Islamului) și dar-al-harb (Casa Războiului).

CASA ȘCOALELOR, lege promulgată în timpul ministeriatului lui Petre Poni, la 9 martie 1896, care a definit scopul și sarcinile instituției nou create, asigurând totodată posibilitatea realizării lor.

CASĂ DE COMERȚ, structură economică istorică.

CASTĂ, grup social închis și strict delimitat prin originea comună, prin profesiunea și prin privilegiile membrilor lui, în care este împărțită societatea în India și în alte țări orientale.

CASTELUL BRAN, monument istoric.

CASTELUL PELEȘ, monument istoric.

CASTELUL ROSETTI-ROZNOVANU, monument istoric.

CASTRU, Castrul de la Potaissa, lagăr, tabără romană întărită.

CASUS FOEDERIS, caz de alianță și război.

CATACOMBĂ, (Cultura Catacombelor, epoca bronzului), galerie subterană, naturală sau artificială, care servea primilor creștini drept refugiu, loc de cult și de înmormântare.

CATAGRAFIE, recensământ fiscal.

CATALOG, listă, caiet, registru, sistem de fișe etc. care conține o înșirare metodică, după anumite criterii și cu anumite scopuri, de nume de ființe sau de obiecte, titluri de cărți etc.

CATALONIA, regiune istorică în partea de nord-est a peninsulei Iberice; unitate teritorial-administrativă a Spaniei.

CATANĂ, (tc. katana), soldat, ostaș în armata Austro-Ungariei.

CATARAMĂ, piesă vestimentară.

CATARILOR, EREZIA ~, adepți ai unei secte creștine din Europa apuseană în sec. XI–XIV, înrudite cu bogomilismul, care respingeau ierarhia catolică și considerau proprietatea privată ca un păcat.

CATASTIF, (gr. katastihon), în Moldova medievală, registru, condică de socoteli, listă a membrilor unei bresle. Mai rar, tratat de alianță.

CATASTIFUL LUI PETRU ȘCHIOPUL, condica vistieriei domnești din Moldova, întocmită în 1591 din porunca domnului Petru Șchiopul.

CATEGORII DE NEGUSTORI DIN BASARABIA, categorie socială.

CATEGORII DE SLUJITORI DIN MOLDOVA MEDIEVALĂ, categorie socială.

CATEGORII DE ȚIGANI (ROMI) DIN MOLDOVA MEDIEVALĂ ȘI BASARABIA, categorie socială.

CATEHISMUL ROMANESC, primul „Catehism” grecesc tipărit în Transilvania.

CATEHUMENI, persoană adultă pregătită pentru primirea botezului (în creștinismul primitiv).

CATILINARE, titlul celor patru discursuri ale lui Cicero împotriva lui Catilina.

CAVAFI, în Moldova sec. al XVIII-lea, începutul sec. al XIX-lea, negustori de încălțăminte, care spre deosebire de meșterii cu du-gheană, nu dispuneau de ateliere proprii și vindeau marfa confecționată de alți ciubotari.

CAVALER MEDIEVAL, războinic medieval.

CAVALERI, în Roma antică, membru al ordinului ecvestru, inferior ordinului senatorial. În Evul Mediu, în Apusul și în Centrul Europei, titlu nobiliar conferit, inițial pentru fapte de arme, de rege sau de un reprezentant al lui.

CAVALERI IMPERIALI, pătură inferioară a nobilimii Sfântului Imperiu Roman.

CAVALERIE, trupă de soldați călare: cavaleria română se compune din 26 regimente (11 de roșiori, 14 de călărași și 1 de escortă); fiecare regiment are 4 escadroane și un pluton afară din rânduri; cavalerie ușoară, pentru expediții; cavalerie grea sau de rezervă, pentru atac; cavalerie de linie, ține mijlocul între acestea două.

CAVALERUL DANUBIAN, (în mitologia geto-dacilor), divinități în provinciile romane dunărene înfățișate sub forma unor călăreți, care poartă în vârful sulitei balaurul dacic. Constituie, probabil, o dedublare a Cavalerului Trac.

CAVALERUL TRAC, zeu minor, reprezentat călare, venerat în Tracia și Moesia. Cultul său s-a răspândit în vremea Imperiului Roman și la N. de Dunăre.

CAVOU, construcție funerară (într-un cimitir sau în alt loc de înmormântare) cu una sau mai multe cripte.

CAZA, district administrativ.

CAZAC, membru al unei colectivități (etnice rusești) formate din oameni liberi, mai ales din foști țărani fugiți de pe moșiile stăpâni-

lor feudali ruși și poloni, care în sec. al XV-lea și al XVI-lea, s-au așezat în regiunile de margine ale statelor rus și polono-lituanian, unde au format unități militare autonome; (în Rusia, începând din sec. al XVIII-lea) soldat dintr-o unitate de cavalerie recrutată de obicei dintre cazaci; Cazac de cohortă.

CAZACLIU, negustor cazac care făcea negoț cu vinuri, blănuri etc. între Ucraina și Moldova.

CAZAN, vas mare de metal, de formă cilindrică sau tronconică, deschis, care servește, în gospodărie sau în tehnică, la încălzit sau la fiert.

CĂIMĂCAN, Căimăcămie, (în Imperiul Otoman), loțiitor al unor demnitari.

CĂLĂRAȘI, în Moldova medievală, slujitori domnești, care pentru slujba depusă se bucurau de unele privilegii, având un regim fiscal înlesnit.

CĂLDĂRĂRIT, (Căzănit), birul plătit pentru cazanul producător de țuică.

CĂMARA DOMNEASCĂ, Cămară Gospod, în Moldova medievală, totalitatea veniturilor domnești, provenite din vămi, ocne și dări care nu erau vărsate în vistierie.

CĂMARĂ, (din neogr. kamara), odaie în casa țărănească care servea drept locuință și bucătărie; încăpere în care se păstrează alimente și obiecte casnice.

CĂMINAR, funcție a boierului însărcinat cu strângerea dijmei, inițial numai pe ceară; boier care avea funcția de căminar.

CĂMĂRAȘ, în Moldova medievală, dregător în grija căruia se afla cămara domnească. Cămărașului îi erau subordonați cămărășeii, care lucrau la curtea domnească și prin sate.

CĂMĂȘILE BRUNE, (germ. Sturmabteilung (SA), Batalioanele de asalt), organizație paramilitară nazistă.

CĂMĂȘILE ROȘII, forțe rebele în Thailanda.

CĂMIN CULTURAL, instituție culturală.

CĂMINAR, în Moldova medievală, dregător care strângea camelele. Este consemnat documentar începând cu sec. al XV-lea.

CĂPÂLNA, localitate în Transilvania, în 1437 a fost acceptată „Unio Trium Nationum” (pact de alianță mutuală politică și militară), inclus în Patrimoniul Mondial UNESCO.

CĂPCĂUN, în mitologia română, monstru bicefal sau ființă cu trup de om și cu cap de câine, care se hrănea cu carne de om; poreclă dată tătarilor din cauza groazei pe care o inspirau prin cruzimea lor populației din Moldova medievală.

CĂPITAN, grad de ofițer superior locotenentului și inferior maiorului; persoană care are acest grad; Căpitan de călărași, dorobanți, lefegii, căpitan de margine, de mazili, căpitan de o mie, căpitan de târg, ținut, căpitan de voluntari.

CĂPITĂNIA CODRULUI, dregătoria introdusă de Ion-Vodă cel Cumplit pentru cârmuirea ținutului Tîgheci. În fruntea Căpitaniei Codrului se afla căpitanul de Codru. A fost desființată de Vasile Lupu.

CĂPITĂNIE, autoritate administrativă și polițienească care dirijează activitatea unui port; detașament condus de un căpitan.

CĂPIȚĂ, grămadă conică de fân, de plante de nutreț sau de cereale.

CĂRĂUȘ, muncitor care se ocupă cu transportul cu căruța al greutăților sau al persoanelor; Căruțaș; cărăușie (harabagie).

CĂRȚI PONTIFICALE, emisii ale Papei de la Roma.

CĂRȚI SIBILINE, colecție de oracole în hexametre grecești, care potrivit tradiției au fost achiziționate de la o sibilă de către ultimul rege al Romei, Tarquinius Superbus, și au fost consultate în crize de-a lungul istoriei ale Republicii și ale Imperiului Roman.

CĂRUȚĂ DE CUPĂRIE, căruța paharnicului domnului, dregător care se îngrijea de băutura acestuia.

CĂRVUNARI, nume dat, prin analogie cu carbonari, participanților la mișcarea micilor boieri din Principatul Moldovei la începutul deceniului trei al sec. al XIX-lea.

CĂȘAR, în Moldova Medievală, țăran care avea casă, familie și gospodărie și era inclus în rândul birnicilor, plătind dare plină domniei.

CĂTRE POPOARELE MELE CREDINCIOASE!, manifest din 1918.

CĂUȘ, bac de lemn în formă de lingură mare, folosit în gospodărie. În Moldova era larg folosit în vinificație; cantitatea de grăunțe, crupe ș.a., care încape într-un căuș.

CÂMPENI, localitate unde a început răscoala lui Horea, Cloșcă și Crișan.

CÂMPIILE CATALAUNICE, BĂTĂLIA DE PE ~, ultima mare bătălie a antichității.

CÂMPIILE ELIZEE, în mitologia și religia greacă, lăcașul fericirii; idem Elyzium, tărâm paradisiac.

CÂMPUL LUI MARTE, în Roma Antică o câmpie vastă, de aproximativ 2 km², care, la început, se afla în afara zidurilor orașului, și unde, potrivit tradiției, Romulus consacrase un templu zeului Marte; era situat în afara orașului, la nord-vest, și pe malul stâng al Tibrului.

CÂMPULUNG, regiune istorică în Moldova medievală. După cum afirmă D. Cantemir, aici, alături de satele aservite mănăstirilor, se păstrase o comunitate numeroasă de țărani liberi – răzeșii, care se bucurau de înlesniri fiscale și privilegii judecătorești.

CÂMPULUNG, prima reședință a lui Basarab I.

CÂMPURI DE URNE FUNERARE, cultură arheologică.

CÂNTAR, nume dat mai multor instrumente care servesc la stabilirea greutății unui obiect sau a unei ființe, de obicei a unei mărfi; unitate pentru măsurarea greutăților folosită în trecut, a cărei valoare a variat în timp și pe regiuni.

CÂNTAR, vezi **Unități de măsură medievale în Moldova**.

CÂNTAREA LUI ROLAND, cea mai importantă epopee eroică a literaturii franceze.

CÂNTĂRIT, taxă pe care o plăteau în sec. al XVIII-lea negustorii din Moldova pentru mărfurile cântărite cu cântarul domnesc.

CÂNTEC DESPRE OASTEĂ LUI IGOR, cea mai veche creație literară a slavilor răsăriteni, datând de la sfârșitul secolului al XII-lea (epoca Rusiei kievene).

CÂRCIUMĂRIT, în sec. al XVIII-lea, în Statul Moldovenesc feudal, dare plătită domniei de către proprietarii de cârciumi.

CÂRC-SERDAR. Vezi **Poteră**.

CÂRMUIREA REGIONALĂ (GUBERNIALĂ) A BASARABIEI, instituită în baza Regulamentului din 29 februarie 1828, promulgat de Nicolai I (1825-1855), în care intra guvernatorul civil, 4 consilieri și un asesor.

CÂȘLĂ, tabăra turcilor și tătarilor în timpul campaniilor militare; loc pentru iernatul vitelor; loc unde se mulgeau vacile sau oile și se făcea brânza și untul.

CEAS DE MERS, măsură a distanțelor mari (cca 4-5 kilometri).

CEAȘNIC, (în Evul Mediu, în Moldova), paharnic.

CEATĂ, (Pâlc), grup (neorganizat) de oameni, adunați de obicei în vederea unui scop comun; (în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) grup de organizare specială, militară și fiscală, alcătuit din subalternii de la sate ai dregătorilor domnești; trupă înarmată și organizată.

CEAUȘ, (tc.), funcționar inferior la turci, care îndeplinea funcția de ușier, de curier sau de aprod; nume dat, în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, unor funcționari publici: a) șef al unei cete de slujitori; b) căpetenie de surugii; c) căpetenia vânătorilor domnești; d) aprod; om de serviciu la sinagogă.

CELE 12 ARTICOLE, războiul țărănesc din Germania.

CELE 14 PUNCTE ALE LUI WILSON, prezentate de Președintele Statelor Unite ale Americii, Woodrow Wilson, în sesiunea comună a Congresului din 8 ianuarie 1918. În discursul său, el a

încercat să stabilească un proiect viabil pentru restabilirea păcii în Europa după încheierea Primului Război Mondial. Idealismul demonstrat de Wilson în timpul discursului sus-numit i-a oferit președintelui american o poziție de conducere morală printre Aliați și a încurajat Puterile Centrale să semneze armistițiile.

CELE 21 DE CERERI, 1915, trebuiau să ghideze interesele politice și economice în China.

CELE 7 MINUNI ALE LUMII ANTICE, listă ce conține șapte edificii din antichitate.

CELE 7 REVENDICĂRI, 1876, memoriu trimis Porții, de către ministrul de externe Mihail Kogălniceanu.

CELE 7 TAINE ALE BISERICII CREȘTINE, sfintele Taine ale Biserici, prin care se împărtășește celor care le primesc harul nevăzut al Sfântului Duh, scopul fiind mântuirea și sfințirea credincioșilor.

CELE 7 TRIBURI, uniune tribală a celor șapte triburi slave situate în Moesia.

CELE CINCI PRINCIPII DE COEXISTENȚĂ PAȘNICĂ, acestea sunt: respect mutual pentru integritatea teritorială și suveranitatea fiecărui stat; non-agresiunea mutuală, non-interferență mutuală în afacerile interne ale fiecăruia, egalitatea și cooperarea pentru beneficii mutuale, coexistența pașnică.

CELE O SUTĂ DE ZILE, reprezintă perioada dintre revenirea lui Napoleon Bonaparte la Paris, la data de 20 martie 1815, din exilul său de pe insula Elba și revenirea pe tron a lui Ludovic al XVIII-lea, la 8 iulie 1815.

CELE TREI REGATE, perioadă de fragmentare în China, dublată de numărul de regate formate după prăbușirea imperiului Han.

CELT, topor-celt de bronz.

CELTIBERI, triburi celtice care aproximativ în sec. al VII-lea î.Hr. s-au așezat cu traiul în peninsula Iberică.

CELTICĂ, cultură arheologică a epocii fierului.

CENACLUL „ALEXEI MATEEVICI”, înființat în 1991 la bustul lui Mihai Eminescu din Chișinău.

CENAD, MĂNĂSTIREA ~, comună în județul Timiș; vestigii neolitice, din epoca fierului, romană (sec. II-IV) și din perioada migrațiilor (sec. VI-XII). Pe locul actualei comune a existat în sec. X-XI așezarea Morisena, menționată pentru prima dată la cca 1030 (urbea Morisena), ca reședință a lui Ahtum. Se păstrează vestigiile cetății Morisena și ale mănăstirii Sfântul Ioan Botezătorul (existență înainte de 1002).

CENOTAF, (lat. cenotaphium, din gr. kenos – gol și taphos – mormânt), monument funerar ridicat în memoria unei persoane dispărute sau ale cărei oseminte au fost înhumate în alt loc.

CENTAURI, în mitologia greacă ființe imaginare, cu trup de cal și cu bust omenesc care locuiau în munți și locuri împădurite, însoțitori ai zeului Dionysos.

CENTENARUL ANEXĂRII BASARABIEI, (1912), eveniment aniversat de autoritățile țariste.

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, (CIA), serviciul de inteligență a SUA.

CENTRUL INTERNAȚIONAL DE INFORMARE ASUPRA SURSELOR ISTORIEI BALCANICE, instituție de cercetare științifică.

CENTRUL NAȚIONAL DE ROMÂNIZARE, 3 mai 1941, înființat de I. Antonescu cu scopul de a administra bunurile evreiești expropriate. Scopul era înlocuirea treptată a evreilor din economia românească.

CENTURIE, Centurion, subdiviziune tactică în armata romană cuprinzând o sută de ostași; subîmpărțire a cetei în vechea organizare a armatei române; (în Roma antică), diviziune politică și administrativă formată dintr-o sută de cetățeni.

CENUȘAR, cutie așezată sub grătarul unei locomotive, al unui cuptor sau al unei sobe și în care cade cenușa; urnă cu cenușa unei persoane incinerate.

CEPĂRIT, (Cepărie), impozit pe cârciumi. Vezi **Dări, taxe și impozite din Moldova medievală**.

CERAMICĂ CU MAI MULTE BRĂURI, cultură arheologică, bronz.

LINIARĂ, cultură arheologică neolitică.

ȘNURATĂ, cultură arheologică, bronz.

CERBER, (gr. kerberos), în mitologia greacă, câine cu trei capete care păzea poarta Infernului. La figurat, paznic rău și crud.

CERCEI, categorie de piese de podoabă.

CERCUL BASARABEAN, 1911, grup de elite, intelectuali basarabeni.

CERERILE NORODULUI ROMÂNESC, (a apărut ca „Cererile norodului rumânesc”), a fost un document cu caracter constituțional elaborat de Tudor Vladimirescu la 17 ianuarie 1821.

CERES, în mitologia romană, zeița agriculturii și a fertilității pământului, identificată cu Demeter din mitologia greacă.

CERTA PUNCTA, 1769, prima lege care a statuat drepturile iobagilor din Transilvania. Cei care nu se supuneau erau bătuți cu „lopata”.

CERVONEȚ, monedă rusească de aur (egală cu 3 ruble); bancnotă rusească de 10 ruble (cu circulație între anii 1922-1947).

CETATE, loc întărit printr-un sistem de fortificații; fortăreață.

CETATE DE SCAUN, vezi **Capitală**.

CETATEA ALBĂ, vezi **Belgorod-Dnestrovsk**.

CETATEA DE BALTA, satul de reședință al comunei cu același nume din județul Alba, Transilvania, România.

CETATEA HOTIN, fortăreață medievală.

CETATEA NEAMȚ, fortăreață medievală.

CETATEA ROMAN, fortăreață medievală.

CETATEA SMÂRDAN, fortăreață (1878).

CETATEA SOROCA, fortăreață medievală.

CETATEA SUCEAVA, cetate de scaun.

CETĂȚEAN DE ONOARE, titlul onorific.

CETĂȚEAN ROMAN, cetățean ce se bucura de toate beneficiile ce derivau din statutul său, inclusiv de protecția statului.

CETVERIC, vezi **Unități de măsură în Moldova medievală**.

CHARTISM, (1835-1848), mișcarea chartistă.

„**CHARTISM POPULAR**”, document de bază al mișcării chartiste, mișcare pentru reforma politică din Marea Britanie care a existat din 1838 până în 1857.

CHAUMONT, TRATATUL DE LA~, 1814, acord asupra acțiunilor comune împotriva Franței și a structurii postbelice a Europei.

KHAFRE, rege egiptean.

CHEHAIA-BEI, guvernator al Munteniei de la 1821-1822, apoi Pașă de Rusciuc și de Silistra.

CHELAR, dregător care deținea cheile de la pivnițe la curtea domnească.

CHENAR, marginea unei stofe, care se deosebește de fondul acesteia după culoare sau prin broderie; brâu zugrăvit ori sculptat în jurul unei clădiri, unui postament sau vas; ornament care încadrează o ușă ori o fereastră.

CHERHANA, construcție (și mică întreprindere) situată în imediata apropiere a unei ape și destinată primirii, sortării, preparării și depozitării temporare a peștelui prins în zona respectivă.

CHERSONESOS, (Chersonesul Tauric), denumire antică a regiunii situate în N. bazinului Mării Egee, în actuala Peninsulă Gallipoli. Colonizată de ionieni la sfârșitul sec. al VIII-lea î.Hr., a constituit un important punct de contact între civilizația greacă și cea sud-tracică.

CHESTIUNEA ORIENTALĂ, perioadă în istoria Europei caracterizată prin încercările de rezolvare a problemelor diplomatice și politice generate de decăderea Imperiului Otoman. Expresia nu este aplicată unei probleme anume, dar include o varietate de chestiuni apărute între secolele al XVIII-lea și XX, în special cele care au generat instabilitate în regiunile europene aflate sub dominația turcilor.

CHESTORI, în Roma antică funcționari de rang inferior.

CHIABUR, (țăran), înstărit, bogat.

CHIDANI, triburi mongoloide care duceau o viață de nomad pe teritoriul Mongoliei Interioare actuale.

CHIGHECI, Tigheci, regiune istorică în Moldova feudală, situată între râurile Lăpușna și Ialpug, Sărata și Larga. Până la sf. sec. al XVI-lea intra în ocolul ținutului Fălciu, mai târziu a fost reorganizată într-o unitate aparte, condusă de căpitania Codrului. Vasile Lupu a trecut Chighecii sub cârmuirea serdarului de Orhei.

CHILĂ, (tc. kile), veche măsură de capacitate pentru cereale, egală cu circa 680 de litri în Țara Românească și cu circa 430 de litri în Moldova; Chilă de Brăila, chilă de Galați.

CHILER, încăpere mică la casele țărănești, folosită drept cămară.

CHILIA, Chilia Veche, braț al Dunării, servește de hotar între Rusia și România; (Nouă), oraș în Basarabia cu 15 000 locuitori, așezat pe vârful brațului cu același nume, cetate celebră în istoria Românilor; (Veche), orașel în județul Tulcea cu 3 000 locuitori, zidit de geno-vezi într-o insulă a Dunării; port însemnat pentru pescărie.

CHIUP, vas de proporții.

CHIVOT, casetă de argint în formă de bisericuță așezată în altar, în care se păstrează sfânta împărtășanie.

CICLOPI, în mitologia greacă, uriași cu un singur ochi în frunte.

CICLU PASCAL, limbaj de programare.

CIFERT, (sl. veche cetvr't – sfert), în Moldova din sec. al XVIII-lea, o pătrime din bir care se plătea trimestrial domniei.

CIFLIC, (tc. ciftlik) moșie mică.

CIMARRONI, în sec. XVI–XVIII, sclavi fugari și urmașii lor în coloniile din Indiile de Vest și din unele regiuni ale Americii de Sud.

CINCINAL, plan sovietic întocmit pe cinci ani.

CINTEOTL, zeu din mitologie aztecă.

CIOBĂRCIU, cetate fondată pe Nistru.

CIOCLU, gropar.

CIOHODAR, slujbaș la curtea domnească din Țara Românească și Moldova, având obligația să îngrijească de încălțăminte domnului sau îndeplinind funcția de lacheu al acestuia.

CIOPLITOR, persoană care cioplește, care se ocupă cu cioplitul.

CIORBAGIU, ofițer de ieniceri; comandant al unui regiment de ieniceri.

CIRCULARĂ, dispoziție, ordin, directivă trimisă în scris instituțiilor sau persoanelor în subordin.

CISLĂ, (sl. veche cislo – număr), în Moldova medievală, cotă-parte de bir fixată de vistieria unui ținut, ocol, sat și repartizată fiecărui contribuabil în parte; Cislaș.

CISTĂ, vas cilindric de metal caracteristic primei epoci a fierului din Italia.

CIUBĂR, vas mare făcut din doage de lemn și prevăzut cu toarte, având diferite utilizări.

CIUBOTĂ, în Moldova medievală, taxă (amendă) care se percepea de către slujitorii domnești ca despăgubire pentru „uzura ciubotelor” legată cu deplasarea până la împricinați.

CIUMA DIN BASARABIA, (1812-1814, 1819), epidemie cu impact istoric.

CIUMA LUI CARAGEA, 1813, epidemie cu impact istoric.

CIUMA NEAGRĂ, criză din sec. al XIV-lea.

CIVILIZAȚIA CHINEI ANTICE, istorie universală.

CIVILIZAȚIA CRETANĂ, istorie universală.

CIVILIZAȚIA GRECIEI ANTICE, istorie universală.

CIVILIZAȚIA INCASĂ, istorie universală.

CIVILIZAȚIA INDIEI ANTICE, istorie universală.

CIVILIZAȚIA MAIA, istorie universală.

CIVILIZAȚIA MESOPOTAMIANĂ, istorie universală.

CIVILIZAȚIA ROMANĂ, istorie universală.

CIVIS ROMANUS, expresie latină.

CIVITAS, (în organizarea provincială romană), teritoriu al unui trib local și centrul său principal.

CÂNTECUL LUI HILDEBRAND, (Hildebrandslied), din jurul anului 800, veche poezie aliterativă germană.

CLACĂ, în Moldova medievală, formă a rentei feudale.

CLAIE, vezi **Unități medievale moldovenești de măsură**.

CLASSIS FLAVIA MOESICA, flota imperială romană.

CLAUZĂ, prevedere cuprinsă într-un act juridic (tratat, contract).

CLAZOMENE, (Klazomenai), centru producător de ceramică în antichitate.

CLĂCAȘ, în Moldova medievală, țăran obligat să facă clacă pe pământul proprietarului feudal.

CLEFT, denumire dată de moldoveni haiducilor greci, în special celor ce luau parte la luptele pentru eliberarea Greciei de sub jugul turcesc (sec. al XIX-lea).

CLEPSIDRĂ, instrument pentru măsurarea timpului după cantitatea de apă sau de nisip scursă, printr-un orificiu.

CLIENT, Clientelă, (în Roma antică), plebeu fără drepturi depline, dependent de un patrician și protejat de acesta.

CLIO, în mitologia greacă una din cele 9 muze olimpice, muza istoriei.

CLOȘCA CU PUII DE AUR, (Le Tresor de Petrossa), tezaurul de la Pietroasa.

CLUCER, (Mare Clucer), în Moldova medievală, boier care îngrijea de cămărilor cu provizii ale curții domnești, răspunzător de strângerea mierii și a untului.

CNEAGHINĂ, soție sau fiică de cneaz sau de țar.

CNEMIDĂ, echipament ostășesc.

CNN, (Cable News Network), un canal TV american creat de Ted Turner la 1 iunie 1980.

COALIȚIA ANTIHITLERISTĂ, grup de țări care s-au unit împotriva expansiunii lui Adolf Hitler și împotriva Germaniei Naziste.

COALIȚIE POLITICĂ, unire benevolă a două sau mai multor state împotriva adversarului comun în scopul contracarării pașnice sau militare forței și influenței acestuia.

COCHII-VECHI, în Moldova medievală, termen care însemna scoaterea la mezat de către domnie a dreptului de percepere a unor dări.

COCKTAIL MOLOTOV, sticlă umplută cu benzină, folosită drept grenadă.

COD, act normativ care cuprinde o culegere sistematică de reguli juridice privitoare la o anumită ramură a dreptului.

CODRUL COSMINULUI, BĂTĂLIA DE LA ~, a avut loc la 26 octombrie 1497 și s-a încheiat cu o răsunătoare izbândă a oștirii lui Ștefan cel Mare asupra polonilor, comandați de regele Ioan Albert.

CODUL CALLIMACHI, 1817, cod civil al Moldovei.

CODUL CIVIL AL LUI ALEXANDRU IOAN CUZA, 1865, codul civil în vigoare în Principatele Unite Române și ulterior România din 1 decembrie 1865.

CODUL DE LEGI AL LUI ANDRONACHE DONICI, ghid juridic.

CODUL HAMMURABI, culegere de legi din timpul regelui babilonian Hammurabi.

CODUL LUI IUSTINIAN, sec. al VI-lea, prima din cele patru colecții de legi cunoscute astăzi sub numele de Corpus iuris civilis („Colecția de drept civil”).

CODUL LUI NAPOLEON, codul civil al lui Napoleon, 1804.

CODUL MONGOL, cod de legi administrative aplicat în Imperiul Qing pentru administrarea Mongoliei în anii 1627-1694.

CODUL SIETE PARTIDAS, („Șapte Partide”), cod de drept codificat al Regatului Castilia.

COFĂ, vas de formă (relativ) cilindrică, confecționat din doage de brad, cu o toartă, în care se ține la țară apa de băut: doniță.

COGEA-BAȘE, căpetenia unui sat populat de creștini în raialele turcești.

COIF, acoperământ de metal (rar, de piele) pentru protecția capului, purtat în trecut de unii ostași în timpul luptei.

COLECTIVIZARE, trecerea mijloacele de producție individuale în proprietate colectivă, prin naționalizare, expropriere etc.

COLECȚIA DE DOCUMENTE HURMUZAKI, (Eudoxiu), izvoare istorice.

COLECȚIE ARHIVISTICĂ, colecție de izvoare istorice.

COLEGIU ELECTORAL, ansamblu de electori desemnați de fiecare din cele 50 de state componente ale uniunii.

COLEGIUL LATIN DE LA COTNARI, 1562, instituție înființată de Despot Vodă, cu un program școlar ce dura 5 ani.

COLEGIUL MOVILIAN DIN KIEV, colegiu transformat ulterior (în 1701) în Academia Kievo-Movileană.

COLEGIUL VASILIAN, vezi **Academia Slavo-Greco-Latină din Moscova**.

COLHOZ, formă de cooperativă agricolă de producție în URSS.

COLIVĂ, (în practicile religioase ortodoxe), grâu fiert amestecat cu zahăr și cu nuci pisate și ornat cu bomboane și zahăr pudră, care se împarte pentru pomenirea morților, la înmormântări și la parastase.

COLOADĂ, în Moldova medievală, unitate de măsură pentru grâne, egală cu 4 găleți (320 litri).

COLOANA A V-A, denumirea dată agenturii secrete a generalului F. Franco, care activa în Republica Spaniolă în perioada războiului civil spaniol (1936-1939). În prezent, orice tip de agenți secreți ai dușmanului (spioni, teroriști, „cozi de topor”, diversioniști, provocatori, agenți de influență, ș.a.m.d.).

COLOANĂ, suport vertical cilindric de sine stătător aranjat în stil arhitectural; element important al clădirii și al construcției ei, dar și al comenzii arhitecturale.

COLONI, Colonat, (în Imperiul Roman și în Evul Mediu în Europa) muncitor agricol care, inițial liber, muncea o bucată de pământ luată în arendă de la marii proprietari, mai târziu legat de pământ, era obligat să plătească dijmă și să presteze corvezi; colonist.

COLONIALISM, subordonare și exploatare de către un stat, prin metode militare, politice sau constrângere economică, a popoarelor, țărilor ori teritoriilor, de regulă, slab dezvoltate și populate de varii grupuri etnice.

COLONIE, teritoriu ocupat și administrat de o națiune străină și care este dependent de aceasta pe plan politic, economic, cultural; Colonie evreiască, colonie grecească.

COLONII ANTICE, în țările Orientului Antic, Greciei antice și Romei antice, așezările întemeiate de cetățenii unui careva stat pe teritoriu străin

COLONIILE ANGLIEI DIN AMERICA DE NORD, complex de posesiuni engleze din America de Nord în sec. XVI–XVIII.

COLONIST, Colonist elvețian, coloniști germani, coloniști transdanubieni (Basarabia, sec. al XIX-lea), persoană care și-a părăsit țara sau locul de origine și s-a stabilit într-o colonie.

COLONIZARE INTERNĂ, procesul de lucrare a terenurilor din Europa Occidentală la sfârșitul sec. al IX-lea – mijlocul sec. al XIII-lea.

COLONIZARE, proces de populare și valorificare a terenurilor periferice ale statului, precum și întemeierea de noi așezări pe teritoriu străin; Colonizare romană (greacă, rusă).

COLOSSEUM, amfiteatru monumental la Roma, construit în timpul lui Vespasian și Titus și inaugurat în anul 80 d.Hr., de formă eliptică (avea 80 de rânduri de gradene și o capacitate de peste 50 000 de locuri).

COLOSUL DE PE RHODOS, construit în cinstea zeului soarelui, Helios, ca mulțumire pentru protecția locuitorilor în timpul asediului; una din cele șapte minuni ale lumii antice.

COLUMNA LUI TRAIAN, monument istoric la Roma, Italia.

COMATI, nume dat (de romani) dacilor de rând (care purtau plete și capul descoperit).

COMERȚ, schimb de mărfuri în preistorie, antichitate, Evul Mediu.

COMIS, în Moldova medievală, dregător, membru al divanului. Vezi **Dregător**.

COMISAR AL GUVERNULUI PROVIZORIU ÎN BASARABIA (1917), funcție administrativă.

COMISAR AL POPORULUI, funcție administrativă.

COMISAR DE ȚINUT, comisar militar.

COMISARIAT, (în vechea organizare administrativă a țării), secție a poliției orașenești condusă de un comisar.

COMISIA DE CERCETARE ȘI APRECIERE A REGIMULUI COMUNIST DIN MOLDOVA, comisie constituită prin decretul prezidențial emis în ianuarie 2010 de către Mihai Ghimpu, președintele interimar al Republicii Moldova.

COMISIA LUXEMBURGIANĂ, instituită în timpul Revoluției din 1848 în Franța în perioada celei de-a Doua Republici pentru a aborda probleme sociale.

COMISIA NAȚIONALĂ DE HERALDICĂ, (CNH), 1995, organizație neguvernamentală instituită prin decret prezidențial.

COMISIA NOBILIARĂ DIN 1818, comisie instituită pentru cercetarea nobleței familiilor boierești din Basarabia.

COMISIA PENTRU CERCETAREA ACTIVITĂȚILOR ANTI-AMERICANE, (Comisia DIES), cea mai cunoscută și activă organizație guvernamentală implicată în investigațiile McCarthyism.

COMISIA PENTRU REVIZIA ACTIVITĂȚII ADUNĂRI-LOR DEPUTAȚILOR NOBILIMII DIN BASARABIA, comisie instituită în 1834, în baza deciziei Senatului Guvernant din 30 mai, alcătuită din doi membri din partea nobilimii și unul din partea Guvernului, sub președinția președintelui Judecătoriei de conștiință din Basarabia C.I. Boteza.

COMISIA PRINCIPALĂ DE APROVIZIONARE A ARMA-TEI DUNĂRENE, comisie care activa pe lângă comandamentul armatei ruse de ocupație, dislocată în Principatele Române, în timpul războiului ruso-turc din 1806-1812, în a cărei competență era aprovizionarea armatei cu produse alimentare și furaje.

COMISIA ȘTIINȚIFICĂ A ARHIVELOR DIN BASARABIA, instituție științifică care a activat la sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. XX.

COMITAT, unitate administrativ-teritorială, în unele țări condusă de un comite (sau conte); district.

COMITETUL CENTRAL OSTĂȘESC DIN CHIȘINĂU, (1917), consiliul ostășesc.

CARANTINELE DIN BASARABIA, instituit în scopul protejării hotarului de apus al provinciei de pătrunderea molimei, imediat după anexarea ei la Imperiul Rus.

COMITETUL DE OBLĂDUIRE, 1821, comitet instituit în scopul verificării registrelor și rapoartelor alcătuite în perioada de activitate a rezidentului plenipotențiar al Basarabiei și a administrației regionale, în special după numirea în funcție a unui nou rezident plenipotențiar.

COMITETUL NAȚIONAL „GERMANIA LIBERĂ”, organizație germană a emigranților antifasciști și prizonierilor de război de pe teritoriul URSS în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

COMITETUL PROVIZORIU AL BASARABIEI, (1816-1818), comitet instituit la 4 iulie 1816, în care au intrat: din rândul boierilor moldoveni.

COMITETUL SECURITĂȚII DE STAT AL URSS, principala agenție de securitate pentru Uniunea Sovietică de la 13 martie 1954 până la 3 decembrie 1991.

COMITETUL SPECIAL BIRNIC, (COMITETUL SPECIAL DE DISTRIBUIRE A BIRULUI), vezi **Dări, impozite și taxe din Basarabia (1812-1917)**.

COMITIUM, în Roma Antică adunarea populară. **COMIȚII CURIAE**, **COMIȚII TRIBUTE**.

COMMENDATIO, în Roma Antică drept acordat lui Caius Julius Caesar, apoi lui Augustus și continuatorilor lui de a recomanda senatului candidații la funcțiile republicane vacante; în Europa Occidentală în perioada medievală timpurie, act de vasalitate.

COMMONWEALTH, denumirea statului englez în perioada republicii (1649-1660); ~ of Nations (Comunitatea de națiuni), asociație de state, cu sediul la Londra, creată în 1926 (până în 1947 s-a numit Comunitatea britanică de Națiuni), în scopul conlucrării pe plan politic, economic, social și cultural între Marea Britanie și fostele sale colonii, care și-au dobândit independența. Organele principale sunt: Conferința șefilor de state și guvern, Secretariatul și 50 de organisme specializate în domeniile agriculturii, științei și tehnologiei, sănătății, educației, informației, comunicațiilor, juridic etc. Are 50 de membri (1991) dintre care 26 de republici (Bangladesh, Botswana, Cipru, Dominica, Gambia, Ghana, Guyana, India, Kenya, Kiribati, Malawi, Maldive, Malta, Namibia, Nigeria, Seychelles, Sierra Leone, Singapore, Sri Lanka, Tanzania, Trinidad și Tobago, Uganda, Vanuatu, Zambia, Zimbabwe; Nauru este membru special), șapte monarhii (Brunei, Lesotho, Malaysia, Marea Bri-

tanie, Samoa, Swaziland, Tonga) și 16 state în care, de iure, șeful statului este regina Marii Britanii, reprezentată de un guvernator general, dar care, de facto, sunt conduse de parlamente și guverne naționale (Antigua și Barbuda, Australia, Bahamas, Barbados, Belize, Canada, Fiji, Grenada, Jamaica, Mauritius, Noua Zeelandă, Papua-Noua Guinee, Saint Christopher și Nevis, Saint Lucia, Saint Vicențiu și Grenadine, Insulele Solomon; Tuvalu este membru special). Din Commonwealth mai fac parte și teritoriile dependente și neautonome administrate de statele membre.

COMOARA DE LA OLĂNEȘTI, tezaur antic, descoperit în 1958 pe malul drept al Nistrului, lângă satul Olănești, raionul Ștefan-Vodă.

COMOARA DE LA PEREȘCEPINA, depozit de obiecte de aur (cca 25 kg) și de argint (cca 50 kg), descoperit în 1912 în apropierea satului Malaia Pereșcepina (regiunea Poltava, Ucraina).

COMPANIE MOSCOVITĂ, prima companie comercială engleză, care deținea dreptul de monopol asupra comerțului cu Rusia.

COMPLETAE CONSTANTINES, colecție de legi, Transilvania (1653-1669).

COMPLEX ARHEOLOGIC, totalitatea de vestigii istorice.

COMPROMIS POLITIC, înțelegere bazată pe cedări reciproce între reprezentanții diverselor guverne, partide, asociații etc.

COMPROMISUL MISSOURI, 1820-1821, se referă la includerea în componența SUA a noi teritorii.

COMUNA DIN PARIS, 1789-1794, putere revoluționară instalată la Paris

COMUNA DIN PARIS, 1871, guvern revoluționar, creat de muncitorii parizieni.

„COMUNE POPULARE”, formă de organizare a populației rurale și a cetățenilor implicați în sectorul agrar din China în anii 1950-1980.

COMUNISM, sistem social, politic și economic constituit pe principiul abolirii proprietății private și al instaurării proprietății co-

lective asupra mijloacelor de producție și de schimb; mișcare care dorește să implementeze acest sistem; ideologie care promovează acest sistem.

COMUNITATE ARMENEASCĂ, grup de oameni cu interese, credințe sau norme de viață comune; totalitatea locuitorilor unei localități, a unei țări.

COMUNITATE EUROPEANĂ DE APĂRARE, bloc militar constituit de șase țări din Europa Occidentală.

COMUNITATEA ECONOMICĂ EUROPEANĂ, CEE, „Piața Comună”, uniune economică integrată a țărilor occidentale.

COMUNITATEA EUROPEANĂ PENTRU ENERGIA ATOMICĂ, Euratom, organizație a statelor europene, creată pentru coordonarea și finanțarea proiectelor comune în domeniile producerii și utilizării energiei atomice, dezvoltării industriei atomice, efectuării cercetărilor în ce privește energetica nucleară, stabilirea controlului privind folosirea materialelor fisionabile etc.

COMUNITATEA MIC-BURGHEZILOR; (COMUNITATEA MEȘCEANILOR), grupare socială.

COMUNITATEA EUROPEANĂ A CĂRBUNELUI ȘI OȚELULUI, organizație internațională.

COMUNITATEA PONTICĂ, confederație a orașelor grecești de pe țărmul de V al Mării Negre, cu capitala la Tomis (sec. II-III), cuprinzând cetățile Tomis, Callatis, Histria, Dionysopolis, Odessos și Mesembria.

COMUNITATEA STATELOR INDEPENDENTE, (CSI), asociație de state cu sediu la Minsk, creată în urma conferințelor de la Brest (8 decembrie 1991), Așhabad (12 decembrie 1991) și Alma-Ata (21 decembrie 1991). La Brest, tratatul de înființare a fost semnat de cele trei mari state slave; Federația Rusă, Belarus și Ucraina și s-a stabilit că Uniunea Sovietică își încetează existența ca subiect de drept internațional. Ulterior au aderat Armenia, Azerbaidjan, Moldova, Kazahstan, Kârgâzstan, Tadjikistan, Uzbekistan,

Turkmenistan. La Alma-Ata a fost creat un Consiliu al șefilor de state și un Consiliu al șefilor de guverne.

COMUNITĂȚILE EUROPENE, denumire comună, cu începere din anul 1967, a Comunității economice europene, a Uniunii europene a cărbunelui și a oțelului și a Comunității europene pentru energia atomică.

CONAC, casă boierească la țară, pe o moșie.

CONCEPȚIA DE DEZVOLTARE DURABILĂ, model de dezvoltare a civilizației, care pornește de la necesitatea respectării echilibrului între soluționarea problemelor sociale și economice și conservarea mediului.

CONCESIUNE, contract prin care se cesionează (transmite) un bun; concesiie.

CONCILIU, adunare a reprezentanților înaltului cler catolic dintr-o provincie, dintr-o țară sau din întreaga lume, în care se iau hotărâri cu privire la chestiuni de dogmă, de morală sau de disciplină bisericească; sobor, sinod.

CONCILIU ECUMENIC, sobor a toată lumea, este pentru creștini, o adunare de episcopi, reprezentând un număr cât mai mare de biserici locale, pentru a dezbate învățături de credință sau orientări pastorale universal valabile; sinod.

CONCILIUL DE LA BASEL, conciliu ținut la Basel (apoi Lausanne) între 1431 și 1449, în cadrul căruia s-a încercat, fără succes, o reorganizare a bisericii catolice prin proclamarea superiorității conciliului față de autoritatea papală.

CONCILIUL DE LA FLORENȚA, vezi **Conciliu ecumenic**.

CONCILIUL DE LA CONSTANȚE, desfășurat în anii 1414-1418 și a semnat încheierea Schismei apusene.

CONCILIUL DE LA NICEEA, primul conciliu ecumenic, desfășurat în anul 325.

CONCILIUL DE LA TRENTO, (1545-1563), cel de-al nouăsprezecelea sinod ecumenic.

CONCILIUM PROVINCICIARUM DACIARUM TRIUM, adunare provincială reprezentativă.

CONDEI, unealtă de scris în formă de bețișor, la care se adaptează o peniță; toc.

CONDICĂ, registru, catastif; colecție de legi, decrete etc.; cod.

CONDICĂ A RANGURILOR, (Basarabia, sec. al XIX-lea), listă de ranguri.

CONDOMINIUM, exercitare a suveranității asupra aceluiași teritoriu de către două sau mai multe state.

CONFEDERAȚIA GERMANĂ, (1815-1866), confederație ce regrupa 39 de state.

CONFEDERAȚIA GERMANĂ DE NORD, 1867-70, alianță militară dintre 22 de state germane din nord în jurul Regatului Prusiei. În 1867 a fost transformată într-un stat federal ce a constituit punctul de formare al Imperiului German. Spre deosebire de Confederația Germană care l-a precedat, Confederația Germană de Nord a fost un stat în adevăratul sens al cuvântului.

CONFEDERAȚIA INTERNAȚIONALĂ DE HERALDICĂ, structură heraldică internațională.

CONFEDERAȚIA RINULUI, (1806), stat ce a existat între 1806 și 1813, format din 16 state germane de către Napoleon.

CONFERINȚA DE LA SAN FRANCISCO, 1945, aprilie 25 – iunie 26, semnat între Japonia și o parte a Puterilor Aliate, cu câteva săptămâni înainte de sfârșitul războiului.

CONFERINȚA (CONVENȚIA) MONTREUX, acord din 1936, încheiat la Montreux în Elveția, prin care Turcia obține controlul asupra strâmtorilor Bosfor și Dardanele.

CONFERINȚA 1935 STRESA, convocată cu privire la încălcarea de către Germania a Tratatului de pace de la Versailles din 1919.

CONFERINȚA DE LA BERLIN, (POTSDAM) 1945, întrunire a șefilor de guvern ai principalelor state care au format coaliția anti-hitleristă.

CONFERINȚA DE LA BRUXELLES, 1890, delimitare a unor zone de influență.

CONFERINȚA DE LA CANNES, 1922, conferința Consiliului Suprem al Antantei cu participarea reprezentanților Germaniei, a membrilor Comisiei de reparație și a observatorului din partea SUA.

CONFERINȚA DE LA CASABLANCA, 1943, întâlnirea la nivel înalt între F.D. Roosevelt, președintele SUA și W. Churchill, prim-ministrul Marii Britanii, cu participarea șefilor de stat-major american și britanic.

CONFERINȚA DE LA GENEVA, 1927, prevedea limitarea armelor navale.

CONFERINȚA DE LA GENEVA, (1932-1935), conferința pentru reducerea și limitarea armamentului.

CONFERINȚA DE LA GENEVA, 2009, conferință internațională privind clima.

CONFERINȚA DE LA HAGA, (15.VI.1922–19.VII.1922), s-au prevăzut măsuri ale dreptului internațional umanitar.

CONFERINȚA DE LA HELSINKI, 1975, tentativă de îmbunătățire a relațiilor dintre statele europene din blocul comunist și Occident.

CONFERINȚA DE LA IALTA, (CRIMEEA) 1945, conferința celor trei șefi de guvern ai statelor aliate din coaliția antihitleristă în cel de-al Doilea Război Mondial: URSS, SUA și Marea Britanie.

CONFERINȚA DE LA LAUSANNE, 1922-1923, conferință care s-a desfășurat la Lausanne, Elveția. Obiectivul acestei conferințe a fost negocierea unui tratat care să înlocuiască Tratatul de la Sèvres, pe care noua conducere a Turciei în frunte cu Kemal Atatürk nu mai era dispus să-l recunoască drept valid.

CONFERINȚA DE LA MÜNCHEN, înțelegere care a permis Germaniei naziste să anexeze Regiunea Sudetă (Sudetenland) care aparținea Cehoslovaciei.

CONFERINȚA DE LA PUGWASH, (Conferences on Science and World Affair), întâlniri periodice internaționale ale oamenilor de știință, care se pronunță în favoarea creării unei atmosfere de înțelegere și colaborare între popoare.

CONFERINȚA DE LA TEHERAN, (28 noiembrie – 1 decembrie 1943, Teheran, Iran), organizată pentru punerea la punct a unor probleme de importanță vitală pentru mersul celui de-al Doilea Război Mondial și organizarea lumii postbelice, ca urmare a marilor victorii aliate din cursul anului 1943. A fost prima întâlnire a „Celor Trei Mari”: F.D. Roosevelt, W. Churchill și I.V. Stalin

CONFERINȚA DE LA VIENA, din 1924, conferință privind soluționarea litigiilor dintre Rusia și România.

CONFERINȚA DE LA VIENA, 1855, conferință a statelor europene.

CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS, 1919-1920, a avut drept obiectiv dezbaterea noii configurații politico-teritoriale și rezolvarea complicatelor probleme economico-financiare rezultate din Primul Război Mondial. Au participat 27 de state, printre care și România. Conferința avea ca scop elaborarea și semnarea tratatelor de pace între statele învingătoare (cu excepția Rusiei, atunci în plin război civil) și cele învinse în Primul Război Mondial. Președintele conferinței a fost proclamat delegatul Franței, țară gazdă: Georges Clemenceau. Șeful delegației române a fost prim-ministrul Ion I.C. Brătianu (până la demisia din fruntea delegației române, la 12 septembrie 1919)

CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS, (29 iulie – 15 octombrie 1946), a fost urmată de Tratatul de Pace de la Paris semnat pe 10 februarie, 1947 dintre Aliați și statele Axei, în urma celui de-al Doilea Război Mondial.

CONFERINȚA DIN CRIMEEA 1945, întâlnirea din 4-11 februarie 1945 dintre liderii SUA, Marea Britanie și Uniunea Sovietică. Delegațiile au fost conduse de către F.D. Roosevelt, W. Churchill, și I.V. Stalin.

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ „PACTUL MOLOTOV–RIBBENTROP ȘI CONSECINȚELE LUI PENTRU BASARABIA”, iunie 1991. Vezi **Declarația de la Chișinău**.

CONFERINȚA WASHINGTON, din 1921/1922, a fost încheiat Tratatul celor cinci puteri.

CONFERINȚELE DE LA QUEBEC 1943-1944, consfăturile lui F.D. Roosevelt, președintele SUA cu W. Churchill, prim-ministrul Marii Britanii, care au avut loc în orașul Quebec în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

CONFLICT ARMAT ÎN LA VIOLENCIA, Columbia, care a avut loc din 1948 și până în 1958, generat de confruntarea partidelor liberale și conservatoare.

CONFLICTUL DIN ORIENTUL MIJLOCIU, confruntarea militară și politică a statului Israel cu țările arabe megieșe.

CONFLICTUL RUHR, 1922-1923, în urma întârzierii plății reparațiilor de război datorate după Primul Război Mondial, Franța a ocupat (8 martie 1921) o parte a Ruhr; cu acordul Belgiei și Italiei, dar nu și al Marii Britanii, la 11 ianuarie 1923 a ocupat întreaga regiune. După adoptarea planului Dawes (august 1924) Ruhr a fost progresiv eliberat de francezi. După al Doilea Război Mondial regiunea a fost administrată (1948-1952) de Autoritatea Internațională a Ruhrului până la crearea Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului și apoi de autoritățile germane.

CONFLICTUL SINGAL-TAMIL, confruntare armată interetnică în Sri Lanka în anii 1976-2009.

CONFLICTUL TRANSNISTREAN, vezi **Războiul de la Nistru, 1992**.

CONGREGAȚIA PENTRU BISERICILE ORIENTALE, dicasteriu al Curiei Romane, responsabil pentru coordonarea bisericilor catolice răsăritene și pentru contactul cu bisericile răsăritene neunite.

CONGRESELE RUMCEROD-ULUI, congrese ale Sovietelor de pe Frontul român, Flotei Mării Negre și regiunii.

CONGRESELE ȚĂRĂNEȘTI DIN BASARABIA, (1917-1918), mișcări social-naționale din Basarabia.

CONGRESUL AL XX-LEA AL PCUS, 1956, a fost denunțat cultul personalității și dictatura lui Iosif Stalin.

CONGRESUL COOPERATORILOR DIN BASARABIA (1917), adunare care s-a pronunțat pentru autonomia Basarabiei.

CONGRESUL de la **BERLIN**, 1878, o întâlnire a principalelor puteri europene ale vremii și reprezentanții Imperiului Otoman.

CONGRESUL DE LA CARLOVIȚ, eveniment internațional, care a avut loc lângă orașul Carloviț (Iugoslavia) după terminarea războiului dintre Turcia și „Liga Sfântă” (Rusia, Austria, Polonia, Venetia). Membrii ligii au încheiat cu Turcia tratate separate.

CONGRESUL DE LA VIENA, (1814-1815), conferință a ambasadurilor statelor europene, care și-a desfășurat lucrările la Viena din noiembrie 1814 până în 1815.

CONGRESUL DE PACE DE LA NEMIROV, 1737, negocieri de pace dintre Imperiul Otoman și Rusia.

CONGRESUL DE PACE DE LA PARIS, 1856, a pus capăt, în mod oficial, Războiului Crimeii dintre Imperiul Rus, pe de-o parte, și o alianță a Imperiului Otoman, Regatului Piemontului, Celui de-al Doilea Imperiu Francez și Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei, pe de altă parte.

CONGRESUL EPARHIAL DIN 1917, adunare că revendicările naționale.

CONGRESUL GENERAL AL BUCOVINEI, organ format din reprezentanții aleși ai românilor și ai naționalităților din Ducatul Bucovinei.

CONGRESUL MILITAR MOLDOVENESC, adunare desfășurată la Chișinău, între 20-27 octombrie 1917, care a adoptat o serie de rezoluții.

CONGRESUL OSTAȘILOR MOLDOVENI DE PE FRONTUL ROMÂNESC, 1917, congres desfășurat la Chișinău, în perioada

20 octombrie – 28 octombrie 1917, denumit și „Întâiului Congres Moldovenesc al soldaților, marinarilor și ofițerilor din întreaga Rusie”.

CONGRESUL UNIUNII SCRITORILOR DIN 1965, congres care a abordat mai multe probleme, inclusiv cea lingvistică, a alfabetului etc.

CONSILIU DE COROANĂ, organism instituit ad-hoc în România în perioada sistemului parlamentar, cu caracter reprezentativ de partid onorific și în componența căruia intrau șefi de partide politice, foști miniștri, precum și alte personalități politice marcante. Era consultat de rege în probleme vitale ale țării (declaraarea războiului, încheierea păcii, succesiunea la tron ș.a.).

CONSILIU ECONOMIC, organ de conducere în zonele occidentale de ocupație a Germaniei în anii 1946-1949.

CONSILIUL (SFATUL OBȘTESC) DE BREASLĂ DIN CHIȘINĂU, organ instituit în 1819 care avea în competența sa administrarea meșteșugarilor încadrați în breslele din orașul Chișinău.

CONSILIUL COMERCIAL, organ consultativ pe lângă Ministerul de Finanțe din Rusia, creat la 23 octombrie 1829 (după ce la 11 iulie 1828 fusese creat, în calitate de organ consultativ, Consiliul manufacturilor).

CONSILIUL DE COOPERARE A STATELOR ARABE DIN GOLFUL PERSIC, uniune politică și economică interguvernamentală regională, formată din toate țările arabe din Golful Persic.

CONSILIUL DE MINIȘTRI, Guvernul unui stat.

CONSILIUL DE SECURITATE AL ONU, unul din principalele organe ale Națiunilor Unite, însărcinat cu menținerea păcii și securității internaționale.

CONSILIUL DE STAT, organ suprem al puterii de stat cu activitate permanentă, subordonat Marii Adunări Naționale.

CONSILIUL DE TUTELĂ AL ONU, una dintre cele șase organe principale ale Organizației Națiunilor Unite, instituit pentru a asigura că teritoriile de încredere au fost administrate în interesul locuitorilor și al păcii și securității internaționale.

CONSILIUL DIRECTORILOR GENERALI, Guvernul Republicii Democratice Moldovenești (1917-1918).

CONSILIUL EPARHIAL DE MISIONARISM DIN CHIȘINĂU, instituție clericală din Basarabia.

CONSILIUL EUROPEI, cea mai mare organizație în materie de drepturi ale omului de pe continent. Aceasta include 47 de state membre, dintre care 28 sunt state membre ale Uniunii Europene.

CONSILIUL INTERNAȚIONAL AL ARHIVELOR, (CIA), organizație internațională non-guvernamentală care există pentru a promova cooperarea internațională pentru arhive și arhiviști.

CONSILIUL MINIȘTRILOR AFACERILOR STRĂINE, organism internațional instituit prin decizia Conferinței de la Berlin din 1945.

CONSILIUL MONDIAL AL PĂCII, organizație internațională neguvernamentală, cu sediul la Viena, creată în 1949, la Congresul Mondial al Partizanilor Păcii (își începe activitatea în 1950), în scopul unității de acțiune a tuturor forțelor care luptă pentru pace.

CONSILIUL PENTRU AFACERILE CU INDIA, instituție de stat din Spania din secolele XVI-XIX, care avea putere legislativă, executivă și judiciară în raport cu coloniile spaniole din America, Oceania și Asia.

CONSILIUL REVOLUȚIONAR ISLAMIC, organizație de stat politică din Iran în anii 1979-1980.

CONSILIUL SUPREM AL BASARABIEI, (sec. al XIX-lea), organ suprem legislativ, administrativ și judecătoresc instituit în Basarabia la 28 august 1816 din membrii celor două departamente ale Guvernului Regional, reorganizat (în izvor – instituit) la 29 aprilie 1818 și abilitat să exercite funcții organizatorice, administrative, economice și judecătorești.

CONSILIUL ZEMSTVEI GUBERNIALE AL BASARABIEI, (sec. al XIX-lea), organ executiv permanent al adunării de zemstvă.

CONSISTORIUL DUHOVNICESC DIN CHIȘINĂU, organ administrativ și disciplinar în conducerea ecleziastică din Chișinău.

CONSISTORIUL EPARHIEI ARMENE-GRIGORIENE A NAHICEVANULUI ȘI BASARABIEI, organ administrativ și disciplinar în conducerea ecleziastică a armenilor din Basarabia.

CONSPIRAȚIA EGALILOR, (1796), din mai 1796 a fost ratată lovitură de stat în timpul Revoluției Franceze.

CONSPIRAȚIA PLUMBULUI, încercarea unui grup de englezi catolicii, în 1605, să aruncă în aer clădirea Parlamentului pentru a-l asasina pe regele James I Stuart.

CONSTANTINOPOL, Istanbul, oraș din Asia Mică.

CONSTITUȚIA CĂRVUNARILOR, 1822, proiect de constituție, alcătuit de un grup de boieri progresiști care încercau introducerea unui sistem modern de guvernare în Principatele Dunărene, sistem a cărui principală trăsătură era forma de guvernare ca monarhie constituțională.

CONSTITUȚIA DE BAYONA, 1808, constituția Spaniei acordată de către împăratul Napoleon I.

CONSTITUȚIA DE LA RADOM, 1505, (Nihil novi, din lat. „nimic nou”), denumirea obișnuită a legii adoptată de Sejmul polonez și aprobată de regele Alexander Jagiellon în 1505.

CONSTITUȚIA IACOBINĂ, Constituția anului I (1793), elaborată de iacobini, stabilea că „scopul societății este fericirea generală”.

CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA, 1994, legea supremă a Republicii Moldova.

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI DIN 1866, actul juridic și politic fundamental al României adoptat după Unirea Principatelor Române.

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI DIN 1923, Constituția României adoptată după Marea Unire.

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI DIN 1938, actul normativ fundamental care a fost în vigoare pe timpul dictaturii regale a lui Carol al II-lea. A fost elaborată de Istrate Micescu, reputat jurist al perioadei interbelice. Constituția din 1938 se întemeia pe critica regimului de partide și pe doctrina corporatismului.

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI DIN 1948, prima constituție a României din perioada comunistă.

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI DIN 1952, constituție a României din perioada comunistă.

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI DIN 1965, constituție a României din perioada comunistă.

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI DIN 1991, constituție a României din perioada postdecembristă.

CONSTITUȚIILE RSS MOLDOVENEȘTI, legile fundamentale ale RSSM.

CONSTITUȚIILE ROMÂNIEI DIN PERIOADA COMUNISTĂ, legile fundamentale ale României în perioada comunistă.

CONSUL, în Roma Antică, titlul magistratului ce deținea puterea supremă; conducătorul instituției consulare; reprezentantul oficial al statului, numit într-un oraș (orașe) al altui stat pentru reprezentarea și apărarea intereselor propriului stat, a drepturilor și intereselor cetățenilor și ale persoanelor juridice; Consul rus, consul străin.

CONSULAT, perioada guvernării consulilor în Roma Antică; perioadă în istoria Franței de la lovitura de stat din 18 brumar (9.11.1799), săvârșită de Napoleon Bonaparte, până la proclamarea lui ca împărat (18.5.1804); organ de relații externe al statului, instituit pe teritoriul altui stat.

CONSULATUL FRANȚEI, 1799-1804, perioadă în istoria Franței.

CONSULATUL RUS DE LA IAȘI, reprezentanța Imperiului Rus la Iași.

CONȘTIINȚĂ NAȚIONALĂ, recunoștință și respect înaintașilor.

CONTRACTUL NORMAL DIN 1846, contract care reflectă tentativa administrației imperiale ruse, întreprinse în Basarabia, de a reglementa problema țărănească.

CONTRIBUȚIE DE RĂZBOI, a folosi, a solicita capacitatea cuiva sau a ceva la o acțiune în scopuri de război.

CONVENȚIA AUSTRO-TURCĂ, din 1775, Bucovina intră în componența Imperiului Habsburgic.

CONVENȚIA CADRU A ONU 1992, privind schimbările climatice, acord internațional privind principiile comune pentru prevenirea schimbărilor climatice periculoase.

CONVENȚIA DE LA AKKERMAN, tratat semnat pe 7 octombrie 1826 de Imperiul Rus și Imperiul Otoman în orașul Cetatea Albă.

CONVENȚIA DE LA BALTA-LIMAN, din 1 mai 1849, înțelegere semnată între Imperiul Rus și Imperiul Otoman, prin care se reglementau situațiile politice din cele două Principate Dunărene.

CONVENȚIA DE LA ERFURT, 1808, în urma convorbirilor și întrevederilor personale dintre Napoleon și Alexandru I la 30.09. (12.10.)1808, la Erfurt, a fost semnată Convenția.

CONVENȚIA DE LA GENEVA, ansamblu a patru tratate formulate la Geneva, Elveția, care stabilesc standardele dreptului internațional.

CONVENȚIA DE LA HAGA, convenție cu privire la suprimarea cerinței supraligalizării actelor oficiale străine, adoptată la Haga la 5 octombrie 1961.

CONVENȚIA DE LA LONDRA 1896, se referea la împărțirea sferelor de influență în Indochina, între Marea Britanie și Franța.

CONVENȚIA DE LA PALAMUTKA, 21.VI/2.VII. 1776, habsburgii au fost nevoiți să accepte o rectificare de frontieră, prin care au „retrocedat” 9 sate în ținutul Hotinului, 14 sate în ținutul Cernăuțului, și 41 de sate și 10 cătune în ținutul Suceava.

CONVENȚIA DE LA PARIS, 1858, convențiunea pentru organizarea definitivă a Principatelor Dunărene ale Moldaviei și Valahiei.

CONVENȚIA DE LA PHILADELPHIA, 1787, formă de corectare a punctelor slabe din Articolele Constituției SUA.

CONVENȚIA NAȚIONALĂ, 1792, adunare constituantă care a guvernat Franța de la 21 septembrie 1792 până la 26 octombrie 1795 în timpul Revoluției Franceze.

CONVENȚIA RUSO-ROMÂNĂ, semnată la 4 aprilie 1877, permitea trupelor ruse să traverseze teritoriul țării în drumul spre Balcani, cu condiția respectării integrității teritoriale a României.

CONVENȚIE, înțelegere, acord între două sau mai multe state, instituții sau persoane cu privire la anumite probleme sau la anumite obiective; contract; denumire dată unor tratate internaționale.

CONVENȚIILE ANGLO-EGIPTENE, cu privire la Sudan.

CONVENȚIILE DE LA GENEVA, totalitate de acte internaționale.

COPIL DE CASĂ, în Moldova medievală, fiu de boier care slujea ca paj la curtea domnească sau la un boier mare.

COPIST, funcționar inferior care (redacta și) copia acte; persoană care, înainte de apariția tiparului, copia un manuscris.

CORALI, populație getică.

CORDON MILITAR, cordon de cazaci.

CORDONUL SANITARO-VAMAL, (Basarabia, sec. al XIX-lea), cordon sanitaro-vamal la frontiera de est a Basarabiei.

CORIDORUL POLONEZ, cunoscut și ca Coridorul Danzig și Coridorul spre Mare, a fost o fâșie de pământ care i-a permis celei de-a Doua Republici Poloneze să aibă acces la Marea Baltică, între 1919-1939.

CORNAR, în Moldova (sfârșitul sec. al XVII-lea, sec. al XVIII-lea), slujbaş care percepea cornăritul (dare pe vite cornute plătită de țărani).

CORNĂRIT, taxă.

CORNUL ABUNDENȚEI, (Cornucopia), din mitologia greacă, simbol mitologic al mâncării și al abundenței.

CORNUL ABUNDENȚEI, (denumită și Semiluna Fertilă), o regiune fertilă din Orientul Apropiat, are formă de semilună și un climat relativ umed, delimitată de climatul secetos al deșertului Sirian la sud și de ținutul muntos din Anatolia la nord. A fost creată de inundațiile râurilor Eufrat, Tigru și Nil. Regiunea este considerată „leagănul

civilizației”, având în vedere dezvoltarea primelor civilizații umane și este locul nașterii scrisului și roții. Având originea în studiul istoriei antice, conceptul s-a dezvoltat repede și astăzi a devenit semnificativ în geopolitica internațională și în relațiile diplomatice.

COROANĂ, obiect purtat pe cap drept simbol al puterii supreme în stat; figură heraldică; termin folosit în dreptul statal al unor state monarhice pentru denumirea puterii monarhului, precum și a reprezentanților administrației civile, forțelor armate și justiției, care sunt numiți și activează din numele lui.

„**CORRIERE DELLA SERA**”, cel mai de seamă cotidian italian.

CORTINA DE FIER, desemnează linia de demarcație în Europa, între Europa Occidentală și Europa Răsăriteană, din perioada Războiului Rece.

CORVOADĂ, muncă gratuită pe care țărani o prestau în folosul boierilor sau al statului.

COSĂUȚI, Molodova-Cosăuți-Cotu Miculinți, cultură arheologică, din paleolitic.

COSLOGENI, cultură arheologică, din bronzul târziu.

COSMOPOLITISM, concepția „cetățeniei globale”, care ridică interesele și valorile întregii omeniri peste interesele națiunii și statului luate aparte.

COSON, monedă de aur.

COSTEȘTI-BLIDARU, fortăreață dacă.

COSTEȘTI-CETĂȚUIE, fortăreață dacă.

COSTIȘA, cultură arheologică, bronz mijlociu.

COSTIȘA-BOTOȘANI-HANSCA, cultură arheologică, sec. V-VII.

COSTOBOCI, triburi tracice care populau prin sec. al II-lea partea de nord a Moldovei.

COSTUM NAȚIONAL, îmbrăcăminte tradițională a unui popor.

COT, în Moldova medievală, unitate de măsură a lungimii, egală cu 0,637 m. Vezi **Măsuri medievale din Moldova**.

COTAR, în Moldova medievală, slujbaș însărcinat cu cotitul (supravegherea măsurătorii cu cotul a mărfurilor vândute).

COTISO, rege geto-dac.

COTROCENI, mănăstire în municipiul București zidită de Șerban Cantacuzino între 1679 și 1681, unul dintre cele mai însemnate ansambluri arhitectonice din Țara Românească. Tezaurul alcătuit din remarcabile piese de argintărie și broderie, se află la Muzeul de artă din București. Mănăstirea a fost dărâmată fără nicio justificare de către regimul comunist în 1984.

COZIA, cultură arheologică Hallstatt. Vezi **Cozia-Saharna**.

CRATER, vas adânc.

CRĂCIUNA, cetate clădită, probabil, în sec. al XIII-lea, lângă Milcov pe granița moldo-munteană.

CRÂȘMĂRIT, (Cârciumărit), vezi **Dări, impozite și taxe din Moldova medievală**.

CREDINCIOS DE RIT VECHI, adept al sectei religioase de rit vechi, formată în Rusia în urma reformei religioase înfăptuite, în 1653, de patriarhul Nikon (Nichita Minov).

CREDINȚĂ, figură heraldică.

CREMAȚIE, ardere, prefacere în cenușă; incinerare.

CRESUS, rege antic.

CREȘTET, element din stemă.

CREȘTINAREA DACO-ROMANILOR, proces de creștinare a daco-romanilor.

CREȘTINISM, totalitatea formelor de credință în persoana și scrierile care conțin cuvintele și învățăturile lui Isus Hristos.

CRIPTĂ, încăpere sub altar.

CRİȘANA, provincie istorică în V. Munților Apuseni, la N. de Mureș. Pe teritoriul ei este menționat voievodatul românesc al lui

Menumotat (sec. IX–X). După 1541 a făcut parte din principatul Transilvaniei; turcii au stăpânit între anii 1660 și 1692 o mare parte a teritoriului (Eialetul de Oradea). Puternic centru al culturii românești în sec. al XIX-lea (școlile de la Beiuș, Arad, Oradea etc.). În 1918 s-a unit cu România, o dată cu Transilvania, Banatul și Maramureșul

CRIZA BOSNICĂ, (1908-1909), conflict internațional provocat de anexarea Bosniei și a Herțegovinei de către Austro-Ungaria în octombrie 1908.

CRIZA DE LA FASHODA, 1898, conflictul între Marea Britanie și Franța provocat de lupta pentru instaurarea dominației coloniale în Africa.

CRIZA KUWEITIANĂ, (1990-1991), conflict militar între Irak, pe de o parte, și Kuwait împreună cu forțele coaliției a 36 de state în frunte cu SUA, pe de altă parte.

CRIZA RACHETELOR, 1962, confruntare între Uniunea Sovietică și SUA, în legătură cu rachetele nucleare sovietice din Cuba.

CRIZA SUEZULUI, Războiul Canalului de Suez din 1956, pentru Marea Britanie și Franța – Operațiunea Musketeer, război declanșat în timpul Războiului Rece ca urmare directă a hotărârii Conducătorului (în arabă rais) Egiptului, colonelul Gamal Abdel Nasser, din 26 iulie 1956, de a naționaliza Canalul Suez, proprietate franco-britanică aflată sub control egiptean și respectiv, respingerea ofertei americano-britanice de a construi barajul de la Assuan de pe Nil.

CRIZA VENEZUELEANĂ DIN 1902-1903, blocadă navală impusă Venezuelei de Regatul Unit, Germania și Italia din decembrie 1902 până în februarie 1903, după ce președintele Cipriano Castro a refuzat să plătească datoria externă și pagubele suferite de cetățenii europeni în ultimele războaie civile din țară.

CRIZĂ DINASTICĂ, problema succesiunii la tron.

CRIZĂ MAROCANĂ, DIN ANII 1905, 1911, cunoscută și cu numele Criza Tangerului, a fost o criză internațională generată de

neînțelegerile cu privire la controlul asupra Marocului. Criza a dus la înrăutățirea relațiilor Germaniei atât cu Franța, cât și cu Regatul Unit și a dus la întărirea relațiilor franco-britanice în cadrul Antantei.

CRIZĂ POLITICĂ, întrerupere în funcționarea normală a oricărui organism social, cu rezultat pozitiv sau negativ, stare critică, stare grea tranzitorie.

CRIZELE BERLINEZE, crizele politice internaționale din perioada „războiului rece” cauzate de confruntarea URSS-lui cu țările occidentale în problema germană.

CRONICA ANONIMĂ A MOLDOVEI, cronică oficială, redactată în limba română, la îndemnul și în timpul primei domnii a lui Grigore II Ghica (1726-1729).

CRONICA ANONIMĂ A BRAȘOVULUI, (1392 – cca 1790), tratează trecutul românilor din Șchei între 1392-1790.

CRONICA ANONIMĂ RACOVITĂNEANĂ, izvor istoric.

CRONICA BUZEȘTILOR, cronică anonimă, în corpul „Letopisețului Cantacuzinesc”, păstrată într-o compilație din sec. al XVII-lea.

CRONICA DOMNIEI DINTĂI A LUI NICOALE VODĂ MAVROCORDAT, vezi **Letopisețul „de domnie lui Nicolae Alexandru Vodă, vleit 7218/(1710)”**.

CRONICA GHICULEȘTILOR, letopiseț anonim, scris de un apologet al familiei Ghica.

CRONICA HOTINULUI, (titlul din manuscris: „Cuvinte în versuri a cetății Hotinului”), povestire istorică versificată.

CRONICA LUI AXINTE URICARUL, vezi **Letopisețul „de-a doua domnie a lui Nicolae Alexeandru Vodă, vleit 7220 (1711-1712)”**.

CRONICA LUI AZARIE, izvor pentru istoria Moldovei.

CRONICA LUI BARTOLOMEU DRAGFY, izvor istoric.

CRONICA LUI EFTIMIE, cronică oficială a lui Petru Rareș, scrișă de egumenul Eftimie, ce cuprinde evenimentele din Moldova din perioada 1541-1553.

CRONICA LUI HURU, narațiune falsificată, publicată pentru prima dată în 1856-1857; a pretins a fi o cronică oficială a curții moldovenești medievale.

CRONICA LUI MACARIE, scrisă în limba medio-bulgară, cuprinde istoria Moldovei între 1501 și 1551. Vezi **Macarie**.

CRONICA LUI NESTOR, vezi **Povesti vremennih let**.

CRONICA LUI RADU POPESCU, ultimul cronicar al Țării Românești.

CRONICA LUI ȘTEFAN CEL MARE, („Cronica scrisă pe scurt a lui Ștefan, din mila lui Dumnezeu, voievod al țărilor Moldovei și Valahiei), relatează cele mai marcante evenimente din istoria Moldovei dintre 1457-1499.

CRONICA MOLDO-GERMANĂ, izvor istoric.

CRONICA MOLDO-POLONĂ, operă cronicărească anonimă, scrisă în limba polonă în Moldova în prima jumătate a anilor '60 ai sec. al XVI-lea.

CRONICA MOLDO-RUSĂ, („Povestire pe scurt despre domnii moldoveni, de când s-a început țara Moldovei în anul 1359”), scurtă traducere a vechilor anale slavo-moldovenești, inclusă în vestita compoziție de cronici rusești „Воскресенская летопись”.

CRONICA PARALELĂ A ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI A MOLDOVEI, vezi „**Letopisețul Țării Românești și a Țării Moldovei**”.

CRONICA PASCALĂ, lucrare istorică bizantină din anii 630.

CRONICA PICTATĂ DE LA VIENA, izvor istoric.

CRONICA PSEUDO-AMIRAS, (1661-1729), izvor istoric.

CRONICA PSEUDO-NICOLAE COSTIN, (1661-1709), izvor istoric.

CRONICA ȚĂRILOR MOLDOVEI ȘI A MUNTENIEI, („Chronika ziem moldawskich i multanskich), vezi **Miron Costin**.

CRONICAR, autor de cronici sau de letopiseț.

CRONICĂ, în Evul Mediu, scriere cu caracter istoric, în care evenimentele sunt expuse în mod cronologic.

**CRONICA ANONIMĂ A BRAȘOVULUI PENTRU TRECU-
TUL ROMÂNILOR DIN ȘCHEI**, izvor istoric.

CRONICI ȘI POVESTIRI ISTORICE ÎN VERSURI, creații narrative, de volum mic, care evocă evenimente răzlețe.

CRONICI VERSIFICATE, izvor istoric din sec. al XVII-lea.

CRONICILE ANGLO-SAXONE, izvor istoric.

CRONICILE MEDIEVALE ALE ROMÂNIEI, izvor istoric.

**CRONICILE ROMÂNIEI SAU LETOPISEȚELE MOLDO-
VEI ȘI VALAHIEI**, izvor istoric.

CRONOGRAFIE, Cronografia Moldovenească, prețioasă sursă istorică narativă pentru studierea istoriei Moldovei din sec. XIV–XVIII.

CRONOLOGIE, disciplină auxiliară a istoriei, având ca obiect stabilirea exactă a datelor unor evenimente sau izvoare istorice; succesiune în timp a evenimentelor istorice; tabel cu înșirarea cronologică a evenimentelor.

CRONOS, în mitologia și religia greacă unul dintre titani; fiul minor al lui Uranius și Gaea.

CRUCE, mobilă a scutului.

CRUX DECUSSATA, cruce în formă de x a sfântului Andrei. Vezi **Sfântul Apostol Andrei**.

CRUCEA ROȘIE, denumire neoficială generală dată organizațiilor umanitare care acordă ajutor persoanelor ce au avut de suferit de pe urma conflictelor armate și catastrofelor naturale.

CRUCIADA COPIILOR, varietăți de evenimente imagine sau reale din 1212.

CRUCIADA I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, fiecare dintre cele opt expediții cu caracter militar, întreprinse la îndemnul Bisericii catolice de către cruciații din Europa Apuseană și Centrală în Orien-

tul Apropiat în perioada dintre 1096 și 1270, sub motivul eliberării mormântului lui Hristos din Ierusalim de sub ocupația musulmanilor; (în Evul Mediu) orice expediție militară împotriva unor eretici sau a adeptilor altor religii.

CRUCIADA SĂRĂCIMII, prima cruciadă s-a desfășurat în doua etape: expediția sărăcimii, condusă de Petre Pustnicul și Walter cel Sărac, și expediția cavalerilor grupați în patru corpuri.

CRUCIADA TÂRZIE, vezi **Mihai Viteazul**.

CRUCIADE, expediții militare întreprinse în Orientul Apropiat (Siria, Palestina, Egipt) de cavalerii din Europa Occidentală între 1096 și 1270 cu lozincă eliberării „mormântului lui Isus Hristos” și a „locurilor sfinte”.

CRUGUL LUNII, ciclul Lunii.

CRUGUL SOARELUI, ciclul Soarelui.

CTITOR, Ctitorie, persoană care ctitorește o biserică sau o mănăstire; fondator al unei instituții, asociații etc.

CUCĂ, căciulă înaltă, uneori împodobită cu pene (de struț), pe care o purtau căpeteniile turcești și domnii români în timpul ceremoniilor.

CUCERIREA BASTILIEI, (14 iulie 1789), eveniment crucial în istoria Franței.

CUCERIREA DACIEI, amplu proces de stăpânire a Daciei de către Imperiul Roman.

CUCERIREA NORMANDĂ A ANGLIEI ÎN 1066, cucerirea Angliei de către feudații normanzi și francezi în frunte cu Wilhelm, ducele Normandiei.

CUCERIRILE ARABE, campanii militare întreprinse în sec. XVII–XVIII de triburile din peninsula Arabă, în urma cărora a fost instaurată dominația arabă în țările din Orientul Apropiat și Mijlociu, în Africa de nord și Europa de sud-vest.

CUCUTENI, așezare și cultură eneolitică, răspândită pe teritoriul României în mil. III-II î.e.n., denumită astfel după localitatea Cucuteni (județul Iași, România).

CUHUREȘTI, COMOARA DE LA ~, tezaur de monede și obiecte (inele, nasturi ș.a.), descoperit în 1957 lângă satul Cuhureștii de Sus, r-nul Florești, RM.

CULCER, în Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova, persoană care avea rangul de dregător care se ocupa cu aprovizionarea curții domnești.

CULES, activitate în preistorie.

CULOBA, gorgan scitic din sec. al IV-lea î.Hr. Descoperit în 1830 lângă orașul Kerci, Ucraina.

CULORI HERALDICE, identificare simbolistică.

CULTUL FECUNDITĂȚII, element simbolistic.

CULTUL PERSONALITĂȚII, venerarea excesivă a unui singur conducător aflat încă în viață.

CULTUL STRĂMOȘILOR, venerarea predecesorilor.

CULTURA AMFORELOR SFERICE, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ BELEGIȘ, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ BUGEAC, cultură arheologică din epoca bronzului.

CULTURA ARHEOLOGICĂ CERNAVODĂ, cultură arheologică, neolit.

CULTURA ARHEOLOGICĂ CERNYJ LES, cultură arheologică, epoca fierului.

CULTURA ARHEOLOGICĂ CHIȘINĂU-CORLĂTENI, cultură arheologică, Hallstatt.

CULTURA ARHEOLOGICĂ CIURELU, cultură arheologică, sec. V–VII.

CULTURA ARHEOLOGICĂ CRIȘ, cultură materială (sfârșitul mil. al VI-lea – începutul mil. al V-lea î.Hr.).

CULTURA ARHEOLOGICĂ CRUCENI, (Cruceni-Belegiș), cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ CUCUTENI-TRIPOLIE, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ DRIDU, Balcano-Dunăreană, cultură arheologică, sec. X-XI.

CULTURA ARHEOLOGICĂ EDINEȚ, cultură arheologică, epoca bronzului.

CULTURA ARHEOLOGICĂ GAVA-HOLIHRADE, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ GETICĂ, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ GORDINEȘTI, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ GRĂNICEȘTI, cultură arheologică, Hallstatt.

CULTURA ARHEOLOGICĂ GUMELNIȚA, cultură arheologică, mil. IV-III î.Hr.

CULTURA ARHEOLOGICĂ HAMANGIA, cultură arheologică, mil. IV-II î.Hr.

CULTURA ARHEOLOGICĂ HANSCA, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ HOLERCANI-HANSCA, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ HORODIȘTEA, Horodiștea-Foltești-Erbiceni, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ IAMNAIA, cultura mormintelor cu ocră.

CULTURA ARHEOLOGICĂ IGRIȚA, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ INSULA BANULUI, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ IPOTEȘTI-CÂNDEȘTI, cultură arheologică, sec. VI-VII.

CULTURA ARHEOLOGICĂ KARANOVO, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ KOMAROV, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ LUCAȘEUCA, Poienești-Lucașeuca, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ LUKA-RAICOVEȚKAIA, cultură arheologică, sec. VIII-IX.

CULTURA ARHEOLOGICĂ MORMINTE TUMULARE, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ NICULIȚEL, județul Tulcea, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ PASTYRSK, Cultura Slavilor Vechi, cultură arheologică, sec. V-VII.

CULTURA ARHEOLOGICĂ PETREȘTI, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ PORATA, (Prut), cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ PRECUCUTENI, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ RADOVANU, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ RĂDUCĂNENI, cultură arheologică, sec. XI-XIII.

CULTURA ARHEOLOGICĂ RÂMNICELU, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ SACAROVCA, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ SAHARNA-SOLONCENI, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ SALTOVO MAIAȚK, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ SĂLCUȚA, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ SÂNTANA DE MUREȘ, (Cerneahov), cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ STARČEVO, Starčevo-Criș, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ STOICANI, (Stoicani-Aldeni), cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ SVIDERSK, Svidersk-Mozovșany, cultură din paleolitic.

CULTURA ARHEOLOGICĂ ȘOLDĂNEȘTI, cultură arheologică.

CULTURA ARHEOLOGICĂ TELHIS TEL, tip de așezare, neolit.

CULTURA ARHEOLOGICĂ TERRA STAMPATA, tip de ceramică romană târzie.

CULTURA ARHEOLOGICĂ TERRA SIGILLATA, tip de ceramică romană.

CULTURA ARHEOLOGICĂ USATOVO, cultură arheologică.

CULTURA ASIRO-BABILONIANĂ, cultură arheologică.

CULTURA AURIGNACIANĂ, cultură arheologică.

CULTURA SARMATICĂ, cultură arheologică.

CULTURA SCITICĂ, cultură arheologică.

CULTURA SLAVILOR TIMPURII, (sec. V–VII), include culturile Ciurelu, Praga-Korceak, Penkovka, Pastyrsk Praga-Penkovka Costișa-Botoșani-Hansca Ipotești-Cândești.

CULTURĂ CIMERIANĂ, cultură arheologică.

CULTURĂ POLITICĂ, sistem normativ de valori constituit istoricește pe tradiții politice, idei, deprinderi, stil de comportament politic de masă și de funcționare a subiecților politici, care asigură continuitatea și reproducerea vieții politice a societății.

CULTURĂ, totalitatea vestigiilor vieții materiale și spirituale prin intermediul cărora se reconstituie imaginea unei comunități omenеști din trecut; Cultură materială, cultură spirituală, cultură arheologică, cultură arheologică a nomazilor (sec. X–XIV).

CUMAE, prima colonie greacă antică în Italia, pe malurile Mării Tirenene, în Campania.

CUMETRIE, sărbătorire a nou-născutului, care constă din botezul pruncului urmat de un ospăț.

CUMIDAVA CUNITA, impozit pentru cirezile de vite.

CUNIȚĂ, dare pe vite cornute, introdusă în Moldova în prima jumătate a sec. al XVIII-lea. Vezi **Dări, impozite și taxe din Moldova medievală**.

CUNUNĂ DE LAUR, simbol triumfător.

CUPAR, în Statul Moldovenesc feudal, dregător, boier de curte, subordonat paharnicului.

CUPĂ, vas de băut mai mult larg decât adânc.

CUPIDON, în mitologia română, zeul dragostei.

CURĂTURĂ, porțiune de pădure, curățită de arbori și mărcini pentru a fi cultivată. În Moldova feudală își păstrau dreptul la curătură țărani – membrii obștilor libere.

CURIERUL ROMÂNESC, prima gazetă românească cu periodicitate constantă și cu apariție îndelungată.

CURII, în Roma Antică, diviziune a tribului; sediul ședințelor senatului sau însăși senatul.

CURSA ÎNARMĂRII, competiție între două sau mai multe state pentru a atinge superioritate militară față de adversari.

CURSA SPAȚIALĂ, competiție de la mijlocul-sfârșitul secolului al XX-lea între Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii, pentru supremație în explorarea spațiului cosmic.

CURSURI PEDAGOGICE, 1917, proces de naționalizare a învățământului primar și secundar din Basarabia în anii 1917-1921. Un rol important în naționalizarea învățământului l-au jucat cursurile pedagogice pentru învățători, organizate de autoritățile școlare centrale și provinciale.

CURTE, spațiu (împrejmuț) în jurul unei clădiri, al unei gospodării etc. care ține de această clădire, gospodărie; Curte boierească, Curte domnească.

CURTEA DE LA VIENA, reședința suveranilor din Imperiul Habsburgic.

CURTENI, în Moldova medievală, slujitori militari care primeau de la domnie pământ spre folosință pentru tot timpul serviciului.

CURZON, LINIA ~, linie de demarcație propusă la sfârșitul Primului Război Mondial.

CUT, în Moldova medievală, partea dintr-un sat sau așezare în aria satului, având uneori denumire proprie.

CVADRIVIUM, (în Evul Mediu) diviziune a învățământului cuprinzând cele patru articole liberale (aritmetica, muzica, geometria și astronomia).

CVESTOR, grad în Poliția și Jandarmeria Română de azi.

CYBELE, zeiță.

D

DACI, nume dat de romani triburilor tracice, care începând din mil. al II-lea î.e.n. locuiau în regiunea carpato-dunăreană.

DACIA, denumirea regiunii populate în antichitate de daco-geți; statul daco-geților, constituit sub conducerea lui Burebista în prima jumătate a sec. I î.e.n.; provincie romană formată în anul 106 de împăratul Traian, în urma cuceririi de către romani a pământurilor dacilor.

DACIA APULENSIS, Dacia Superior.

DACIA CAPTA, campanie de subjugare a Daciei carpatice.

DACIA FELIX, provincie istorică.

DACIA INFERIOR, provincie istorică.

DACIA MALVENSIS, provincie istorică.

DACIA MEDITERRANEA, provincie istorică.

DACIA POROLISSENSIS, provincie istorică.

DACIA RIPENSIS, provincie istorică.

DACIA SUPERIOR, provincie istorică.

DACICĂ, CULTURA ~, care aparține dacilor sau Daciei.

DACII LIBERI, termenul dat de istoricii moderni dacilor din sec. II–IV.

DACII MARI, denumire a unui trib sau uniuni tribale dacice din nordul hotarelor provinciei romane Dacia.

DACO-ROMANI, populație de limbă latină care s-a format pe teritoriul Daciei în timpul stăpânirii romane prin amestecul dacilor cu coloniștii romani.

DAJDIE, impozit în bani, perceput în sec. XVIII–XIX în Moldova de la mazili, ruțași și unele categorii de negustori.

DALMAȚIA, regiune istorică situată pe malurile estice ale Mării Adriatice, pe teritoriul Croației.

DANAI, inițial, denumirea unor străvechi triburi grecești, care populau Argosul.

DANAE, în mitologia greacă: fiica regelui Acrisios din Argos și a Euridicei, mama lui Perseus.

DANAIDE, nume dat ficelor lui Danaos, regele Argosului.

DANUBIUS, numele antic al Dunării.

DAPHNE, Dafne, în mitologia greacă: nimfă, fiica zeiței Gaea și a zeului râurilor Peneus.

DAPHNIS, în mitologia și poezia greacă: păstor sicilian, inventatorul legendar al poeziei bucolice.

DARDANOS, (în mitologia greacă), fiul lui Zeus și al Electrei. Strămoșul mitic al troienilor. A întemeiat cetatea Dardaniei (Troia).

DARE ÎMPĂRĂTEASCĂ, una din denumirile haraciului în sec. XVI–XVIII.

DARE, în Evul Mediu, la români, nume generic pentru obligațiile în bani sau în natură; **DAREA** ogorului, darul de domnie, darul de mucarer.

DARIC, prima monedă de aur.

DAR AL-'AHD, „Casa înțelegerii”.

DAR AL-HARB, „Casa războiului”.

DAR AL-ISLAM, „Casa islamului”.

DATARE, punere a datei pe o scriere, un act, o scrisoare etc.

DAVA, așezare dacică dezvoltată din punct de vedere economic și social.

DĂBĂȘCA, reședința voievodului român din Transilvania (sec. IX–XIII).

DĂRI, IMPOZITE ȘI TAXE DIN BASARABIA (1812-1917), impozite.

DĂRI, TAXE ȘI IMPOZITE DIN MOLDOVA MEDIEVALĂ, impozite.

DECAN DE VÂRSTĂ, cel mai bătrân într-un corp sau societate.

DECEMBRIȘTI, nume dat revoluționarilor ruși de origine nobiliară care au organizat, la Sankt Petersburg, răscoala armată din decembrie 1825 împotriva absolutismului țarist; decabrist.

DECEMVIR, fiecare dintre cei zece magistrați romani ce au alcătuit comisia care a dat Romei (în anii 451 și 450 î.Hr.) un cod de legi (Cele 12 Table).

DECENEU, preot mare sau profet dac, contemporan cu Burebista, care moraliza poporul geto-dac (50 î.Hr.).

DECLARAȚIA DE SUVERANITATE A RSSM, (23 Iunie 1990), act fondator al Republicii Moldova.

DECLARAȚIA DE UNIRE A BASARABIEI CU PATRIA ISTORICĂ ROMÂNIA, 1918, document istoric.

DECLARAȚIA DE LA CHIȘINĂU, iunie 1991, a Conferinței internaționale „Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia”.

DECLARAȚIA DE INDEPENDENȚĂ A REPUBLICII MOLDOVA, 1991, document istoric.

DECLARAȚIA DE INDEPENDENȚĂ A SUA 1776, (Declaration of independence), documentul potrivit căruia 13 colonii ale Marii Britanii din America de Nord au declarat despre separarea lor de metropolă și constituirea unui stat de sine stătător – Statele Unite ale Americii.

DECLARAȚIA DE LA VIENA, 1815, actul final al Congresului de la Viena, semnat la nouă zile înainte de înfrângerea lui Napoleon în Bătălia de la Waterloo.

DECLARAȚIA DREPTURILOR OMULUI ȘI CETĂȚEANULUI, 1789, carta fundamentală prin care la data de 26 august 1789 au fost puse, în Franța, bazele democrației moderne.

DECLARAȚIA DREPTURILOR POPOARELOR DIN RUSIA, unul dintre primele documente ale Rusiei sovietice, adoptat de Consiliul Comisarilor Poporului al RSFSR la 2 (15) noiembrie 1917.

DECLARAȚIA MARTIN, din anul 1918, declarația Consiliului Național Slovac referitoare la includerea Slovaciei într-un singur stat Cehoslovac.

DECLARAȚIA PRIVIND ACORDAREA INDEPENDENȚEI POPOARELOR ȘI ȚĂRILOR COLONIALE, documentul adoptat la 14.12.1960 de către sesiunea a XV-a a Adunării Generale a ONU și care a contribuit la lichidarea sistemului colonial.

DECLARAȚIA PRIVIND DREPTURILE OMULUI ȘI CETĂȚEANULUI, documentul programatic al Revoluției Franceze din sec. al XVIII-lea care a proclamat drept fundament al construcției statale, principiile inalienabilității drepturilor naturale ale omului, a suveranității poporului și a separării puterilor în stat.

DECLARAȚIEI DE LA POTSDAM, 1945, se cerea capitularea Japoniei.

DECRETELE LUI BENEŠ, cele 11 decrete emise de Eduard Beneš pe baza programului de guvernare de la Košice, elaborate în strânsă colaborare cu partidul comunist condus de Klement Gottwald, intenționau să purifice statul cehoslovac de cetățenii germani și maghiari.

DECRETELE SOVIETICE, Decretul Despre Pace, Decretul Despre Pământ, decizii adoptate de bolșevici.

DECRETELE VENTOSE, adoptate în timpul Revoluției Franceze din sec. al XVIII-lea.

DECURIONI, comandanții decuriilor, ofițer roman de cavalerie care comanda o decurie.

DEDAL, arhitect și sculptor din mitologia greacă.

DEDINĂ, termen fiscal în documentele slavo-române din sec. XV–XVII.

DEFENESTRAȚIILE DE LA PRAGA, acțiunea de a arunca sau de a fi aruncat pe fereastră, cum au făcut în 1618 la Praga protestanții cu guvernatorii impuși de împăratul Germaniei.

DELNIȚĂ, în Moldova din sec. XVI–XVIII, porțiune de țarină sau de fâneață, de care se folosea o familie de țărani.

DELOS, insulă în Grecia antică.

DELOS, LIGA MARITIMĂ DE LA ~, confederație a orașelor-state din Grecia antică (cu excepția Spartei, Argosului și Tebei), constituită în 478/477 î.Hr. sub hegemonia Atenei; s-a destrămat în timpul Războiului Peloponesiac. (431-404 î.Hr.). Cunoscută și sub numele de Prima Ligă Maritimă Ateniană.

DEMOCRAȚIE DIRIJATĂ, curs politic al guvernului Indonezian, din a doua jumătate anilor 1950 – mijlocul anilor 1960.

DEMOS, în Grecia Antică, inițial, termenul însemna, probabil, comunitatea de oameni apropiați ca neam și loc de trai; ulterior era atribuit oamenilor liberi care dețineau drepturi civice.

DENAR, monedă.

DENAZIFICARE, măsuri de curățare a aparatului de stat, a vieții politice, sociale, economice și culturale în Germania și Austria de moștenirea regimului nazist, precum și căutarea și pedepsirea criminalilor naziști și a activiștilor național-socialiști.

DENDROCRONOLOGICĂ, metodă de datare.

DENTICULATE, unelte, silex.

DEPORTĂRI, acțiunea de a deporta și rezultatul ei.

DEPOZIT DE BRONZURI, artefacte materiale.

DEPOZIT PENTRU PROVIZII, depozit în care erau păstrate proviziile, colectate de la populație sau aduse din guberniile interne, pentru întreținerea armatei ruse de ocupație, dislocate în sec. al XIX-lea pe teritoriul Basarabiei.

DEPUNEREA OMAGIULUI, acțiune.

DEPUNERI RITUALE, acțiuni spirituale.

DEPUTAT, persoană aleasă pentru a face parte, pe o anumită perioadă, dintr-un organ reprezentativ al statului.

DESCĂLECAT, termen folosit mai ales de cronicari în legătură cu întemeierea Țărilor Române; a se așeza într-un loc, întemeind o țară.

DESCHIABURIRE, (Deșțărănire), desființare prin lege a posibilităților de exploatare ale chiaburilor.

DESCOMPUNEREA URSS, mișcări politice în republicile din cadrul URSS, care au dus la destrămarea Uniunii Sovietice.

DESETINA DE STAT, vezi **Dări, impozite și taxe din Moldova medievală**.

DESETINARI, categorie de mici arendași de pământ, apărută în regiunile de sud ale Ucrainei și Moldovei din stânga Nistrului la sfârșitul sec. al XVIII-lea, iar în Basarabia – în deceniul doi al sec. al XIX-lea.

DESETINĂ, Deseatină, Zeciuală, denumire dată dărilor în Moldova din sec. XV–XIX; unitate de suprafață, era egală cu 2 400 stânjeni pătrați (1,0925).

DESPOT, (în antichitate și în Evul Mediu), conducător cu puteri discreționare; tiran.

DESPOTATUL DE MOREA, denumire a teritoriului din Pelopones, stăpânit de bizantini în perioada 1343-1460. Primul despot a fost Manuel Cantacuzino (1348-1380), fiul împăratului bizantin Ioan IV Cantacuzino. Cucerit de turci (1460), care l-au înfrânt pe Toma Paleolog, ultimul despot. S-a mai numit și Despotatul de Mistra.

DESPOTISM LUMINAT, curent de idei și practici politice din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

DESPOTISMUL ORIENTAL, formă de guvernare despotică, care se opune tradiției occidentale.

DESTINDEREA, Relaxarea, termenul folosit pentru relaxarea relațiilor tensionate, mai ales într-o situație politică. Termenul este folosit adesea cu referire la relaxarea generală a relațiilor dintre Statele Unite și Uniunea Sovietică în 1971, o destindere a relațiilor politice tensionate aproximativ în mijlocul Războiului Rece. Perioadă a fost caracterizată prin semnarea tratatelor, cum ar fi SALT I și SALT II și Acordurile de la Helsinki.

DEȘTEPTAREA, revistă 1908.

DEȘTEPTAREA, revistă 1988.

DEȘTEPTAREA, societate națională a românilor din Ucraina, înființată la Kiev la 26 noiembrie 1917.

DEUCALION, fiul lui Prometheus. S-a căsătorit cu Pyrrha, fiica lui Epimetheus și a Pandorei. În epoca de bronz, când Zeus a pus la cale să nimicească seminția umană dezlănțuind potopul, el a hotărât să-i cruțe numai pe Deucalion și pe Pyrrha, singurii oameni drepti și cucernici de pe Pământ.

DEVĂLMĂȘIE, obște sătească.

DEVLET, sublima Poartă, imperiul turcesc.

DEZNAȚIONALIZARE, acțiunea de a (se) deznaționaliza; politică prin care se urmărește ca un grup etnic să-și piardă caracterile naționale (tradițiile, limbă etc.)

DIADEMĂ, cunună din metale și pietre prețioase, purtată pe cap de suverani, de unii reprezentanți ai bisericii și, în reprezentările plastice, de anumite divinități; podoabă din diverse materiale purtată de femei pe frunte, la anumite ocazii.

DICASTERIA EXARHALĂ DIN CHIȘINĂU, organ administrativ ecleziastic.

DICTAT, act prin care un stat impune altui stat condiții împotriva voinței acestuia.

DICTATUL DE LA VIENA, (Al Doilea Arbitraj de la Viena), act internațional încheiat la 30 august 1940, prin care România a fost silită să cedeze aproape jumătate (43.492 km²) din teritoriul Transilvaniei în favoarea Ungariei horthyste. Acest act a fost impus de Germania nazistă și Italia fascistă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial sub titlul de „arbitraj”.

DICTATURĂ, (în Roma antică) demnitatea, puterea, autoritatea exercitată de un dictator.

DIDRAHMĂ, monedă, numismatică.

DIERNA, (Orșova), sediul Societății austriece de navigație pe Dunăre.

DIETĂ, (în Evul Mediu) adunare politică, organ reprezentativ al claselor privilegiate. În unele state contemporane adunare legislativă.

DIJMĂ LA TARLA, sistem de exploatare a țăranilor, obligați să lucreze la moșieri sau chiaburi cu vitele și inventarul propriu, pentru a-și achita datoria bănească, amenda sau arenda ș.a.

DIJMĂRIT, Dijmă, (din lat. decima – a zecea parte), în Epoca Medievală, formă predominantă a rentei funciare în Moldova și în Țara Românească.

DIMIRLIE, vezi **Măsuri medievale din Moldova**.

DIN TRECUTUL NOSTRU, revistă editată în anii 1930 de către Gheorghe Bezdovici.

DINAR, cea mai răspândită monedă de aur în Orientul arabo-musulman în Evul Mediu.

DINASTIA GUPTA, dinastie în India de Nord (320-544), întemeiată de Chandragupta I; epocă de înflorire a literaturii, artei și științei antice indiene; denumirea statului sclavagist condus de dinastia Gupta.

DIONISPOLIS, colonie greacă.

DIPLOMA IOANIȚILOR, 1247, acordată acestora de regele Ungariei Béla al IV-lea, oferă prețioase știri despre existența voievodatelor și cnezatelor românești conduse de voievozii Litovoi și Seneslau și de cnezii Ioan și Farcaș, precum și despre dezvoltarea economică a Țării Românești, ai cărei locuitori se ocupau cu agricultura, creșterea vitelor și pescuitul.

DIPLOMA LEOPOLDINĂ, 1691, promulgată de împăratul Leopold I în data de 4 decembrie 1691, a fost actul prin care Principatul Transilvaniei a fost subordonat direct Curții de la Viena în urma succeselor militare și politice în contra Imperiului Otoman.

DIPLOMAȚIE, activitatea guvernului, a organelor sale speciale sau a reprezentanților guvernului întru înfăptuirea politicii externe a statului, apărarea drepturilor și intereselor țării, a instituțiilor și cetățenilor săi aflați peste hotare; totalitatea măsurilor practice non-militare, a procedeelelor și metodelor folosite în cadrul acestei activități.

DIPLOMĂ MILITARĂ, dată de Traian (101).

DIRECTORAT, funcția de director și durata cât ea este deținută de cineva; local unde funcționează o direcție; consiliu de cinci persoane care a guvernat Franța între 1795 și 1799.

DIRECȚIA POLIȚIENEASCĂ RURALĂ A REGIUNII BASARABIA, direcție instituită în baza deciziei Comitetului de Miniștri din 12 martie 1835.

DIRECȚIA PROPRIETĂȚILOR STATULUI DIN BASARABIA, avea în vizor țărani aflați pe domeniile statului și de coloniști.

DIREPTATE, CÂMPIA DE LA ~, câmpie lângă Suceava, pe Siret, unde în aprilie 1457 s-au întrunit feudații Moldovei, pentru a-l recunoaște pe Ștefan cel Mare domn al Moldovei. Vezi **Ștefan cel Mare**.

DIRESE, denumirea dată în Evul Mediu documentelor și actelor întocmite la cancelaria domnească în Principatul Moldovei: zapise, hrisoave. Vezi **Cancelarie**.

DISCORDIA, zeiță răufăcătoare, aruncă la nunta lui Peleu mărul de aur, pe care Paris îl adjudecă Afroditei, ceea ce irită grozav pe Junona; Mărul Discordiei.

DISIDENT, persoană care are păreri sau opinii deosebite față de colectivitatea, organizația etc. din care face parte.

DIVAN, fiecare dintre cele două adunări speciale care s-au întrunit în 1857 (la Iași și București) și au cerut unirea Țărilor Române; Divan împărătesc, divan domnesc, divan ad-hoc.

DIVIZIA TUDOR VLADIMIRESCU, una din cele două divizii (cealaltă fiind „Divizia Horia, Cloșca și Crișan”) de voluntari români constituită în Uniunea Sovietică data de 15 octombrie 1943.

DIVORȚUL DE CATIFEA, termen folosit pentru dizolvarea Cehoslovaciei în două țări independente: Republica Cehă și Slovacia. A avut loc la 1 ianuarie 1993.

DOBROGEA, provincie istorică în Europa, situată între cursul inferior al Dunării și malurile Mării Negre.

DOBROVĂȚ, mănăstire.

DOCTRINA BREJNEV, model de politică externă sovietică, care a fost pentru prima oară expus de S. Kovalev în numărul din 26 septembrie 1968 al ziarului Pravda.

DOCTRINA MONROE, 1823, declarație de principii ale politicii externe a SUA, enunțată prin declarația prezentată de James Mon-

roe în fața Congresului (1823). Urmărea interzicerea amestecului țărilor europene pe teritoriile SUA, declarându-se dezinteresate în chestiunile Europei.

DOCTRINA OLNEY, 1895, doctrina privind politica externă a SUA, prevăzută într-o notă a secretarului de stat al SUA Richard Olney din 20.07.1895 către guvernul britanic în legătură cu așa-numita criza Venezuela din 1895-1896.

DOCTRINA TRUMAN, program al politicii externe americane pentru combaterea „pericolului comunist” în lume, schițat/formulat la 12 martie 1947 de președintele american Harry S. Truman, într-un discurs prezidențial în fața Congresului SUA.

DOCTRINA UȘILOR DESCHISE”, principii ale politicii SUA față de China la sfârșitul sec. al XIX-lea – prima jumătate a sec. XX.

DOCUMENTA ROMANIAE HISTORICA, (DRH), culegere de documente în volume.

„**DOCUMENTE BASARABENE**”, publicație de documente în 20 volume, editată la Chișinău în 1928-1938 de către istoricul român L. Boga.

„**DOCUMENTE BUCOVINENE**”, culegere de documente în 6 volume, editate de către istoricul burghez român T. Bălan la Cernăuți (vol. 1-5) și București (vol. 6) între 1933 și 1942.

„**DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA ROMÂNIEI**”, denumire generală a mai multor culegeri de documente, editate sub auspiciile Academiei RSR.

„**DOCUMENTE PRIVITOARE LA ISTORIA ARDEALULUI, MOLDOVEI ȘI ȚĂRII ROMÂNEȘTI**”, culegere de documente (11 vol.), publicate între 1929-1939 la București de istoricul român A. Vereș.

DOCUMENTE PRIVITOARE LA TÂRGUL ȘI ȚINUTUL LĂPUȘNEI, culegere de documente, publicată la București (1937) de istoricul român A.V. Sava.

DOCUMENTE PRIVITOARE LA TÂRGUL ȘI ȚINUTUL ORHEIULUI, culegere de documente, publicată la București (1944) cu un studiu introductiv, semnat de istoricul român A.V. Sava.

DOCUMENTELE LUI ȘTEFAN CEL MARE, cea mai cuprinzătoare culegere de acte, emanate de la voievod în decursul celor 47 ani de domnie.

DOCUMENTELE MOLDOVENEȘTI DE LA BOGDAN VOIEVOD, culegere tematică de documente, publicată de către M. Costăchescu la București în 1940.

DOCUMENTELE MOLDOVENEȘTI DE LA ȘTEFAN CEL MARE, publicație arheografică, pregătită de către M. Costăchescu la Iași în 1933.

DOCUMENTELE MOLDOVENEȘTI DE LA ȘTEFĂNIȚĂ VOIEVOD, culegere arheografică, publicată de către M. Costăchescu la Iași în 1943.

DOCUMENTELE MOLDOVENEȘTI ÎNAINTE DE ȘTEFAN CEL MARE, ediție arheografică, publicată de istoricul român M. Costăchescu la Iași în 2 volume (1931, 1932).

DODONA, templu grecesc antic, situat în orașul cu aceeași denumire din regiunea Epirus, pe lângă care se afla renumitul oracul de Dodona, amintit de Homer, Hesiod, Herodot.

DOFTANA, închisoare.

DOGE, titlu purtat de conducătorii politici ai unora dintre vechile republici aristocratice italiene.

DOLMEN, monument funerar.

DOMENIILE COROANEI ROMÂNIEI, grup de societăți comerciale sau proprietăți aparținând Statului Român.

DOMENIU DOMNESC, una din cele trei categorii de proprietate funciară feudală în Moldova medievală.

DOMENIUM EMINENS, dreptul de proprietate supremă a domnului asupra întregului teritoriu al țării, drept pe care domnul îl

exercita în calitatea sa de vârf al ierarhiei feudale și de reprezentant al statului feudal.

DOMESTICIRE, a obișnui un animal sălbatic să trăiască alături de oameni (spre a le aduce anumite foloase); a îmblânzi.

DOMINAT, formă de monarhie absolută, constituită în Roma antică către sfârșitul sec. al III-lea, în perioada Imperiului târziu.

DOMINION, denumire dată începând din a doua jumătate a sec. al XIX-lea, unor posesiuni engleze care se bucurau de o anumită independență (Canada, Australia, Noua Zeelandă).

DOMN, (din lat. dominus – stăpân), voievod, monarh în Moldova și Țara Românească, în sec. XIV–XIX.

DOMNIE, autoritatea politică și juridică a domnului; Domnie ereditară, domnie regulamentară.

DOMNIȘOR, denumire dată în Moldova medievală претенdenților la domnie.

DOMOSTROI, set de reguli, instrucțiuni și sfaturi gospodărești referitoare la diverse chestiuni religioase, sociale, domestice și familiale ale societății ruse din sec. al XVI-lea.

DON, titlu nobiliar în Spania, Portugalia, dar și în Italia cu începere din sec. al XVI-lea; în țările de limbă spaniolă și portugheză, precum și în Italia formă de adresare respectuoasă; se plasează înaintea numelui.

DONAȚIA LUI CONSTANTIN, decret imperial roman fals, prin care împăratul din secolul al IV-lea Constantin cel Mare ar fi transferat Papei autoritatea asupra Romei și a părții de vest a Imperiului Roman.

DORIENI, unul din triburile de bază din Grecia antică.

DORINȚELE PARTIDEI NAȚIONALE DIN MOLDOVA, (1848), prevedea autonomia deplină a țării, egalitatea în drepturi (civile și politice).

DOSAR, unitate arhivistică.

DRACON, sec. al VII-lea î.Hr., legiuitor atenian. Codul său de legi, de o asprime rămasă proverbială, pedepsea cu moartea cele mai neînsemnate delictе („legi draconice”).

DRACULA, supranume dat lui Vlad Țepeș; vampir, personaj de titlu și cel principal în romanul lui Bram Stoker „Dracula” (1897).

DRAGOMAN, interpret, tâlmaci oficial folosit în trecut în țările din Orient; Mare dragoman, dregător în Imperiul Otoman care se ocupa de relațiile diplomatice cu statele europene.

DRAGONII ASIATICI, stăpâni ai vremii, domnind asupra norilor, ploii, tunetelor și fulgerelor.

DRACONUL DACIC, emblemă zoomorfă a dacilor, reprezentând un șarpe fantastic cu cap de lup și coamă bogată.

DRAGOȘ, voievod român din Maramureș, se strămută la 1353 în câmpiile Moldovei, unde întemeiază în partea de sus a țării un mic principat sub dependența Ungariei; a murit după o domnie de doi ani, lăsând tronul fiului său.

DRAHMĂ, monedă, numismatică.

DRAM, veche unitate pentru măsurarea capacității sau greutateii, submultiplu al ocoleai.

DRAPEL DE STAT, simbol de stat.

DRAPELUL DE STAT AL REPUBLICII MOLDOVA, simbol de stat al Republicii Moldova.

DRAVIDIENI, grup etnolingvistic din Asia de sud.

DRĂGĂȘEȘTI, dinastie.

DREGĂTOR, (din lat. ridigo, -ere – a îndrepta, a îndruma), denumire dată în Moldova medievală boierilor aflați în serviciu la curtea domnească.

DREPTUL POLONEZ, cea mai veche înregistrare a dreptului cuctumiar polonez.

DREPTUL ROMÂNESC, („Valah”, „Voloh”), legea țării.

DREVLEANI, neamuri slave.

DRIADE, în mitologia și religia greacă, nimfe, ocrotitoare a pădurii.

DROB, mâncare preparată din măruntaie de miel tocate, învelite în prapur și puse la cuptor.

DROBETA, localitate în România.

DROMOS, drum de acces la mormânt.

DRUMUL COMERCIAL MOLDOVENESC, porțiunea de pe teritoriul Moldovei medievale a drumului comercial, pe care în sec. XIV–XV se făcea schimbul de mărfuri între Europa și țările Orientului.

DRUMUL DE LA VAREGI LA GRECI, denumirea drumului comercial al Rusiei Kievene, care lega Marea Baltică cu Marea Neagră.

DRUMUL MĂTĂȘII, serie de rute interconectate care au trecut prin Asia de sud, între Chang'an (astăzi Xi'an), China de azi, înspre Turcia, Siria și alte destinații ale Asiei Mici.

DUBLA ALEGERE A LUI AL.I. CUZA, 1859, rezultatul unui compromis patriotic.

DUCAT, stat; monedă.

DUCE, rang.

DUMBARTON OAKS, CONFERINȚA DE LA ~, (21 august – 7 octombrie 1944), conferința internațională a statelor membre ale Coaliției anti-Hitler.

DUMPING, vânzare a mărfurilor pe piața externă la prețuri mai scăzute decât cele de pe piața internă și mondială.

DUROSTORUM, cetate romană apoi bizantină. Azi Silistra, Bulgaria.

DUȘEGUBINĂ, în Moldova medievală, plata de răscumpărare, pe care trebuiau s-o achite toți membrii obștii sătești, unde a fost săvârșită o crimă (omor, adulter, răpire de fete ș.a.).

DUȘMAN DE CLASĂ, formă de represiuni politice, violență și rezistență.

DVORNIC, termen din vechea limbă slavă, de la care derivă denumirea mai multor slujbași ai aparatului administrativ din Moldova feudală. Vezi **Vornic**.

E

EAST INDIA, termen utilizat pentru a numi teritoriul Indiei și al altor țări din Asia de sud și de sud-est, utilizat în sec. al XVI-lea – prima jumătate a sec. XX; companii private, care au deținut în secolele XVII–XIX monopolul comerțului cu țările estului, în primul rând cu Indiile Orientale.

ECBATANA, oraș antic.

ECHIDNA, în mitologia și religia greacă, divinitate (ființă) ireală, monstru, semifemeie-semișarpe.

ECHO, nimfă condamnată de finala vorbelor auzite.

ECLESIA, parohie, biserică.

EDICT, (în Roma antică) act prin care un magistrat făcea cunoscute normele de drept și formele juridice aplicate în timpul magistraturii sale; în Antichitate și în Evul Mediu, decret imperativ cu caracter normativ promulgat de un monarh sau de o autoritate laică sau bisericească superioară cu privire la o anumită problemă.

EDICTUL DE TOLERANȚĂ, 1781, a dus la reorganizarea structurilor bisericești a primit un nou avânt, acesta constând, desigur, și în convertiri sau creare de noi eparhii.

EDICTUL DIN MEDIOLANUM, (313), declarație imperială emisă de împăratul Constantin cel Mare în anul 313, prin care toate religiile deveneau legale în Imperiul Roman.

EDICTUL ETERN, acord de reconciliere între regale spaniol Filip al II-lea în Olanda cu Juan de Austria.

EDICTUL NANTES, semnat de regele francez Henric al IV-lea în aprilie 1598 la Nantes; a dus la finalizarea războaielor religioase din Franța.

EDICULE, închisoare la Istanbul.

EDINSTVO, (Interfront, 1989), mișcare social-politică în RSSM.

EFENDI, titlu onorific dat în Turcia învățaților, funcționarilor; persoană care avea acest titlu.

EFES, polis grecesc antic situat pe coasta apuseană a Asiei Mici.

EFORAT, colegiu din Sparta antică alcătuit din cinci efori.

EGIDĂ, scut (al zeiței Minerva) cu care legenda spune că unii luptători erau apărați de adversarii lor; scut al lui Zeus, folosit ca motiv ornamental în arta greco-romană.

EGIPT, CAMPANIA LUI NAPOLEON DIN ~, (1798-1799), campania lui Napoleon Bonaparte în Orient, aparent pentru a proteja interesele comerciale franceze, de a submina accesul Marii Britanii în India și de a stabili demersuri științifice în regiune.

EGIPTUL ANTIC, stat antic situat în nord-estul Africii în valea râului Nil, de la primul prag al cursului superior până la malurile Mării Mediterane; Civilizația egipteană.

EIALET, unitate administrativă în Imperiul Otoman.

EL VIRREINATO, formă de posesie colonială în care conducătorul unei colonii este înzestrat cu puteri nelimitate și este guvernatorul direct al monarhului ereditar al metropolei.

ELADA, denumire antică a Greciei.

ELENISM, termen ce semnifică epoca din istoria lumii antice în urma guvernării lui Alexandru Macedon.

ÉLYSÉE, PALAT ~, palat în Paris, reședință a președinților Franței din timpul celei de-a Doua Republici Franceze. Construit în 1718 de Claude Mollet pentru contele d'Évreux.

EMANCIPARE NAȚIONALĂ, ieșire de sub ocupația militară sau străină.

EMBATIC, arendare îndelugată.

EMIR, în țările musulmane din Asia și Africa, titlu dat unui cărmuitor feudal (echivalent cu cel de principe). Până în sec. al VII-lea titlul de emir îl purtau comandanții de oști, iar după formarea califatului – locțiitorii musulmani ai califilor, înzestrați cu putere laică și eclesiastică.

EMIRAT, în țările musulmane din Asia de vest și din Africa de nord, stat sau pământ cu emir în frunte.

EMIRATUL BUKHĀRĀ, stat în Asia Mijlocie la mijlocul sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XX-lea.

ENGOLPION, iconiță (obiect ținut la piept).

EOLIT, piatră cioplită grosolan.

EOS, în mitologia greacă, zeița zorii de zi.

EPIGONII, în tradiția epico-mitologică grecească, fiii eroilor care au participat în campania celor șapte comandanți împotriva Tebei și care peste 10 ani de la nereușita părinților au declanșat un nou război; în tradiția istoriografică a lumii antice, conducătorii statelor eleniste care au luat locul continuatorilor lui Alexandru Macedon (diadohii).

EPIGRAFIE, disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu descifrarea și cu interpretarea inscripțiilor vechi, făcute de obicei pe piatră, metal, lemn etc.

EPISCOPIA CUMANILOR, teritoriu asupra căruia se extinde autoritatea unei episcopii a cumanilor.

EPISCOPIA HUȘI, episcopie în cadrul Bisericii Ortodoxe Române, cu sediul la Huși.

EPISCOPIA MILCOVIEI, prima episcopie catolică ce a luat ființă pe actualul teritoriu al Principatului Moldovei (Valahia Minor).

EPITAF, inscripție funerară, în versuri sau în proză, cuprinzând elogiul defunctului sau o sentință morală.

EPOCA CONTEMPORANĂ, perioadă a istoriei universale.

EPOCA DE RECONSTRUCȚIE A SUA, în istoria Statelor Unite, reprezintă perioada de după războiul civil, între 1865 și 1877, în care s-au desfășurat procesele de abolire a sclaviei, distrugerea oricărei urme a existenței Confederației, și reconstrucția economică și socială a Sudului, precum și remodelarea Constituției.

EPOCA LUI FIODOROV, perioadă de douăzeci de ani (1835-1854), numită astfel convențional de contemporani și unii istorici,

de administrare a Basarabiei de către general-maiorul P.I. Fiodorov, instituit în acest post la propunerea guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei M.S. Voronțov.

EPOCA MODERNĂ, perioadă a istoriei universale, urmând Evul Mediu și precedând epoca contemporană.

EPOCA VIKINGILOR, perioada influenței vikinge asupra dezvoltării politice și economice europene.

EPONIM, magistrat care, în antichitate, dădea numele său anului.

ERA PROGRESIVĂ, perioadă din istoria SUA, care se caracterizează printr-o activitate politică ridicată a clasei sociale de mijloc și a claselor inferioare, ceea ce a generat reforme sociale și politice la scară largă. Unul dintre obiectivele mișcării progresiste a fost lupta împotriva corupției în elita politică a SUA.

ERATO, muza poeziei lirice.

ERBICENI, cultură arheologică. Vezi **Cultura arheologică Horodiștea**.

EREZIE, doctrină sau credință religioasă care ia naștere în sânul unei biserici, abătându-se de la dogmele consacrate, și care este condamnată de biserica respectivă.

ESNAF, corporațiune, breaslă; Breslaș, meseriaș.

ESSEX, (Regatul Saxonilor din Est), regat anglo-saxon, fondat în sec. al VI-lea, având reședința la Londra. Membru al heptarhiei. În anul 825 a intrat în stăpânirea lui Ecghberht, rege al Wessex-ului.

ETERIA, societăți grecești secrete care au activat în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea – prima jumătate a sec. al XIX-lea, având drept obiectiv eliberarea Greciei de sub dominația Imperiului Otoman; Filiki Eteria.

ETNOGRAFIE, ramură a istoriei, care studiază particularitățile de viață, cultura, originea, așezarea teritorială și raporturile reciproce culturale istorice ale popoarelor.

ETRUSCI, populație care trăia în mileniu I î.Hr. în nord-vestul peninsulei Apeninice, în spațiul dintre fluviile Arno și Tibru.

EUNUCI, bărbați castrați care erau în serviciul guvernanților antici și orientali.

EUPATRIZI, termen aplicat membrilor familiilor de nobili în Atena antică.

EUROCOMUNISM, mișcare a partidelor comuniste din statele Europei de vest din anii '70-'80 ai sec. XX.

EUROPA LIBERĂ, post de radio cu sediul la München, (din 1995, la Praga) înființat în 1951; finanțat de Congresul SUA. Creat pentru a sparge blocada informațională instituită în țările comuniste. A penetrat timp de peste 40 de ani „cortina de fier”, transmițând știri din lumea întreagă. Departamentul român al postului s-a deschis în octombrie 1951.

EUXIN, PONTUL ~, Marea Neagră.

EVANGHELIARUL DE LA UMOR, una dintre cele mai cunoscute manuscrise miniaturate românești.

EVANGHELIARUL DE LA REIMS, vechi manuscris slavon, pe care în sec. XV–XVIII regii Franței jurau la încoronare, în catedrala de la Reims (Franța).

EVANGHELICUS, episcop.

EVREU ÎNVĂȚAT, funcție din cadrul diferitelor instituții de stat din Imperiul Rus, instituită oficial în noiembrie 1844.

EVUL MEDIU, denumire convențională a perioadei din istoria omenirii cuprinsă între Antichitate și Epoca Modernă. Tradițional, în Europa, cuprinde perioada dintre căderea Imperiului Roman de Apus (476) și, după unele opinii, cucerirea Constantinopolului (1453), respectiv descoperirea Americii (1492) sau revoluțiile din Țările de Jos (1566-1606) și din Anglia (1642-1649).

EXCIZIE, tehnică de decor.

EXECUTOR, care execută, care aduce la îndeplinire ceva; executant.

EXOD, emigrare în masă a unei populații, evacuare, refugiere (în timp de război, cataclisme etc.); plecare în număr mare (dintr-o regiune în alta, de la sat la oraș) etc.

EXO GAMIE, lege fundamentală a ginții matriarhale, conform căreia căsătoriile între membrii aceleiași ginți erau interzise; căsătorie între parteneri care nu aparțin aceluiași grup social.

EXPANSIUNE, extindere a influenței și dominației economice și politice a unei puteri asupra unor țări și popoare străine; acaparare de teritorii, de sfere de influență (adesea cu ajutorul forței).

EXPEDIȚIA LUI BUREBISTA CONTRA CELȚILOR, războaie purtate de Burebista.

EXPEDIȚIA LUI BUREBISTA CONTRA ORAȘELOR GRECEȘTI, războaie purtate de Burebista.

EXPEDIȚIA MILITARĂ A LUI CURIO, 74 î.Hr., trupele conduse de generalul Gaius Curio sunt înfrânte în nordul Africii.

EXPEDIȚIA MILITARĂ A LUI LUCULLUS, 72 î.Hr., forțele romane de sub comanda lui Lucius Lucullus sunt înfrânte de trupele regelui Mithridates VI al Pontului.

EXPEDIȚIILE CAZACILOR ÎN MOLDOVA, campaniile antiotomane ale cazacilor zaporojeni în Moldova (sec. XVI–XVII).

F

FALANGĂ, extindere a influenței și dominației economice și politice a unei puteri asupra unor țări și popoare străine; acaparare de teritorii, de sfere de influență (adesea cu ajutorul forței).

FALCE, 1,43 ha falce = 14 321,95 m². Vezi **Unități de măsură medievale din Moldova**.

FANAR, cartier al Istanbulului.

FANARIOTI, denumire a protipendadei negustorești și financiare grecești din Imperiul Otoman.

FARCAȘ, formațiune statală timpurie din Oltenia.

FASCII, mănunchi de nuiele, legat cu o curea.

FAUNUS, una dintre cele mai vechi divinități italice. Era considerat drept protectorul muncilor agricole, al turmelor și al păstorilor, la fel ca zeul Pan din mitologia greacă.

FĂGĂRAȘ, ȚARA ~, câmpie joasă de acumulare.

FĂLCIU, târg, cetate.

FÂȘIA „CELOR DOUĂ CEASURI”, teritoriu dintre Republica Moldova și tătarii de Bugeac.

FÂNĂRIT, obligație în natură, existentă în Moldova medievală, de a cosi fân pentru curtea domnească, ulterior înlocuită cu dijma în bani.

FEBRIS, mitologia romană.

FEDERALISM, concepție și acțiune politică și juridică în vederea grupării mai multor state într-o federație.

FEDERAȚIA SOCIAL-DEMOCRATĂ BALCANICĂ, a fost creată la Belgrad în anul 1910, în cadrul lucrărilor conferinței reprezentanților partidelor social-democrate din Bulgaria, Serbia, România și Grecia.

FERMAN, firman.

FEUDALISM, noțiune istorico-sociologică aplicată unui șir de societăți din perioadele medievală și nouă;

FEUD, în Evul Mediu, sec. IX–XV, stăpânire funciară privilegiată într-un șir de țări din Europa de vest.

FIBULĂ, agrafă (ornamentală) de metal, folosită în antichitate pentru a încheia un veșmânt.

FIGARO, cel mai vechi cotidian francez.

FIGURINĂ, statueta.

FILIPICE, denumirea discursurilor politice ținute în Adunarea Populară de către liderul democrației ateniene Demostene, împotriva țarului macedonean Filip al II-lea.

FILISTIA, confederație de orașe din Levantul de sud-vest, care includea orașele Ashdod, Ashkelon, Ekron, Gath, Gaza, și pentru un timp, Jaffa.

„**FINANCIAL TIMES**”, cotidian britanic, una din cele mai autoritare ediții periodice în domeniul finanțelor, editat în limba engleză.

FINTA, BĂTĂLIA DE LA ~, 1653, luptă decisivă între trupele moldovenești și căzăcești conduse de Vasile Lupu și Timuș Hmelnițki, și armatele Țării Românești conduse de Matei Basarab. Vasile Lupu a fost învins și o lună mai târziu a pierdut tronul Moldovei, fiind înlocuit de Gheorghe Ștefan.

FIRMAN, ordin emis de sultan (prin care erau numiți sau maziliți guvernatorii și domnii depinzând de Imperiul Otoman).

FIRNIȘ, soluție făcută din ulei vegetal sau din rășini și oxizi metalici, folosită la prepararea vopselelor și a chitului sau drept grund pentru lemnărie.

FIRTĂ, hirtă, în Moldova (sec. XV–XVIII), unitate de măsură pentru suprafață. Era egală cu a patra parte din pogon.

FIU DE DOMN, pretendent la domnie.

FLANC, extremitatea din stânga sau din dreapta a unei formațiuni sau a unui dispozitiv de luptă.

FLAVII, Dinastia Flaviilor, a doua dinastie a Imperiului Roman, din care au făcut parte împăratul Vespasian și cei doi fii ai săi, Titu și Domițian.

FLORA, zeița florilor la romani.

FLORETĂ, armă albă sportivă, folosită la scrimă. Este formată dintr-o lamă flexibilă de oțel, în patru muchii, cu lungimea până la 90 cm, gardă și mâner; probă de scrimă practică cu floreta.

FOAIE PENTRU MINTE, INIMĂ ȘI LITERATURĂ, revistă românească cu caracter cultural, supliment al „Gazetei de Transilvania”, apărută la Brașov între 2 iulie 1835 și 24 februarie 1865 (cu unele întreruperi).

FOAMETEIA DIN ANII 1921-1923 ÎN UCRAINA, episod major al politicii sovietice de înfometare, care a servit drept model pentru episoadele staliniste din anii 1931-1933, 1946-1947, precum și refugiul masiv în România.

FOAMETEIA DIN RASSM, (1932-1933), înfometare organizată de sovietici.

FOAMETEIA DIN RSSM, (1946-1947), înfometare organizată de sovietici.

FOAMETEIA DIN URSS, acțiuni de înfometare a autorităților sovietice.

FOCIDA, (gr. Phokida), regiune în Grecia.

FOEDERAȚII, (lat. foederati), războinici de neam germanic care au devenit federați.

FOLTEȘTI, cultură arheologică. Vezi **Cultura arheologică Horodiștea**.

FORUMUL ROMAN, romanii îl numeau de obicei Forum Magnum sau doar Forum, a fost principala piață publică din Roma.

„**FORBES**”, revistă americană cu teme economice, una din cele mai cunoscute ediții periodice din domeniul finanțelor și lumii de afaceri de pe planetă.

FORMAȚIUNI STATALE MEDIEVALE TIMPURII, proces istoric care se derulează începând cu sec. al VIII-lea și sfârșește cu sec. al XIV-lea.

FORTIFICAȚIE MEDIEVALĂ, structuri defensive.

FORTIFICAȚIE PREISTORICĂ, (Antică), structuri defensive.

FORTUNA, soartă, destin; noroc, șansă.

FORȚELE FRANȚEI LIBERE, luptătorii francezi din al Doilea Război Mondial care au decis să continue lupta împotriva Axei după capitularea Franței (22 iunie 1940) și după ocuparea Franței de către germani.

FORUL LUI TRAIAN, ultima lucrare de acest gen, realizată de Apolodor din Damasc, cu fonduri din prada dacică și cu captivi de război.

FRANCE-PRESSE, una dintre cele mai mari agenții informaționale din lume.

FRAȚII PĂDURII, Frăția Pădurii, partizani estoni, letoni și lituanieni, care s-au angajat în lupte de gherilă cu autoritățile sovietice în timpul ocupației sovietice, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și în perioada postbelică.

FRĂȚIA, SOCIETATEA ~, 1843, societate secretă înființată de Nicolae Bălcescu, Ion Ghica și Christian Tell, la care au aderat ulterior și alți pașoptiști, precum Alexandru G. Golescu-Negru, C.A. Rosetti și alții. Deviza societății era „Dreptate, Frăție”.

FRIGIA, (Phrygia), regiune istorică situată în partea central-vestică a Asiei Mici, pe valea râului Sangarius (azi Sakarya, Turcia), numită astfel după numele populației care a dominat Asia Mică între căderea Regatului Hitit (sec. al XIII-lea î.Hr.) și cucerirea Regatului Lidiei (sec. al VII-lea î.Hr.).

FRONT POPULAR, formă de organizare a maselor în lupta pentru realizarea politicilor sociale.

FRONTUL ROMÂNESC, în Primul Război Mondial.

FRONTUL DE VEST, (al Doilea Război Mondial), teatrul de război occidental dintre Germania nazistă pe de-o parte și Alianții occidentali – Regatul Unit, Statele Unite, A treia Republică Franceză, Canada, Polonia, Olanda, Norvegia și alții.

FRONTUL POPULAR DIN MOLDOVA, 1988, mișcare politică din Republica Socialistă Sovietică Moldovenească precum și din nou-creata Republică Moldova.

FRONTUL SALVĂRII NAȚIONALE, 1989, organism al puterii de stat din România, creat în 27 decembrie 1989.

FRUCTIERĂ, vas de lut.

FRUNTAȘ, țăran înstărit.

FÜHRER, nume dat în Germania lui Adolf Hitler după venirea lui la putere, ca dictator, în 1933; conducător.

FUMĂRIT, în Moldova medievală, dare pe casa fiecărui contribuabil. A fost introdus de Vasile Lupu. Din timpul lui Mihai Racoviță se plătea pe fiecare hogeac. În 1758 fumăritul a fost înlocuit cu o dare nouă, ajutorință.

FUNDUC, monedă.

FUNERARE, monumente.

FUNIE, în Moldova veche, unitate de măsurat lungimea. Era egală cu un otgon; frânghie.

FURCĂ, unealtă agricolă formată dintr-o prăjină de lemn sau de oțel terminată cu doi sau trei dinți (încovoiați).

„**FURTUNA ÎN DEȘERT**”, operațiune militară aeriană și la sol întreprinsă de forțele coaliției antiirakiene la 17 ianuarie – 28 februarie 1991 în scopul eliberării Kuwaitului de trupele de ocupație ale Irakului, în timpul crizei kuwaitene din 1990-1991.

FUSAIOLĂ, ustensilă de lut ars, os.

FU HSI, Fu Xi, în mitologia chineză, divinitate demiurg și erou cultural.

G

GAGAUZ HALKÎ, 1988, partid politic prorus separatist găgăuz din Moldova, mișcarea autointitulează „patrioți găgăuzi”.

GALATEEA, (în mitologia greacă), este o nereidă, fiica lui Nereu și a lui Doris, protectoare a turmelor. Iubită de ciclopul Polifem și de păstorul sicilian Acis, care ucis din gelozie de ciclop, este transformat de Galateea într-un râu ce-i poartă numele. Legenda ei a inspirat compozitori (G.F. Haendel, J. Haydn) și pictori (A. Carracci, N. Poussin, A. Watteau).

GALAȚI-NĂMOLOASA-FOCȘANI, linie de apărare, Primul Război Mondial.

GALBEN, monedă.

GALIA (lat. Gallia), provincie romană aflată în zona Languedocului și Provenței de astăzi, din sudul Franței; Gallia Cisalpina, Gallia Comata, Gallia Lugdunensis, Gallia Transpadana, Gallia Narbonensis.

GALICIA, provincie a Spaniei, pe golful Gasconiei.

GALILEEA, partea septentrională a Palestinei.

GANESHA, zeitate din mitologia vedică.

GANYMEDE, semizeu din mitologia greacă.

GARANȚIE COLECTIVĂ, 1856, desființarea protectoratului rusesc.

GARDA DE FIER, mișcare antisemită ultranaționalistă, partid politic din România interbelică.

GĂRZILE NAȚIONALE ROMÂNE, 1918, apărute în Transilvania de la sfârșitul Primului Război Mondial.

GAUGAMELA, numită și Bătălia de la Arbela, a fost bătălia decisivă a lui Alexandru cel Mare în Imperiului persan.

GAZA, FÂȘIA ~, fâșie litorală situată pe țărmul Mării Mediterane.

GAZETA DE TRANSILVANIA, publicație editată între 1838 pînă în 1946.

GĂNDIREA, revistă culturală și literară (1921-1944) editată la Cluj și București.

GÂNDITORUL DE LA HAMANGIA, statuie de lut neolitică.

GAZAVAT, (Jihad) „război sfânt”, dus de musulmani împotriva „necredincioșilor”, pentru triumful islamului. Ideea Gazavatului constituia baza ideologică a războaielor de cucerire, purtate de califii arabi (sec. VII–X), de Poarta Otomană (sec. XIV–XVIII) ș.a.

GENEALOGIE, urmăriri sistematice a filiației existente între membrii unei familii (marcante), făcută pentru a stabili originea și gradul lor de înrudire.

GENERAȚIA DE LA '98, numele tradițional sub care s-au grupat scriitorii, eseiștii și poeții spanioli care s-au simțit profund afectați de criza morală, politică și socială provocată în Spania de pierderea coloniilor Cuba, Puerto Rico și Filipine, în 1898.

GENUCLA, cetate getică.

GEOCROLOGIE, metodă de datare, paleolitic.

GEOMORII, oligarhie rurală în Grecia antică.

GEPIZI, populație germanică originară din Scandinavia, care prin sec. al III-lea, a migrat spre sud, fiind stabilită, temporar, și în Dacia.

GERMISARA, așezare civilă romană din Dacia Superior, dezvoltată ca stațiune balneară (în legătură cu apele termale existente) și care a luat naștere, după cum o arată numele, dintr-o așezare dacică mai veche.

GESTA HUNGARORUM, cronica notarului anonim.

GETO-DACI, Geți, triburi tracice, care în sec. IV–III î.e.n. locuiau pe teritoriul actual al României, Republica Moldova și în partea de sud-vest a regiunii Odesa, Ucraina.

GHETSIMANI, numele grădinii de la poalele Munților Măslinilor, unde Isus obișnuia să se retragă pentru rugăciune împreună cu discipolii săi; locul ultimei rugăciuni a lui Isus când, trădat de Iuda, a fost prins și dus la arhieriei spre judecare.

GHILDĂ, asociație economică, politică și religioasă, constituită în Apusul Europei, la începutul Evului Mediu; asociație de negustori (pe bresle), constituită în Europa, în Evul Mediu.

GIRONDIN, membru al unei grupări politice din Franța în timpul Revoluției de la 1789-1794, care preluând puterea, s-a situat pe poziții moderate, împotriva exceselor revoluției.

GIRSU, oraș din Sumerul antic, situat la aproximativ 25 km nord-vest de Lagash, pe locul modernului Tell Telloh, Irak.

GLASNOST, proces de transparență în viața politică sovietică, în viziunea lui M.S. Gorbaciov.

GLOABĂ, taxă.

GLOBNIC, în Moldova din sec. XV–XVIII, slujbaș domnesc, care încasa amenzile judiciare, numite gloabă.

GLOATĂ, în Moldova medievală, denumirea poporului de rând; ceată înarmată, alcătuită din ostași pedestri, recrutați din rândurile țăranilor.

GOLFUL POMERANIEI, golf cu deschidere largă, cuprins între extremitatea vestică a litoralului polonez și extremitatea estică a litoralului german al Mării Baltice, mărginit la V de insula Rügen.

GOLIAT, om de statură uriașă.

GOLODOMOR, foametea din Ucraina (1932-1933). Vezi **Foame-tea în URSS**.

GOLOGAN, monedă.

GONDWANA, vast continent ipotetic, care ar fi existat în emisfera sudică, probabil din cambrian până în triasic, ce reunea într-un singur bloc continental America de Sud, Africa, insula Madagascar, Peninsula Arabia, India peninsulară și Australia.

GONFALON, steag de război.

GORDION, (Gordium), oraș antic.

GOSPLANUL RSSM, planificare de stat.

GOSPLANUL URSS, planificare de stat.

GOȘTINĂ, în Moldova din sec. XVI–XIX, dare percepută de domnie în natură sau bani de la stăpânii turmelor de oi; Goștinar.

GRAFITTI, inscripții, desene zgâriate.

GRAMMY, premiu discografic, inaugurat în 1958.

GRAND OPERA, („Opera mare”; denumirea oficială – Academia Națională de Muzică și Dans), renumit teatru francez de operă.

GRATOAR, unealtă de silex.

GRAVETIAN, cultură arheologică, din paleoliticul superior.

GRAVURĂ, (fr. gravure), gen al graficii.

GRĂDINILE SUSPENDATE ALE SEMIRAMIDEI, ansamblu de terase suprapuse, pe care erau amenajate grădini cu arbori și flori, situate lângă palatul lui Nabucodonosor (din Babilon). Una dintre cele șapte minuni ale antichității.

GRĂDIȘTEA SELIȘTE, prima grădiște a slavilor din sec. VI–VII e.n. descoperită pe teritoriul Moldovei (raionul Orhei).

GREBENKI, facies cultural, mezolitic.

GREENPEACE, organizație ecologică și pacifistă fondată la Vancouver (Canada) în 1971.

GREVA DIN VALEA JIULUI, 1977, mișcare împotriva regimului lui N. Ceaușescu.

GREVA GENERALĂ A STUDENȚILOR, LICEENILOR ȘI PROFESORILOR, 1995, Chișinău, mișcare împotriva autorităților agrariene.

GREVA GENERALĂ DIN MAREA BRITANIE, val de greve de la mijlocul anilor 1920, culminantă cu greva din 1926.

GREVA REGALĂ, (1945-1946), perioada dintre 21 august 1945 și 7 ianuarie 1946, în care Regele Mihai I al României a refuzat să semneze actele Guvernului Petru Groza și să primească miniștrii în audiență. În toată această perioadă, Consiliul de Miniștri a continuat să funcționeze în ilegalitate.

GRIVIȚA, redute din sistemul de apărare al Plevnei (Grivița 1 și Grivița 2).

GROAPĂ PENTRU PĂSTRAREA CEREALELOR, groapă în formă de vas cilindric, săpată în pământ lutos, pentru păstrarea cerealelor.

GROAPĂ SEPULCRALĂ, care aparține mormântului.

GROMOVNIC, carte populară cu caracter astrologic, având originea în Asiria, Caldeea și Egipt.

GROȘI, măsură folosită în comerț pentru mărfuri sub formă de obiecte mici de același fel, egală cu 12 duzini, adică 144 de bucăți.

GRUIA, eroul unui ciclu de cântece poematice din folclorul moldovenilor, românilor, bulgarilor și sârbilor.

GRUPUL 47, cerc literar, care a reunit (1947-1977) scriitorii de limbă germană din Germania, Elveția și Austria.

GRUPUL CELOR 10, (Clubul de la Paris), denumire unanim acceptată pentru întâlnirile anuale ale miniștrilor de finanțe din cele 10 state industrializate (Belgia, Canada, Franța, Germania, Italia, Japonia, Marea Britanie, Olanda, Suedia, SUA și Elveția, cu statut de observator), reprezentând, de facto, autoritatea superioară în FMI (Fondul Monetar Internațional). Aceste întâlniri au ca scop analizarea sistemului monetar internațional și pregătirea reformelor care se impun, acordarea de sprijin financiar țărilor care aparțin grupului, menținerea, la dispoziția FMI, a unui fond de 6 miliarde dolari pentru echilibrarea sistemului monetar internațional.

GRUPUL CELOR 24, organ interguvernamental al Grupului celor 77, organizație internațională a Națiunilor Unite.

GRUPUL CELOR 77, organizație internațională guvernamentală, creată în 1964.

GRUPUL CELOR PATRU, grupare artistică întemeiată în 1926 de pictorii români N. Tonitza, Șt. Dumitrescu, Fr. Șirato și sculptorul O. Han. A avut un rol important în promovarea picturii românești moderne. A ființat până în 1938.

GRUPUL CELOR ȘASE, grupare întemeiată în 1918 de compozitorii francezi.

GUBERNIE, Gubernia Basarabiei.

GUDEA, rege antic.

GUDRUNLIED, Kudrun, (Cântecul Gudrunei), epopée germană din sec. al XIII-lea, inspirată din vechi legende nordice. Supranumită și „Odiseea germană”, este, alături de „Cântecul nibelungilor”, cea mai importantă epopée medievală germană.

GULAG, organism sovietic însărcinat cu administrarea lagărelor de reeducare prin muncă, destinate adversarilor politici din toate categoriile sociale și naționale; sistem concentraționar sau represiv în URSS și în țările cu un regim totalitar.

GUVERNATOR CIVIL ÎN BASARABIA SEC. AL XIX-LEA, pentru administrarea provinciei, administrația imperială instituie în Basarabia postul de guvernator civil, numindu-l în acest post, la 23 iulie 1812, pe boierul moldovean Scarlat Sturdza, trecut în serviciul Rusiei.

GUVERNATOR, Guvernator Civil, persoană care conduce, în numele șefului statului, o unitate administrativ-teritorială mai mare sau un teritoriu dependent, o colonie.

GUVERNATORII BASARABIEI, persoană care a condus în numele Imperiului Rus.

GUVERNATORUL GENERAL AL NOVOROSIEI ȘI BASARABIEI, persoană care a condus în numele Imperiului Rus.

GUVERNATORUL MILITAR AL BASARABIEI, ȘEFUL ADMINISTRAȚIEI CIVILE ȘI AL ADMINISTRAȚIEI SPECIALE A ORAȘULUI ISMAIL, funcție cumulată de comandantul militar din Nikolaev, guvernatorul militar din Nikolaev și Sevastopol.

GUVERNUL MARIONETĂ DE LA VICHY, guvern marionetă dependent de Germania nazistă.

GUVERNUL PROVIZORIU DIN RUSIA, guvern provizoriu al Rusiei, stabilit imediat după abdicarea țarului Nicolae al II-lea al Imperiului Rus la 2 martie 1917.

GUVERNUL REGIONAL AL BASARABIEI, (1812-1828), instituit la 2 februarie 1813 în conformitate cu stipulațiile Regulamentului din 23 iulie 1812 privind constituirea administrației provizorii în Basarabia, format din două departamente și Adunarea generală a departamentelor.

H

Haiduc, (din ung. haiduk – pedestraș), luptător în haiducie; învechit, lefegiu pedestru.

Haiducie, mișcare antifeudală și antiotomană care s-a desfășurat în Moldova, Țara Românească, Bulgaria, Serbia ș.a.

Hakim, Tawfiq Al- ~, (1898-1987), scriitor egiptean. Proză a realității cotidiene („Jurnalul unui judecător de țară”). Piese sale, inspirate din mitologia antică („Oedip rege”, după Sofocle) sau din patrimoniul religios și tradițional islamic („Muhammad”, „Shahrāzād”), dezbăt, în manieră simbolică, probleme ale individului și, mai ales, ale intelectualului sfâșiat între diverse lumi sau aspirații („Între război și pace”, „Călătorie spre mâine”). Eseuri („Arta literaturii”).

Halebardă, armă medievală în formă de lance cu un vârf de fier ascuțit, prevăzut pe o parte cu o secure, iar pe partea opusă cu un cârlig.

Halicarnas, oraș antic pe țărmul de S.-V. al Asiei Mici, întemeiat de coloniștii doriene în sec. al XII-lea î.Hr. Aici Artemisa a construit (mijlocul sec. al IV-lea î.Hr.) în memoria soțului ei Mausol, satrapul Cariei, un monument funerar (Mausoleul din Halicarnas), considerat una dintre cele „șapte minuni” ale lumii.

Hallstatt, epoca hallstattană.

Hamas, Mișcarea de rezistență islamică, unul din partidele politice de seamă ale administrației naționale palestiniene, din luna iulie 2007 guvernează în Fâșia Gaza.

Hanatul Bukhārā, stat în Asia Mijlocie în sec. XVI–XVIII.

Hanatul Avarilor, confederație nomadă de origine tungusă, care a fost stabilită în regiunea Bazinului Carpatic în 567 de către avari și a existat până la 804.

Hanger, pumnal mare, încovoiat.

HANUL LUI MANUK, București, monument istoric.

HARABAGIE, cărăușie.

HARACI, tribut anual pe care țările vasale îl plăteau Imperiului Otoman; impozit funciar aplicat non-musulmanilor de către un șir de state musulmane.

HARNAȘAMENT, totalitatea obiectelor necesare la înhămarea, înșeuarea și conducerea calului.

HARPON, unealtă în formă de lance, constituită dintr-o bară metalică sau de lemn și un vârf metalic în formă de săgeată, prinsă cu o frânghie lungă și groasă și întrebuințată la vânarea balenelor, a rechinilor etc.

HARTĂ ISTORICĂ, hartă care reflectă evenimente și fenomene istorice, legătura dintre fenomenele sociale ale trecutului și factorii geografici.

HATIȘERIF, ordin sau decret emis de sultan, de un mare demnitar otoman sau de un domn al Țărilor Române.

HATMAN, în Țara Moldovei, mare boier, membru al divanului domnesc, comandant al oastei.

HATTUȘIL, numele mai multor regi hitiți.

HVALELE, acte emise de sultanii turci și adresate domnului Moldovei și altor stăpânitori vasali, prin care-i obligau să execute anumite prestații, în bani sau în natură, în contul haraciului; în Moldova medievală, munci prestate de țărani în folosul stăpânilor satelor ori al domniei.

HĂITURĂ, specie tradițională de factură epică a folclorului.

HÂNSARI, categorie militară care desemna soldat călare în Moldova medievală, slujitori militari care mergeau la oaste „în dobândă”, adică remunerați din pradă de război; voluntari.

HÂRLĂU, vechi târg domnesc în Statul Moldovenesc feudal (în prezent oraș în județul Iași, România), atestat în 1384.

HEBRON, oraș în Cisiordania.

HELICON, munte în Grecia (Beoția).

HELIOPOLIS, „Orașul Soarelui”, oraș în Egiptul antic.

HELIS, așezare geto-dacică, sec. IV–III î.Hr.

HERACLEA PONTICĂ, oraș pe țărmul de N al Asiei Mici, fondat în sec. al VI-lea î.Hr., de coloniștii din Megara. Azi orașul Ereğli, Turcia.

HERACLEOPOLIS, oraș în Egiptul antic, în apropierea oazei Al Fayûm. Capitală a faraonilor din dinastiile 9 și 10 (2263-2070 î.Hr.).

HERACLES, numele grec al lui Hercule.

HERÂI, Fierâie, în Moldova medievală, denumirea taxei plătite pentru eliberarea unui act judiciar.

HERB, stemă a unei țări, blazon al unei familii nobiliare etc.

HERCULANEUM, (Ercolano), oraș în Italia la poalele Vezuviului, aproape de Pompei, îngropat în urma erupției de la 79 d.Hr. Ruinele au fost descoperite pe la 1709.

HERMAFRODIT, în mitologia greacă, fiul lui Hermes și al Afroditei, de o frumusețe rară. Îndrăgostindu-se de el, nimfa Salmacis a implorat zeii să le unească trupurile pentru totdeauna. Dorința fiindu-i îndeplinită, a rezultat o ființă fabuloasă, având ambele sexe. Reprezentat ca făcând parte din cortegiul lui Dionysos.

HERMOPOLIS, oraș în Egipt.

HERSONES, oraș grecesc antic.

HESPERIDE, numele celor trei fiice ale lui Atlas, care posedau în Africa o grădină cu mere de aur păzită de un balaur.

HESTIA, numele grec al zeiței romane Vesta.

HICLENIE, viclenie, în dreptul moldovenesc vechi, infracțiune împotriva statului (de ex., trădare de patrie).

HIKSOȘI, păstori arabi cari invadară Egiptul în sec. al XVII-lea î.Hr., Iosif fu ministrul unuia din regii lor.

HIMENEU, în antichitate, zeu al căsătoriilor.

HIMERĂ, în mitologia antică greacă, copil monstruos zămislit de Echidna și Typhon.

HINDUISM, credință religioasă apărută în India în sec. V-IV î.Hr., care reprezintă o îmbinare a brahmanismului cu elemente budiste, propunând o nouă cale de mântuire prin iubire și dăruire, accesibilă oricui.

HIPOGEU, în antichitate, construcție subterană alcătuită din mai multe încăperi, cu destinație mai ales funerară.

HIROSHIMA, oraș în Japonia, centru administrativ al prefecturii cu aceeași denumire; primul oraș din istorie distrus de o bombă nucleară.

HISTRIA, colonie milesiană întemeiată în 657/656 î.Hr. pe țărmul apusean al Pontului Euxin (azi Marea Neagră).

HISTRORUM REX, conducător ale geților.

HITIȚI, populație de limbă indo-europeană care a pătruns în milen. II î.Hr. în Asia Mică.

HLINCEA, sat în comuna Ciurea, județul Iași. Așezare cu urme de locuire din sec. al VII-lea.

HOARDELE TĂTARE, Hoarda de sud, Hoarda din Bugeac, invazii de popoare.

HOMERIZI, de la numele lui Homer, cântăreți și poeți epici greci, organizați inițial într-o școală poetică de pe insula Lios, care s-a răspândit ulterior în întreaga Grecie.

HOMO SAPIENS, individ din ordinul primatelor, socotit de C. Linné ca tip al speciilor umane.

HOPLIT, soldat echipat cu armament greu, la vechii greci.

HORUS, în mitologia egipteană, zeul Cerului; a devenit mai târziu zeu solar, iar apoi Soarele însuși, ca fenomen cosmic. Protector personal al faraonului, se confundă uneori cu acesta. Fiul zeului Osiris și al zeiței Isis. Moștenitorul legitim al Pământului, de care este însă deposedat prinuciderea tatălui său de către Seth (fratele acestuia). Horus l-a înfrânt în luptă pe Seth, răzbunând astfel moartea părintelui său. Reprezentat ca un șoim sau ca un om cu cap de șoim.

HOTAR, linie de demarcație care desparte o țară de alta; frontieră, graniță.

HOTARUL LUI HALIL-PAȘA, 1673, linia de demarcare stabilită de împunernicul Porții Otomane, Halil-Pașa.

HRISOV, (neogr. hrisovuilon – bulă de aur), în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, act domnesc care servea, ca titlu de proprietate, de privilegiu etc.

„HRONICUL VECHIMEI A ROMANO-MOLDO-VLAHILOR”, ultima operă a lui D. Cantemir; capitală monografie istorică scrisă în limba latină (în Rusia, 1717, la comanda Academiei din Berlin spre a o informa „de începătura, neamul și vechimea moldovenilor”).

HUCEA, seliște slavă timpurie din sec. VI–VII.

HUNI, popor nomad care s-a format în sec. II–IV, în Priuralie pe baza triburilor turcice, venite aici din Asia Centrală și a triburilor locale ugrice și sarmatice.

HUNVEIBINI, „Gărzile Roșii”, membri ai detașamentelor de asalt, folosite de către Mao Zedong în timpul „revoluției culturale” din Republica Populară Chineză în anii 1966-1976 în lupta sa cu adversarii politici, precum și pentru a desfășura teroarea în masă împotriva „dușmanilor revoluției”.

HUSAR, ostaș.

HYDRIE, vas pentru aducerea și păstrarea apei.

HYPNOS, (în mitologia greacă), zeul somnului. Fiul nopții (Nyx) și al Întunericului (Erebus), frate gemăn cu Zeul Morții (Thanatos).

I

IACOBINĂ, DICTATURĂ ~, termen utilizat de unii istorici pentru a caracteriza o perioadă din cadrul Revoluției franceze (31.05–02.06.1793).

IACOBINI, membrii ale Clubului Iacobinilor, reprezentând aripa republicană intransigentă, în perioada Revoluției Franceze; democrat cu idei foarte avansate.

IAL-AGASI, El-Agasi, căpetenie a satelor moldovenești din Bugeac în timpul dominației tătărești (sec. XVI–XVIII). Era numit de hanul Crimeii și își avea sediul la Căușeni.

IARMAROC, târg ținut la date fixe, bălci (anual).

IAZIGI, triburi sarmate.

ICHILIC, (tc. ikilik), unitate de măsură de volum folosită în Moldova medievală, egală cu 150-180 cm³.

ICIOGLAN, (tc. içoğlan), copil de casă la curtea domnilor Moldovei în perioada jugului otoman.

IDELE LUI MARTE, (în latină Idus Martiae, în latina târzie, Idus Martii), o zi din calendarul roman care corespunde cu 15 martie.

IDENTITATE ETNICĂ, un grup etnic este un tip de comunitate culturală în care se pune accentul pe rolul originii comune și pe memoria istorică.

IDENTITATE NAȚIONALĂ, însușire înnăscută, cuvenită în mod natural unei comunități.

IDEOGRAMĂ, semn grafic care notează un cuvânt nu prin litere, ci prin desemnarea noțiunii și care este folosit în unele limbi.

IENICER, soldat din corpul de elită al vechii infanterii turcești, recrutat la început dintre prizonierii de război, iar mai târziu dintre copiii turciți ai populațiilor creștine.

HIEROGLIFĂ, semn sau caracter din scrierea vechilor egipteni, care reprezenta noțiunile prin figuri stilizate de ființe și de obiecte.

IERUSALIM, oraș în Israel.

IEZUIT, membru al unui ordin de călugări catolici, întemeiat în 1534 de călugărul spaniol Ignațiu de Loyola cu rol important în Contrareformă și în modernizarea Bisericii.

IHS, primele trei litere grecești ale numelui lui Isus (IHΣΟΥΣ).

ILIADA, epeee în 24 de cânturi sau rapsodii, celebrând mânia lui Ahile în contra lui Agamemnon la împresurarea Troiei sau Ilion.

ILOȚI, categorie socială în Sparta antică, provenind din populația aheenă, subjugată de cuceritorii dorieni.

ILIRI, persoană care face parte din populația vechii Ilirii; Illyricum, provincie romană.

ILIȘ, în Moldova medievală, dare, impozit asupra cerealelor și altor produse agricole, percepută în natură sau în bani de dregători speciali, ilișari. Prima menționare documentară în sec. al XV-lea.

ILUMINISM, perioadă din gândirea reprezentând emanciparea culturală a noii clase burgheze în ascensiune, prin accentuarea rațiunii și experienței, neîncrederea față de autoritatea tradițională, cristalizarea idealurilor societății liberale și democratice.

IMBROHOR, (tc. imbrohor), demnitar turc, șef al grajdurilor împărătești.

IMNUL DE STAT AL REPUBLICII MOLDOVA, simbol de stat.

IMPERIALI, care aparține împăratului sau imperiului, care se referă la împărat sau la imperiu; împărătesc.

IMPERIALISM, sistem de guvernare bazat cu precădere pe forța militară, precum și politică expansionistă, de cucerire a teritoriilor străine.

IMPERIUL MONGOL, structură politico-administrativă instituită în sec. al XIII-lea.

IMPERIU, în sensul larg al cuvântului – stat puternic, extins, care include în componența sa teritorii ale altor țări și popoare; Imperiul Akkadian, Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Bizantin, Imperiul Gupta, Imperiul Sasanid, Imperiul Habsburgic, Imperiul Persan, Imperiul Mogul, Imperiul Hun.

IMPERIUL CAROLINGIAN, (800-888), regatul francilor condus de dinastia Carolingiană în Evul Mediu Timpuriu.

IMPERIUL CHINEZ, Imperiul Celest, unul dintre cele mai importante concepte ale culturii tradiționale chineze.

IMPERIUL COLONIAL AL OLANDEI, totalitatea teritoriilor aflate sub dependența colonială a Olandei în prima jumătate a sec. al XVII-lea – mijlocul sec. XX.

IMPERIUL COLONIAL PORTUGHEZ, primul imperiu colonial european modern, și, totodată, ultimul care s-a destrămat. A durat timp de aproape șase secole, începând din 1415, când portughezii au capturat Ceuta și până în 1999, când Portugalia a predat Chinei orașul Macao.

IMPERIUL TRAPEZUNTULUI, Trabzon, stat succesor al Imperiului Bizantin (1204-1461).

IMPERIUL KUSHAN, ~ Yuezhi, imperiu sincretic, format din triburi yuezhi la începutul secolului I.

IMPERIUL LATIN DE CONSTANTINOPOL, Imperiul Latin, stat care a apărut în urma cuceririi Constantinopolului și a împărțirii Bizanțului de către participanții la cea de-a 4-a Cruciadă.

IMPERIUL OTOMAN, ~ Osman, supraputere imperială, care și-a manifestat dominația în zona mediteraneeană și care a existat din 1299 până în 1922. Inițial, a fost un stat islamic sunnit fondat de turcii oghuzi sub conducerea lui Osman I, în nord-vestul Anatoliei, în 1299.

IMPERIUL ROMAN, statul roman post-republican. Mai târziu, a fost divizat în Imperiul Roman de Apus și Imperiul Roman de Răsărit.

IMPERIUL ROMAN DE APUS, jumătatea de vest a Imperiului Roman, având capitala la Roma, apoi Ravenna.

IMPERIUL ROMAN DE RĂSĂRIT, Bizanțul, Imperiul Bizantin, Imperiu Roman din Evul Mediu având capitala la Constantinopol.

IMPERIUL RUS, imperiu care a existat din 1721 până la revoluția din 1917.

IMPRIMARE, tehnică de decor și ornamentare.

IMUNITATE, (în societatea medievală) privilegiu acordat sau recunoscut la cerere de către monarh seniorului de a judeca, de a strânge impozite, de a ridica oastea etc. pe domeniile lui în folos propriu.

INAMOVIBILITATE, drept de a nu fi înlocuit.

INARI, cultivator de in în Japonia; negustor de in.

INCHIZIȚIE, instituție a Bisericii catolice, creată la sfârșitul sec. al XII-lea și începutul sec. al XIII-lea, însărcinată cu apărarea credinței creștine și reprimarea ereziei.

INCINERAȚIE, rit funerar.

INCINTĂ, spațiu (mare) închis în interiorul unei construcții.

INCIZAT, ornament.

INCIZARE, tehnică de ornamentare.

INCRUSTARE, tehnică de ornamentare.

INCUNABULE, termen pentru cărțile editate în perioada timpurie a tiparului european.

INDEPENDENȚĂ DE STAT, capacitatea statului de a-și manifesta suveranitatea politică, în contrast cu situația în care autoritatea sa este redusă de puterea suzerană sau colonială.

INDEXUL CĂRȚILOR INTERZISE, liste de autori și cărți interzise de către Biserica romano-catolică.

INDO-EUROPENI, denumire dată unui grup de populații care trăiau prin milen. III î.Hr. în Asia Centrală, de unde au emigrat mai târziu spre vest și sud-vest.

INDRA, divinitate din triada supremă din hinduism. Stăpânul cerului, zeul trăsnetului și al furtunii; în genere, zeu al războiului și al forțelor violente. A ucis demonul Vritra, un monstru cosmic. Reprezentat de obicei călare pe un elefant.

INDUSTRIALIZARE, Industrializare forțată, politică economică în URSS.

INFANTERIE, una dintre armele de bază, caracterizată prin faptul că duce lupta pe jos; pedestrime.

INFORMATICA ISTORICĂ, ramură interdisciplinară de cercetări în domeniile științei istorice și a informaticii aplicative.

INHUMAȚIE, înhumare.

INKATHA, mișcare Zulu, creată în 1928, în Africa de Sud.

INOROG, animal fabulos cu corp de cal, cu un corn în frunte.

IN SITU, termen folosit pentru a indica poziția originală a obiectelor.

INSTITUTUL DE ISTORIE AL MINISTERULUI EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII, centru republican de studiere a istoriei.

INSURECȚIA DIN BUCUREȘTI, 23 august 1944, moment de cotitură în istoria României.

INTANGIBILI, care nu poate fi atins. Castă inferioară în India.

INTEGRARE, acțiunea de a (se) integra și rezultatul ei; Integrare euro-atlantică, integrare europeană.

INTERNAȚIONALA I, mișcare internațională.

INTERNAȚIONALA II, (1889-1923), mișcare internațională.

INTERNAȚIONALA III COMUNISTĂ, (Comintern), organizație creată de V.I. Lenin (1919).

INTERNAȚIONALA IV, creată de Leon Troțki în 1938.

INTERNAȚIONALA SOCIALISTĂ A MUNCITORILOR, uniune internațională a partidelor social-democratice și socialiste din anii 1923-1939.

INTERNAȚIONALA SOCIALISTĂ, organizație internațională a partidelor social-democratice. A fost creată în anul 1951, la Conferința de la Frankfurt pe Main (30 iunie – 3 iulie) și reunește 143 de partide socialiste, social-democrate, laburiste, precum și organizații regionale de pe toate continentele. Sediul Internaționalei Socialiste se află la Londra. Din 2013, în paralel cu Internaționala Socialistă, există o Alianță Progresistă, care adesea include aceleași părți.

INTERVENȚIA FEUDALILOR POLONI ÎN MOLDOVA, (1612-1615), două campanii întreprinse de feudații poloni, chemați de marii boieri moldoveni pentru a înscăuna în Moldova dinastia Movileștilor.

INTIFADA, războiul pietrelor.

INVAZIE, intrare neașteptată, năvălire a unei armate inamice într-o țară (cu scopul de a o cucerii, de a o subjuga); cotoșire, invadare.

INVENTAR FUNERAR, totalitatea obiectelor depuse în mormânt.

INVINCIBILA ARMADA, nume dat flotei spaniole trimise, în 1588, sub conducerea lui Pérez de Guzmán, duce de Medina-Sidonia, împotriva Angliei. A fost înfrântă în iulie-august de amiralul englez Thomas Howard și distrusă apoi de furtună în apropiere de arhipelagul Hebride, fapt ce a subminat puterea maritimă a Spaniei.

IO, (din Ioan), particulă din titulatura domnească în actele oficiale ale Moldovei medievale.

IOBAG (mag. jobbágy), țăran dependent de stăpânul său feudal. Vezi **Șerb**.

IOBĂGIE, vezi **Șerbie**.

IRAD-I CEDID, (tc.), vezi „**Cartea de lege**” („Kanun name”) 1793.

IREMENTISM, mișcare politică de eliberare națională a unor teritorii aflate sub ocupație străină, devenită, după Primul Război Mondial, mișcare anexionistă și naționalistă.

IRIS, mesagera zeilor, metamorfozată de Junona în curcubeu.

IRLANDA DE NORD, (Ulster), teritoriu în N-E insulei Irlanda, parte componentă a Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (din 1921).

ISCOADĂ, persoană însărcinată să facă, în taină, cercetări sau să obțină informații în interesul cuiva; militar trimis în recunoaștere.

ISLAZ, (1848), sat în județul Romanți, a jucat un rol în revoluțiunea din 1848.

ISO, (engl. International Organization for Standardization), organism internațional care se ocupă de elaborarea tuturor normelor, la scară mondială.

ISPAȘĂ, Ispas, în Moldova feudală, amendă plătită pentru stricăciunile pricinuite de vitele, care au pătruns pe un teren străin.

ISPISOACE ȘI ZAPIS, culegere de documente interne privind istoria Moldovei, editată între 1906-1926 de istoricul român G. Ghibănescu la Iași (6 volume, fiecare volum având câte două părți).

ISPISOC, una din denumirile actelor publice și private din Moldova medievală. Apare în sec. al XVI-lea.

ISPRAVNIC, în Rusia prerevoluționară, șef al poliției județene; în Moldova pe la mijlocul sec. XVIII – începutul sec. XIX, dregător cu atribuții administrative, fiscale și judecătorești.

ISTORIA UNIVERSALĂ, istorie ce caracterizează lumea întregă; caracteristic pentru întreg globul pământesc; Istoria antică, istoria medievală, istoria modernă, istoria contemporană, istoria recentă.

ISTORIOGRAFIE, disciplină științifică specială care se ocupă de tratarea experienței de cunoaștere a istoriei.

ISTR, Istros, în Grecia Antică, denumirea cu începere din sec. al VIII-lea î.Hr., a cursului inferior al Dunării. Vezi **Danubius**.

ISTRIA, provincie istorică din Europa de sud-est.

ITALICII, grup etnolingvistic de triburi din Italia antică.

IȚARI, pantaloni țărănești lungi și strâmți, făcuți din lână albă sau din bumbac.

IUDEEA, parte a Palestinei, dintre Marea Moartă și Mediterană. După captivitatea babiloneană, numele a fost dat regiunii corespunzătoare a regatului lui Iuda (cca 587 î.Hr.).

IUNCHER, (germ. junker) reprezentanți ai dvorenimii, legați de marea proprietate funciară din regiunile Prusiei.

IUZLUC, (Ecatostar), veche monedă turcească de argint, valorând o sută de parale.

IZBAȘE, în Moldova medievală, secretar al curții domnești și al divanului, însărcinat cu corespondența oficială.

IZGON, trup de ostași, folosit în oastea moldovenească (sec. XV–XVIII) la hărțuirea inamicului, pentru a-l izgoni de pe pozițiile ocupate.

IZVOARE ISTORICE, monumente ale trecutului care mărturisesc despre istoria societății omenești.

IZVOD, în Moldova medievală, denumirea actelor păstrate în copie sau în traducere; Izvodul Moldovenesc.

IZVODUL LUI TUDOSIE DUBĂU, cronică anonimă moldovenească, alcătuită în 1694 din îndemnul logofătului Tudosie Dubău (1630-1698).

Î

ÎNCARTIRUIRE, acțiunea de a încartirui și rezultatul ei; cartiruire.

ÎNCHINARE, acțiunea de a (se) închina; rugăciune.

ÎNGRĂDIREA, procesul de expropriere a țărânimii de către marii proprietari de terenuri și una dintre principalele forme de acumulare primitivă a capitalului.

ÎNHUMAȚIE, înmormântări.

ÎNSCĂUNARE, acțiunea de a (se) înscăuna și rezultatul ei.

ÎNVESTITURĂ, în Evul Mediu în Europa de vest, act juridic prin care seniorul acorda vasalului său dreptul asupra unui fief sau de confirmare într-o anumită funcție.

ÎNVOIELI AGRICOLE, tocmeală agricolă.

J

JACQUERIA, răscoală a țăranilor din N și N.-V. Franței (1358).

JIREBIE, porțiune de pământ cultivat, care, prin tragere la sorți, revenea unei case (gospodării), aflate în vatra satului răzeșesc în Moldova (sec. XVI–XVIII).

JITNICER, dregător la curtea domnului Moldovei, care în sec. al XV-lea – prima jumătate a sec. al XVIII-lea, avea grijă de aprovizionarea curții domnești cu grâne.

JOIMIRI, denumire a mercenarilor polonezi din oastea Moldovei și a Munteniei în Evul Mediu.

JOLD, muncă neplătită.

JUDE, (lat. *judex* – judecător, arbitru), căpetenia obștii sătești în Moldova (până în sec. al XIV-lea); conducător și judecător al mai multor sălașe de țigani în Moldova (sec. XV–XIX).

JUDECATĂ DOMNEASCĂ, putere domnească.

JUNIMEA, societate literară românească, înființată la Iași, în iarna 1863-1864.

JUPÂN, titlu de politețe.

JURĂMÂNT CU BRAZDA ÎN CAP, obicei juridic în Moldova feudală la hotărnicia moșiilor.

JURĂTORI, institut judiciar în Moldova feudală.

JURNAL DE CAMPANIE AL ARMATEI LUI SOLIMAN I, jurnal anonim scris de un participant la campania întreprinsă de oștirea otomană în 1538 împotriva lui Petru Rareș, domn al Moldovei.

JUS VALACHICUM, dreptul românesc.

K

KAISIȚII, Nizariții, grup de triburi arabe din Arabia centrală și de nord.

KALBIȚII, grup de triburi arabe din Arabia de sud.

KANTHAROS, vas de băut.

KARABAHUL DE MUNTE, (Nagorno-Karabah), regiune montană fără ieșire la mare din Caucazul de Sud, Azerbaidjan.

KARA-BOGDAN, denumire dată de otomani Moldovei.

KARKEMIȘ, oraș antic.

KEIAGIZI, populație geto-dacă.

KHAGANATUL TURCIC, Haganatul turc, state din Asia Centrală din anii 552-745.

KOGAIONON, muntele sfânt al dacilor.

KOLHI, nume colectiv dat triburilor georgiene antice din grupul megrelo-ceanez, care locuiau în partea apuseană a țării.

KOSOVO, regiune istorică, stat autoproclamat pe peninsula Balcanică.

KU-KLUX-KLAN, organizație rasistă teroristă ilegală din SUA.

KUKREK, cultură în mezolitic.

KULTURKAMPF, lupta pentru civilizație din Prusia.

KURDISTAN, provincie istorică în Asia de vest, populată în temei de către kurzi.

KURGAN, Gorgan, tumul.

KURULTAI, adunare reprezentativă a nobilimii tribale la popoarele mongole și o parte a celor turce.

KYLIX, cupă de băut.

L

„**LA ARMADĂ**”. Vezi **Războaiele anglo-spaniole din sec. XVI**.

LACONIA, regiunea unde se afla vechea Spartă, Grecia antică; care exprimă cugetarea în puține cuvinte (cum obișnuiau spartanii: stil, răspuns laconic).

LAGĂR, loc de staționare a trupelor în corturi sau în barăci; tabără, campament; Lagăr de concentrare, lagăr de muncă, lagăr socialist, lagărul Spassk.

LANCASTER, oraș în partea central-vestică a Marii Britanii, pe canalul Lune, la 74 km N de Liverpool; institutor englez, care a pus în practică cu mare succes metoda învățământului mutual sau lancasterian (1793), pe care Bell o adusese din India (1778-1838); comitat și oraș în Anglia cu 40 000 loc.; Casa de ~, familie engleză (rivală celei de York), căreia aparțineau regii Henric IV, V și VI.

LANCE, veche armă de atac, formată dintr-o vergea lungă de lemn prevăzută cu un vârf metalic ascuțit; sulită.

LANDGRAF, funcție și titlu în Germania medievală.

LANDLORD, mare proprietar funciar din Anglia care își dă pământul în arendă fermierilor.

LANDSLAG, culegere de legi în Elveția medievală.

LANDTAG, adunare a reprezentanților pe stări în principatele germane; organ reprezentativ al puterii în Germania până în 1934 și în Austro-Ungaria; organ legislativ suprem al landurilor în Germania și Austria; parlament din Liechtenstein.

LAT DE MÂNĂ, unitate de măsură egală cu cca 82 mm, folosită în Moldova medievală, în deosebi, în sec. al XVIII-lea.

LATIFUNDII, domeniu mare obținut de românii bogați prin aca-pararea pământurilor în urma neplătirii datoriilor de către micii proprietari de pământ; mare proprietate funciară privată în țările din America Latină; Latifundiar.

LATINI, populație indo-europeană stabilită la sfârșitul milen. II î.Hr. în provincia Latium din Italia Centrală.

LATINO-AMERICANISTICA, disciplină științifică complexă, care studiază natura Americii Latine.

LATIUM, regiune în Italia centrală, populată încă de la sfârșitul milen. II î.Hr. de latini, ea a constituit nucleul civilizației romane de mai târziu.

LUZACIA, (germ. Lausitz), regiune istorică în Europa centrală, pe teritoriul actual al RFG Brandenburg și Saxoniei, precum și voievodatele Silezia Inferioară și Lubusz din Polonia.

LAVRĂ, mănăstire mare din unele țări ortodoxe; Lavra din Kiev, Lavrele atonite.

LAZ, în Moldova medievală, loc curățit de pădure spre a fi folosit ca pășune sau arătură. v. CURĂTURĂ.

LĂEȘI, Lăeți, în Evul Mediu, denumire dată țiganilor nomazi, care cutreierau Moldova, îndeletnicindu-se cu fierăria, arămăria ș.a.

LĂNCIER, ostaș de infanterie sau cavalerie, înarmat cu lance (suliță).

LĂPUȘ, zonă din partea de sud a Maramureșului.

LĂSCAIC, monedă.

LĂTURAȘI, categorie de țărani dependenți de pe domeniile feudale sau bisericesti din Moldova (sec. al XVII-lea, mijl. sec. al XVIII-lea).

LÂNA DE AUR, mitologia greacă lâna berbecului care i-a dus în zbor pe Frix și pe Hele în Colhida (un teritoriu în Georgia de azi). Frix a oferit acest animal drept jertfă lui Aetes și a atârnat lâna berbecului de un arbore în pădurea în care era venerat Ares. Lâna de aur semnifica în mitologia greacă simbolul bogățiilor din țările răsăritene, pe care elenii le-au râvnit.

LEDA, în mitologia greacă, prințesă legendară din Etolia, soția lui Tindar, regele Spartei. Tema Ledei și a lebedelor a fost tratată de

importanți pictori, printre care: Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rubens, Correggio, Tintoretto, Veronese, Tiziano; al treisprezecelea satelit al lui Iupiter, cu diametrul de 16 km, descoperit de Charles Kowal (1974).

LEFEGIU, ostaș cu leafă, mercenar. În oastea moldovenească apar în sec. al XV-lea.

LEGAT, sol.

LEGĂTURĂ FEUDO-VASALICĂ, relații de tip vasalic.

LEGEA ASUPRA STRĂINILOR, 1881, controlul documentelor de călătorie fiind efectuat de către revizorii vamali, șefii gărilor de frontieră și comisarii speciali.

LEGEA CELOR XII TABLE, izvor istoric.

LEGEA CU PRIVIRE LA LIMBA DE STAT ȘI REVENIREA LA ALFABETUL LATIN, lege cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești, 31 august 1989.

LEGEA PENTRU UNIFICAREA ADMINISTRATIVĂ, 1925, reformă realizată în cadrul României întregite.

LEGEA RURALĂ, 1864, măsură luată de guvernul Mihail Kogălniceanu în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza.

LEGEA TALIONULUI, una dintre cele mai vechi legi existente, constă în justa reciprocitate a crimei și a pedepsei.

LEGES LICINIAE SEXTIAE, legile adoptate de tribunii plebieni Guy Licinius Stolon și Lucius Sextius Lateran în 367 î.Hr.

LEGHE BUNĂ MOLDOVENEASCĂ, veche unitate de măsură a lungimii. În sec. al XVIII-lea era egală cu 4 000 de pași (cca 6,7 km).

LEGI SCRISE (în Țările Române), izvoare istorice.

LEGILE LUI MANU, în India, Manu a fost al doilea conducător după Hammurabi care a creat un cod de legi, format din 12 cărți, atribuit de tradiția hindusă lui Manu. Conțin unele reguli care interzic folosirea armelor otrăvite și atacarea celor lipsiți de apărare,

precum și numeroase precepte etico-religioase, având autoritatea unor norme juridice.

LEGIONARISM, doctrină a membrilor sau simpatizanților organizației fasciste din România interbelică; practici teroriste reacționare ale membrilor sau simpatizanților organizației fasciste din România interbelică.

LEGITIMISM, principiu monarhic afirmat în timpul mișcărilor revoluționare ale burgheziei din Europa, care proclamă dreptul inalienabil la tron al monarhiilor legitime; teorie care proclamă drept principiu fundamental al orânduirii de stat „dreptul” sfânt și inalienabil la tron al dinastiilor legitime și puterea absolută a acestora; justificare, motivare.

LEGIUIREA CARAGEA, 1818, primul cod de legi al Țării Românești fiind promulgat în anul 1818 pe vremea domniei domnitorului fanariot Ioan Gheorghe Caragea.

LEGIUNE, unitate de bază a armatei romane, cu efectiv variind între 4 200 și 6 000 de oameni; denumire dată unor formațiuni militare sau paramilitare din diferite epoci; Legiuni romane în Dacia, Legiunea Arhanghelului Mihail.

LENDRMANN, în Evul Mediu, o persoană din Norvegia care a primit de la rege pământ și reprezintă interesele regelui pe acel pământ.

LEPANTO, vechea denumire a orașului Návpaktoș din Grecia, pe țărmul de N al ei; Bătălia de la ~, aici, în apropiere de oraș, într-o mare bătălie navală, flota venețiano-spaniolă, cu sprijin din partea papalității, condusă de Don Juan de Austria, a înfrânt (7 oct. 1571) flota otomană, condusă de Ali Pașa și de Uluj Ali.

LEȚCAIE, Lăascaie, monedă mică de aramă care circula în Moldova în sec. al XVIII-lea; egală cu 1/2 de para.

LEȘI, nume dat polonilor de către moldoveni în Evul Mediu; mercenari poloni angajați în oastea moldovenească (sec. al XVII-lea).

LETO, Latona în mitologie greacă, fiica titanului Keos și a zeiței Febe. Este o zeiță cu o funcție maternă; este foarte blândă, tăcută și

rezervată și-și iubește copiii. Apare rar în mituri, și preponderent ca un personaj minor, dar este adesea capabilă să influențeze deciziile lui Zeus. De aceea cei mai mulți zei o tratează cu grijă.

LETOPISEȚ, cronică, lucrare istorică în care evenimentele sunt consemnate sub anul respectiv.

LETOPISEȚUL CANTACUZINESC, cronică românească (în fapt o compilație), scrisă în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

LETOPISEȚUL DE LA HMELNIC, cronică ucraineană anonimă din prima jumătate a sec. al XVII-lea.

LETOPISEȚUL DE LA LVOV, cronică ucraineană care cuprinde evenimente dintre 1498-1649.

LETOPISEȚUL DE LA MĂNĂSTIREA PUTNA, monument anonim al cronografiei moldovenești oficiale, alcătuit, probabil, la mănăstirea Putna în anii domniei lui Ștefăniță-Vodă (1517-1527), purtând titlul: „Povestire pe scurt despre domnii Moldovei”.

LETOPISEȚUL DIN CNEZATUL HALICI-VOLÂNIA, monument al literaturii din Rusia de sud din sec. al XIII-lea.

LETOPISEȚUL EVENIMENTELOR DIN SUDUL RUSIEI, cronică scrisă în limba latină la începutul sec. al XVIII-lea de canonicul I. Iuzefovici din Lvov.

LETOPISEȚUL LUI ION NECULCE, izvor istoric.

LETOPISEȚUL POVESTIRE PE SCURT DESPRE DOMNII MOLDOVEI, izvor istoric.

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI DE CÂND S-AU DESCĂLECAT ȚARA ȘI DE CURSUL ANILOR ȘI DE VIAȚA DOMNILOR CARE SCRIE DE LA DRAGOȘ VODĂ PÂNĂ LA AARON-VODĂ, izvor istoric.

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI DE LA AARON-VODĂ ÎNCOACE, izvor istoric.

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI DE LA DABIJA-VODĂ PÂNĂ LA A DOUA DOMNIE A LUI CONSTANTIN MAVROCORDAT, izvor istoric.

LEU, monedă.

LEUAȘI, în Moldova medievală, slujbași domnești care strângeau darea (plătită în lei).

LEVALLOIS, tehnică de cioplire a silixului.

LEVANT, Orient; denumire generică a țărilor de pe coasta estică a Mării Mediterane, aflate sub dominație musulmană; vânt care bate dinspre răsărit pe țărmul Mării Negre.

LEVENȚI, membri ai unui corp de oaste (corpul levenților) în armata otomană; denumire dată lefegiilor „călări de ai noștri moldoveni” (M. Costin) angajați în oastea domnilor Munteniei (sec. XVII–XVIII).

LIBERALISM, doctrină politică și economică bazată pe ideea dreptului individului la egalitate, proprietate, libertate de expresie și acțiune, care proclamă principiul neintervenției statului în economie, existența economiei de piață etc.; Liberalism cultural.

LIBERTINI, țăran liber care se putea mișca de pe o moșie pe alta.

LIBERTI, (în Roma antică) sclav eliberat care primea cetățenia romană, prenumele și numele stăpânului.

LIBERUM VETO, în limba latină înseamnă „drept de veto liber”, altfel spus o instituție parlamentară a dreptului de protest în Sejm (legislativ) în Uniunea statală polono-lituaniană.

LICHIE, veche datină răspândită în sudul Moldovei, mai ales în satele de pe malul Nistrului (sec. al XIX-lea – începutul sec. XX). În ajunul sărbătorilor de iarnă copiii își vizitau nași și făceau schimb de lichi (turtă de grâu nedospită). Simboliza sfârșitul anului agricol și speranța, că anul viitor va fi îmbelșugat.

LICIA, veche țară din sudul Asiei Mici.

LICOSTOMO, („Două Guri de Lup”), port dunărean medieval.

LICTOR, militar roman care însoțea pe înalții demnitari, mergând înaintea lor și purtând fasciile.

LIDIA, regiune istorică și stat în vestul Asiei Mici. Întemeiat în sec. al VIII-lea î.Hr. de triburile indo-europene ale lidienilor care pun bazele unui puternic regat, sub conducerea lui Gyges (680-652 î.Hr.). Epoca de maximă înflorire economică și culturală este atinsă în timpul lui Cresus (562-544 î.Hr.).

LIGA AHEIANĂ, uniune a orașelor-state grecești din Peloponezul Central și partea de nord a Greciei.

LIGA APĂRĂRII NAȚIONAL-CREȘTINE, (LANC), partid politic de orientare naționalistă și antisemită din România, în perioada interbelică.

LIGA BEOȚIANĂ, creșterea autorității Tebei.

LIGA CATOLICĂ, alianță a unor state catolice din Europa, fondată în 1609 la München, ca răspuns la formarea Uniunii Protestante din 1608. Țările care au participat la alianță au fost: Sfântul Imperiu Romano-German, Austria, Spania, Bavaria, Portugalia, Croația, Polonia, iar din 1643 până în 1645 Danemarca și Norvegia.

LIGA CORINTIANĂ, alianță militară formată sub conducerea spartană în rândul orașelor-state grecești.

LIGA DE LA DELOS, unirea cetăților grecești contra perșilor.

LIGA ETOLIANĂ, confederație de orașe grecești antice, situată în Etolia.

LIGA LOMBARDĂ, o uniune a orașelor din nordului Italiei din sec. XII–XIII, creată în scopul protejării tradițiilor de libertate ale orașelor și administrării suverane în lupta cu împărații Sfântului Imperiu Roman din dinastia Stauferilor.

LIGA MUSULMANĂ, partide politice în India și Pakistan.

LIGA NAȚIUNILOR, organizație internațională fondată de 42 de state care avea drept scop să promoveze dezarmarea și să prevină declanșarea unor noi războaie. A activat sub această denumire în anii 1920-1946.

LIGA PELOPONESIACĂ, lupta pentru hegemonie în Grecia antică.

LIGA PENTRU UNITATEA CULTURALĂ A TUTUROR ROMÂNILOR, 1890, organizație care milita pentru egalitate socială, politică și națională, dar și pentru limba și cultura națională.

LIGA SFÂNTĂ, 1684, alianță formată între Sfântul Imperiu Roman, Polonia și Republica Venețiană care a luptat împotriva Imperiului Otoman.

LIGA STATELOR ARABE, organizație politică regională inter-guvernamentală a statelor arabe independente.

LIGNAGE, un colectiv asociat, conectat prin legături de sânge, proprietate comună, nume, culte și tradiții; în Europa de vest în Evul Mediu, uniune tribală a straturilor superioare ale societăților.

LIMES, sistem de apărare folosit de romani, care consta dintr-un zid de piatră sau dintr-un val de pământ, construit la granițele provinciei; Limes Alutanus, Limes Scythicus, Limes Transalutanus.

LINIA MAGINOT, după Maginot André (1877-1932), om politic francez. Ca ministru de Război (1922-1924; 1929-1932), a propus construirea unei linii de fortificații la granița de N-E a Franței, realizată în 1927-1936.

LINIA MANNERHEIM, linie de fortificare defensivă pe istmul karelian construită de Finlanda împotriva Uniunii Sovietice. În timpul războiului de iarnă a devenit cunoscut sub numele de Linia Mannerheim, după mareșalul baron Carl Gustaf Emil Mannerheim. Linia a fost construită în două faze: 1920-1924 și 1932-1939.

LINȘAJ,ucidere fără judecată a cuiva, de către o mulțime agitată.

LIPCAN, categorie de slujitor.

LIPÎȚA, cultură arheologică.

LIPOVEAN, persoană care face parte dintr-o populație de origine rusă stabilită în regiunea Deltei Dunării și care se ocupă mai ales cu pescuitul.

LITI, grup social cu drepturi la unele populații vechi germane și în statele medievale timpurii cu puternice influențe germane.

LITOVROI, formațiune statală timpurie condusă de voievodul Litovoi.

LITRĂ, vezi **Unități de măsură din Moldova medievală**.

LITURGHIE, în polisurile grecești serviciu public, datoria de stat, care a fost realizată de cetățenii înstăriți (de exemplu, conținutul participanților la competiții gimnastice).

LIUDE, în Moldova medievală, oameni de rând, birnic.

LOBBYISM, activitate de culise desfășurată în scopul influențării de către grupuri de afaceri, prin agenți speciali, a oamenilor de stat, pentru a adopta în organele legislative, în organizații internaționale etc. anumite hotărâri favorabile acestor grupuri.

LOC AGESC, în Moldova medievală, taxe încasate de agă de la târgoveții orașului de scaun (sec. XVI–XVIII).

LOC DE PERZARE, în Moldova medievală, piață unde erau executați cei osândiți la moarte.

LOCOTENENȚĂ DOMNEASCĂ, organism politico-administrativ menit să ocupe tronul României în mod provizoriu, constituit la 11 februarie 1866.

LOGOFĂT, dregător în Moldova medievală; în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, titlu de mare dregător în ierarhia boierilor români, membru al Sfatului Domnesc; persoană care deținea acest titlu; secretar, scriitor într-o cancelarie; gramătic, diac, pisar, copist; vătaf (la o moșie boierească).

LOGOGRAF, scriitor de proză (istorică); orator care compunea pledoarii și discursuri pentru alte persoane; scriitor de discursuri care folosea scrierea prescurtată; fiecare dintre primii istorici greci care încercau să reconstituie istoria triburilor și a orașelor grecești pe baza legendelor și a cronicilor.

LOIALIST, populația din America de Nord, colonii britanice loiale Marii Britanii în timpul Războiului de Independență din America de Nord 1775-1783; mișcare confesională și națională cunoscută, în mod special în Irlanda de Nord; fidel unui regim (politic).

LORD, mare proprietar funciar în Evul Mediu; titlu nobiliar ereditar sau conferit de monarh; persoană care poartă titlul de lord; membru al camerei superioare a parlamentului; termen care intră în componența titlului oficial purtat de unii înalți demnitari.

LOTHARINGIA, provincie istorică în N.-E. Franței; Casa de ~, familii domnitoare succesiv în ducatul de Lorena, înainte de urcarea pe tron a lui Stanislav Leszczyński.

LOVITURĂ DE STAT, lovitură de stat din Franța de la 9 termidor, anul II (27 iulie 1794), care a răsturnat dictatura iacobină; Lovitura de stat termidoriană.

LUCACI, retor și scolastic la școala de la Mănăstirea Putna, autorul Pravilei.

LUCANI, populație din ramura samnită, migrată în S Peninsulei Italice (antica Lucanie), venind dinspre Apeninii Centrali. Au intrat în contact cu coloniile grecești de pe teritoriul Peninsulei Italice, adoptându-le alfabetul.

LUCERNĂ, opaiț.

LUCRU, în Moldova medievală, denumire dată unor prestații în folosul domniei.

LUDDISM, mișcare spontană de protest a muncitorilor englezi din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea și din prima jumătate a sec. al XIX-lea, care s-a manifestat prin distrugerea mașinilor.

LUDDIȚI, adept al luddismului.

LUFTWAFFE, (germ. „armată aeriană”), nume dat de H. Göring, în 1935, aviației militare în timpul celui de-al treilea Reich (denumire păstrată și astăzi).

LULLUBU, popor antic din Orientul Mijlociu, care locuia în zona superioară a râului Diyala, în Munții Zagros, la est de Mesopotamia.

LUMEA A TREIA, termen geopolitic care desemnează cu aproximație țările în curs de dezvoltare, spre deosebire de țările lumii occidentale (sau „lumea întâi”, formată din țările dezvoltate,

democratice și capitaliste) și de lumea a doua (țările socialiste și comuniste care gravitează în jurul (fostei) Uniunii Sovietice).

LUMEA ANTICĂ, noțiune folosită în știința istorică, dar și în practica de predare a istoriei, drept sinonim al noțiunii „istoria antică”.

LUNCANI-PIATRA ROȘIE, este una dintre cele 6 fortărețe dace (Sarmizegetusa Regia, Luncani-Piatra Roșie, Costești-Blidaru, Costești-Cetățuie, Căpâlna și Bănița) din Munții Orăștie care constituiau sistemul defensiv al lui Decebal (fac parte din Patrimoniul Mondial UNESCO din România).

LUPERCALIA, serbări romane, celebrate anual în cinstea zeului Faunus Lupercus.

LUPTA DE LA CATLABUGA, episod important din lupta anti-otomană, dusă de Ștefan cel Mare, în care oastea moldovenească a reperțat o mare biruință. A avut loc la 16 noiembrie 1485 lângă lacul Catlabuga.

LUPTA DE LA CĂLUGĂRENI, (1595), parte a conflictului otomano-muntean și parte a campaniei otomane din august–octombrie 1595.

LUPTA DE LA LIPNIC, bătălie în care oastea lui Ștefan cel Mare a zdrobit hoardele tătărești, ce invadaseră Moldova. A avut loc în dumbrava de la Lipnic (în prezent r-nul Dondușeni, RM).

LUPTA DE LA MARIENBURG, 1410, asediu nereușit asupra cartierului general al Ordinului Cavalerilor Teutoni din castelul Marienburg, azi Malbork de lângă Gdansk/Danzig din Polonia, a forțelor combinate ale Uniunii polono-lituaniene sub conducerea regelui Vladislav II Jagello, la care se adaugă trupele lui Alexandru cel Bun, domnul Moldovei. Asediul a avut loc între 18 iulie 1410 și 19 septembrie 1410.

LUPTA DE LA POSADA, 1330, conflict militar între Regatul Ungariei și Țara Românească.

LUPTA DE LA SIFFIN, bătălie din anul 657 dusă între armatele Califului Ali ibn Abi Talib și armata conducătorului sirian Mu'awiya.

LUPTA DE LA SOCI, luptă care a avut loc la 7 martie 1471 lângă târgul Soci (pe râul Milcov, Țara Românească) între Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, și Radu cel Frumos, domn al Țării Românești.

LUPTA DE LA STĂUCENI, din 1739, bătălie decisivă dintre oștirile ruse și cele turco-tătare în cursul războiului ruso-turc din 1735-1739.

LUPTA DE LA TĂTĂRENI, luptă care a avut loc la 23 noiembrie 1615 lângă satul Tătăreni (în apropierea orașul Iași) între oastea nobililor poloni, care îi sprijineau pe Movileștii refugiați în Polonia, și dărbanii voievodului Ștefan Tomșa.

LUPTA MOLDOVEI ÎMPOTRIVA JUGULUI OTOMAN, acțiuni antiotomane.

LUP, simbol folosit de daci.

LUSITANI, veche populație iberică din vestul Peninsulei Iberice, supusă de romani.

LUTERANISM, doctrină a protestantismului german, întemeiată în sec. al XVI-lea de Martin Luther, care consideră esențială pentru mântuire numai credința, și proclamă autoritatea exclusivă a Bibliei, recunoscând numai două Taine: Botezul și Împărtășania.

M

MACEDONIA ANTICĂ, stat antic în sec. V-II î. Hr. din Peninsula Balcanică.

MADEIRA, arhipelag vulcanic în E Oceanului Atlantic, situat la 545 km la vest de țărmul marocan al Africii, constituind o provincie a Portugaliei; râu în America de Sud (Bolivia și Brazilia), afluent drept al Amazonului, format prin unirea râurilor Mamoré și Beni, care izvorăște din Anzi. Cunoscut și sub denumirea de Rio Madeira.

MAFIE, organizație teroristă secretă criminală din Sicilia și SUA care tinde să se substituie puterii publice printr-o formă primitivă de judecată și de pedeapsă, exercitată în favoarea unor persoane

private; grup, asociație de persoane unite pentru a-și satisface prin orice mijloace interesele private, chiar împotriva celor publice.

MAGAZIN ISTORIC PENTRU DACIA, revistă istorică.

MAGDALENIAN, cultură arheologică, paleoliticul superior.

MAGHIARI, (Unguri), persoană care face parte din populația Ungariei sau este originară de acolo.

MAGI, preot la unele popoare orientale din antichitate; filosof; fiecare din cei trei regi care au venit la Betleem să se închine lui Hristos; filosof; astrolog; magician.

MAGIE, totalitatea procedeelelor, formulelor, riturilor etc. prin care se invocă forțe supranaturale spre a produce miracole; practica acestor procedee, formule etc.

MAGISTRAT, în Roma antică, cetățean ales pentru exercitarea unor importante atribuții de conducere; membru al corpului judiciar (judecător, procuror); membru în conducerea administrativă, judiciară etc. a unui oraș; autoritate publică (administrativă, judiciară etc.).

MAGISTRATURĂ, funcție sau demnitate publică la romani, la greci etc.; timp cât exercită cineva o magistratură; totalitate a organelor administrative și judiciare care conduceau un oraș, municipalitate, magistrat; corp al magistraților; funcție de magistrat; profesie de magistrat.

MAGNA CHARTA LIBERTATUM, (1215), document emis în Anglia în timpul domniei regelui Ioan Fără de Țară. Prin această Cartă se urmărea îngrădirea puterii regelui în scopul eliminării abuzurilor comise de monarh sau de reprezentanții săi direcți, precum și garantarea unui număr de drepturi pentru toți cetățenii.

MAGNAT, (Magnus), mari proprietari de capital industrial și financiar; mari latifundiați maghiari sau polonezi.

MAGRIB, (Maghrib), din arabă gharaba „a apune” (Soare), numele dat de călătorii arabi medievali, geografi și istorici țărilor din Africa de Nord situate la vest de Egipt.

MAHARADJAH, titlu dat prinților în India; persoană care are acest titlu.

MAHMUDEA, monedă turcească de aur, bătută de sultanul Mahmud II. Circula și în Moldova (începutul sec. al XIX-lea), fiind egală cu 60 lei-taleri.

MAJĂ, (din ung. mazsa), în Moldova medievală, unitate de măsură egală cu 100 ocale (cca 120 kg); căruță pentru transportarea peștelui, car mare cu marfă.

MAJORDOM, în Franța, în Evul Mediu, intendent al domeniilor regale și al palatului; persoană însărcinată cu administrarea unui palat (regal sau princiar); șeful personalului de serviciu din casele nobililor sau ale marilor bogătași.

MALIK, titlu transmis ereditari conducătorilor și regatelor în perioada preislamică, în sudul Arabiei și Siria, în sec. IV–VI, interpretat ca legătură dintre puterea divină și om.

MALIYE, (tc.), departamentul finanțelor Imperiului Otoman, condus de un bașdefterdar.

MAMELUCI, soldat de cavalerie din garda personală a sultanilor din Egipt.

MANCIURIA, o regiune din nord-estul Chinei. Din această regiune provine poporul manciurian, care a cucerit China și din rândul căruia provine dinastia manciuriană, care a condus China până în 1911.

MANCURT, persoană lipsită de memorie, care se supune orbește unui stăpân.

MANDARIN, nume dat de către portughezi demnitarilor indigeni din Indochina, extins apoi de către europeni la înalții funcționari publici din China Feudală; persoană importantă și influentă; persoană care se consideră superioară celorlalte și manifestă dispreț față de oamenii simpli și de munca lor.

MANDAT, TERITORII DE ~, fostele colonii Germane și unele teritorii ale Imperiului Otoman, transmise Ligii Națiunilor, după înfrângerea acestor țări în Primul Război Mondial transmise țărilor învingătoare pe baza unor mandate.

MANIFESTUL PARTIDULUI COMUNIST, documentul-program al comunismului lansat de K. Marx și F. Engels (1848).

MANOR, structuri administrative, politico-juridice în localitățile rurale din Anglia în Evul Mediu și perioada modernă timpurie.

MANS, localități rurale sau urbane în Galia în secolul al VI-lea, clădiri și terenuri adiacente acestora; în Galia și pe pământurile Germaniei în sec. al VIII-lea pământ al țăranilor șerbi, pentru care urmau să achite diferite dări.

MANSABDARI, tabel de ranguri militare și administrative ale funcționarilor din Evul Mediu în India.

MANUAL, (lat. manualis, de mână), carte în care sunt expuse într-un anumit sistem cunoștințele științifice de bază ale unui obiect de studiu pentru a fi însușite de elevi sau studenți.

MANUFACTURĂ, formă de producție premergătoare mării industriei, caracterizată prin predominarea muncii manuale, prin diviziunea amănunțită a muncii în cadrul atelierului și prin reunirea muncitorilor și a meșterilor în ateliere sub conducerea patronului.

MANUSCRIS, (din lat. manus, mână și scriptuin, scriere), în sensul inițial, orice text scris de mână (inscripții pe piatră, cărămidă, papirus, pânză, mătase, hârtie ș. a); originalul (scris de mână ori dactilografiat) sau copia unei lucrări care n-a fost tipărită.

MANUSCRISELE DE LA MAREA MOARTĂ, MANUSCRISELE DE LA CUMRAN, colecție de manuscrise pe papirus și pergament (peste 40 000 fragmente), descoperite între 1947-1965 pe țărmul de Vest al Mării Moarte.

MAOISM, ideologie.

MARAMUREȘ, provincie istorică în nord-vestul României.

MARCĂ, în Evul Mediu în Europa, pământurile de frontieră ale comunității, formate din păduri, pășuni, pământuri pustii, apă, alte terenuri necultivate; obște sătească din Europa Apuseană medievală, în care pământul arabil rămâne proprietate privată.

MARCHITAN, negustor ambulant.

MARCHIZ, titlu purtat, în societatea medievală apuseană, de către conducătorul unui comitat de frontieră; conducător militar al unei mărci; titlu de noblețe în unele țări din Europa Apuseană, superior aceluia de conte și inferior aceluia de duce; persoană care poartă unul dintre aceste titluri.

MARCOMAN, numele mai multor triburi germanice, stabilite la începutul erei creștine pe cursul superior al Dunării, care au purtat numeroase războaie împotriva Imperiului Roman.

MARE BĂTĂLIE NAVALĂ LEPUNTO 1571, o flotă a Ligii Sfinte, o coaliție de state maritime catolice, a învins decisiv principala flotă a Imperiului Otoman.

MARE CĂPITAN DE ȚINUT, în Moldova medievală, dregător, căruia îi erau subordonate toate steagurile (detașamentele) de slujitori din ținutul respectiv.

MARE MAGISTRU, persoană care avea funcția de a supraveghea, a administra sau a comanda; grad ierarhic în administrație, în armată etc.; Magistrul orașului – primar; grad ierarhic în anumite ordine religioase, militare etc.

MARE PÂRGAR, în Moldova medievală, membru al autoadministrației orășenești, ajutor al voitului sau șoltuzului.

MARE VĂTAV, Mare vătaf, în Moldova medievală, dregător de ținut, inferior pârcălabului.

MARE VOIEVOD ȘI DOMN, titlatură.

MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ (I), 27 august 1989, eveniment din cadrul mișcării naționale.

MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ (II), 16 decembrie 1990, eveniment din cadrul mișcării naționale.

MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ (III), 27 august 1991, eveniment din cadrul mișcării naționale, organizat în ziua proclamării independenței de stat a Republicii Moldova.

MAREA ADUNARE A ȚĂRII, organ reprezentativ în Țara Moldovei, întrunire a dregătorilor, a clericilor și a reprezentanților unor categorii sociale privilegiate; adunare a stărilor, care n-a atins nivelul de dezvoltare al organelor similare din Europa de Apus.

MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ, 1918, convocată de către Marele Sfat Național Român, prin Consiliul Național Român Central de la Arad, la care au participat 1228 de deputați pentru a vota „Rezoluția de la Alba Iulia”, prin care se pecetluia Unirea Transilvaniei cu Regatul Român. Marea Adunare Națională a avut loc în Sala Cazinoului din Alba Iulia.

MAREA CRONICĂ, Cronica Poloniei Mari.

MAREA DEPRESIUNE, Marea Criză Economică, perioada crizei lumii capitaliste datorată supraproducției, între anii 1929-1933, caracterizată printr-o scădere dramatică a activității economice mondiale.

MAREA MIGRAȚIUNE A POPOARELOR, perioada marcată de schimbări teritoriale în Imperiul Roman, dar și dincolo de frontierele „barbare”.

MAREA REVOLUȚIE FRANCEZĂ, serie de revolte sociale și politice radicale din Franța, în perioada anilor 1789-1799, care a afectat profund istoria modernă a Franței, marcând declinul puternic al monarhiei și bisericii și apariția democrației și naționalismului.

MAREASCHISMĂ, 1054, un eveniment ce a împărțit creștinismul în două mari ramuri, vestică (catolică) și estică (ortodoxă).

MAREA UNIRE, 1918, procesul istoric în urma căruia toate provinciile istorice locuite de români s-au unit în anul 1918 în cuprinsul aceluiași stat național, România.

MARELE CANAL, Canalul Imperial, canal de transport din China, una dintre cele mai mari construcții de tehnologii hidraulice.

MARELE DUCAT AL LITUANIEI, Marele Principat al Lituaniei, a fost un stat din Europa Răsăriteană care a existat între sec. al XIII-lea și sec. al XVI-lea.

MARELE RĂZBOI EST-ASIATIC DIN PACIFIC, parte a celui de-al Doilea Război Mondial, luptele derulându-se în Oceanul Pacific.

MARELE SOBOR, denumire dată de cronica atribuită lui M. Kogălniceanu adunării stărilor din Țara Moldovei, „Marea Adunare”, convocată de C. Mavrocordat la 6 aprilie 1749 la Iași.

MARELE ZID CHINEZESC, construcție strategică de mii de kilometri lungime, cu rol de apărare.

MAREȘALUL REGIONAL AL NOBILIMII DIN BASARABIA, (gubernial, din 1873), persoană aleasă în funcție de Adunarea nobilimii din Basarabia, în conformitate cu Regulamentul organizării administrative a Basarabiei din 29 aprilie 1818.

MARE-VIZIR, nume dat în Imperiul Otoman primului sfetnic al sultanului.

MARGRAF, titlu purtat în Evul Mediu de unii principii germani, ale căror principate erau (sau fuseseră cândva) mărci; odată cu prăbușirea Imperiului Carolingian, conducătorul unei structuri politice, educaționale, în primul rând asupra teritoriilor aflate dincolo de Elba și de Dunăre, precum și în nordul Italiei.

MARI, oraș-stat în Mesopotamia antică, pe cursul mijlociu al fluviul Eufrat, distrus în cca 1758 î. Hr. de Hammurabi. Săpăturile întreprinse în 1933 au scos la lumină un imens palat din milen. II î. Hr., un zigurat, temple ale zeiței Iștar și mii de tăblițe de lut cu scriere cuneiformă („arhiva regală din Mari”). Azi Tell Hariri, Siria.

MARITZA, numele codificat de invadare a Greciei de către hitleriști.

MARRANI, evrei spanioli și portughezi care trăiau în Peninsula Iberică, care s-au convertit sau au fost nevoiți să se convertească la creștinism în Evul Mediu, totuși au continuat să practice iudaismul în secret.

„**MARȘUL ASUPRA ROMEI**”, 1922, lovitură de stat, prin care Partidul Național Fascist condus de dictatorul italian Benito Mussolini a acaparat puterea în Regatul Italiei (Regno d’Italia). Marșul a avut loc din 22 octombrie până la 29 octombrie 1922.

MARȘUL SĂRII, acțiune de protest întreprinsă la 12 martie 1930 de Mohandas Gandhi (Mahatma), care a pornit într-un marș de peste 300 km pentru a protesta împotriva taxelor britanice percepute

pentru sare. La plecare, Gandhi era urmat de 78 de adepți, pentru ca, la finalul călătoriei, pe țărmul Oceanului Indian, să fie înconjurat de zeci de mii de oameni.

MARTASIPIA, taxă de vânzare a animalelor în Moldova medievală.

MARTE, zeul războiului la romani; una din marile planete cu un diametru aproape cât jumătatea diametrului Pământului.

MARTIR, persoană care a avut de îndurat suferințe, chinuri îngrozitoare sau moartea pentru ideile, convingerile sale.

MARXISM, doctrină filosofică, socială, politică și economică elaborată de K. Marx și F. Engels.

MASACRUL DE LA JILAVA, (26-27 noiembrie 1940), au avut loc la închisoarea militară Jilava, când un grup de legionari înarmați au ucis 64 de deținuți politici, 5 dintre aceștia fiind foști demnitari ai fostului regim de dictatură regală.

MASACRUL DE LA NANJING, decembrie 1937, perioadă de șase săptămâni, începând cu 9 decembrie 1937, de la capturarea orașului Nanjing, fosta capitală a Chinei, de către forțele japoneze.

MASACRUL DE LA ODESA, declanșat în seara zilei de 22 octombrie 1941, prin asasinarea populației civile, preponderent de origine evreiască.

MASACRUL DE LA STOCKHOLM, Baia de sânge de la Stockholm, a avut loc în urma invaziei reușite a Suediei de către forțele daneze sub comanda regelui Christian al II-lea în perioada 7-9 noiembrie 1520.

MASONI, membri ai lojelor masonice.

MATENDARAN, institutul de Manuscrise Antice, unul dintre cele mai mari depozite de manuscrise din lume și cel mai mare depozit de manuscrise armenice antice, bibliotecă-arhivă de stat din Armenia (Erevan), înființată în sec. al V-lea.

MATRIARHAT, denumire a perioadei comunei primitive, caracterizată prin stabilirea apartenenței la gintă pe linia descendenței materne.

MAUROCASTRO, denumire dată în Evul Mediu de genovezi orașului Belgorod-Dnestrovsk.

MAUROVLAHI, (din gr. maurovlahos, vlah negru), mic grup etnografic al vlahilor din Dalmația.

MAUROVLAHIA, denumire dată de greci Moldovei medievale.

MAXIMUM, sistem legislativ aplicat în timpul Revoluției franceze din sec. al XVIII-lea.

MAZILI, (tc. mazul – destituit), denumire dată în Moldova medievală domnilor destituiți. Prin extindere, boieri înlăturați din dregătoriile ce le ocupau; categorie socială privilegiată, care s-a constituit pe la mijl. sec. al XVIII-lea din descendenții boierilor de rangul doi și trei.

MAZILIT, detronat sau scos dintr-o demnitate.

MAZOVIA, vechiul ținut al Poloniei, parcurs de Vistula, cu orașul Varșovia; ținut locuit de mazuri.

MĂESTRII DE OASTE, denumire dată în Moldova medievală armamentului și diferitelor mașini de război.

MĂNĂSTIRE ÎNCHINATĂ, Mănăstiri Atonite, mănăstirile din Principatele Române și Basarabia, care aparțineau locurilor sfinte din Orient.

MĂNĂSTIREA DEALU, mănăstire din sec. al XV-lea.

MĂNĂSTIREA FLOREȘTI, mănăstire înființată în 1994.

MĂNĂSTIREA MONTE CASSINO, mănăstirea a fost întemeiată în 529.

MĂNUNTE, în Moldova medievală, denumire comună a dărilor și angaralelor (prestațiilor) mărunte.

MĂSCĂRICI, actor ambulant în teatrul popular, care juca diferite roluri în comedii, executa cântece, dansuri, figuri de acrobație ș.a.

MĂSDRAC, vechea denumire moldovenească a buzduganului.

MĂSURI MEDIEVALE DIN MOLDOVA, unități de măsură.

MĂTURATUL PODULUI, angara (prestație) introdusă în 1776 de domnul Moldovei Grigore Alexandru Ghica pentru negustori și meșteșugari.

MEANDRU, motiv ornamental.

MEDEEA, în mitologia greacă, fiica lui Aietes, regele Colhidei. Vrajitoare vestită din legenda argonauților. După ce l-a ajutat pe argonaul Iason să dobândească Lâna de Aur, s-a căsătorit cu el. Părăsită de acesta, pentru fiica regelui Corintului, și-a ucis rivala, precum și proprii copii. Legenda ei a inspirat tragediile scrise de Euripide, Seneca și Corneille.

MEDELNICER, Medelnar, boier la curtea domnească din Moldova, care slujea la masa domnului „la dzile mari...” (M. Costin).

MEDIEVALĂ, ARTA ~, denumire dată artei care s-a dezvoltat în perioada dintre sec. V–XIV până în epoca Renașterii; în Rusia între sec. X–XVII; în Moldova între sec. XV–XVIII ș.a.m.d.

MEDIEVISTICĂ, (din lat. medium, mediu și aevum – secol, epocă), ramură a științei istorice care studiază istoria Europei Apusene din Evul Mediu (sec. al V-lea – mijlocul sec. al XVII-lea); știință care se ocupă cu studiul istoriei, culturii și artei Evului Mediu.

MEDUZĂ, în mitologia antică, ființă fabuloasă, imaginată ca o femeie cu șerpi pe cap în loc de păr și despre care se credea că prefăcea în stane de piatră persoanele la care se uita.

MEGALIT, nume dat unor monumente preistorice (milen. III-II î.Hr.), cu funcție necunoscută (probabil funerară sau de cult), din blocuri sau dale mari de piatră brută cioplite sumar.

MEGIEȘ, denumire dată în Moldova medievală oamenilor liberi, care stăpâneau pământ în devălmășie; țăran liber.

MEGLENIȚI, (autodenumire, vlasi), populație romanofonă care a locuit în trecut în regiunea Meglen a provinciei istorice Macedonia.

MEIJI, perioadă din istoria Japoniei, marcată de revoluția din 1867-1868 și care corespunde, în linii generale, domniei împăratu-

lui Meiji (1867-1912). Se caracterizează prin înlăturarea shogunatului, restaurarea puterii imperiale și prin realizarea unor reforme care au asigurat modernizarea Japoniei.

MEMORANDUM, 1892, petiție prezentată de liderii românilor din Transilvania împăratului Austro-Ungariei, Franz Josef, prin care erau solicitate pentru populația română drepturi etnice egale cu ale populației maghiare, precum și încetarea persecuțiilor și a încercărilor de maghiarizare.

„**MEMORANDUMUL KOZAK**”, planul rus de federalizare a Republicii Moldova (2003).

MEMORANDUMUL DE LA 9 MAI 1997, acord care reglementează relațiile dintre Republica Moldova și regiunea separatistă transnistreană.

MEMORIUL CĂRVUNARILOR, proiect de reforme elaborat în aprilie 1822 de cercurile cărvunarilor din Principatul Moldovei.

MENHIR, monument megalitic de la sfârșitul epocii neolitice, construit din blocuri de piatră necioplită.

MENTOR, (gr. mentor), în eposul grec, educatorul lui Telemah, fiul lui Odiseu, eroul „Odisseei”. Prin extindere, educator, învățător, povățuitor.

MENZIL, nume dat în Țările Române, înainte de introducerea căilor ferate, serviciului de transport (pentru călători și pentru corespondență); olac; curier, ștafetă.

MERCENARI, ostaș angajat cu leafă într-o armată (străină); persoană care, pentru bani sau pentru unele avantaje materiale, face orice fel de servicii; care aparține mercenarilor, privitor la mercenari; care se compune din mercenari.

MERCOSUR, piață comună din America de Sud, un acord economic și politic între Argentina, Brazilia, Uruguay, Paraguay și Venezuela.

MERTĂ, în Moldova medievală, măsură de capacitate pentru grâne ș. a. Atestată pentru prima oară în 1588. În sec. al XVII-lea era egală cu 16 ocale, în sec. al XVIII-lea, cu 110 ocale.

MESOPOTAMIA, („Țara dintre fluvii”), regiune naturală în S.-V. Asiei, în Orientul Apropiat și Mijlociu, cuprinsă între Tigru și Eufrat, cu aspectul unui culoar lung de cca 1 000 km și latitudinea de cca 200 km. Azi face parte din Irak.

MESSAPI, triburi antice.

MESTA, corporație de proprietari de animale în Spania în sec. XIII–XIX.

MEȘTEȘUGURI, meserie; profesie, ocupație, îndeletnicire; meșteșugărie.

METEC, categorie socială la vechii greci, lipsită de drepturi politice, precum și de posibilitatea de a dobândi proprietăți imobiliare, alcătuită din străinii stabiliți într-o cetate; persoană din categoria metecilor.

METHUEN, TRATATUL DE LA ~, 1703, între Anglia și Portugalia.

METROPOLĂ, nume dat marilor orașe ale lumii (de obicei capitale de state); oraș sau stat antic, considerat în raport cu coloniile sale.

MEZOLITIC, care aparține epocii situate între paleolitic și neolitic; epoca mijlocie a pietrei din perioada cuaternară, situată între epoca paleolitică și cea neolitică.

MICA ANTANTĂ, bloc militar-politic creat în 1920-1921 de Cehoslovacia, România și Iugoslavia în vederea menținerii raportului de forțe stabilite în Europa Centrală și de sud-est după Primul Război Mondial.

MICA ÎNȚELEGERE, 1921, alianță formată în 1920 și 1921 de Cehoslovacia, România și Iugoslavia (de fapt Regatul Sârbo-Croato-Sloven, denumit Iugoslavia abia din 1929), pentru a se apăra de revizionismul maghiar.

MICENIANĂ, artă.

MICROISTORIE, istorie de dimensiuni reduse; miniistorie.

MICROLITE, piese de silex de mici dimensiuni.

CONSTITUȚIA DE LA 1876, Constituția Midhat, (tc. Kanûn-ı Esâsî), prima constituție a Imperiului Otoman.

MIDIA, regiune istorică și primul stat din nord-vestul zonelor de înălțimi ale Iranului; cap în Dobrogea, spre N de Kiustenge; oraș turcesc pe Marea Neagră cu 6 000 de locuitori.

MIJLOCAȘ, țăran sau țăranime care posedă pământ și alte mijloace de producție cu ajutorul cărora își asigură existența.

MILET, oraș important în Asia Mică, pe coasta occidentală a Cariei. Centrul filosofiei ionice și patria lui Thales, Anaximandru, Anaximene, a Aspaziei, a lui Eschine și Aristide (Milezian).

MING, epocă în istoria Chinei, condusă de dinastia omonimă (1368-1644).

MINDEL, a doua glaciație cuaternară alpină.

MINELE LAVRIICE, una dintre cele mai bogate resurse de argint din epoca antică.

MINEU, carte liturgică.

MINIATURĂ, operă de artă plastică (în special pictură) de dimensiuni reduse, lucrată cu multă finețe și minuțiozitate.

MINISTERIALI, categorie de slujitor la curtea regală în Europa Occidentală, în Evul Mediu, ulterior feudali.

MINOIAN, perioadă arhaică a civilizației cretane.

MINOS, în mitologia greacă, rege al Cretei. Fiul lui Zeus și al Europei, soțul lui Pasifae, tatăl lui Androgeu, al Ariadnei și al Fedrei. Era considerat constructorul Labirintului și autorul înțelept al legislației cretane. După moarte a devenit unul dintre cei trei judecători din Infern.

MINOTAURUL, (în mitologia greacă) monstru cu cap de taur și trup de om.

MISIONAR, persoană (de obicei călugăr sau preot) trimisă să răspândească creștinismul în țări cu altă religie dominantă.

MISIUNE DIPLOMATICĂ, reprezentanță diplomatică.

MISTER, ritualuri religioase în Grecia și Roma antică la care participau doar cei inițiați ; lucrare dramatică specifică Evului Mediu, cu caracter religios sau laic, reprezentată cu prilejul unor sărbători (religioase).

MIȘCARE ICONOCLASTĂ, doctrină oficială a statului și a bisericii bizantine, între anii 726-843, care a impus distrugerea icoanelor și disciplinarea celor ce li se închinau.

MIȘCARE NARODNICISTĂ, mișcare social-politică a intelectualității din Rusia în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, care socotea țărănimea forța socială capabilă să răstoarne țarismul și să instaurze socialismul.

MIȘCARE UNIONISTĂ, mișcarea pentru reunificarea Republicii Moldova cu România.

MIȘCAREA DE ELIBERARE ȘI RENAȘTERE NAȚIONALĂ ÎN RSSM, 1988-1991, proces care a dus la declanșarea unui val de democratizare a societății sovietice, dublat de o mișcare pronunțată cu caracter național.

MIȘCAREA INOCHENTISTĂ, mișcare religioasă din Basarabia la începutul sec. al XIX-lea.

MIȘCAREA CONGRESUL NAȚIONAL GERMAN, mișcare politică, care pleda pentru unitatea democratică a Germaniei în 1947-1949.

MIȘCAREA DE REZISTENȚĂ PALESTINEANĂ, numele generic al organizațiilor palestinieni paramilitare care au participat în anii 1960 – prima jumătate a anilor 1980 la diferite forme de luptă armată împotriva Israelului, în vederea realizării dreptului arabilor palestinieni la autodeterminarea națională în Palestina.

MIȘCAREA LEGIONARĂ, mișcare politică în România interbelică.

MIȘCAREA NAȚIONALĂ DIN ASIA CENTRALĂ, 1916, răzcoala popoarelor din Asia Centrală și Kazahstan, îndreptate împotriva politicii interne a Imperiului Rus în timpul Primului Război Mondial.

„MIȘCAREA NONVIOLENȚĂ”, doctrină social-politică (sau religioasă) care interzice folosirea violenței, preconizând realizarea revendicărilor lor pe cale pașnică. A fost aplicată în India în cadrul mișcării naționale din anii 1918-1922.

MIȘEI, în Moldova medievală, orășeni săraci, invalizi sau bolnavi, care nu-și puteau câștiga existența prin muncă.

MITINGUL MILITARILOR MOLDOVENI DE LA ODESA, 1917, mișcare națională în Basarabia.

MITO, școală istorică japoneză fondată de istoricul Tokugawa Mitsukuni (1628-1701) în orașul Honshū, Japonia, situat pe cursul inferior al râului Naka, la 97 km N-E de Tōkyo.

METOC, mănăstire mică subordonată alteia mai mari; clădire în afara incintei unei mănăstiri.

MITRA, zeitate antică iraniană.

MITROPOLIA MOLDOVEI, (Moldovlahiei), structură canonică a ortodoxiei.

MITROPOLIA PROILAVIEI, structură canonică a ortodoxiei, înființată la o dată necunoscută între 1540-1580, și care aparținea Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol.

MITROPOLIA UGROVLAHIEI, (Ungrovlahiei), structură canonică a ortodoxiei, înființată în anul 1359 de Patriarhia de Constantinopol.

MNEMOZINA, (Mnemosyne), în mitologia greacă, zeiță a memoriei, fiica lui Uranus și a Gaiei; mama celor nouă muze, pe care le avea de la Zeus.

MOCANI, țărani ardeleni care își aduceau oile la iernat în Moldova, plătind domniei dări speciale.

MOESIA, provincie romană creată, în sec. I î. Hr., în regiunea dintre Balcani și Dunăre, populată de triburile moesilor. A fost împărțită în anul 86 d.Hr. în provincia Moesia Superior și Moesia Inferior (din al cărui teritoriu de bază a făcut parte și Dobrogea).

MOFLUZ, (tc. müflüz – sărăcit, falit), în Moldova medievală, negustor sau meșteșugar sărăcit.

MOGHILĂU, Movilău, Mojiilău, denumire dată orașului Moghili-ov-Podolsch în actele medievale și letopisețele moldovenești.

MOIGRAD, TEZAURUL DE LA ~, cea mai veche comoară a idolilor antropomorfi.

MOIRĂ, divinitate greacă personificând destinul.

MOLDOVA, spațiu istoric românesc.

MOLDOVENI, Moldoveni Joseni, în Evul Mediu, denumirea moldovenilor din Țara de Jos (sudul Moldovei).

MOLOCAN, adept al sectei de nuanță protestantă, provenită din biserica rusă în sec. al XVIII-lea, care se mai numea „creștini cu adevărat spirituali”, al cărui nume provenea din faptul că adepții ei mâncau lapte (moloko) în post; admit numai Biblia și resping tradiția, tainele, icoanele, cultul sfinților și serviciul militar; în țara noastră au apărut prin 1911 în Basarabia.

MONARHIA AUTORITARĂ A LUI CAROL II, regim autoritar instituit în anul 1938.

MONEDA MOLDO-VLAHĂ, monedă emisă de comandamentul armatei ruse în Moldova în timpul războiului ruso-turc (1768-1774), pentru a cumpăra de la populația locală alimente și furaje.

MONEDĂ, monedele emise de domnii Moldovei; Monetărie domnească, monede moldovenești.

MONOMOTAPA, unul dintre cele mai mari state africane timpurii.

MONOPOL FEUDAL, seniorial.

MONOTEISM, credința într-o divinitate unică și distinctă de lume.

MONSTRUOASA COALIȚIE, (Ruso-otomană), 1799, problema Pricipatelor Române în contextul problemei orientale.

MONSTRUOASA COALIȚIE, 1866, denumirea atribuită în istorie alianței dintre conservatori și liberalii radicali, constituită în scopul îndepărtării domnitorului Alexandru Ioan Cuza de la domnie.

MONTEORU, cultură arheologică, bronz mijlociu.

MONTEZUMA, Moctezuma, numele a doi împărați azteci: Mon-

tezuma I (1440-1469). Montezuma II (1502-1520).

MONUMENTE FUNERARE, monument la un mormânt.

MORISCOS, creștinarea musulmanilor și descendenții lor în Spania în sec. al XVI-lea – începutul sec. al XVII-lea.

MORMÂNT, groapă săpată în pământ pentru înhumarea celor decedați; loc special amenajat unde este înmormântat cineva.

MORTASIPIE, (din neogr. mortasipes), în Țara Moldovei, dajdie plătită domniei pentru marfa vândută pe piață (cu măsură, la cântar sau cu bucata).

MOSAD, serviciul de informații și contrainformații al Israelului.

MOSCAL, muscal, denumire dată rușilor în Evul Mediu. Prin extensiune, ostaș.

MOSCOPOLE, oraș în Albania, în apropiere de Korçë. În Evul Mediu, important centru economic și cultural al aromânilor, a cunoscut maximă înflorire în sec. al XVIII-lea. A decăzut în urma atacurilor și jafurilor turcești.

MOSCOVIA, Rusia moscovită.

MOSCVOFILI, alte nume – rusofile, moskalefilov, mișcare culturală și social-politică a rusinilor din Galiția, Bucovina și regiunii subcarpatice.

MOSELEKATSE, MZILIKAZI, primul conducător suprem și fondator al politicii de unificare a poporului din Matabeleland.

MOSK, (Moscu), denumire dată Moscovei și, ulterior, a Statului Rus în Evul Mediu.

MOȘIE, în epoca medievală, pământul aflat în proprietatea unui boier (moșier) și lucrat de țărani dependenți; Moșie răzășească, moșnean, țăran liber.

MOZARABES, populația musulmană creștină, care au locuit în statele din Peninsula Iberică în secolele VIII–XII.

MUCARER, firman de numire și de reînnoire a domniei, pe care sultanul îl trimitea domnilor Moldovei (sec. XVI–XVIII); dare

plătită cu această ocazie turcilor; serbarea de la curtea domnească cu prilejul primirii firmanului.

MUDANYA, ARMISTIȚIU ~, din anul 1922, semnat între Turcia, pe de o parte, și Marea Britanie, Italia și Franța, pe de altă parte.

MUDEJAR, musulman rămas în Castilia după recucerirea creștină; Arta ~, artă dezvoltată în sec. XII–XV, în Spania în teritoriul aflat sub stăpânirea feudalității catolice, cu motive, forme și structuri islamice (arcul în formă de potcoavă, decorul în care împletitura și motivele sunt stilizate până la arabesc, policromia exterioară a edificiilor, preferința pentru lemnul sculptat în casetoane sau pentru ceramica cu reflexe metalice etc.).

MUHAJIRUN, convertiți la islam. Primii musulmani din Medina sunt numiți Ansar.

MUȚTASIB, supraveghetor al bazarurilor și al comerțului în țările islamice medievale. Obligația sa era să se asigure că afacerile publice se organizau în conformitate cu legea sharia.

MUJAHEDIN, combatant încadrat în unități paramilitare care luptă împotriva dușmanilor islamului.

MULK, proprietatea privată asupra terenurilor în Orientul Apropiat și cel Mijlociu.

MUMIE, cadavru conservat printr-o îmbălsămare specială.

MUNTENIA, România Mare, (numită și Țara Românească, de străini Valahia și de românii ardeleni Țara), parte a României cu munți mai înalți și cu ramificațiuni mai numeroase, cuprinsă între Olt, Milcov, Dunăre și Carpați. Muntenia cuprindea 17 districte (cu cele 5, din Oltenia) și a avut succesiv drept capitală orașele Câmpulung, Curtea-de-Argeș, Târgoviște și București.

MUSTRAREA CEA MARE, (eng. The Grand Remonstrance), listă de doleanțe votată de Parlamentul Angliei la 22 noiembrie 1641 și prezentată regelui Carol I al Angliei la 1 decembrie.

MUZE, în mitologia greacă, fiecare dintre cele nouă divinități alegorice ocrotitoare și inspiratoare ale artelor și ale științelor, con-

siderate fiice ale lui Zeus și ale Mnemosinei; zeiță a poeziei, care inspiră pe poeți.

MUZEUL GUBERNIAL DE ZEMSTVĂ DIN BASARABIA, fondat în baza colecției de exponate donate de organizatorii și participanții la Expoziția Agricolă și Industrială, organizată la Chișinău în anul 1889.

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A MOLDOVEI, instituție muzeistică din Republica Moldova.

N

NAIADĂ, în mitologia grecească, nimfă a izvoarelor, a fântânilor și a apelor curgătoare.

NAOS, partea principală a unei biserici ortodoxe, situată între altar și pronaos; navă.

NART, (în Evul Mediu, în Moldova și în Țara Românească), preț maximal fixat de autorități pentru vânzarea anumitor mărfuri de primă necesitate; preț al unei mărfuri.

NARTHEX, încăpere în bazilică.

NAȚIONAL-BOLȘEVISM, concepție politico-filosofică din anii '20 ai sec. XX.

NAȚIONAL-COMUNISM UCRAINEAN, mișcare politică și ideologică radicală de stânga în cadrul mișcării revoluționare din Ucraina în sec. XX.

NAȚIONALISM, ideologie și politică derivate din conceptul de națiune, care a contribuit în sec. XVIII–XX la cristalizarea conștiinței naționale și la formarea națiunilor și statelor naționale.

NAȚIONALIZARE, conferire a unui caracter național.

NAȚIONAL-REFORMISM, concept marxist, care denotă politica și ideologia societăților care exprimă interesele burgheziei naționale a țărilor în curs de dezvoltare.

NAȚIONAL-SOCIALISMUL, Nazismul (germ. Nationalsozialismus), ideologia și politica totalitară naționalistă, rasistă, antisemită și anticomunistă a Germaniei naziste, care au fost aplicate în timpul dictaturii lui Adolf Hitler în statul german între 1933 și 1945.

NAȚIONAL-ȚĂRĂNISM, doctrină social-politică.

NAȚIUNE, comunitate umană caracterizată prin unitatea de teritoriu, conștiința identității istorice și culturale și, în general, prin unitate de limbă și religie.

NAȚIUNILE UNITE, denumirea a fost folosită pentru prima oară la 1 ianuarie 1942, atunci când reprezentanții a 26 de națiuni au exprimat angajamentul guvernelor lor de a continua lupta împreună împotriva Puterilor Axei. ONU a început să existe oficial la 24 octombrie 1945, când Carta Organizației a fost ratificată de China, Franța, Uniunea Sovietică, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii și de o majoritate a celorlalți semnatori. Ziua ONU este sărbătorită la 24 octombrie a fiecărui an.

NAVAB, conducător suveran, adesea al unui stat din Asia.

NAZIR, în Imperiul Otoman, înalt dregător, șef de departament; titlu purtat de comandanții unor cetăți turcești de pe malul Dunării; în Moldova medievală, vătaf de țigani domnești.

NĂIMIT, în Moldova medievală, persoană tocmită pentru a lucra cu simbrie. Ei sunt menționați și în Pravila lui Vasile Lupu.

NĂPASTĂ, în Moldova medievală, bir, pe care erau siliți să-l plătească țărani pentru consătenii lor fugiți; amendă plătită de un țaran, pe pământul căruia s-a săvârșit, în împrejurări rămase necunoscute, un omor.

NĂVOD DE OAMENI, în Moldova medievală, trup de slujitori trimiși de domnie sau de dregători pentru a-i căuta pe fugari.

NEALINIERE, MIȘCAREA DE ~, politică de neutralitate față de cele două blocuri antagoniste (occidental și comunist) practică în timpul Războiului Rece de statele din Lumea a Treia.

NEAMURI, în Moldova medievală, denumire dată descendenților din boierii mari, spre deosebire de mazili, urmași ai boierilor mici sau ai boiernașilor.

NECROPOLĂ, cimitir (de inhumație sau de incinerație) din antichitate; locul (într-un lăcaș de cult) unde se află mormintele unei familii princiare sau regale.

NECTAR, băutură a zeilor, despre care se credea că face nemuritor pe cel care o gustă.

NEGUSTOR, persoană care se ocupă cu comerțul (particular); comerciant; Negustor fără reședință, negustor hrisovulit.

NEMERNIC, în Moldova medievală, om străin care „a nemerit” într-un sat, venind din altă parte.

NEMEȘI, în Moldova medievală (sec. XV–XVIII), categorie socială de proprietari funciari fără titluri nobiliare.

NEOFASCISM, curent politic de extremă dreapta apărut după cel de-al Doilea Război Mondial în diferite țări ale lumii, care preia elemente ale doctrinei fasciste adaptându-le la condițiile existente.

NERVURĂ, la spade și pumnale de bronz.

NESTORIENI, erezie.

NEUSTRIA, stat care a apărut în 511, format din teritoriile din Aquitania până la Marea Mănecii, acoperind cea mai mare parte a nordului Franței de astăzi, Paris și Soissons fiind orașele sale principale.

NEUTRALITATE, situație politică și juridică a unui stat care nu se amestecă în conflictul dintre alte state, care nu acordă sprijin statelor beligerante, iar în timp de pace nu ia parte la încheierea de alianțe și de pacte militare; stare, atitudine neutră a unei persoane sau a unui grup social.

NICEEA, (Nicaea), oraș în Asia Mică, în Bitinia, întemeiat în 316 î.Hr. de Antigonos I, pe locul anticului Ankore, ulterior Antigoinea (311 î.Hr.). La Niceea au avut, în 325 și 787, două sinoade ecumenice, primul împotriva arianismului și al doilea împotriva iconoclaștilor. Azi Iznik.

NICONION, oraș antic în Mediterană.

NIKA, nume sub care este cunoscută răscoala populară din Constantinopol (11-17 ianuarie 532), înăbușită de către generalul Belizarie prin masacrarea în Hipodrom a cca 35 000 de răsculați.

NIKE, (în mitologia greacă), zeița biruinței. Fiică a gigantului Pallas și a fluviului Styx. Este prietena și însoțitoarea zeiței Atena. Reprezentată ca o fecioară înaripată, cu o coroană de lauri în mână. La romani a fost identificată cu Victoria.

NIKOMĒDEIA, vechi oraș în Bitinia.

NIMFE, (în mitologia greacă), fiecare dintre divinitățile apelor, ale pădurilor, ale crângurilor și ale munților, considerate fiice ale lui Zeus.

NINIVE, oraș antic în Mesopotamia, situat pe cursul mijlociu al fluviului Tigru, la N-E de actualul oraș Mosul, Irak.

NIPPUR, oraș străvechi din Mesopotamia, în N. Sumerului, situat pe ambele maluri ale Eufratului. Important centru religios și cultural al Sumerului. Azi Nuffar, Irak.

NIZAM, (în Evul Mediu, în Țările Române), denumire dată statutului unei bresle în care se specificau drepturile și îndatoririle membrilor acesteia; soldat din armata turcească; titlu dat suveranilor din Hyderabad (India).

NOAPTEA CUȚITELOR LUNGI”, „Operațiunea Colibri”, a avut loc în Germania între 30 iunie și 2 iulie 1934, când regimul nazist a executat cel puțin 85 de oameni din motive politice. Majoritatea celor uciși erau membri ai „Batalioanelor de asalt”, o organizație paramilitară nazistă.

NOAPTEA SFÂNTULUI BARTOLOMEU, masacru comis asupra protestanților din Franța. Masacrul a fost declanșat de puterea de stat în noaptea dintre 23 și 24 august 1572, zi în care în calendarul romano-catolic este comemorat Sfântul Bartolomeu.

NOAPTEA VALPURGIEI, sărbătoare de origine germană care are loc în noaptea de 30 aprilie/1 mai a fiecărui an. Denumirea vine de la sfânta Walpurga, a cărei zi este pe 1 mai. Sărbătoarea este

practicată de către unii creștini din Germania, Olanda, Cehia, Suedia, Estonia, Letonia și Finlanda, dar și de unii sataniști din SUA.

NOBILIME, categorie socială privilegiată, din elemente ale clasei dominante, care deține un titlu de noblețe.

NOBIL, aristocrat, gentilom, patrician, senior, (rar) magnat.

NOGAI, populație mongolă turcizată răspândită în diverse regiuni dintre Marea Caspică, Marea Neagră și Marea Azov; persoană care aparține acestei populații.

NOM, cântec religios al vechilor greci pentru solist, acompaniat de țiteră sau de fluier, adresat unui zeu și alcătuit dintr-o invocație, o povestire mistică din viața acestuia și o rugăciune.

NOMAD, persoană, colectivitate care nu are așezare statornică într-un loc, care se mută dintr-un loc în altul, care rătăcește.

NORICUM, provincie romană, organizată pe teritoriul de astăzi al Austriei în timpul lui August (27 î.Hr. – 14 d.Hr.).

„**NOUA ORDINE**”, unul dintre conceptele cheie ale ideologiei socialismului național.

NOUA SCOTIE, regiune istorică și provincie din estul Canadei.

NOUĂ ȘTIINȚĂ ISTORICĂ, direcție în știința istorică bazată pe o abordare interdisciplinară a studiului societății.

NOUL AMSTERDAM, numele inițial olandez pentru New York în anii 1626-1664.

NOUL CURS, (New Deal), programe socio-economice adoptate în Statele Unite între anii 1933 și 1936, în perioada președintelui Franklin Delano Roosevelt.

NUBIA, regiune istorică în N.-E. Africii, la sfârșitul sec. al X-lea î.Hr. se constituie un regat nubian, cu reședința la Napata, pe Nil, în sec. al IV-lea d.Hr., statul nubian este cucerit de Regatul Aksum.

NUCLEU, de silex, epoca pietrei.

NUMIDIA, regat berber în Africa de N., cu capitala la Cirta (azi Constantine), pe teritoriul de E. al Algeriei și pe cel de V. al Tunisiei

de azi. Populat de triburi berbere nomade și seminomade (mileniul I î.Hr.), gravitează în sec. V-III î.Hr. în sfera de influență politică a Cartaginei. Ocupată de vandali (429), este cucerită de bizantini (553). La sfârșitul sec. al VII-lea intră în stăpânire arabă.

NUMISMATICĂ, disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu istoricul monedelor, al medaliilor vechi etc., studiind evoluția acestora din punctul de vedere al formei, gravurii, baterii, circulației etc., precum și documentele conținând date referitoare la monede.

O

OALĂ, formă de vas simplă.

OAMENI BUNI, Oameni bătrâni, Oameni buni și bătrâni, denumire dată în documentele moldovenești medievale orășenilor înstăriți (de obicei în vârstă), care erau chemați de către șoltuzul și pârgarii orașelor să participe la soluționarea unor litigii judecătorești, fiscale sau administrative, la perfectarea actelor ș.a.

OAMENI MĂRI, termen introdus în circuit în sec. al XIX-lea de G. Maspero pentru a face referire la inscripțiile popoarelor nordice, care au invadat Egiptul în timpul faraonilor Merneptah și Ramses III.

OAMENI RĂI, denumirea dată în actele moldovenești răufăcătorilor.

OASTE, armată, oștire; Oaste domnească, oastea mare, oastea mică, Oastea Căzăcească de pe Dunăre, oastea otomană.

OBICEIUL PĂMÂNTULUI, denumire specifică dată cutumei în țările române în Evul Mediu.

OBOL, vargă tetraedrică de fier, ce servea în Grecia antică drept unitate bănească până la apariția monedelor; măsură de greutate în Grecia antică; monedă de argint (mai târziu, de aramă), în Grecia antică; monedă de argint sau de aramă de diferite valori, care în Evul Mediu a circulat în mai multe țări europene, inclusiv Moldova.

OBRAT, în Moldova medievală, porțiune de teren cu lățimea de o prăjină și lungimea de patru prăjini; veche unitate de lungime, egală cu 26,76 m.

OBROC, Oboroc, în Moldova medievală, danie în produse alimentare, oferită de domni unei mănăstiri; rație alimentară rânduită slujitorilor de la curtea domnilor moldoveni. Din sec. al XVIII-lea, măsură de capacitate egală cu 22 ocale.

OBSIDIAN, unelte în epoca de piatră.

OBȘTE SĂTEASCĂ, formă de comunitate.

OCA, măsură pentru greutate (1 oca = aproximativ 1250 g.); Oca tătarească. Vezi **Măsuri medievale din Moldova**.

OCCITANĂ, limbă romanică din grupul occidental, vorbită de provenșali în regiunile Gascogne, Languedoc, Limousin, Auvergne și Provence din sudul Franței. I se mai spune și provenșală.

OCCITANIA, regiune din sudul Franței, ansamblu de dialecte vorbite de occitani, vechea limbă provenșală sau limba trubadurilor.

OCEANUS, în mitologia greacă, divinitate marină, zeul „fluviului Ocean”, cel mai în vârstă din titani; fiul Gaiei și al lui Uranus. Imaginat ca un fluviu care înconjură întreg Pământul, fiind izvorul primordial al tuturor apelor. Căsătorit cu Tethis, va deveni tatăl oceanidelor.

OCHILĂ, personaj din poveștile populare moldovenești.

OCINĂ, (din sl. veche oticina), denumire dată în Moldova medievală moșiei ereditare. Vezi **Dreptul moldovenesc**.

OCNĂ, mină (mai ales de sare); salină; Chelaria Ocnei.

OCNAȘ, om condamnat la muncă silnică într-o ocnă; pușcărie.

OCOL, în Moldova medievală, unitate administrativă, subordonată ținutului; tabără fortificată provizorie; loc îngrădit pentru vite cornute.

OCOLAȘ, în Moldova medievală, mic dregător care cârmuia ocolul, având atribuții administrative, fiscale și judecătorești.

ODAIE, așezare gospodărească izolată de sat.

ODGON, funie în Moldova medievală, instrument de măsurat lungimea, folosit la măsurarea moșiilor.

ODISEU, în mitologia greacă, rege al insulei Itaca, celebru erou grec, cunoscut din „Iliada” și, mai ales, din „Odiseea” lui Homer, participant la războiul troian și vestit pentru șiretenia și istețimea sa.

ODNODVORET, categorie socială în Basarabia.

ODRISI, trib trac.

OENOCHE, cană.

OFICIUL DE TUTELĂ AL COLONIȘTILOR STRĂINI DIN BASARABIA, instituit prin decret imperial.

OFICIUL POȘTAL REGIONAL DIN BASARABIA, structură instituită în Basarabia țaristă.

OFICIUL REGIONAL DIN BASARABIA PENTRU ȚIGANII DOMNEȘTI, structură instituită în Basarabia țaristă.

OGEAC, numele unui corp de trupă; loc sau local unde stătea acest corp.

OGLINDĂ, (scitică, sarmatică) obiect cu suprafață netedă și lucioasă, care reflectă razele de lumină.

OGHUZI, populație romanizată.

OHABĂ, moșie (ereditară) inalienabilă, scutită de impozite și de prestații; denumire a imunității boierești și mănăstirești în Evul Mediu, în Țara Românească.

OHLOCRAȚIE, formă de guvernământ în care întreaga putere aparține maselor populare.

OIERIT, creșterea oilor, ovicultură; în Moldova medievală, dare pentru pășunatul oilor; dijmă în natură plătită asupra oilor.

OITUZ, SELJUKLAR, ramură a oguzilor islamizați.

OLAC, (tc. ulak), în Moldova medievală, serviciul de curieri domnești; poștă. Cai de olac – cai de poștă, pe care țărani și orășenii erau obligați să-i pună la dispoziția olăcarului.

OLANDA ISTORICĂ, sintagmă utilizată în istoriografie pentru a numi terenurile din nord-vestul Europei, în mod special în bazinul râurilor Rin, Meuse și Scheldt.

OLAT, unitate administrativă.

OLĂCAR, în Moldova medievală, slujbaș care purta grija olacului; curier domnesc special.

OLIMP, care aparține lumii zeilor din antichitatea greacă; din Olimp; Olimpieni.

OLYMPIA, oraș în Grecia antică, în N-E Peloponesului (Elis). Situl arheologic este declarat în 1989, ca aparținând Patrimoniului Mondial UNESCO.

OLTENIA, provincie istorică românească situată între Dunăre la V. și S., Olt la E. și Carpații meridionali la N. și N.-V.

OM DOMNESC, Om Gospod, slujbaș domnesc, însărcinat de voievod cu executarea anumitor hotărâri.

OMAGIU, în Evul Mediu, ceremonie care cuprindea jurământul de credință și de supunere al unui vasal față de suzeranul său.

OMUL SOVIETIC, (Homo Sovieticus), concepție socioideologică în URSS.

ONLUC, monedă turcească de argint egală cu 10 parale. A circulat în Moldova în sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea.

OPAIȚ, lampă mică, primitivă, care luminează cu ajutorul unui fitil introdus într-un recipient umplut cu seu, ulei sau untură.

OPERAȚIA IAȘI-CHIȘINĂU, acțiune strategică în anul 1944.

OPERAȚIUNEA „FURTUNĂ ÎN DEȘERT”, 3 ianuarie 1991, operațiune militară în războiul din Golf.

OPERAȚIUNEA „VULPEA DEȘERTULUI”, decembrie 1998, refuzul guvernului irakian de a coopera cu echipele de control a determinat acțiunea de pedepsire americano-engleză (bombardamentele aeriene).

OPERAȚIUNEA DE LA SMOLENSK, 1943, bătălie de la Smolensk (7 august 1943 – 2 octombrie 1943), cunoscută și ca Operațiunea Suvorov, a fost o ofensivă de primă mărime a Armatei Roșii în Rusia de vest în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

OPERAȚIUNEA NORD, 1951, cel de-al treilea val de deportare în masă a populație din teritoriile noi ocupate de către Uniunea Sovietică, care viza în special membrii Organizației Martorii lui Iehova și familiile acestora.

OPERAȚIUNEA SUD, 1949, cel de-al doilea val de deportări în RSSM.

OPOZIȚIE, raportul dintre două lucruri sau două situații opuse, contradictorii; deosebire izbitoare, contrast.

OPPIDUM, cetate.

OPTIMAȚI, concepții politico-ideologice al nobilimii și aristocrației romane.

ORACOL, (lat. oraculum – prezicere, de la orare – a spune, a vorbi), în antichitate, răspuns profetic pe care, potrivit credinței anticilor, zeii îl dădeau celor veniți să-i consulte cu privire la viitor; prevestire, prezicere, profeție; lăcașul sacru unde se făceau și se interpretau aceste profeții; prin extindere, persoana care făcea aceste profeții.

ORAȘELE ANTICE DIN BAZINUL DE NORD AL MĂRII NEGRE, denumirea dată teritoriilor unde au luat naștere și s-au dezvoltat orașele antice.

ORDIN CĂLUGĂRESC, (Monahal), structuri fondate de călugări.

ORDINUL GARTER, (The Most Noble Order Of The Garter), cea mai nobilă și una dintre cele mai vechi comunități de cavaleri din Marea Britanie. În total, potrivit statutului Ordinului Garterului, din ordin nu puteau face parte mai mult de 24 de persoane, alături de monarh, prințul de Wales, membri ai familiei regale și monarhi străini.

ORDINUL LÂNA DE AUR, ordin cavaleresc înființat în 1430, la Bruges, de Filip al III-lea, Duce de Burgundia, pentru a celebra căsă-

toria sa cu Infanta Isabela a Portugaliei, fiica regelui João I al Portugaliei. A devenit unul dintre cele mai prestigioase ordine din Europa.

ORDINUL LEGIUNEA DE ONOARE, distincție supremă de stat în Franța.

ORDINUL LIVONIAN, ramură autonomă livoniană a Ordinului Cavalerilor Teutoni.

ORDINUL CAVALERILOR TEUTONI, ordin religios german catolic format la sfârșitul sec. al XII-lea la Acra, Palestina.

ORGANIZAȚIA COOPERĂRII ISLAMICE, organizație internațională a statelor musulmane; până la 28 iunie 2011 a fost numită Organizația Conferinței Islamice.

ORGANIZAȚIA DE ELIBERARE A PALESTINEI, veriga centrală a mișcării naționale palestiniene, consolidate pe baza unui platforme politice unice și a structurii organizaționale ale diferitelor forțe social-politice a poporului palestinian în interesul realizării aspirațiilor sale naționale.

ORGANIZAȚIA DE SOLIDARITATE A POPOARELOR AFRO-ASIATICE, organizație internațională neguvernamentală, cu sediul la Cairo (Egipt), creată în 1957, ca un for de legătură între popoarele Africii și Asiei, în scopul asigurării dezvoltării lor economice, sociale și culturale și coordonării luptei împotriva imperialismului, colonialismului, neocolonialismului și rasismului. La activitățile ei iau parte comitete naționale sau organizații naționale din 75 de țări (1984).

ORGANIZAȚIA DE SOLIDARITATE A POPOARELOR DIN ASIA, AFRICA ȘI AMERICA LATINĂ, organizație internațională neguvernamentală, cu sediul la Havana (Cuba), creată în 1966, în scopul unirii, coordonării și încurajării mișcărilor de eliberare națională din cele trei continente și înlăturării oricăror forme de discriminare rasială. La activitățile ei iau parte organizații naționale din 80 de țări (1984).

ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE, organizație internațională guvernamentală cu sediul în United Nations Plaza din New York

(SUA), fondată, prin semnarea la 26 iunie 1945, a Cartei de la San Francisco de către 50 de state (intrată în vigoare la 24 octombrie 1945).

ORGANIZAȚIA PENTRU COOPERARE DE LA SHANGHAI, organizație din care fac parte Rusia, China și patru foste republici sovietice din Asia Centrală: Kazahstan, Tadjikistan, Uzbekistan și Kârgâzstan. Obiectivul acestei structuri este amplificarea cooperării diplomatice, militare și economice dintre statele membre. A fost fondată în anul 2001.

ORGANIZAȚIA PENTRU SECURITATE ȘI COOPERARE ÎN EUROPA, (OSCE), organizație internațională pentru securitate. Până la 1 ianuarie 1995 se numea Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa. Este formată din 57 de țări participante din Europa, Mediterană, Caucaz, Asia Centrală și America de Nord, acoperind spațiul emisferei nordice „de la Vancouver la Vladivostok”.

ORGANIZAȚIA STATELOR AMERICANE, organizația internațională regională a țărilor din ambele Americi și Insulele Caraibe.

ORHEIUL VECHI, grădiște pe malul drept al Răutului, între satele Trebujeni și Butuceni, raionul Orhei, Republica Moldova.

ORIENTALISTICĂ, grup de discipline care se ocupă cu studiul istoriei, limbilor și culturii spirituale a popoarelor orientale.

ORNAMENTICĂ, mod specific unui popor sau unui stil de a concepe și a dispune ornamentele în arhitectură și în arta aplicată.

OROLES, rege dac.

ORT, monedă de argint în valoare de un sfert de taler-leu sau de 10 parale vechi, emisă în sec. XVI–XVIII în mai multe țări europene.

ORUJEINAIA PALATA, (Оружейная палата), instituția centrală de stat din Rusia (sec. XVI–XIX), care se ocupa cu confecționarea, cumpărarea și păstrarea armelor, obiectelor de artă ș.a. (atestată în 1547); muzeu de artă întemeiat în 1806 pe baza acestei instituții.

OSLUH, în Moldova medievală, amendă plătită pentru neexecutarea dispozițiilor domnești. Slujbașul, care încasa osluh, se numea osluhar.

OSMANISM, concepție politică în Imperiul Osman la sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. XX.

„**OST**”, **PLANUL GENERAL** ~, un program extins pentru consolidarea guvernării celui de-al treilea Reich în Europa de est; prevedea evacuarea forțată a până la 75-85 la sută din populație de pe teritoriul Poloniei și din regiunile ocupate ale URSS și plasarea acestora în Siberia de Vest, Caucazul de Nord și America de Sud.

OSTATIC, persoană din rândul populației civile aflate pe teritorii ocupate de forțele inamice, pe care acestea, încălcând normele dreptului internațional, o rețin spre a preveni acte ostile împotriva lor sau pentru a o executa dacă asemenea acte s-au produs.

OSTGOȚI, triburi germanice.

„**OSTLAND**”, regim de ocupație în statele baltice, nord-estul Poloniei și în partea de vest a Belarusului în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

OSTRACISM, (din gr. ostrakos – ciob), în Grecia antică procedură de prosciere, de scoatere, înlăturare din viața publică; Ostracizare.

OSTRACON, în antichitate, ciob de ceramică sau cochilie (mai rar așchie din silex) pe care se găseau inscripții sau cuvinte în scrierea pictografică. În Grecia era folosit la vot, iar în Egipt pentru contabilitate, exerciții grafice etc.

OSTROGOT, persoană care făcea parte din triburile germanice medievale ale goților de est.

ÓSWIECIM (germ. Auschwitz), lagăr de concentrare nazist și lagăr de moarte.

OTOMANI, cultură arheologică, epoca bronzului.

OVAȚIE, în Roma antică manifestare publică entuziastă de admirație și de aprobare, exprimată prin aclamații și aplauze în cadrul unei adunări, a unei serbări etc., față de o persoană, o acțiune, o inițiativă etc.

OVERLORD, nume codificat al aliaților în 1944.

P

PACE VEȘNICĂ, în anul 1533, tratat de pace dintre Poarta Otomană și Polonia.

PACEA DE LA BUCUREȘTI DIN 1812, tratat de pace semnat pe 16/28 mai 1812, între Imperiul Rus și Imperiul Otoman, la încheierea războiului ruso-turc din 1806-1812. Prin acest tratat, Principatul Moldovei a fost redus la o zonă geografică care a inclus cea mai mare parte a Moldovei occidentale, în timp ce partea orientală, atribuită Imperiului Rus, a devenit o provincie, denumită atunci Basarabia, a Imperiului Țarist.

PACEA DE LA BREST, din 1918, tratat de pace între Rusia Sovietică și Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Turcia și Bulgaria), încheiat la 3 martie în orașul Brest-Litovsk.

PACEA DE LA KARLOWITZ, 1699, semnat la sfârșitul războiului austriaco-otoman (1683-1697), în care otomanii au fost învinși.

PACEA DE LA KUCIUK-KAINARGI, tratat de pace încheiat la 21 iulie 1774 în satul Cuciuk-Kainargi (Bulgaria) în urma războiului ruso-turc din 1768-1774.

PACEA DE LA IAȘI, 1792, a fost un tratat semnat între Imperiul Rus și Imperiul Otoman, la sfârșitul războiului ruso-turc dintre 1787 și 1792, confirmând creșterea puterii rusești în zona Mării Negre.

PACEA DE LA MADRID, 1526, semnată între împăratul Sfântului Imperiu Roman Carol al V-lea și regele francez Francisc I.

PACEA DE LA PANMUNJOM, 1953, armistițiu ce a pus capăt Războiului din Coreea.

PACEA DE LA PARIS DIN 1815, semnată ca urmare a înfrângerii lui Napoleon I la Waterloo.

PACEA DE LA PASSAROWITZ, 10 /21.VI.1718, prin care s-a încheiat războiul dintre Imperiul Otoman pe de o parte, și Imperiul Habsburgic și Republica Venețiană de cealaltă parte.

PACEA DE LA PRESSBURG, (Bratislava), 1805, încheiată între Austria și Franța condusă de Napoleon I.

PACEA DE LA PRUT, campanie în Principatul Moldova din vara anului 1711 a armatei ruse sub conducerea lui Petru I împotriva Imperiului Otoman.

PACEA DE LA TESCHEN, 1779, tratat care încheie războiul moștenirii bavareze.

PACEA DE LA TILZIT, 1807, semnată între Franța, Prusia și Rusia. Napoleon I și împăratul rus Alexandru I s-au aliat împotriva britanicilor.

PACEA DE LA UTRECHT, (1713-1715), serie de tratate de pace semnate de beligeranți în războiul de succesiune spaniol, în orașul olandez Utrecht, între aprilie 1713 și februarie 1715.

PACEA DIN HOTIN, 1621, a fost o bătălie între Uniunea Polono-Lituaniană sub conducerea lui Jan Karol Chodkiewicz (1560-1621) și Imperiul Otoman, sub conducerea sultanului Osman al II-lea (1604-1622).

PACEA LINZ, 1645, acord încheiat la Linz între principele Transilvaniei Gheorghe Rákóczi I și împăratul Sfântului Imperiu Roman Ferdinand III Habsburger.

PACEA LÜBECK, 1629, a simbolizat ieșirea Danemarcei din război și încheierea acestei etape a Războiului de Treizeci de Ani (1618-1648), cunoscută în istoriografia drept „faza daneză”.

PACEA DE LA MELNO, 1422, între Regatul Poloniei și Marele Ducat al Lituaniei, pe de o parte, și Ordinul Teutonic, pe de altă parte.

PACEA OLIVA, 1660, semnată între Suedia pe de o parte, Rzeczpospolita, Sfântul Imperiu Roman și Brandenburg pe de altă parte, punând capăt Războiului de Nord 1655-1660.

PACEA SAINT-GERMAIN, 1679, acord între Franța și Suedia pe de o parte, și Brandenburg pe de altă parte.

PACEA SAINT-GERMAIN, 1919, tratat între Austria și 17 state-câștigătoare în Primul Război Mondial.

PACEA VEȘNICĂ, 1686, tratat dintre Rusia și Polonia.

PACEA WESTFALICĂ, tratat de pace încheiat în anul 1648 prin care a fost pus capăt Războiului de Treizeci de Ani.

PACTUL SOVIETO-GERMAN DE NEAGRESIUNE, 23 august 1939, Pactul Ribbentrop-Molotov, tratat de neagresiune încheiat între Uniunea Sovietică și Germania nazistă.

PACTUL ANTICOMINTERN, pact anticomunist încheiat la data de 25 noiembrie 1936 între Germania nazistă și Japonia imperialistă, împotriva Internaționalei a III-a Comuniste, cunoscute și sub denumirea Comintern.

PACTUL KELLOG-BRIAND, tratat încheiat în 1928 prin care statele semnatare se angajau să renunțe la război.

PACTUL CELOR PATRU DIN 1933, semnat între Marea Britanie, Germania, Italia și Franța.

PACTUL DE FAMILIE, 1881, pentru a asigura stabilitatea și continuitatea dinastiei de Hohenzollern s-a reglementat problema succesiunii la tronul României.

PACTUL DE LA VARȘOVIA, 1955, alianță militară a țărilor din Europa Răsăriteană și din Blocul Răsăritean, care voiau să se apere împotriva amenințării pe care o percepeau din partea alianței NATO (care a fost fondată în 1949).

PACTUL DE OȚEL, Pactul de prietenie și alianță dintre Germania și Italia, (22 mai 1939).

PACTUL DE PACIFICAȚIUNE, 1849, document semnat de reprezentanții emigrației române, Nicolae Bălcescu și Cezar Bolliac împreună cu Lajos Kossuth, guvernatorul Ungariei. Guvernul maghiar se obliga să asigure românilor dreptul de a folosi limba română în administrație, justiție și învățământ; să abolească corvezile și prestațiile feudale; să redea țăranilor pământurile luate prin forță.

PACTUL ORIENTAL, proiect de acord de asistență reciprocă între URSS, Cehoslovacia, Polonia, Finlanda, Letonia și Lituania pentru a menține statu-quo-ul teritorial în Europa, în fața aspirațiilor agresive crescânde ale Germaniei.

PĂCUIUL LUI SOARE, insulă de formă alungită pe Dunăre, localizată la 9 km în aval în județul Constanța.

PACTUL RENAN, 1925, se prevedea garantarea individuală și colectivă, menținerea statu-quo-ului teritorial rezultând din frontierele între Germania și Belgia și între Germania și Franța, și inviolabilitatea ziselor frontiere.

PACTUL TRIPARTIT, Pactul celor trei puteri, Pactul Axei, Pactul celor trei căi, a fost semnat la Berlin pe 27 septembrie 1940 de Saburo Kurusu (pentru Imperiul Japonez), Adolf Hitler (pentru Germania nazistă), și Galeazzo Ciano (pentru Italia fascistă).

PADEȘ, PROCLAMAȚIA DE LA ~, 1821, document programatic al mișcării conduse de Tudor Vladimirescu.

PADIȘAH, Sultan, titlu purtat (în Evul Mediu și în epoca modernă) de monarh în unele țări din Orientul Apropiat și Mijlociu; persoană purtând acest titlu.

PAFLAGONIA, (gr. Paphlagonia), regiune istorică în N. Asiei Mici, în zona de litoral a Mării Negre. Locuită de paflagoni, a fost sediul coloniei grecești Sinope, fiind inclusă în Regatul Lidiei (sec. al VI-lea î.Hr.) și apoi în Persia (sec. VI-IV î.Hr.). A făcut parte din Imperiul Bizantin până în 1071, când după bătălia de la Manzikert, toate ținuturile de coastă au fost pierdute în favoarea turcilor selgiucizi, iar în sec. al XIV-lea a fost ocupată de turcii otomani.

PAFTA, încheietoare de centură.

PAHARNIC, Ceașnic, în Moldova medievală, mare dregător la curtea domnească.

PAIC, (tc. peyk), în Moldova medievală, soldat din garda personală a domnitorului.

PALANCĂ, (pol. palanca – par), întăritură făcută în scopuri militare, din trunchiuri de copaci așezate orizontal sau din pari groși înfiți în pământ.

PALATIN, COLINA ~, una din cele șapte coline ale Romei antice.

PALATIN, (Palatinum), titlu dat în Evul Mediu, în Europa, unui mare demnitar care îndeplinea anumite funcții la curte sau la palatul unui rege sau al unui mare senior.

PALATINULUI, REGIUNEA ~, numit de germani Pfalz, nume a două state din vechiul Imperiu Germanic: Palatinatul de Sus și Palatinatul de Jos, pe ambele maluri ale Rinului.

PALATUL MOGOȘOAI, clădire istorică din localitatea Mogoșoaia, județul Ilfov, România, aflată la circa 15 km de centrul orașului București.

PALE, denumire tradițională neoficială a posesiunilor din Irlanda în Evul Mediu.

PALEOANTROPOLOGIE, parte a antropologiei care studiază omul preistoric.

PALEOGRAFIE, știință auxiliară a istoriei care se ocupă cu descifrarea corectă a textelor vechi, cu datarea și stabilirea autenticității lor.

PALEOLOG, ultima dinastie de împărați bizantini (1261-1453). Întemeiată de Mihail VIII Paleolog, împărat al Niceei (1258-1261), în timpul căruia a fost restabilit Imperiul Bizantin cu capitala la Constantinopol: Mihail VIII (1261-1282), Andronic II (1282-1328), Andronic III (1328-1341), Ioan V (1341-1391, cu întreruperi), Manuel II (1391-1425), Ioan VIII (1425-1448) și Constantin XI Dragases (1449-1453), ultimul împărat la Bizanțului. Ramuri ale familiei Paleolog au condus în Despotatul de Morea și în Marchizatul de Montferrat.

PALESTINA, regiune istorică în Orientul Apropiat, cuprinsă între Marea Mediterană și deșertul Siriei, numită la început Canaan, apoi „țara iudeilor” sau Iudeea, leagănul creștinismului. În mileniul II î.Hr. evreii se constituie aici într-un stat, care se scindează în sec.

al X-lea î.Hr. în două regate: Israel și Iudeea. Teritoriu sub mandat britanic până în 1947, când s-au creat aici două state: evreiesc și arab. La 14 mai 1948 a luat ființă oficial statul Israel.

PALISADĂ, element de fortificație, folosit în amenajările defensive mai vechi, alcătuit din pari groși și lungi înfipti în pământ, legați între ei prin bare ușoare sau corzi (ramuri de copac, crengi de arbuști etc.); palancă.

PALMAC, în Moldova medievală, măsură de lungimea elagă cu 1/8 de palmă. Este identic cu parmacul.

PALMĂ, ramură de palmier (considerată ca semn al biruinței).

PAN, domn; denumire dată în Evul Mediu nobililor poloni, cehi și ucraineni. În actele slavo-moldovenești era folosit cu sensul de „boier”.

PANACEU, medicament despre care se credea că vindecă orice boală.

PANAFRICANISM, doctrină care tinde să dezvolte unitatea și solidaritatea popoarelor africane.

PANAMA, afacere frauduloasă de mari proporții, escrocherie în stil mare.

PANAMERICANISM, ideologia „unității de interese” și a „solidarității” țărilor de pe continentul american, bazată pe o comunitate etnică, economică și culturală.

PANARABISM, mișcare politică și culturală vizând unitatea țărilor arabe. După Primul Război Mondial a adoptat o atitudine de opoziție față de colonialismul franco-britanic și față de cultura occidentală, exacerbând valorile fundamentale religioase și lingvistice. În 1945, pentru sprijinirea luptei arabilor, a luat ființă Liga Țărilor Arabe.

PANATHENEE, serbări celebrate la Atena în onoarea Minervei.

PANCHA-SILA, cele cinci principii care stau la baza statului indonezean și modele de construire a unei societăți bazate pe „dreptate și prosperitate”.

PANCHAYATI RAJ, sistem rural de autogovernare în India.

PANDANTIV, bijuterie care se poartă la gât, atârnată de un lănișor sau de o panglică; element arhitectural în formă de triunghi sferic cu vârful în jos, situat în colțurile arcelor mari care sprijină o cupolă sau o turlă.

PANDORA, prima femeie în mitologia greacă, creată de Hefaistos și de Atena din ordinul lui Zeus, supărat pe Prometeu pentru furtul focului din cer și dându-i-o acestuia ca soție, care a împrăștiat în lume toate metehnele omenești.

PANDUR, soldat dintr-un corp de oaste habsburgică din sec. al XVIII-lea.

PANGERMANISM, mișcare politică și culturală preconizând unirea tuturor popoarelor germanice într-un singur stat, apărută în sec. al XIX-lea.

PANSLAVISM, mișcare politică și culturală apărută în Rusia în sec. al XIX-lea, care preconiza unirea într-un singur stat a tuturor popoarelor slave.

PANTEON, la greci și la romani, templu consacrat cultului tuturor zeilor; monument național în care se depun rămășițele pământești ale oamenilor iluștri.

PANTURCISM, mișcare politico-culturală de la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. XX, vizând unificarea popoarelor vorbitoare de limbi turcice din Imperiul Otoman, Rusia, China, Iran și Afghanistan.

PANȚĂR, corp de oaste (călare) alcătuit din lefegii, însărcinat cu paza granițelor, cu transmiterea știrilor și cu îndeplinirea unor porunci, hotărâri ale autorităților.

PAPIRUS (gr. papyros), plantă erbacee acvatică cu tulpina formată din foițe membranoase, care crește mai ales în delta Nilului și în Africa Centrală (*Cyperus papyrus*); material sub formă de foiță, prelucrat din tulpina acestei plante, pe care se scria în antichitate.

PARA, monedă divizionară egală cu a suta parte dintr-un leu vechi; mică monedă turcească de argint care a circulat și în Țările Române în sec. XVIII–XIX; (astăzi) ban de valoare mică.

PARISII, mic trib celtic, de la mijlocul sec. al III-lea î.Hr., care au trăit în apropierea râului Sena. Cea mai mare așezare a fost Lutetia, care după cucerirea de către romani a Galiei a devenit un important oraș comercial. De atunci a apărut orașul Paris.

PARLAMENT, în Franța, cea mai înaltă instituție judiciară din secolele XIII–XVIII; Parlamentul englez, Parlamentul scoțian.

PARMAC, Deget, în Moldova (sec. al XVIII-lea), măsură de lungime, care varia după epocă și ținut.

PARTENERIATUL PENTRU PACE, program NATO care are menirea să creeze încredere reciprocă între NATO și alte state din Europa. În prezent, 22 de state fac parte din acest parteneriat.

PARTIDA FILOPOLONĂ, partidă propolonă.

PARTIDA NAȚIONALĂ ÎN PRINCIPATELE ROMÂNE, (după 1711), mișcarea politică unionistă.

PARTIDUL COMUNIST AL MOLDOVEI, (PCM), unul din cele 14 „partide republicane” sovietice ce constituiau până în 1991 Partidul Comunist al Uniunii Sovietice (PCUS). PCM a fost organizația republicană a PCUS în RSS Moldovenească în perioada 1940-1991, nefiind un partid separat.

PARTIDUL NAȚIONAL MOLDOVENESC, (1917), partid politic din Republica Democratică Moldovenească.

PARTIDUL COMUNIST AL URSS, singurul partid politic tolerat de guvern și de forțele lui de securitate ale URSS.

PARTIDUL COMUNIST CHINEZ, înființat în 1921.

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN, format în mai 1921 prin decizia Congresului Partidului Socialist din România.

PARTIDUL CONSERVATOR, partid constituit la 3/15 februarie 1880, prin fuziunea mai multor grupări conservatoare: conservatori moderați, conservatori-democrați, conservatori-progresiști, junimiști.

PARTIDUL CONSERVATOR-LIBERAL, partid politic de centru monarhic activitatea căruia s-a desfășurat în Spania în perioada de restaurare.

PARTIDUL CONSTITUȚIONAL-LIBERAL, partid politic de centru monarhic, activitatea căruia s-a desfășurat în Spania în perioada de restaurare.

PARTIDUL DEMOCRAT AL UNIRII DIN BUCOVINA, a luptat pentru autonomia Bucovinei.

PARTIDUL DEMOCRATIC GERMAN, partid politic în Germania în anii 1918-1933.

PARTIDUL GERMANILOR DIN ROMÂNIA, 1919, partid al minorității germane din România.

PARTIDUL LABURIS, (The Labour Party), Marea Britanie, fondat în 1900, care crește din mișcarea sindicală și din partidele socialiste din secolul al XIX-lea.

PARTIDUL LIBERAL, (The Liberal Party), partid politic în Marea Britanie la mijlocul sec. al XIX-lea.

PARTIDUL MUNCITORESC NAȚIONAL-SOCIALIST GERMAN, Partidul Nazist (acronim de la numele german de partid Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei), partid german care a existat între 1919 și 1945. În perioada 1933-1945 a fost unicul partid politic din Germania nazistă.

PARTIDUL NAȚIONAL MOLDOVENESC, organizație politică în Basarabia în 1917-1918.

PARTIDUL NAȚIONAL ROMÂN DIN TRANSILVANIA, 1881, partidul politic care a reprezentat interesele națiunii române din Transilvania, întregul Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina, în perioada dualismului.

PARTIDUL NAȚIONAL-CREȘTIN, partid de extremă-dreapta în România interbelică.

PARTIDUL NAȚIONAL-LIBERAL DIN ROMÂNIA, unul din principalele partide din România și totodată cea mai veche

formațiune politică din țară. A fost înființat la 24 mai 1875. Din cele 87 de guverne ale României, 30 au fost conduse de premieri liberali.

PARTIDUL NAȚIONAL-ȚĂRĂNESC, 1926, partid politic format la 10 octombrie 1926 prin fuziunea Partidului Național Român din Transilvania (prezidat de Iuliu Maniu) cu Partidul Țărănesc din Vechiul Regat (prezidat de Ion Mihalache).

PARTIDUL POPORULUI, 1918, partid înființat de Alexandru Averescu în 1918 sub numele de „Liga Poporului”.

PARTIDUL POPULAR GERMAN, partid politic în Germania în anii 1918-1933.

PARTIDUL POPULAR-DEMOCRATIC AL AFGANISTANULUI, partid revoluționar-democratic, aflat la putere în Afganistan în anii 1978-1992.

PARTIDUL REPUBLICAN DIN SUA, unul din principalele partide politice din sistemul bipartidist al SUA.

PARTIDUL REPUBLICAN, partid politic în Franța.

PARTIDUL ȚĂRĂNESC DIN BASARABIA, 1918, constituit la 23 august/5 septembrie 1918 la Chișinău.

PARTIDUL LIBERTĂȚII, organizație antisovietică din RSSM.

PARȚIA, regiune istorică, apoi stat creat în Orientul Mijlociu, la mijlocul sec. al III-lea î. Hr., de triburile parților conduse de Ar-sakes I. În 224 d.Hr., a căzut sub loviturile noului stat persan al Sasanizilor.

PARUSIE, manifestare vizibilă a divinității ascunse. (În creștinism) A doua venire a lui Isus Hristos la Judecata de Apoi propovăduită în „Noul Testament”. Dacă prima venire, prin întruparea sa ca Fiul lui Dumnezeu de la Sfântul Duh și din Fecioară este smerită cu trupul, cea de-a doua va fi întru slavă și cu putere, ca împărat și judecător care va judeca viii și morții înviați.

PAS, (din lat. passus), veche măsură de lungime. În sec. XVII-XVIII avea șase palme (cca 1,67 m).

PASAI, stat în nordul Sumatrei în a doua jumătate a sec. al XIII-lea – începutul sec. al XVI-lea.

PASARGADAE, sit istoric în Iran, la 48 km N-E de vechiul Persepolis și 130 km de Shirāz. Aici a fost amplasată vechea capitală a Imperiului Persan întemeiată de Cyrus II cel Mare în cca 550 î.Hr. Numeroase vestigii arhitectonice, printre care două palate, atestând originalitatea construcției palatelor ahemenide, o poartă monumentală, un turn, mausoleul lui Cyrus II cel Mare. Cucerit de Alexandru cel Mare (cca 336 î.Hr.).

PAȘALÂC, provincie a Imperiului Otoman guvernată de un pașă; provincie sau țară subjugată de turci și condusă de un pașă; Pașalâcul Buda, Pașalâcul din Belgrad.

PAȘĂ, titlu conferit în Imperiul Otoman vizirilor și beilerbeilor, iar din sec. al XIX-lea, și altor înalți funcționari civili sau militari, miniștri, guvernatori de orașe sau de provincii turcești ori supuse turcilor.

PAȘOPTISM, 1848, ideologia participanților la Revoluția de la 1848 din Țările Române.

PATERNALISM, concepție care desemnează interesul pe care îl manifestă patronii pentru bunăstarea muncitorilor sau pentru atmosfera familială din întreprindere, raporturile dintre patroni și muncitori caracterizate prin afecțiune reciprocă, autoritate și respect; protecție, protejare, tutelare excesivă a propriului copil.

PATRIARHAT, formă de organizare socială în care gradele de rudenie sunt socotite în linie masculină, iar bărbatul este considerat șef al familiei, cu rol predominant în viața comunității.

PATRICIAN, persoană care aparținea, prin naștere, aristocrației gentilice și care se bucura de toate privilegiile.

PATRICIAT, categorie socială înstărită în Evul Mediu în Europa Occidentală.

PATRICIU, titlu instituit în Imperiul Roman de către Constantin cel Mare, păstrat și în Imperiul Bizantin, reprezentând cel mai înalt rang după împărat.

PATRON, (lat. patronus), (în Roma antică) patrician roman, considerat în raport cu libertății săi; sfânt socotit protector al unei persoane, al unei corporații sau al unei comunități care îi poartă numele; zi calendaristică în care se prăznuiește un sfânt și pe care o serbează cei care poartă numele acelui sfânt.

PATRONIMIC, GRUP ~, (gr. patronymikos – nume după tată), una din formele de organizare socială din orânduirea partriarhală-gentilică. Era alcătuit din mai multe familii înrudite (mari sau mici), având comunitate economică, socială și ideologică.

PATUL LUI PROCUST, în mitologia greacă, pat în care tâlharul Procut îi culca pe călătorii prinși și jefuiți de dânsul; dacă aceștia erau mai lungi, le reteza picioarele, dacă erau mai scurți decât patul, îi întindea pe măsura patului. La figurat, expresia „Patul lui Procut” înseamnă: măsură sau schemă artificială, la care cineva încearcă să adapteze în mod forțat și nefiresc faptele ori ideile altuia.

PAULETTE, contribuție financiară anuală plătită în secolele XVII–XVIII în vistieria funcționarilor francezi, care au ocupat posturi administrative și juridice.

PAX ROMANA, denumire dată stării de relativă liniște a întregii lumi mediteraneene (inclusiv a părții de N a Africii și a Persiei) începând cu domnia lui Augustus până la Marcus Aurelius. Expresia îi este atribuită lui Plinius cel Tânăr.

PAZĂ DE FRONTIERĂ, Paza de frontieră din Basarabia, Pază vamală, linie naturală sau convențională care desparte teritoriul unui stat de teritoriul altor state sau de întinderi de apă care nu fac parte din teritoriul său și care este păzită.

PĂLĂMAȘ, țăran sărac.

PĂGÂN, persoană care se închină zeilor sau idolilor.

PĂMÂNT, în Moldova medievală, porțiune de teren arabil, care putea fi arat cu un plug în decurs de o zi.

PĂPRIȘTE, măsură de lungime de origine slavă, egală cu mila (5,6 km). Este menționată în letopisețele moldovenești.

PÂRCĂLAB, (ung. porcolab), în Moldova medievală (până în sec. al XVI-lea), mare dregător, boier de divan, comandant al garnizoanei unei cetăți și al ținutului din jurul ei.

PÂRCĂLĂBIE, demnitatea de pârcălab; sediul pârcălabului; instituția pe care o conducea acesta; dare care se percepea în folosul pârcălabului.

PÂRGAR, în Moldova medievală, membru al sfatului orășenesc, ales odată cu voitul sau șoltuzul de către obștea târgoveților.

PEARL HARBOR, golf pe coasta de S a insulei Oahu (arhipelagul Hawaii). Bază navală și aviatică a SUA din 1908. Atacul prin surprindere (7 decembrie 1941) a provocat grele pierderi flotei americane, marcând începutul conflictului nipono-american și intrarea SUA în cel de-al Doilea Război Mondial.

PECENEGI, popor de viță turco-tătară, care au trecut Dunărea pe la mijlocul sec. al IX-lea, ocupă între anii 894-1122 Basarabia, Moldova și o parte a Munteniei.

PECETE, placă (de metal) cu mâner sau montată pe un inel, pe a cărei suprafață este gravată o monogramă, o emblemă etc. și care, aplicată pe ceară roșie sau cu tuș pe un act, pe o scrisoare sau pe un colet, dă acestora caracter de autenticitate și de integritate.

PECTORAL, ornament constând dintr-o bucată de stofă împodobită cu pietre scumpe.

PECULIU, în antichitate, sumă de bani economisită de un sclav pentru a-și răscumpăra libertatea; gratificație acordată unui sclav de către stăpânul său sau unui soldat la eliberare.

PELASG, persoană care făcea parte din unele triburi ce au populat în timpurile străvechi partea sudică a Peninsulei Balcanice, litoralul vestic al Asiei Mici și câteva insule din această regiune.

PENATES, în mitologia romană, divinități protectoare ale familiei și ale casei, în mijlocul căreia ardea, în cinstea lor, o flacără veșnică. Statul roman avea și el penatii săi, aduși de Aeneas de la Troia.

PENTAGON, sediul Departamentului Apărării al SUA.

PENTAKOSIOMEDIMNOS, în Atena antică categorie de cetățeni.

PENTAPOLIS, provincie bizantină creată în sec. al VI-lea, ce cuprindea cinci orașe: Ancona, Senigallia, Fano, Pesaro și Rimini. Ocupată (751) de regele longobard Aistulf, recucerită (755) de Pepin cel Scurt, care a cedat-o papei Ștefan II. Împreună cu exarhatul de Ravenna și ducatul Romagna (prin Donația pepiniană, 756), au constituit nucleul statului papal.

PERCUTOR, unaltă de silex, piatră.

PEREGRIN, în dreptul roman, străin liber, lipsit de cetățenia romană sau de dreptul latin, dar care nu era socotit „inamic public”.

PEREPISNIC, în Moldova medievală, slujbaș, care întocmea recensământul, înscriind în catastife locuitorii birnici pe categorii. Era subordonat pârcălabilor.

PERERUBȚI, în Moldova medievală, slujitori, care supravegheau lucrările de fortificare a cetăților. Erau subordonați pârcălabilor.

PERESTROICA, Reconstrucție, reformă; cuvânt de ordine al reformei sovietice preconizate de M. Gorbaciov începând cu sfârșitul anului 1986.

PERGAMENT, piele (de oaie, de vițel etc.) prelucrată special pentru a se putea scrie pe ea, folosită în trecut în loc de hârtie; document, text scris pe pergament; hârtie translucidă care nu lasă să pătrundă grăsimile sau umezeala, folosită mai ales la ambalarea alimentelor; hârtie pergaminată.

PERIECI, persoană din Sparta antică aparținând unei categorii sociale de oameni liberi, dar lipsiți de drepturi politice.

PERIOADA CELOR CINCI DINASTII ȘI ZECE REGATE, denumită și Cinci Dinastii, perioadă de răsturnări politice din sec al X-lea în China Imperială.

PERIOADA HELLADICĂ, clasificarea artefactelor din epoca bronzului din civilizația minoică într-un cadru istoric.

PERIPLU, călătorie lungă pe mări și oceane; călătorie anevoioasă.

PERPER, Hiperperon, monedă de aur bizantină. În Evul Mediu circula pe teritoriul întregii peninsule Balcanice, în Moldova, în Veneția ș.a.

PERSEPOLIS, oraș în Persia antică, capitala statului persan (581-330 î.Hr.) construită din inițiativa regilor Darius I, Xerxes I și Antaxerxes I. Ruinele antice fac parte (din 1979) din Patrimoniul Cultural Universal.

PERSOANĂ CONTRIBUABILĂ, persoană fizică sau juridică obligată prin lege să plătească impozit; birnic.

PESCHIERA, Italia, colecție de bronzuri sec. al XIII-lea î.Hr.

PESCUIT, ocupație veche.

PEȘCHEȘ, dar în bani sau obiecte, oferit de către domnii Moldovei sultanului și demnitarilor turci (sec. XV–XVIII), mai mare decât haraciul.

PETIȚIA NEAMULUI ROMÂNESC DIN UNGARIA ȘI BANAT, petiție depusă de fruntașii pașoptiști transilvăneni.

PETIȚIA ȚĂRII, 1848, petiție depusă de fruntașii pașoptiști.

PETIȚIUNEA NAȚIONALĂ, 1848, petiție depusă de fruntașii pașoptiști.

PETROGLIFĂ, rocă șlefuită grosolan pe cale naturală sau sculptată rudimentar cu mâna.

PEUCINI, trib bastarn.

PFALZ, numele german al Palatinatului.

PFALZGRAF, conte-palatin, în Roma Antică, în perioada Imperiului, titlul de judecător de rang înalt.

PHOENIX, pasăre fabuloasă despre care au scris autorii antici.

PHRIGIA, (Frigia), regiune istorică situată în partea central-vestică a Asiei Mici, pe valea râului Sangarius (azi Sakarya, Turcia), numită astfel după numele populației care a dominat Asia Mică între

căderea Regatului Hitit (sec. al XIII-lea î.Hr.) și cucerirea Regatului Lidiei (sec. al VII-lea î.Hr.)

PIASTRU, denumire italiană a vechii monede spaniole peso; monedă egipteană de argint, echivalentă cu 1/100 liră egipteană; monedă mărunță din Liban, Sudan, Siria, egală cu 1/100 liră libaneză, sudaneză, siriană; Piastru turcesc sau curuş – monedă divizionară turcească, egală cu 1/100 liră.

PIATRA DE PALERMA, fragment dintr-o placă de diorită, cu ambele părți împărțite și care conține înregistrări ale evenimentelor pe ani; cronică veche egipteană.

PIATRĂ, în Moldova medievală, măsură de greutate împrumutată, probabil, din Polonia.

PICARDIE, provincie istorică în N Franței, în bazinul Parisului, a fost teatru de operațiuni militare în timpul celor două războaie mondiale.

PICIOR, fiecare dintre cele două membre inferioare ale corpului omenesc, de la șold până la vârful degetelor, și fiecare dintre membrele celorlalte viețuitoare, care servesc la susținerea corpului și la deplasarea în spațiu.

PICȚI, denumire dată de romani populațiilor descendente, probabil, din precelții autohtoni, numiți așa pentru tatuajele lor, care locuiau în sec. al III-lea, în E. și N.-E. Scoției.

PIENGEȚI, populație geto-dacică.

PIEPTENE, categorie de inventar.

PIETRAR, cuptor.

PILEAT, castă dacă.

PILOS, (Pylos), tare, puternic, rezistent; răbdător; tenace.

PINTADERĂ, (Pecete), ustensilă din lut în formă de ștampilă, cu o placă sigilară, gravată cu motive geometrice.

PIONIER, primii englezi stabiliți în America de Nord; emigranți din coasta estică a SUA, primii care au început acapararea activă a

terenurilor de la sfârșitul sec. al XVII-lea – prima jumătate a sec. al XIX-lea; membru al organizației tineretului școlar, care înglobează elevi între 9 și 14 ani și îi educă în spiritul concepției marxist-leniniste, spre a deveni buni cetățeni ai patriei socialiste.

PIRAMIDĂ, (Pyramis), monument funerar gigantic de piatră în formă de piramidă, ridicat pentru faraonii Egiptului antic.

PISANIE, inscripție în limba slavonă sculptată în piatră, în metal sau pictată pe pereții de la intrarea în biserici, mănăstiri și pe mormintele voievozilor din interiorul lor.

PISARI, (Grefier), (în Evul Mediu, în Țările Române), secretar (domnesc); grămătic, diac.

PISIDIA, regiune istorică în S. Asiei Mici, pe teritoriul actual al Turciei, învecinată cu Licia (S.-V.), Caria (V.), Frigia (N.), Licaonia (E.) și Pamfilia (S.), inclusă în Imperiul Persan (sec. VI–IV î.Hr.), cucerită de Alexandru cel Mare (333 î.Hr.).

PITAC, monedă rusească de argint sau de aramă, valorând 5 copeici; monedă austriacă (sec. al XVIII-lea), denumită în Moldova și gologan; unitate de calcul echivalentă cu 5 polturaci; act domnesc care confirmă ridicarea unei persoane la rang boieresc sau care conține o poruncă, un ordin.

PITAR, (de la pită), dregător la curtea domnească din Moldova.

PIVNICER, mic dregător în târgurile moldovenești cu vii și ocol.

PIVNICERIT, dare pe care o plăteau în sec. al XVIII-lea producătorii de vin.

PIZA, oraș în Italia, pe Arno. Turn aplecat înalt de 54 m. Edificii numeroase și mărețe.

PLANUL MARSHALL, (1947), (în engleză, The Marshall Plan, European Recovery Program), primul plan de reconstrucție conceput de către Statele Unite ale Americii și destinat țărilor europene afectate de al Doilea Război Mondial. A avut ca scop ajutorul financiar rapid pentru reconstrucția Europei.

PLANUL MORGENTHAU, Plan pentru denazificarea totală a Germaniei, plan elaborat în 1944 de secretarul de stat american al Trezoreriei, Henry Morgenthau (1891-1967), care prevedea, în principal, demilitarizarea și împărțirea Germaniei, internaționalizarea regiunii Ruhr și a căilor navigabile germane, demontarea instalațiilor industriale și închiderea minelor, Germania urmând să fie redusă la statutul de țară agrară. Concepția acestui plan a influențat politica de ocupație americană în Germania.

PLANUL MOUNTBATTEN, plan de divizare a posesiunilor coloniale britanice din Peninsula Hindustan.

PLANUL OTTO, planul nazist de anexare a Austriei.

PLANUL VERDE, plan nazist împotriva Cehoslovaciei (1938).

PLASĂ, subdiviziune a unui județ în vechea împărțire administrativă a României.

PLĂIEȘI, (în Evul Mediu, în Țara Românească) locuitor de la graniță însărcinat cu paza frontierei țării în părțile de munte; grănicer, străjer.

PLEBE, (în Roma antică) categorie socială de oameni liberi lipsiți de drepturi civile și politice; (în Evul Mediu) pătura cea mai săracă a populației orășenești din apusul Europei.

PLEBISCIT, consultare prealabilă a cetățenilor, care urmează să se pronunțe prin „da” sau „nu” asupra unui proiect de lege sau a unui act de stat de o importanță deosebită.

PLEIADES, (gr. Pleiades), cele șapte fiice ale lui Atlas și ale Pleionei. Se numeau: Alcyone, Asterope, Celaeno, Electra, Maia, Merope și Taygeta.

PLEVNA, (Pleven), oraș în N. Bulgariei, la 137 km N.-E. de Sofia. În timpul războiului ruso-româno-turc din 1877-1878, a fost teatrul unor operații militare de anvergură; apărât de un puternic nucleu de armate turcești, a rezistat asediului trupelor ruso-române din 10/22 august până în 28 noiembrie/10 decembrie 1844. Mausoleu în amintirea soldaților români căzuți în luptă.

PLOCON, dar, pe care domnii Moldovei erau obligați să-l trimită Porții și hanilor din Crimeea la înscăunare și de sărbătorile maho-medane.

PLUG, unealtă agricolă cu tracțiune animală sau mecanică, folosită la arat, la dezmiriștit etc.

PLUTON, subunitate militară mai mică decât compania, alcătuită din trei sau patru grupe.

POARTA, ÎNALTA ~, (SUBLIMA ~), Poarta Otomană, împărăția turcească, numită astfel după porțile cele mari ale Seraiului.

POCUȚIA, ținut.

PODĂRIT, în Moldova medievală, taxă, percepută de proprietarul unui pod pentru trecerea peste acesta.

PODAR, în Moldova medievală, slujitor care strângea podăritul; persoană care purta grija podurilor (străzilor) în târgurile moldovenești.

PODESTA, guvernator al unui oraș în Italia medievală.

PODOLIAN DE VAES, cultură arheologică.

PODVOADĂ, podvodă în Moldova medievală, obligație în muncă (cărăușie), prestată în folosul domniei, boierilor și al Porții, la care erau supuși țărani.

POGON, în Moldova medievală, veche unitate de măsură a suprafețelor. Vezi **Unitățile medievale de măsură din Moldova**.

POGONĂRIT, în sec. XVII–XVIII, dare, percepută de domni pentru fiecare pogon de pământ cultivat.

POGROM, masacrare a unui grup național minoritar sau rasial, organizată de elemente ultranaționaliste, șovine.

POL, monedă.

POLIPTIC, pictură executată pe mai multe panouri (articulate) care cuprind fiecare câte o scenă dintr-o suită compozițională; tip de altar alcătuit din mai multe perechi de aripi mobile și o parte fixă, decorate cu picturi sau reliefuri organizate în cicluri iconografice, închizând în centru un scrin, pe care uneori este plasată o statuie.

POLIS, formă de organizare statală sclavagistă în Grecia antică; oraș-stat în Grecia antică, în epoca sclavagistă.

POLITEISM, religie constituită pe credința în mai mulți zei între care existau relații de rudenie.

POLITICA DE „STĂVILIRE”, de „Îndiguire”, politică a SUA, care presupunea utilizarea numeroaselor strategii pentru a preveni extinderea comunismului în lume.

POLITICA FAPTULUI ÎMPLINIT, politică bazată pe acte decizionale opuse celor aprobate și convenite ale Marilor Puteri.

POLITICĂ COMERCIALĂ A IMPERIULUI RUS, (Comercial-vamală), activitatea de stat sau guvernamentală ce are drept scop de a influența, prin diferite metode, căi și mijloace, asupra dezvoltării comerțului (atât interior, exterior, cât și de tranzit).

POLITICĂ DE MAGHIARIZARE, politicile de asimilare etnică implementate de autoritățile din Ungaria în diverse momente ale istoriei.

POLITICĂ DE RUSIFICARE, politică promovată de administrația imperială rusă în teritoriile nou-anexate în vederea deznaționalizării popoarelor neruse, prin impunerea forțată a valorilor naționale și spirituale ruse în detrimentul celor locale ale autohtonilor.

POLITICĂ PROTECȚIONISTĂ, politică economică ce promovează restricția comerțului între țări.

POLITICĂ, știința și arta de a governa un stat; formă de organizare și conducere a comunităților umane, prin care se menține ordinea internă și se garantează securitatea externă a comunităților respective.

POLONIA MINORĂ, regiune istorică situată în zona de sud-est a Poloniei contemporane.

POMERANIA, regiune istorică în N.-V. Europei Centrale, la Marea Baltică, între Oder și Vistula. După al Doilea Război Mondial, partea de V. a fost inclusă la Republica Democrată Germană până în 1990, când a avut loc unificarea Germaniei. Cealaltă parte a revenit Poloniei.

POMERIUM, incintă sacră.

POMPEI, oraș roman la S.-E. de Napoli, la poalele Vezuviului; înghițit cu Herculenum sub cenușă în erupțiunea acestui vulcan din anul 79 d.Hr.. Săpături, începute în 1748 și continuate de atunci, au scos la lumină aproape jumătate a orașului.

POND, greutate în metrologia antică.

PONT, ponturi gospodărești.

POPOARELE MĂRII, populații migratoare venite pe apă (dar și pe uscat) în decursul sec. al XIII-lea î.Hr. și care au invadat Anatolia și estul Mediteranei.

POPOLANI, Popolari, popolo, categorie socială de mijloc în orașele italiene în secolele XII–XV.

POPOR SEDENTAR, care se desfășoară într-un spațiu închis; care nu necesită mișcare, lipsit de mișcare.

POPOR, formă istorică de comunitate umană, superioară tribului și anterioară națiunii, ai cărei membri locuiesc pe același teritoriu, vorbesc aceeași limbă și au aceeași tradiție culturală.

POPORANISM, curent ideologic.

POPULARES, mișcare politico-ideologică în Republica Romană în sec. I î.Hr.

POPULAȚIE, totalitatea locuitorilor unei țări, ai unei regiuni, ai unui oraș etc.; poporație, poporime.

POPULAȚIE ALOGENĂ, de origine străină, venit din altă parte.

POPULISM, mișcare politică rusă de la sfârșitul sec. al XIX-lea care preconiza o societate socialistă, contrară industrialismului occidental; ideologie a mișcării politice și artistice care vedea în popor un model etic și social; atitudine favorabilă satisfacerii dorințelor poporului, chiar în detrimentul intereselor reale ale acestuia.

POROLISSUM, capitală a Daciei Apusene, cu un amfiteatru frumos.

PORTAR, Portar De Suceava, mare dregător însărcinat cu apărarea capitalei și a curții domnești moldovene; comandant suprem al oștirii moldovene.

PORT-ARTUR, denumirea veche rusă a orașului chinezesc Lühunkou.

PORTO-FRANCO, (Portliber), parte dintr-un port sau dintr-o regiune de litoral, în care mărfurile nu sunt supuse taxelor vamale și nici altor formalități fiscale.

PORTULAN, hartă medievală de navigație; ghid tipărit, care conține date geografice, istorice, politice și economice despre țările dintr-o zonă de navigație, precum și date referitoare la farurile, zonele de ancoraj, posibilitățile de ancorare și reparare a navelor etc.

POSADĂ, în sec. XIV–XV, suburbie, așezare de meșteșugari, negustori și plugari, situată în jurul unei cetăți moldovenești.

POSADNIC, în Moldova (sec. al XV-lea), dregător domnesc care administra posada, încasa darea posadei de la târgoveți și controla prestarea muncii la posadă.

POSLUȘNIC, (în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) slujitor boieresc sau mănăstiresc scutit de dări.

POSTELNIC, în Moldova medievală, dregător de curte, membru al divanului; Postelnic Mare.

POTAISSA, oraș în Dacia romană, fondat în 106. A cunoscut o importantă dezvoltare după stabilirea aici a Legiunii a V-a Macedonica (167-168), ajungând în timpul domniei împăratului Septimiu Sever (193-211) la rang de colonie. Azi Turda.

POTASIU-ARGON, metodă de datare.

POTERĂ, (bulg. potera – urmărire, goană), în Moldova medievală, ceată de slujitori ai domniei (mai ales arnăuți), care îi urmăreau și prindeau pe răufăcători.

POTULATENSI, neam geto-dac.

PRAPORGIC, grad inferior de ofițer, introdus în armata rusă de către Petru I; sublocotenent.

PRAVILA LUI LUCACI, text juridic de drept canonic.

PRAVILA LUI MATEI BASARAB, 1652, culegere de legi tipărită în 1652 la Târgoviște.

PRAVILA LUI VASILE LUPU, culegere de norme de drept civil, vamal, fiscal și economic, cunoscută și sub numele de „Carte românească de învățătură”, primul cod de legi tipărit în limba română, care apare la Iași în 1646. Are ca principale izvoare o serie de norme ale legislației bizantine din sec. VII–VIII (ex. legea agricolă și tratatul de drept penal al juristului italian Prospero Farisiacci, 1554-1618).

PRAVILNICEASCA CONDICĂ SAU CONDICA LUI ALEXANDRU IPSILANTI, 1775-1780, condică pravilnicească compusă după legile bizantine și după obiceiul pământului.

PRĂDALICĂ, în Evul Mediu, în Țara Românească, bun funciar trecut în stăpânirea domniei la stingerea descendenței masculine a proprietarului.

PRĂJINĂ, unitate moldovenească de măsură a lungimii (Moldova) = 8,92 m.

PRĂJINĂ FĂLCEASCĂ, veche unitate moldovenească de măsurat suprafețe de teren. 179,024 m² (unitate de măsură pentru suprafețe).

PRECARIA, în antichitate și în Evul Mediu, în Apusul Europei, drept de posesiune asupra unui lot de pământ, primit în schimbul prestării unor obligații față de proprietarul funciar.

PREFECTURĂ, funcția de prefect; instituția și unitatea administrativă condusă de prefect; timpul cât un prefect își exercită această funcție; în Roma antică, funcția de prefect.

PREISTORIE, perioadă din istoria omenirii de la originea omului până la apariția primelor documente scrise; parte a istoriei care studiază preistoria.

PRESTAȚIA DE CĂLĂRAȘ, în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, corp militar de slujitori auxiliari ai domniei; membru al acestui corp militar.

PRESTAȚII EXTRAORDINARE, prestații la care era impusă populația Basarabiei (în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea și populația Principatelor Române) în timpul războaielor ruso-turce în prima jumătate a sec. al XIX-lea, suplimentar prestațiilor ordinare, de regulă, îndeplinite în muncă.

PRETOR, funcționar în ierarhia administrativă mai veche din Transilvania (extinsă pentru scurtă vreme și în restul țării), subordonat unui prim-pretor sau unui subprefect; (în vechea armată) persoană (numită de Ministerul de Război, în timp de mobilizare și de război) având atribuții în poliția administrativă și judiciară, pe lângă marile unități militare; (la romani) înalt magistrat, care urma în rang după consul, având atribuții judecătorești; guvernator al unei provincii romane.

PRETORIAN, ostaș roman din garda pretoriană; (în Roma antică) care este caracteristic pentru pretori; propriu pretorului.

PRIDVOR, galerie exterioară deschisă (mai rar închisă), cu acoperișul sprijinit de stâlpi, așezată în partea din față a unei clădiri sau de jur împrejurul ei; cerdac; încăpere de la intrarea unei biserici, care precedă pronaosul, cu arcade pe stâlpi; prima încăpere (de trecere) în unele case țărănești; tindă.

PRIMĂVARA DE LA PRAGA, perioadă de libertate politică din Cehoslovacia, care a început în primăvara anului 1968, atunci când a venit la putere Alexander Dubček și a durat până la 20 august, același an, când a avut loc invazia Cehoslovaciei de către statele Pactului de la Varșovia, cu excepția RPS Albaniei, Iugoslaviei și a Republicii Socialiste România.

PRIMUL IMPERIU, regim politic instituit în Franța în anii 1804-1814 și 1815.

PRIMUL RĂZBOI AL INDOCHINEI, (1946-1954), lupta între forțele franceze și adversarii lor.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL, (1914-1918), conflict armat izbucnit ca urmare a contradicțiilor între marile puteri, în lupta pentru reîmpărțirea sferelor de influență și pentru acapararea de colonii și teritorii străine.

PRIMUL ȚARAT BULGAR, stat bulgar în anii 681-1018.

PRINCEPS, care se află pe primul loc într-o ierarhie; ediție (sau, rar, operă), primă ediție a unei opere clasice.

PRINCIPAT, teritoriu condus de un suveran care are titlul de principe; Țara Românească și Moldova, împreună, înainte de Unirea din 1859; demnitatea de principe; (în Roma antică) sistem de guvernare instaurat de Augustus la sfârșitul războaielor civile.

PRINCIPATELE DUNĂRENE, Principatele Unite, (1859-1862), denumire folosită în literatura istorică și politică pentru Principatele Moldovei și Munteniei, până și după Unirea de la 1859, denumire comună a principatelor Valahiei și Moldovei, apărute în sec. al XIV-lea.

PRINCIPATUL MOLDOVEI, denumire dată în actele diplomatice Țării Moldovei de la sfârșitul sec. al XVIII-lea până în 1862.

PRINCIPE ELECTIV, care are scopul sau dreptul de a alege; Principe moștenitor, principii autohtoni.

PRINCIPIUL NAȚIONALITĂȚILOR, elemente comune ale naționalităților.

PRINCIPIUL SUVERANITĂȚII NAȚIONALE, principiu democratic.

PRINȚ, (în unele state; folosit și ca titlu pe lângă numele respectiv) conducător al unui principat; principe; descendent al unei familii regale sau imperiale; principe moștenitor, prinț care urmează să se urce pe tron după moartea suveranului.

PRIPĂȘAR, în Moldova medievală, slujbaș însărcinat cu perceperea amenzilor pentru vitele care pășunau pe locurile interzise.

PRISĂCĂRIT, dare de prisăci, introdusă în Moldova medievală de Mihai Racoviță.

PRISTAV, în Moldova medievală, crainic, slujitor care anunța știrile oficiale.

PRIVILEGIU COMERCIAL, acordat negustorilor brașoveni în 1368, din 1408 acordat negustorilor de Alexandru cel Bun.

PROBLEMA BASARABIEI, litigiu teritorial între România și URSS, după Unirea Basarabiei din 1918 și refuzul URSS de a o recunoaște, dictată de pretențiile sale expansioniste.

PROBLEMA ORIENTALĂ, poziția marilor puteri europene față de Imperiul Otoman.

PROBOTA, sit arheologic.

PROCESUL DE LA NÜRNBERG, proces intentat principalilor criminali de război nașiști, judecat între 20 noiembrie 1945 și 1 octombrie 1946 de către Tribunalul Militar Internațional, înființat în 1945 prin acordul de la Londra dintre URSS, Franța, Marea Britanie și SUA. Prin sentința din 30 iunie 1946 au fost condamnați la moarte 12 mari criminali de război (H. Göring, care s-a sinucis în închisoare, H. Frank, W. Frick, A. Jodl, E. Kaltenbrunner, W. Keitel, J. von Ribbentrop, A. Rosenberg, F. Sauckel, A. Seyss-Inquart, J. Streicher și M. Bormann – în contumacie).

PROCESUL DE LA KÖLN, 1852, îndreptat împotriva membrilor secțiunii de la Köln a Ligii comuniștilor. A făcut parte din lupta împotriva opoziției politice cu mijloacele sistemului judiciar la momentul culminant al timpului de reacție.

PROCESUL DE LA TOKYO, convocat în 1946, pentru judecarea liderilor Imperiului Japoniei pentru crimele de război. Acest proces a influențat profund stabilirea ordinii mondiale postbelice.

PROCLAMAȚIA DE LA BLAJ, 1848, cerea împăratului Ferdinand I al Austriei desființarea iobăgiei, libertatea tiparului, înființarea unor instituții de învățământ în limba română etc.

PROCLAMAȚIA DE LA TIMIȘOARA, 11 martie 1990, document programator adoptat la Timișoara în data de 12 martie 1990. A fost redactat în urma manifestației populare din Piața Operei.

PROCLAMAȚIA DE LA ISLAZ, 1848, programul adoptat la 9 iunie 1848 de mișcarea revoluționară din Țara Românească după citirea sa de către Ion Heliade Rădulescu.

PROCLAMAȚIA DE LA PADEȘ, 1821, document programatic al mișcării conduse de Tudor Vladimirescu.

PROCONSUL, magistrat roman care după încheierea consulatului, era însărcinat cu guvernarea unei provincii.

PROCURATOR, magistrat roman, ales de obicei dintre liberiți, însărcinat cu strângerea dărilor și cu conducerea provinciilor imperiale; înalt demnitar în republicile Veneția și Genova, în Evul Mediu; persoană care acționează în numele cuiva, pe baza unei procuri; mandatar.

PROGRAMUL LEND LEASE, ajutor material acordat satelor în al Doilea Război Mondial.

PROLETARI, care aparține proletariatului, privitor la proletariat.

PROMAGISTRAT, în Roma antică, funcționari aleși mai întâi de Senatul Roman și de popor și, ulterior, desemnați de Senat sau de Împărat să îndeplinească atribuții consulare, pretoriene sau investitori în afara Romei.

PROMETEU, în mitologia greacă, fiu al titanului Iapet și al nimfei Climene. Protegitor și binefăcător al oamenilor.

PRONOIA, instituție fiscal-economică în Bizanț.

PRONUNCIAMENTUL DE LA BLAJ, 1868, declarația politică adoptată în data de 3/15 mai 1868, la împlinirea a 20 de ani de la Adunarea de la Blaj.

PROPONTIDA, denumirea antică a Mării Marmara.

PROPRIETAR DE ORAȘ, persoană care deținea în proprietate, în baza unor hrisoave, emise de domnii Moldovei pe parcursul secolelor, unele orașe și târguri.

PROPRIETAR DE TÂRG, persoană care deținea în proprietate, în baza unor hrisoave, emise de domnii Moldovei pe parcursul secolelor, unele orașe și târguri.

PROSCRIPTIE, în Roma antică, punere în afara legii sau osândirea la moarte a cuiva, fără forme de judecată, pentru infracțiuni politice.

PROSERPINA, la romani, fiica zeiței Ceres și soția zeului Hades, alături de care cârmuia Împărăția subpământeană. A fost identificată de timpuriu cu Persephone, din mitologia greacă.

PROTECTORAT, (din lat. protector – protector), formă de dependență politică a unui stat față de altul în virtutea unei convenții conform căreia statul protector conduce politica externă a statului protejat, acesta păstrându-și autonomia internă; conducere exercitată de statul protector.

PROTESTANTISM, denumire generală a confesiunilor religioase creștine care s-au rupt de catolicism prin mișcarea Reformei din sec. al XIV-lea.

PROTOBULGARI, din proto- și bulgari.

PROTOCOLUL DE LA KYOTO, acord internațional privind reducerea emisiilor de dioxid de carbon în atmosferă în scopul prevenirii încălzirii globale.

PROTOCOLUL DE LA MOSCOVA, 1929, prevedea renunțarea la război ca instrument al politicii naționale.

PROTOCOLUL DIN LANSING-ISHII, 1917, semnat la 2 noiembrie, în formă de schimb de note între secretarul de stat al SUA, R. Lansing și reprezentantul Japoniei în SUA, K. Ishii.

PROVINCIE, unitate geografică sau administrativă dintr-o țară; regiune, ținut. Teritoriu sau localitate dintr-o țară situate în afara capitalei; teritoriu cucerit de romani în afara Italiei și supus legilor și organizării romane.

PROVINCIIILE ROMANE, unitatea teritorială și administrativă de bază, până la Tetrarhie (aproximativ 296), și cea mai mare parte a imperiului în afara Peninsulei Italice.

PROVINCIIILE UNITE ALE AMERICII CENTRALE, (Statele Unite Ale Americii Centrale), structură de state din America Centrală în prima jumătate a secolului al XIX-lea, formată din statele

actuale Guatemala, Honduras, El Salvador, Nicaragua și Costa Rica (și o parte a statului mexican modern Chiapas).

PROVINCILE UNITE, Republica celor Șapte Provinciile Unite ale Țărilor de Jos, a fost numele republicii Țărilor de Jos din 1581 până în 1795. În 1581, în timpul luptelor cu Spania, în perioada Războiului de 80 de ani, republica Țărilor de Jos și-a declarat independență. Acest război s-a terminat în anul 1648. Republica a devenit o importantă putere maritimă și economică în secolul al XVII-lea.

PROXEN, magistrat grec însărcinat cu primirea oficială a ambasadurilor, a oaspeților cetățitorilor etc.

PRUNCUL ROMÂN, gazetă apărută la București în timpul Revoluției din 1848 sub redacția lui C.A. Rosetti și E. Winterhalder. Tribună a grupării liberal-radicală.

PRUSIA OCCIDENTALĂ, provincie a Prusiei (redușă prin Tratatul de la Versailles), aparține azi Poloniei.

PRUSIA, vechi stat în N Germaniei, constituit în 1618 prin unirea Mărcii de Brandenburg, cu ducatul Prusiei, desprins în 1525 din componența fostelor posesiuni ale Ordinului Teutonic. În urma înfrângerii Germaniei naziste în al Doilea Război Mondial, N Prusiei orientale cu orașul Königsberg a revenit URSS, iar vechile teritorii poloneze, aflate sub stăpânire străină au fost retrocedate Poloniei. În 1947, Comisia aliată de control din Germania a hotărât desființarea statului Prusia.

PRUȘI, triburi ale slavilor care populau în antichitate și în Evul Mediu țarmul de S al Mării Baltice dintre cursul inferior al râurilor Vistula și Neman. Teritoriul pruşilor a fost cotropit în sec. al XIII-lea de Ordinul Teutonic. Pruşii au fost asimilați dreptat de către germani.

PSIHOISTORIA, direcție în domeniul istoriei, care are în vedere motivele psihologice ale evenimentelor istorice.

PSYCHE, în mitologia greacă, personificare a sufletului omenesc. Apare sub chipul unei fete gingașe, de o neasemuită frumusețe, care s-a îndrăgostit de zeul Eros. Stârnește gelozia Afroditei, care o chinuie cu încercări și munci insuportabile. Psyche reușește să-l înduplece pe Eros, care o ia în cer și obține de la Zeus nemurirea ei. Uneori apare ca un fluture.

PTAH, în religia egipteană, personificare a forței creatoare a Universului, sursă a tot ce este viu. Protector al artelor și meșteșugurilor. Inițial o zeitate locală a Memphisului, capitala Egiptului începând cu prima dinastie. Identificat de greci cu Hefaistos.

PUBLICAN, persoană care strângea impozitele la romani.

„PUCIUL DE LA BERĂRIE”, (în germană numit Hitlerputsch sau Hitler-Ludendorff-Putsch), tentativă eșuată de lovitură de stat ce a avut loc între seara zilei de joi, 8 noiembrie, și după amiaza zilei de 9 noiembrie 1923, când liderul partidului nazist, Adolf Hitler, împreună cu generalul Erich Ludendorff, ambii veterani ai Primului Război Mondial, precum și alți lideri ai organizației Kampfbund au încercat să preia puterea politică în München, Bavaria și Germania.

PUMNAL, armă albă cu lamă scurtă, cu două tășuri și cu vârful ascuțit; stilet, jungher.

PUN, nume dat cartaginezilor de către romani.

PUNGĂ, veche unitate de măsură monetară din Moldova, egală cu 500 lei-taleri (v. LEU); săculeț de piele sau de pânză, în care se țin banii; bani care încap într-o pungă.

PUSTIUL GETIC, numit de Strabon „Porțile Continentului”.

PUȘCAȘI, Pușcari, în Moldova medievală, ostași, care făceau serviciul la „pușci” (tunuri).

PUTERE PROTECTOARE, care exercită un protectorat asupra unei țări, unui teritoriu.

PUTERI CREȘTINE, acțiuni antiotomane.

PYDNA, oraș antic în Macedonia.

PYTHIA, JOCURILE ~, organizate în memoria șarpelui Python, Apollo le-a instituit la Delphi, alături de primul său Oracol. Acesta a fost distrus în anul 398 d.Hr., de împăratul roman creștin Arcadius.

PYTHON, șarpe din mitologia greacă.

Q

QUINAR, monedă de argint.

QUIRINALIS, una dintre înălțimile pe care a apărut vechiul oraș Roma.

QUIRINUS, divinitate războinică în mitologia și religia romană.

QUIRITES, denumire a vechilor romani.

R

RACLĂ, despărțitură într-un hambar, unde se păstrează fânul, cerealele etc.

RACLOAR, unealtă de silex, paleolitic.

RADA DE LA PEREIASLAV, (ucr. Pereiaslavsca Rada), eveniment istoric.

RADIOCARBON, metodă de datare a vechimii.

RADIOMETRICĂ, metodă de datare a vechimii.

RAETIA, (Rhaetia), provincie la S. de Dunăre, ce cuprinde părți din actualele state Austria, Elveția și Germania.

RAGUSA, oraș în S. Italiei (Sicilia), situat la poalele dealurilor Iblei, în zona cheilor râului Irminio; denumirea (italienească) purtată în Evul Mediu de orașul croat Dubrovnik.

RAIA, denumire dată de turci populației creștine băștinașe supuse Porții Otomane și lipsite de orice drepturi politice; cetatea împreună cu regiunea învecinată, teritoriul supus de turci, care forma hinterlandul unei cetăți; Raialele Moldovei și Munteniei.

„RĂJATARAMGIŢI”, cronică indiană scrisă în anii 1147-1150.

RANGURI IMPERIALE, persoane și corporații ale Sfântului Imperiu Roman, care erau subordonate nemijlocit împăratului.

RAPIERĂ, spadă cu lama fină.

RAPORTURI MOLDO-ROMÂNE, relație extrem de strânsă de la declararea independenței Moldovei în 1991, datorită împărtășirii unei etnicități, moșteniri și religii comune.

RARIȚĂ, unealtă agricolă asemănătoare cu plugul, care răstoarnă brazda în ambele părți, formând șanțuri.

RASSM, 1924, entitate teritorială „autonomă” creată de autoritățile sovietice în componența Ucrainei sovietice la 12 octombrie 1924.

RĂSCOALA CIOMPIILOR, prima mare răscoală din istorie a muncitorilor salariați în iunie 1378 în Florența.

RĂSCOALA ÎMPOTRIVA DOMNULUI MIHAI RACOVITĂ, (1716- 1717), una dintre cele mai puternice răscoale antifeudale din Moldova. A izbucnit odată cu acțiunea boierilor îndreptată împotriva lui Mihai Racoviță.

RĂSCOALA LUI HORIA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN, răscoală a iobagilor din anul 1784.

RĂSCOALA LUI IONAȘCO, 1592, răscoală antifeudală a țăranilor din ținuturile Soroca și Orhei.

RĂSCOALA LUI TRIFĂILĂ, 1514, răscoală antifeudală care a avut loc în Moldova sub influența războiului țărănesc, ce se desfășura în Transilvania.

RĂSCOALA ORHEIENILOR, din 1619, răscoală antifeudală a țăranilor din ținutul Orhei. A fost înăbușită în mod sângeros de Gaspar Vodă.

RĂSCOALA POLONEZĂ, 1794, răscoală de eliberare națională (martie–noiembrie 1794) îndreptată împotriva intervenției Rusiei țariste și a Prusiei, ce înfăptuiseră cea de-a doua împărțire a Poloniei (1793).

RĂSCOALA ȚĂRANILOR DIN MOLDOVA, 1563, răscoală antifeudală a țăranilor îndreptată împotriva lui Despot-Vodă, care intensificase exploatarea feudală, impunând gospodăriile țărănești la o dare nouă.

RĂSCOALA ȚĂRANILOR DIN MOLDOVA, 1591, cea mai mare răscoală țărănească în a doua jumătate a sec. al XVI-lea. În ținuturile Orhei și Soroca tulburările au continuat și în 1592.

RĂSCOALA ȚĂRANILOR DIN ȚINUTURILE SOROCA ȘI LĂPUȘNA-ORHEI, răscoală antifeudală care s-a desfășurat în timpul războiului ruso-turc din 1768-1774.

RĂSCOALA ȚĂRĂNEASCĂ DIN 1907, răscoala de la Flămânzeni.

RĂSCOALA ȚĂRĂNEASCĂ DIN ROMÂNIA, a început în data de 20 martie 1888 la Urziceni, Ialomița și s-a răspândit, în perioada următoare, în toată țara. A fost înfrântă de guvern, reprimarea ei de către armată soldându-se cu peste 1 000 de țărani morți sau răniți și alte câteva mii arestați.

RĂSCOALELE DE LA VARȘOVIA, din anii 1943 și 1944, răscoala armată a deținuților ghetoului din Varșovia.

RĂSCOALELE DIN GARNIZOANELE BASARABENE, (1916, începutul anului 1917), acțiuni revoluționare ale unităților armatei ruse din Basarabia, pornite sub înrâurirea mișcării muncitorești și țărănești din centrul Rusiei.

RĂSURĂ, în Moldova medievală (sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea), impozit suplimentar plătit de membrii breslelor urbane.

RĂZBOAIELE MOLDO-OTOMANE, totalitate de conflicte purtate între Moldova și Imperiul Otoman.

RĂZBOAIE LATINE, în antichitate, războiul latinilor împotriva Romei, care a ajuns în așa-numita perioadă dominantă în cadrul Uniunii Latine.

RĂZBOAIE PUNICE, nume a trei războaie între Roma și Cartagina: primul, după care romanii cuceriră Sicilia (264-241 a.Hr.); al doilea, început glorios de Anibal, dar în cele din urmă învins la Zama (219-201); ultimul, care se termină cu cuprinderea și dărâmarea Cartaginei (149-146).

RĂZBOAIELE PORTUGHEZ-CASTILIENE DIN SEC. XIV–XV, recucerirea treptată a Peninsulei Iberice de către regatele creștine de la maurii musulmani. În 1139, după stabilirea ca un regat separat, Portugalia și-a completat recuceririle prin ocuparea Algarvei, regiunea de sud a statului iberic, în 1249. Însă, independența sa continua să fie amenințată de regatul vecin, Castilia, până în 1411, la semnarea tratatului de la Ayllón.

RĂZBOAIELE (HUGHENOȚILOR) RELIGIOASE, din Franța (1562-1598), nume dat războaielor dintre catolici și protestanții calvini (numiți în Franța hughenoți).

RĂZBOAIELE ANGLO-AFGANE, intervenții militare britanice pe teritoriul Afganistanului.

RĂZBOAIELE ANGLO-BURE, (1880-1881, 1899-1902), conflicte armate în care Imperiul Britanic s-au confruntat cu burii.

RĂZBOAIELE ARABO-BIZANTINE, serie de conflicte dintre Imperiul Bizantin pe de o parte și califatele Abbasid și Fatimid pe de altă parte, lupte care s-au dat în Irak, Palestina, Siria, Anatolia și sudul Italiei, pentru supremația în estul Mării Mediteraneene.

RĂZBOAIELE ARABO-ISRAELIENE, conflicte armate care au opus statul Israel țărilor arabe vecine.

RĂZBOAIELE BALCANICE 1912-1913, denumire a două războaie purtate în Peninsula Balcanică.

RĂZBOAIELE FRANȚEI REVOLUȚIONARE, 1792-1803, serie de conflicte, din 1792 și până în 1802, între Guvernul Revoluționar Francez și câteva state europene.

RĂZBOAIELE HUSITE, Războaiele Boemiene, serie de acțiuni militare în care au fost implicați discipolii lui Jan Hus din Boemia.

RĂZBOAELE ITALIENE, din anii 1494-1559, războaie dintre Spania și Franța pentru stăpânirea Italiei.

RĂZBOAIELE GRECO-PERSANE, conflicte germane între polisurile grecești și Persia, în anii 500 sau 499 și 449 î. Hr.

RĂZBOAIELE ITALO-ETIOPIENE, conflicte militare dintre Italia și Etiopia.

RĂZBOAIELE MEDICE, conflictele armate desfășurate între anii 500 și 449 î.Hr. pentru hegemonie în bazinul oriental al Mării Mediterane, între statele grecești pe de o parte și Imperiul Persan pe de altă parte. terminate cu victoria grecilor.

RĂZBOAIELE NAPOLEONIENE, 1803-1815, denumirea războaielor purtate de Franța între 1799 și 1815, prin care urmărea să-și asigure hegemonia comercial-industrială și militar-politică în Europa. Războaiele au contribuit la răspândirea ideilor Revoluției franceze din 1789-1794.

RĂZBOAIELE PUNICE, evenimente militare din antichitate.

RĂZBOAIELE RELIGIOASE DIN FRANȚA, războaiele hughenote, războaiele civile din Franța (1562-1598), războaie între catolici și hughenoti (calviniști).

RĂZBOAIELE RELIGIOASE, războaiele din sec. XVI–XVII, aveau la bază motive religioase.

RĂZBOAIELE RUSE ÎN MOLDOVA ȘI VLAHIA, acțiuni militare desfășurate de Imperiul Rus pe teritoriile românești.

RĂZBOAIELE RUSO-SUEDEZE, serie de conflicte militare dintre Rusia și Suedia, care au avut loc între secolele al XII-lea și al XIX-lea.

RĂZBOAIELE RUSO-OTOMANE, serie de conflicte militare dintre Rusia și Imperiul Otoman.

RĂZBOAIELE SAMNITE, dominație romană a Peninsulei Italice de la râul Po (Pad) până la ținutul Magna Graecia. Primul, al doilea și al treilea război al Republicii Romane cu triburile samnite

a durat 67 de ani și a implicat aproape toate statele din Peninsula Italică. Șirul de lupte s-a încheiat cu dominația romană asupra samniților. Samniții care stăpâneau Apeninii la sud-est de Lazio, au fost printre primii adversari mai puternici ai Romei.

RĂZBOAIELE SCHWABENE, război din anii 1376-1388 al Uniunii Orașului Schwabene cu conducătorii Sfântului Imperiu Roman.

RĂZBOAIELE SILEZIENE, 1740-1742, 1744-1745, posesiune a Sfântului Imperiu Roman din 1335, a trecut în stăpânirea Habsburgilor austrieci (1526) și apoi a Prusiei (1742).

RĂZBOI DE INDEPENDENȚĂ, desemnarea unui război desfășurat pe teritoriul unei țări sau pe fostul teritoriu al unei țări ocupate de către un alt stat, care se dorește a fi suverană prin adoptarea unei declarații de independență.

RĂZBOI DE ȚESUT, mașină de lucru utilizată la fabricarea țesăturilor din fibre textile.

RĂZBOIAELE MESSENIEZE, trei războaie duse de Messenia și Sparta.

RĂZBOIUL AL DOILEA MONDIAL, (1939-1945), cel mai mare război din istoria omenirii.

RĂZBOIUL AUSTRO-RUSO-TURC, (1735-1739), stare de conflict militar dintre Austria, Rusia și Imperiul Otoman.

RĂZBOIUL AUSTRO-RUSO-TURC, (1787-1791/92), stare de conflict militar dintre Austria, Rusia și Imperiul Otoman.

RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ, (1877-1878), participarea Principatului României la Războiul Ruso-Turc din anii 1877-1878.

RĂZBOIUL RUSO-TURC, 1711, campania de la Prut.

RĂZBOIUL RUSO-TURC, (1768-1774), numit și al V-lea Război Ruso-Turc, a izbucnit în urma luptei nobililor polonezi contra protectoratului rus din timpul țarinei Ecaterina cea Mare. Acest amestec în Polonia a determinat Imperiul Otoman să declare război Rusiei.

RĂZBOIUL ALIAȚILOR, (357-355), războiul aliaților atenieni împotriva polisului Atena.

RĂZBOIUL ALIAȚILOR, războiul triburilor italiene împotriva Republicii Roma.

RĂZBOIUL ANGLO-FRANCO-CHINEZ, (1856-1860), conflict în care Imperiul Britanic și al Doilea Imperiu Francez au luptat împotriva Dinastiei Qing din China.

RĂZBOIUL AUSTRO-PRUSAC, cunoscut și ca Războiul de Șapte Săptămâni sau Războiul german (Deutscher Krieg), a fost un conflict militar de scurtă durată, care însă a antrenat în vâltoarea sa o serie întreagă de state, pe de o parte Regatul Prusiei cu aliații săi, pe de alta Imperiul Austriac cu aliații săi din Confederația Germană.

RĂZBOIUL CELOR DOUĂ ROZE, război civil purtat cu intermitență pentru tronul Angliei.

RĂZBOIUL CELOR O MIE DE ZILE, (1899-1902), război civil din Columbia purtat între 17 octombrie 1899 și 21 noiembrie 1902.

RĂZBOIUL CIUDAT, fază de la începutul (03.09.1939–10.05.1940) celui de-al Doilea Război Mondial, marcată de foarte puține operațiuni militare pe frontul de vest, în lunile care au urmat invadării Poloniei de către Germania nazistă, și care a precedat Bătăliei Franței.

RĂZBOIUL CIVIL, („CIVIL WAR”), război de secesiune din SUA, 1861.

RĂZBOIUL CIVIL DIN CHINA, (1937-1949), război reprezentând un conflict ideologic între Kuomintang (KMT sau Partidul Naționalist Chinez, sprijinit de Occident) și Partidul Comunist Chinez (PCC, sprijinit de URSS).

RĂZBOIUL CIVIL DIN RUSIA, (1918-1921), războiul s-a dus în principal între „Roșii”, care erau comuniștii și revoluționarii, și „Albii”, care erau monarhiștii, conservatorii, liberalii și socialiștii care se opuneau „Revoluției bolșevice”.

RĂZBOIUL CIVIL DIN SPANIA, rivalitatea dintre republicani și monarhiști.

RĂZBOIUL DE 100 DE ANI, război purtat între Anglia și Franța în intervalul 1337-1453.

RĂZBOIUL DE IARNĂ, 1939, sovieto-finlandez.

RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ AL STATELOR UNITE ALE AMERICII, (1775-1783), s-a desfășurat în părțile estică și nord-estică ale teritoriului de azi al Statelor Unite, respectiv în sud-estul Canadei de azi, fiind purtat între Regatul Marii Britanii și revoluționarii celor treisprezece colonii britanice din America de Nord, care au declarat independența acestora, formând entitatea statală numită Statele Unite ale Americii în 1776.

RĂZBOIUL DE LA NISTRU PENTRU RESTABILIREA ORDINII CONSTITUȚIONALE PE TERITORIUL RM, 1992, război pentru apărarea integrității teritoriale a Republicii Moldova.

RĂZBOIUL DE 7 ANI, (1756-1763), război purtat de Prusia, Anglia și Portugalia, pe de o parte, cu Austria, Rusia, Saxonia, Franța, Suedia și Spania, pe de altă parte. A izbucnit ca urmare a înțetirii luptei dintre Anglia și Franța pentru colonii și a ciocnirii intereselor Prusiei cu cele ale Austriei, Franței și Rusiei.

RĂZBOIUL DE 30 ANI, (1618-1648), război purtat de principii germani protestanți (Uniunea Evanghelică) împotriva principilor catolici (Liga Catolică) și a împăratului Germaniei.

RĂZBOIUL DE 100 ANI, (1337-1453), război între Anglia și Franța, generat de lupta pentru teritoriile din Franța cucerite de regii Angliei (mijl. sec. al XII-lea) și de concurența celor două puteri în Flandra.

RĂZBOIUL DIN COREEA, (1950-1953), conflictul militar dintre Republica Populară Democrată Coreeană și Republica Coreea (25 iunie 1950 – 27 iulie 1953).

RĂZBOIUL DIN CRIMEEA, (1853-1856), conflict armat dintre Imperiul Rus, pe de-o parte, și o alianță a Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei, a celui de-al doilea Imperiu Francez, a Regatului Sardiniei și a Imperiului Otoman, pe de altă parte.

RĂZBOIUL DIN GOLFUL PERSIC, (1990-1991), la 2 august 1990, sub pretextul că deține drepturi istorice asupra Kuveitului, Irakul condus de Saddam Husein, a invadat acest emirat și l-a anexat. ONU a condamnat agresiunea și a instituit un embargo comercial împotriva Irakului și, față de refuzul Bagdadului de a-și retrage trupele, a declanșat la 3 ianuarie 1991.

RĂZBOIUL DIN OCEANUL PACIFIC, (1864-1866, 1879-1884), războaie coloniale din Oceanul Pacific în sec. al XIX-lea.

RĂZBOIUL DIN OCTOMBRIE 1973, (Războiul De Ramadan), al patrulea război arabo-israelian, conflict militar între coaliția țărilor arabe pe de o parte, și Israel pe de altă parte.

RĂZBOIUL DIN VENDÉE, război civil francez, care a avut loc în perioada 1793-1796, în care forțele armate ale primei republici franceze s-au confruntat cu armata catolică și regală care susținea vechiul regim.

RĂZBOIUL DIN VIETNAM, (1964-1975), războiul a fost purtat între Republica Democrată Vietnam (Vietnamul de Nord), sprijinită de China și Uniunea Sovietică, și Republica Vietnam (Vietnamul de Sud), sprijinită de SUA.

RĂZBOIUL GRECO-TURC, din 1919-1922, război de eliberare națională al poporului turc împotriva ocupanților greci, sprijiniți de guvernele Antaliei.

RĂZBOIUL LATIN, în anii 340-338 î.Hr. conflict între Republica Romană și vecinii săi.

RĂZBOIUL FRANCO-PRUSAC, (1870-1871), conflict dintre Franța și Prusia, care a fost sprijinit de Confederația Germană de Nord și statele sud-germane Baden, Württemberg și Bavaria.

RĂZBOIUL ISRAELO-LIBANEZ, război din 1982, operațiunea Pace pentru Galileea.

RĂZBOIUL IUGURTHIN, (111-105 î.Hr.), război dus între Republica Romană și regele Numidiei Iugurthin.

RĂZBOIUL LAOS-ENGLEZ, din 1851, agresiune militară a Marii Britanie împotriva Laosului.

RĂZBOIUL LIVONIAN, (1558-1583), purtat pentru controlul asupra Vechii Livonii (în teritoriul actual al Estoniei și Letoniei), când Țaratul Rusiei s-a confruntat cu o coaliție fluctuantă formată din Danemarca–Norvegia, Regatul Suediei și cu Uniunea (mai întâi personală, devenită pe parcursul războiului statală) dintre Marele Ducat al Lituaniei și Regatul Poloniei.

RĂZBOIUL MARCOMAN, război al triburilor germane și sarmate împotriva Romei, derulat în anii 166-180, cauzat de migrarea acestor triburi spre hotarele estice ale Imperiului Roman.

RĂZBOIUL MORO, conflict dintre spaniolii, care au colonizat Filipine, și populația musulmană locală, pe care spaniolii au numit-o „moro”.

RĂZBOIUL NAȚIONAL DE ELIBERARE A CHINEI ÎMPOTRIVA INVAZIEI JAPONEZE DIN ANII 1937-1945, rezistență armată poporului chinez împotriva invaziei Japoniei, angajată în cucerirea întregii China în scopul transformării acesteia într-o colonie.

RĂZBOIUL NAȚIONAL DE ELIBERARE DIN CUBA ÎN ANII 1895-1898, dus în condițiile de criză al sistemului colonial.

RĂZBOIUL NORDIC, (1700-1721), Danemarca, Polonia și Rusia au format o coaliție împotriva Suediei. Regele Carol al XII-lea al Suediei, în vârstă de numai 18 ani, ajunge cu flota în dreptul Copenhagăi, debarcă în forță și obligă orașul să capituleze.

RĂZBOIUL OLANDEZ-INDONEZIAN, (1945-1949), generat de Revoluția Indoneziană din august 1945 și declararea independenței Indoneziei.

„**RĂZBOIUL OPIUMULUI**”, în China, denumirea războiului anglo-chinez din 1840-1842 și al războiului anglo-franco-chinez din 1856-1860.

RĂZBOIUL OPOBO-ENGLEZ, (1870-1887), lupta poporului ijo împotriva expansiunii comerciale și economice a britanicilor în delta râului Niger.

RĂZBOIUL PADRI, mișcare de eliberare socială și națională a poporului minangkabau în 1803-1837 în regiunile vestice ale Sumatrei.

RĂZBOIUL PALESTINIAN, (1948-1949), numit de israelieni Războiul de Independență sau Războiul de Eliberare, și de arabi „Catastrofa”.

RĂZBOIUL PELOPONESIAC, desfășurat între anii 431-404 î.Hr. și determinat de lupta pentru hegemonie în Grecia antică, a opus Sparta (conducătoare a Ligii Peloponesiace) Atenei (care se afla în fruntea Ligii de la Delos).

RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚA GRECIEI, (1821-1828), declanșat de revoluționarii greci, care au beneficiat într-o etapă mai târzie a războiului de sprijinul unor puteri europene, iar Imperiul Otoman a fost sprijinit de vasalii săi, Egiptul și într-o oarecare măsură Vilaietul Tunisia.

RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚĂ ÎN AMERICA DE NORD, (1775-1783), război de eliberare purtat de cele 13 colonii engleze din America de Nord împotriva Angliei.

RĂZBOIUL PERSAN, război civil în Roma (toamna 41 – toamna 40 î.Hr.).

RĂZBOIUL RUSO-IRANIAN, (1804-1813), una dintre multele războaie dintre Imperiul Persan și Imperiul Rus, început ca și o dispută teritorială.

RĂZBOIUL RUSO-POLONEZ, serie de conflicte purtate de ruși și polonezi pe parcursul sec. XI-XX.

RĂZBOIUL RUSO-TURC DIN 1806-1812, conflict armat din lunga serie de războaie dintre Imperiile Rus și Otoman.

RĂZBOIUL RUSO-TURC DIN 1877-1878, și-a avut originea într-o răspândire a naționalismului în Peninsula Balcanică și în dorința Rusiei de a recupera pierderile teritoriale suferite în Războiul Crimeii, recăpătând supremația în Marea Neagră și încura-

jând mișcările politice de eliberare a popoarelor din Balcani de sub dominația otomană.

RĂZBOIUL SCHMALKALDISCHER, război între împăratul Carol al V-lea și protestanții Uniunii Schmalkalden. Primul conflict armat important între catolici și protestanți. Forțele Uniunii au suferit o înfrângere zdrobitoare la Mülberg, ceea ce a dus la semnarea predării de la Wittenberg.

RĂZBOIUL SOVIETO-AFGHAN, (1979-1989), cel mai extins război pe care l-a desfășurat URSS pe întreaga sa perioadă de existență.

RĂZBOIUL SOVIETO-FINLANDEZ, izbucnit în momentul în care Uniunea Sovietică a atacat Finlanda la 30 noiembrie 1939, trei luni după izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial.

RĂZBOIUL SUCCESIUNII SPANIOLE, (1701-1714), dat între spaniolii loiali arhiducelui Carol, Sfântul Imperiu Roman, Regatul Marii Britanii, Republica Țărilor de Jos, Portugalia și Ducatul de Savoia pe de o parte, respectiv spaniolii loiali lui Filip al V-lea, Franța și electoratul Bavariei pe de altă parte.

RĂZBOIUL TROIAN, război purtat de grecii antici (aheeni) împotriva Troiei (cetate în Asia Mică). A servit drept subiect pentru poemul epic „Iliada”.

RĂZBOIUL ȚĂRĂNESC GERMAN, revoltă populară larg răspândită în zonele vorbitoare de limbă germană din Europa Centrală din 1524 până în 1525.

RĂZEȘ, (în Evul Mediu, în Moldova) țăran liber, stăpân în devălmășie al pământului moștenit de la un străbun comun; moșnean; țăran liber, posesor de pământ.

RÂNDAȘ, om angajat pentru muncile obișnuite dintr-o gospodărie; servitor, slugă.

REABILITAREA CLASICILOR, (fenomen, 1951), recunoașterea moștenirii literare, fiind recunoscută existența continuității literare și culturale moldovenești.

REBELIUNE, Răzvrătire, revoltă care constă în acte de violență sau de amenințare cu forța îndreptate împotriva organelor puterii de stat ale administrației de stat ori ale reprezentanților acestora cu scopul de a împiedica în orice mod exercițiul liber al mandatului sau funcției lor.

REBELIUNEA DE LA HOTIN, 1919, complex de evenimente cu caracter militar, politic și social, care au avut loc la mai puțin de un an de la realizarea Unirii Basarabiei cu România.

REBELIUNEA DE LA TATARBUNAR, 1924, revoltă armată de inspirație bolșevică.

REBELIUNEA LEISLER, (1689-1691), răscoala locuitorilor din provincia New York, SUA.

REBELIUNEA LISABONA, 1383, acțiune a patricienilor din urbe, a meșteșugarilor, comercianților, burgheziei din Lisabona, care au căutat să-și extindă drepturile economice și să aibă acces la guvernarea statului.

REBELIUNEA MAHDIHO, (1881-1885), mișcare anticolonială din Sudan.

REBELIUNEA TUPAC AMARU, (1780-1783), cea mai mare revoltă a indienilor din America Sud împotriva stăpânirii coloniale spaniole.

RECENSĂMÂNT, Recensământ Fiscal, formă specială de înregistrare statistică de mare amploare, de obicei periodică și exhaustivă, în care culegerea datelor se face direct de către observatorii speciali trimiși la fața locului; a catagrafia.

RECHIZIȚIE, act prin care un organ al administrației de stat ia de la populație, în împrejurări excepționale, anumite lucruri cu obligația de restituire sau contra plată.

RECONQUISTA, denumirea perioadei din istoria Peninsulei Iberice, cuprinsă între sec. al VIII-lea și al XV-lea, dominată de lupta pentru eliberarea teritoriilor ocupate de arabi și de berberi.

RECUNOAȘTERE INTERNAȚIONALĂ, atribut al independenței de stat.

REDUCTIO, confiscarea de la aristocrația feudală ale unor anumite teritorii în cadrul unor state europene în sec. XVI–XVII.

REFORMA ADMINISTRATIVĂ DIN 1938, centralizare administrativă specifică perioadelor de criză, arătând că administrația publică locală se exercita la nivel de ținut, județ, comune.

REFORMA AGRARĂ DIN BASARABIA, reformă social-economică.

REFORMA ELECTORALĂ DIN 16 DECEMBRIE 1918, prevedea votul universal.

REFORMA FINANCIARĂ DIN 1921, act legislativ menit să stabilească un sistem unitar de impozitare pe întreg teritoriul României.

REFORMA MONTAGU-CHELMSFORD, lege privind schimbarea guvernului Indiei adoptată de Parlamentul britanic în 1919.

REFORMA ȚĂRĂNEASCĂ DIN RUSIA, 1861, prima și cea mai importantă dintre reformele liberale din timpul domniei împăratului Alexandru al II-lea. Reforma a desființat dependența feudală a iobagilor ruși de marii latifundiați.

REFORMĂ, transformare politică, economică, socială, cu caracter limitat sau de structură pentru a realiza un progres.

REFORMA DE O SUTĂ DE ZILE, reforme desfășurate în China din 11.06 până pe 02.09.1898.

REFORMELE BURGHEZE, din deceniile șapte-opt ale sec. al XIX-lea, perioada finală a sistemului de implementare al țărmlui, sistemului rusesc.

REFORMELE TANZIMAT, din Imperiul Otoman și perioada punerii în aplicare a acestora.

REFUGIAT, (persoană) care s-a retras undeva sau la cineva spre a se adăposti, spre a găsi sprijin sau ocrotire în fața unei primejdii, a unei neplăceri.

REGALIST, adept, partizan al regalității, al monarhiei (ca formă de guvernământ); monarhist.

REGAT PONTIC, Pont, stat elenist din Asia Mică în sec. IV–I î.Hr.

REGATELE GETO-DACICE, structuri statale în spațiul Carpato-Danubiano-Pontic.

REGATUL ISRAEL, stat antic situat pe teritoriul nordic al Palestinei.

REGATUL ANGLIEI DE EST, Regatul Angliilor de Est, unul dintre regatele medievale al anglo-saxonilor, care a făcut parte din așa-zisa Heptarhie. Numele evoca regiunea de origine a Angliilor, Angeln din nordul Germaniei, situată în estul Angliei actuale, în Norfolk și Suffolk. Regatul a fost înființat în 520 prin unirea teritoriilor North și South Folk (Poporul din Nord și Poporul din Sud).

REGATUL BOSPORAN, stat antic greco-scitic situat în estul Crimeii și Peninsula Taman pe malul cimeriană Bosforului, actuala strâmtoare Kerch.

REGATUL CELOR DOUĂ SICILII, cel mai mare și mai bogat stat italian dinainte de unificarea Italiei.

REGATUL FRANC DE RĂSĂRIT, structură statală formată prin Tratatul de la Verdun (843) care duce mai târziu la formarea statelor Franța și Germania.

REGATUL GRECO-BATRIAN, cel mai estic stat elenistic, situat în Asia.

REGATUL HITIT, regat atribuit lui Labarna I.

REGATUL LANGOBARD, structură statală timpurie din nordul Italiei.

REGATUL LITUANEAN, structură statală marionetă, edificată în contextul anexării de către Germania a țărilor baltice în 1918.

REGATUL LOMBARDO-VENEȚIAN, format în 1815 ca parte componentă a Imperiului Austriac în urma deciziei Congresului de la Viena 1814-1815.

REGATUL ODRIS, formațiune statală a tribului tracic al odrisilor constituită în a doua jumătate a secolului al V-lea î. Hr.

REGATUL OLANDEI, (1815-1830), Regatul Țărilor de Jos, stat pe teritoriul actual al Belgiei, Olandei și Luxemburgului în anii 1815-1830.

REGATUL PART, Imperiul Part (247 î.Hr. – 224 d.Hr.) a fost al treilea Imperiu Persan ce a dominat teritoriul platoului Iranian.

REGATUL PERGAM, oraș în Asia Mică, unde se fabrica pergametul.

REGATUL POLONIEI, stat marionetă al Germaniei în timpul Primului Război Mondial.

REGATUL ROMÂNIEI, (1881-1947), perioada în care România a fost condusă de regi.

REGATUL SÂRBILOR, CROAȚILOR ȘI SLOVENILOR, stat de scurtă durată format din cea mai mare parte din părțile sudice ale monarhiei austro-ungare după dizolvarea acesteia, la sfârșitul Primului Război Mondial de către sloveni, croați și sârbi. Acest stat nu a fost recunoscut la nivel internațional.

REGATUL SELEUCID, unul din statele elenistice succesoare ale imperiului creat de Alexandru cel Mare.

REGATUL SICILIEI, stat în sudul Italiei care a existat de la întemeierea sa de către contele Roger al II-lea din 1130 până în 1816. Din 1442-1443, prin unirea cu Regatul Neapolelui sub Alfonso al V-lea al Aragonului, noul stat a fost cunoscut sub titulatura de Regatul celor Două Sicilii.

REGATUL TÂRNOVA, stat medieval din a doua jumătate a sec. al XIV-lea pe teritoriul Bulgariei Centrală și de est.

REGATUL TROJEDNA, Regatul Dalmației, Slavoniei și Croației, oficial nume din sec. al XVI-lea și până în 1918 pământurile croațienilor, care făceau parte din Imperiul Habsburgic.

REGATUL VEST-FRANC, structură statală formată în urma împărțirii statului franc în baza Tratatului de la Verdun din anul 843.

REGATUL VIZIGOTILOR, stat timpuriu format în epoca Marii Migrații.

REGE, conducătorul statului monarhic cu statut de regat, al doilea, după împărat, titlu monarhic suprem.

„**REGII LENOȘI**”, porecla regilor franci din dinastia Merovingiană (fondatorii Imperiului francilor), care au condus din anul 638/639.

REGIM ADMINISTRATIV DE COMANDĂ, regim aplicat în URSS.

REGIM NOBILIAR, (Boieresc), care aparține nobilimii.

REGIMUL DE LA VICHY, stat marionetă dependent de Germania nazistă. Regim politic al Franței din 1940 și până în 1944.

REGISTRU GENEALOGIC, care aparține genealogiei, privitor la genealogie.

REGISTRU PAROHIAL, (Condica metricii), numărul noi-născuților, cununiilor și al persoanelor decedate este cunoscut datorită registrelor parohiale, alcătuite pe parcursul anilor de preoții bisericilor din Basarabia.

REGIUNEA ISTORICĂ GALIȚIA, regiune istorică împărțită actualmente între Polonia și Ucraina.

REGIUNEA PONTICĂ, se întinde în sens antiorar în jurul Mării Negre din România și Bulgaria, prin nordul Turciei și spre Georgia.

REGIUNEA SUDET, regiune istorică a Cehiei, aflată la hotar cu Germania și Austria.

REGIUNEA TESCHEN, regiune istorică din Silezia.

REGIUNILE ELIBERATE DIN CHINA, teritorii controlate de Partidul Comunist Chinez în timpul Războiului de Eliberare Națională din China împotriva japonezilor în anii 1937-1945 și Războiului Popular de Eliberare din China 1946-1949.

REGULAMENTELE ORGANICE, (1832-1848/1849), prima lege organică cvasiconstituțională în Principatele Dunărene, deci în Țara Românească și Moldova.

REGULAMENTUL CU PRIVIRE LA ORGANIZAREA FUNCİARĂ A CAZACILOR, structură instituită în Imperiul Rus.

**REGULAMENTUL CU PRIVIRE LA ORGANIZAREA SĂ-
TENILOR (ȚĂRANILOR DEPENDENȚI) STABILIȚI PE
OCINELE DE RĂZEȘI ȘI PE MOȘIILE MICI DIN GUBER-
NIA BASARABIA**, structură instituită în Imperiul Rus.

REGULAMENTUL CU PRIVIRE LA ȚĂRANII DEPENDENȚI SAU LA PROPRIETARIII DE PĂMÂNT LIBERI DIN REGIUNEA BASARABIA, instrucțiune instituită în Imperiul Rus.

REGULAMENTUL DESPRE ȚĂRANI DIN 1834, regulament adoptat în baza deciziei imperiale din 24 ianuarie 1834 și publicat la 21 februarie, în scopul reglementării relațiilor dintre moșierii și țăranii din Basarabia.

REGULAMENTUL DIN 14 IULIE 1868, lege prin care în Basarabia a fost aplicată reforma agrară. Regulamentul privind relațiile agrare ale țăranilor din regiunea Basarabia stabiliți pe pământurile proprietarilor funciari, mănăstirilor și ale altor instituții ecleziastice.

REGULAMENTUL GHILDELOR, (Structură de gildă/reforma gildelor), regulament adoptat în Rusia la 1824, iar în Basarabia mai târziu.

REGULAMENTUL ORGANIZĂRII ADMINISTRATIVE A REGIUNII BASARABIEI DIN 29 APRILIE 1818, unul dintre principalele acte legislative, adoptate de administrația imperială rusă privind organizarea administrativă a regiunii Basarabia.

REGULAMENTUL PRIVIND ADMINISTRAREA BASARABIEI DIN 29 FEBRUARIE 1828, regulament prin care țarismul a lichidat autonomia limitată acordată provinciei prin Regulamentul privind administrarea Basarabiei din 29 aprilie 1818.

REGULAMENTUL PRIVIND INSTAURAREA ADMINISTRĂȚIEI PROVIZORII ÎN BASARABIA, 1812, primul act legislativ elaborat sub conducerea contelui Ioan Capo d'Istria, șeful cancelariei diplomatice a armatei dunărene, după încheierea păcii de la București din 16(28) mai 1812.

REGULAMENTUL DIN 28 NOIEMBRIE 1816, măsurile sau dispozițiile adoptate de guvern în ce privește politica economică.

REGULAMENTUL CU PRIVIRE LA COMERȚUL CU BASARABIA DIN 17 FEBRUARIE 1825, regulamentul permitea importul mărfurilor străine prin Basarabia în Rusia doar persoanelor ce aveau dreptul la comerțul exterior.

REICHSTAG, în Evul Mediu, denumire dată unuia dintre organele puterii centrale în Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană; denumire dată parlamentului german în Confederația Germană de Nord (din 1867), în Imperiul German (din 1871) și în Republica de la Weimar (1919-1933).

REICHUL AL TREILEA, (1933-1945), desemnează statul german când țara a stat sub controlul ferm al Partidului Totalitar Nazist (NSDAP).

REIMS, oraș în N-E Franței (Champagne), situat la poalele masivului omonim, pe râul Vesle (afluent al lui Aisne) și pe canalul Aisne-Marna, la 142 km E.-N.-E. de Paris. La 7 mai 1945, la Reims, generalul german Alfred Jodl a semnat actul preliminar de capitulare necondiționată a Germaniei (pe Frontul de Vest).

RELAȚIILE MOLDO-POLONE, au jucat un rol de seamă în viața politică, economică și culturală a Moldovei în sec. XV–XVII.

RELAȚIILE MOLDO-RUSO-UCRAINENE, factor important în istoria statului moldovenesc.

RELIEF, ornament.

RENAȘTERE, perioadă istorico-culturală, mișcarea literară, artistică și științifică din sec. al XV-lea și al XVI-lea și care era întemeia-

tă în mare parte pe imitarea antichității, în Europa de vest și Europa Centrală, epoca de trecere de la cultura medievală la cea modernă.

RENAȘTEREA SLAVĂ, mișcare culturală și socială a popoarelor slave, desfășurată de la sfârșitul sec. al XVIII-lea până în anii 1870-1880.

RENAȘTEREA, epocă din istoria Europei care cuprinde sec. XIV–XVI, caracterizată prin mari invenții și descoperiri geografice, înflorirea științelor și artelor, prin trezirea interesului pentru cultura antică.

RENTA FEUDALĂ, plata (în muncă, produse sau bani) pe care o plăteau iobagii stăpânilor.

REPRESIUNI DE MASE, represiune efectuată de autoritățile de stat sau instituții asupra unor grupuri mari de populație.

REPUBLICA DEMOCRATICĂ MOLDOVENEASCĂ, a fost proclamată de Sfatul Țării la 02.12.1917.

REPUBLICA LEMANĂ, stat de pe teritoriul cantonului Vaud, separat de Berna, în Elveția, cu centrul la Lausanne.

REPUBLICA LIGURE, structură administrativ-teritorială creată pe teritoriul Republicii Genoveze după anexarea acesteia de trupele revoluționare din Franța.

REPUBLICA LOMBARDIA, (Republica Cisalpină), o republică dependentă de Franța amplasată în nordul și centrul Italiei; formată în 1797; în 1802 transformată în Republica Italiană.

REPUBLICA MOLDOVENEASCĂ TRANSNISTREANĂ, regim anticonstituțional în Republica Moldova.

REPUBLICA PALMARES, Quilombo dos Palmares, denumire utilizată în istoriografie pentru a desemna așezările sclavilor fugari, formată în secolul al XVII-lea în Brazilia colonială.

REPUBLICA POPULARĂ BELORUSĂ, stat proclamat pe teritoriul Bielorusiei la 27 septembrie 1918.

REPUBLICA POPULARĂ UCRAINEANĂ, republică formată pe teritoriul actualei Ucraine, în urma Revoluției Ruse din 1917, uneori numită Republica Națională Ucraineană.

REPUBLICA RIF, (1921-1926), al cărei conducător independent a fost Abd el-Krim; forțele coloniale franco-spaniole coalizate (iulie 1925) au reluat ofensiva (septembrie 1925) împotriva Republicii Rif, Abd EL-Krim fiind obligat să capituleze (27 mai 1926).

REPUBLICA ROMANĂ, denumire a două state cu centrul în orașul Roma.

REPUBLICA SOVIETICĂ BAVARIA, a existat timp de 25 de zile în anul 1919. Ea s-a format după Primul Război Mondial, când Germania era în pragul unui război civil, iar comuniștii au avut ocazia să creeze un stat socialist în Bavaria. Entitatea a fost rapid distrusă de loaliștii germani.

REPUBLICA SOVIETICĂ SLOVACIA 1919, stat comunist în sudul și estul Slovaciei cu capitala la Prešov condus de jurnalistul ceh Antonín Janoušek.

REPUBLICA SOVIETICĂ SOCIALISTĂ BASARABIA, (RSSB), plan al mișcării subversive bolșevice din Basarabia de proclamare a unei formațiuni statale pe teritoriul Basarabiei.

REPUBLICA SOVIETICĂ UNGARIA, Republica Ungară a Sfaturilor, a fost un regim comunist de gherilă ce a existat în Ungaria între 21 martie și 6 august 1919 sub conducerea lui Béla Kun.

REPUBLICA SOVIETICĂ A BAVARIEI, 1919, formațiune statală de gherilă constituită în lunile aprilie-mai 1919 în partea de sud a Imperiului German.

REPUBLICA TURCĂ A CIPRULUI DE NORD, formațiunea statală rezultată în anul 1974 în urma invadării părții de nord a Ciprului de către armata turcă.

REPUBLICA WEIMARER, numele dat de istorici Germaniei după Primul Război Mondial și a fost prima democrație parlamen-

tară din istoria ei. Republica de la Weimar a existat între 1919-1933, de la proclamarea republicii, în urma Primului Război Mondial, și până la numirea lui Adolf Hitler în funcția de cancelar.

RESTAURAȚIE, perioadă în istoria unor state, caracterizată prin readucerea pe tron a dinastiilor înlăturate în urma unor revoluții, lovituri de stat etc.; stil în arta franceză din epoca restaurației burbonilor (1814-1830), care menține inspirația din arta antichității, dar care, sub influența romantismului, manifestă interes și pentru stilurile naționale ale goticului și Renașterii. Perioadă în istoria literaturii engleze, cuprinsă între 1660 și 1702, care se manifestă ca o reacție față de literatura fantezistă, scilicet a Renașterii elisabettane, orientându-se spre clasicism.

RETRAGEREA ROMANĂ DIN DACIA, retragerea armatei și administrației romane din Dacia.

RETROCEDARE, înapoiere către cineva a unui drept, a unui bun, a unui teritoriu etc., pe care acesta îl cedase înainte.

REVIZOR DE ȚINUT, post cunoscut de pe timpul ocupării Principatelor Române de armatele ruse în anii războiului ruso-turc din 1806-1812, deși nu în calitate de revizor de ținut.

REVOLUȚIA MEXICANĂ, din anii 1910-1917, o perioadă din istoria Mexicului în care a avut loc un război civil în această țară.

REVOLTA DIN VARȘOVIA, operațiune importantă din timpul celui de-al Doilea Război Mondial a mișcării poloneze de rezistență armata teritorială.

REVOLTA PRAGA, 1945, acțiune din Praga îndreptată împotriva ocupanților germani.

REVOLTA SICILIANĂ, revoltă în timpul celui de-al doilea Triumvirat a Republicii Romane, între 44-36 î.Hr., ce s-a soldat cu victoria triumvirilor. Revolta a fost condusă de Sextus Pompeius.

REVOLUȚIA BELGIANĂ, din 1830, revolta populației din sudul Regatului Unit al Țărilor de Jos.

REVOLUȚIA BURGHEZĂ DIN ȚĂRILE DE JOS, prima revoluție burgheză din Europa, care a avut loc între anii 1566 și 1609 în Țările de Jos, aflate în stăpânirea Spaniei.

REVOLUȚIA CUBANEZĂ, mișcare populară democratică în Cuba în anii '50, îndreptată împotriva dictaturii lui Fulgencio Batista, soluționarea echitabilă a problemei agrare și eliberarea Cubei de dependența politică și economică față de SUA.

REVOLUȚIA CULTURALĂ, (1966-1976), campanie politică desfășurată de către Máo Zédōng sub lozincă luptei cu „revizionismul” și „rămășițele burgheze” în partid, guvern și armată.

REVOLUȚIA DE LA 1848, revoltă naționalistă a burgheziei europene desfășurată în anii 1848-1849, îndreptată împotriva ordinii încă supranațională stabilite de Congresul de la Viena (1814-1815). Revoluțiile de la 1848 au dat semnalul deșteptării naționalismului european.

REVOLUȚIA DIN IULIE 1830 din Franța, sau „Cele trei zile glorioase”, între 27 și 29 iulie 1830.

REVOLUȚIA DIN NOIEMBRIE 1918, revoluție din Germania, care a dus la răsturnarea monarhiei și la instaurarea unei republici parlamentare.

REVOLUȚIA EGIPTEANĂ 1952, lovitură de stat săvârșită în Egipt în noaptea spre 23 iulie 1952 de către organizația militară secretă „Ofițerii liberi” în frunte cu G.A. Nasser.

REVOLUȚIA ENGLEZĂ, (sec. al XVII-lea), eveniment major al epocii moderne, dar și al istoriei Angliei, s-a desfășurat în perioada 1640-1688.

REVOLUȚIA FRANCEZĂ din anul 1789, evenimentele din Franța ce au condus la prăbușirea celui de-al Doilea Imperiu și proclamarea regimului republican

REVOLUȚIA FRANCEZĂ, din sec. al XVIII-lea, revoluția din Franța din anii 1789-1799, unul din evenimentele cruciale din istoria nouă care a fundamentat actualul sistem politic european.

„REVOLUȚIA GLORIOASĂ”, eveniment politic în Anglia din anul 1688.

REVOLUȚIA ISLAMICĂ IRANIANĂ DIN 1979, manifestările de masă ale varii categorii de populație a Iranului, ce au condus la schimbarea sistemului statal, dar și a diverselor părți din viața societății iraniene.

REVOLUȚIA JUNILOR TURCI, din anul 1908, revoluție burghezo-democratică din Imperiul Otoman.

REVOLUȚIA NAȚIONAL-DEMOCRATICĂ DIN ETIOPIA ÎN ANII 1974-1987, generată de acutizarea crizei politice și economice.

REVOLUȚIA NAȚIONAL-DEMOCRATICĂ DIN MONGOLIA, din anul 1921, mișcare de masă care vizează obținerea independenței Mongoliei.

REVOLUȚIA OLANDEZĂ DIN SEC. AL XVI-LEA, tensiune religioasă, ideologică, politică și socio-economică din Olanda, care a luat forma eliberării naționale împotriva dominației spaniole.

„REVOLUȚIA PREȚURILOR”, creștere bruscă a costului produselor agricole și industriale, ca rezultat al politicii coloniale în Europa prin transportarea de cantități mari de argint și de aur.

REVOLUȚIA DIN 1821, condusă de Tudor Vladimirescu a fost unul dintre evenimentele care au marcat începutul procesului de renaștere națională a României.

REVOLUȚIA ROMÂNĂ DIN 1989, serie de proteste, lupte de stradă și demonstrații desfășurate în România, între 16 și 25 decembrie 1989, care au dus la căderea dictatorului Nicolae Ceaușescu și la sfârșitul regimului comunist din România.

REVOLUȚIA XINHAI, revoluție desfășurată China în anii 1911-1912, care a dus la abolirea dinastiei Qing și proclamarea Republicii China.

REVOLUȚIA UNGARĂ DIN 1956, dusă împotriva ocupației sovietice a început în ziua de 23 octombrie.

REVOLUȚIA DE CATIFEA, mișcarea pacifistă prin care partidul comunist din Cehoslovacia a pierdut monopolul puterii și a revenit la democrație.

REVOLUȚIA INDUSTRIALĂ, fenomen care a început la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale secolului al XIX-lea, mai întâi în Anglia, care a reușit să se mențină ca prima putere industrială a lumii până la sfârșitul secolului al XIX-lea.

REVOLUȚIE NEOLITICĂ, tranziție la scară majoră în istoria omenirii, fiind efectuată tranziția de la oamenii vânători-culegători la oamenii sedentari, cultivatori de plante și crescători de animale (într-un cuvânt, a apărut omul fermier). Prin această tranziție, populația umană a crescut.

REVOLUȚIA PORTUGHEZĂ SEC. AL XIX-LEA – ÎNCEPUTUL SEC. XX, influența Portugaliei a fost mult redusă în timpul sec. al XIX-lea, odată cu independența Braziliei.

REVOLUȚIE, în științele sociale, schimbare accentuată în sistemul social sau politic, de obicei într-un mod violent.

REZIDENT PLENIPOTENȚIAR AL BASARABIEI, post instituit prin decret imperial, emis de Alexandru I și adus la cunoștință Comitetului de Miniștri la 26 mai 1816, în scopul unei administrări mai eficiente a Basarabiei din partea administrației imperiale ruse.

REZISTENȚA ANTISOVIETICĂ ÎN RSSM, mișcare antisovietică.

REZISTENȚA FRANCEZĂ, numele generic pentru toate mișcările și clandestine care în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, au continuat lupta împotriva Axei și a colaboraționiștilor francezi până la pe 22 iunie 1944 – ziua eliberării.

RIGSDAG, vechea denumire a parlamentului danez, azi Folketing.

RIGVEDA, colecție indiană veche de imnuri sanscrite vedice.

RIKÂBIYYE, (tc.) darea pentru scara de șa.

RIT FUNERAR, ansamblu de ceremonii.

RITON, în Grecia antică, vas conic de metal sau de lut.

„**ROADA DE TOAMNĂ**”, **RĂSCOALĂ** ~, denumirea generică a unei serii de războaie armate, în majoritatea formată de țărani, în 1927, în timpul recoltei de toamnă, în China, în provinciile Hunan, Jiangxi, Guangdong, Hubei și altele împotriva guvernului Guómíndǎng.

ROB, vezi **Sclav**.

ROBIE, vezi **Sclavie**.

ROBOTĂ, prestație. Vezi **Lucru**.

ROMAN, IMPERIUL ~, statul roman post-republican caracterizat de o formă de guvernământ autocratică și de stăpânirea unui imens teritoriu în jurul Mării Mediterane cu capitala la Roma.

ROMANI, persoană care făcea parte din populația Imperiului Roman și care se bucura de drepturi depline de cetățenie; locuitor al Romei.

ROMANIA LATINĂ, grupare de state și posesiuni ale cruciaților și republicii maritime italiene pe teritoriul fostului Imperiu Bizantin.

ROMANIA, numele Imperiului Roman sub Justinian; mai târziu, o parte a acestui imperiu, Tracia, numită apoi de Turci Rumelia; (sau Romagna), veche provincie a Italiei cu capitala la Ravena; în Evul Mediu, Tesalia și o parte în Grecia de nord.

ROMANIZARE, Romanizarea geto-dacilor, imprimare sau impunere unei țări, regiuni etc. a obiceiurilor, culturii și civilizației romane.

ROMÂN, persoană care aparține populației României sau este originară de acolo.

ROMEI, etnonim pentru populația Bizanțului.

ROMULA, castru roman.

ROSIENI, comunitate umană istorică și social-politică, populația din toată Federația Rusă.

ROSKILDE, oraș în Danemarca, situat pe insula Sjælland, în fiordul Roskilde. A fost prima capitală a țării (950-1443) și reședința

regilor Danemarcei. Catedrală în stil gotic (sec. XII–XIV), cu două turnuri gemene, unde se află mormintele a 37 de suverani danezi, este declarată (din 1995) ca făcând parte din Patrimoniul cultural universal.

ROZETĂ, motiv ornamental.

RUBICON, mic râu în Italia, care forma, la sfârșitul republicii romane, granița dintre Italia propriu-zisă și Galia Cisalpină. Spre a preveni eventualele lovituri de stat militare, Senatul a declarat inamic public pe cel care va trece cu armata peste râu în Italia. Pornind din Galia Cisalpină împotriva Senatului, Cezar a trecut Rubiconul cu o parte a armatei sale în ianuarie 49 î.Hr., îndreptându-se spre Roma, fapt care marchează începutul războiului civil, care a pus capăt regimului republican de la Roma. Cu acest prilej, el ar fi rostit memorabilele cuvinte: *Alea jacta est!* (Zarurile au fost aruncate!), devenite proverbiale, aceste cuvinte exprimă simbolic luarea unor hotărâri irevocabile, decise după îndelungi ezitări.

RUBOBOSTES, conducător dac.

RUFET, categorie de contribuabili în Moldova (sec. al XVIII-lea).

RUG FUNERAR, ansamblul ceremonial.

RUMÂN, Rumânie, forma arhaică și populară pentru român; supus la clacă, șerb, moșnenii sau micii proprietari liberi, apăsați de biruri și sarcini, începură a se vinde (de la sec. al XVI-lea) la domni, mânăstiri sau boieri și deveneau astfel rumâni; ei nu se mai puteau muta de pe moșia unde se aflau și deveneau clăcași de baștină ai proprietarului („fiece rumân să rămâie veșnic în această stare”, decretează „Legătura” lui Mihai-Viteazul).

RUNE, caractere grafice ale celor mai vechi alfabet germanice și turcice.

RUPESTRU, reprezentări artistice pe pereții peșterilor.

RUPTA DE CĂMARĂ, Rupta de vistierie, înțelegere între vistierie și contribuabili sau stăpânii acestora, privind suma dărilor plătite anual domniei.

RUPTAȘI, în Moldova medievală, grup social privilegiat, constituit definitiv pe la mijl. sec. al XVIII-lea.

RUSIA KIEVEANĂ, Rutenia kieveană, a fost cel mai timpuriu stat al slavilor estici dominat de orașul Kiev, aproximativ din anul 880 până la mijlocul secolului al XII-lea.

RUSIANIZARE ÎN URSS, diseminarea limbii și culturii ruse și a rușilor în culturile și regiunile neruse – și rusificarea lor.

RUSIFICARE, politică de asimilare prin limbă și cultură a populației băștinașe (neruse) promovată de autoritățile imperiale și unionale.

RUSNAC, ucrainean, rutean.

RUȘFETURI, danie.

RUTENIA, regiune istorică în V. Ucrainei de azi, stăpânită succesiv de polonezi (sec. XIV–XVIII), unguri (sec. al XVIII-lea). Ali-pită Cehoslovaciei (1919), Ungariei (1938), URSS-ului (1945) și Ucrainei (1991).

RZECZPOSPOLITA, denumirea statului polonez în diferite perioade istorice.

S

SABAZIOS, zeitate.

SABELLIANISM, doctrină eretică a lui Sabellius, condamnat în anul 261, care susținea că cele trei persoane ale Sfintei Treimi nu sunt decât trei aspecte ale unei singure persoane.

SABIE, armă epoca bronzului, fierului.

SABIA LUI DAMOCLES, expresie figurativă, ce înseamnă pericol în situație aparent bună, liniștită.

SACRAMENTA ARGENTARIAE 842, tratat de alianță între regele Frank al II-lea al Franței și fratele său, regele Frank al II-lea al Germaniei la 14 februarie 842. Textul constituie un monument antic al limbii franceze.

SACRIFICIU, manifestare religioasă rituală realizată de către preoți în numele credincioșilor și exprimând prin ofrande speranța atragerii sau împlinzirii zeilor nefavorabili; jertfă.

SACRU, cu caracter religios; privitor la religie, care aparține religiei.

SAHARA OCCIDENTALĂ, teritoriu în N.-V. Africii la Oceanul Atlantic, locuit de triburi arabo-berbere, administrat de Regatul Marocului.

SAINT-ANDREWS, oraș în Marea Britanie (Scoția), port la Marea Nordului. Capitala ecleziastică a Scoției cu tradiții din sec. al VI-lea. În 1754 a fost înființat Royal Club, cel mai cunoscut club de golf din lume.

SALAHOR, țăran scutit de dări.

SALAMINA, (Salamis), insulă grecească în N. golfului Saronic, din S.-E. Greciei, în fața portului Pireu. În timpul Războaielor medice, în fața promontoriului Kynosura, în E insulei Salamina, flota greacă comandată de Temistocle, a obținut o mare victorie navală (la 21 septembrie 480 î.Hr.), asupra flotei persane conduse de regele Xerxe I.

SALAMINA, oraș antic situat pe țărmul de E. al insulei Cipru. Abandonat definitiv după ce a fost distrus de către arabi (647-648).

SALONIC, capitala provinciei romane Macedonia.

SALT I, Strategic Arms Limitation Talks/Treaty.

SALT II – START, Strategic Arms Reduction Talks/Treaty.

SALTUS, în Roma antică, suprafețe mari de păduri, pășuni, terenuri închiriate persoanelor fizice.

SAMARIA, (Șomron), regiune a Palestinei, care cuprindea pe timpul Mântuitorului ținutul dintre Galileea, Iordan, Iudeea și Marea Mediterană. Azi ruine în așezarea Sebastiyah din teritoriul iordanian ocupat de Israel în 1967; regiune în vechea Palestină, mărginită de Galileea la N., Iudeea la S., Marea Mediterană la V. și râul Iordan la E.

SAMEȘ, (în Evul Mediu, în Țara Românească) dregător însărcinat cu strângerea samei; administrator sau logofăt de moșie.

SAMNIȚI, populație italică din centrul Peninsulei Italice, vorbind o limbă aparținând grupului osco-umbrian; supusă de romani (343-341; 327-304; 298-290 și 282-272 î.Hr.). Creatorii unei arte originale.

SAMURAI, membru al castei privilegiate feudalo-militare din Japonia, înainte de revoluția din 1867

SANCTUAR, parte a unui lăcaș de cult unde se oficiază diferite ceremonii religioase, considerat ca loc sfânt; orice lăcaș de cult, orice loc destinat ritualurilor în cinstea unei divinități.

SANȚIUNE PRAGMATICĂ, diplomă oficială întocmită pe 19 aprilie 1713 de împăratul romano-german Carol al VI-lea, care prevedea pe de o parte indivizibilitatea țărilor Coroanei Habsburgice, iar pe de altă parte admitea succesiunea feminină la conducerea acestor țări.

SANCULOT, denumire dată revoluționarilor în timpul Revoluției Franceze din 1789-1794.

SANGEAC, Sangeac-Bei, (tc. sancak begi) (tc. sancak), steag turcesc de culoare verde; (în special) steag cu Semiluna în vârful lăncii, trimis de Poarta Otomană noului domn ales în Țările Române; diviziune teritorială în Imperiul Otoman, subîmpărțire a unui pašalâc; guvernator al unui sangeac.

SANTIAGO, ordinul militar al Sfântului Iacob.

SAQALIBA, termen utilizat în sursele arabe medievale pentru a prezenta slavi și alte popoare din Europa Centrală și de Est sau într-un sens mai larg, pentru a se referi la toți sclavii din Europa.

SARATA MONTEORU, cultură arheologică.

SARCOFAG, (în antichitate), sicriu monumental executat din piatră, bronz etc. (artistic ornamentat).

SARDES, (Sardis), oraș antic.

SARICĂ, manta țărănească lungă și mițoasă pe din afară, țesută din fire groase de lână. Este purtată, mai ales, de ciobani.

SARMATISM, ideologia nobilimii poloneze în secolele XVI–XVIII.

SARMAȚI, populația de origine iraniană.

SARMIZEGETUSA REGIA, oraș antic, capitala Daciei.

SAȘI, politonim.

SAT, așezare rurală a cărei populație se ocupă în cea mai mare parte cu agricultura.

SATARA, impozit.

SATIR, divinitate rustică din mitologia greacă, reprezentată printr-o ființă cu corp omenesc acoperită cu păr, cu coarne și picioare de țap (sau de cal), care personifica instinctele brutale.

SATRAP, guvernator al unei satrapii, cu puteri nelimitate.

SATRAPIE, provincie în vechiul Imperiu Persan, guvernată de un satrap.

SATURNALE, sărbătoare populară la romani, în cinstea zeului Saturn, care avea loc în fiecare an după terminarea muncilor agricole.

SATYĀGRAHA, tactică de rezistență pașnică în formă de masă și individuală, de esență a gândirii gandhiste.

SAVOIA, regiune istorică în S-E Franței, în Alpii Savoiei, la granița cu Italia și Elveția.

SĂLAȘ, în Moldova medievală, trup de familii de țigani (domnești, boierești sau mănăstirești) supuși normelor dreptului robilor.

SĂMĂNĂTORISM, curent ideologic literar.

SĂPĂLIGĂ, sapă mică, cu lama îngustă, având adesea doi sau trei colți la partea opusă tăișului, folosită mai ales în lucrări de legumicultură; săpălugă.

SÂNGEORZ, (23 aprilie), sărbătoare precreștină care, în antichitate, a marcat debutul unui nou ciclu vegetațional și agropastoral (Anul Nou arhaic). Primul om care iese cu plugul la arat este sărbătorit ca un împărat (Tânjaua de pe Mara, Udătoriu din Chioar) și debutează oficial anul pastoral.

SCAUN DOMNESC, în Moldova medievală, denumire a tronului domnesc; prin extindere, și a domniei. Cetate de scaun, capitala țării.

SCAUNE, unități administrative.

SCEPTRU, toiag, baston (împodobit) purtat de suverani ca simbol al autorității.

SCHISMA BISERICEASCĂ, (1054), separarea intervenită între papalitate și patriarhia de la Constantinopol, la 1054, ca urmare a unor vechi divergențe politice și religioase.

SCHUTZBUND, organizație militarizată a Partidului Social-Democrat din Austria în anii 1923/24-1934.

SCHWABEN, unul dintre cele șapte districte administrative ale statului Bavaria din Germania.

SCHWARTZ, planul ocupării Italiei de trupele hitleriste.

SCILA ȘI CARIBDA, expresie care semnifică „a alege între două rele”.

SCIȚI, numele vechilor popoare nomade în N.-E. Europei și N.-V. Asiei.

SCIȚIA, (Scythia), denumirea generală a ținuturilor locuite sau stăpânite de sciți.

SCLAV, persoană lipsită de orice drepturi, aflată în proprietatea deplină a unui stăpân pentru care muncește.

SCLAVAGISM, sistem social bazat pe munca forțată a unor grupuri de oameni, numiți sclavi, proveniți din prizonierii de război și din etnii și de religii diferite.

SCLAVIE, stare, condiție de sclav; robie. Pe lângă sclavia din antichitate, în epocile următoare, îndeosebi în sec. XVII–XVIII, noțiunea a căpătat o importanță economică majoră, îndeosebi pe continentul american, unde erau aduși negri-robi din Africa. Sclavia a fost abolită la date diferite în imperiile coloniale și în statele care foloseau munca sclavilor.

SCOLASTICA, curent filosofic dominant în Evul Mediu în Europa occidentală creștină, care îmbina dogmele religioase cu tradiția mistică și intuitivă a filosofiei patristice, iar mai târziu cu aristotelismul.

SCRIERI PATRISTICE, se referă la contribuțiile literare ale Sfinților Părinți.

SCRIPTORIE, atelier de caligrafie și miniatură, care funcționa de obicei în cadrul unei mănăstiri, cancelarii nobiliare. Cele mai renumite au existat la mănăstirile Putna, Dragomirna și Neamț în epoca lui Ștefan cel Mare, iar ultimul la mănăstirea Căldurășani (sec. al XVII-lea).

„**SCRISOAREA 77**”, manifestul anticomunist al intelectualilor cehi.

SCRISOAREA DE MAIESTATE, (1609), document european din sec. al XVII-lea, semnat cu reticență de Sfântul Împărat Roman, Rudolf al II-lea.

SCULPTURĂ, idoli de piatră.

SCUT, armă defensivă de metal, de piele etc., de diverse forme și mărimi, cu care luptătorii din antichitate și din Evul Mediu își apărau pieptul de lovituri; pavăză.

SCUT HERALDIC, simbol heraldic.

SCUTELNIC, în Moldova medievală, țăran scutit de plata birului domnesc, dar supus în schimb unor obligații suplimentare față de proprietarul de moșie; în târgurile feudale moldovenești, orășeni scutiți de dări și puși la dispoziția starostelui de breaslă.

SCYTHIA MIKRA, Scythia Minor, Sciția Mică.

SEBASTOCRATOR, titlu bizantin care urma după cel de împărat; august.

SECERĂ, unealtă agricolă manuală folosită la recoltarea cerealelor prin tăierea tulpinilor acestora, formată dintr-o lamă îngustă și curbată, de oțel, cu tăișul în interior (prevăzut cu dinți), fixată într-un mâner de lemn.

SECESIUNE, acțiune de separare a unui grup de persoane față de o colectivitate, căreia îi aparține ori a unui stat sau a unui grup de state față de o federație sau de o confederație.

SECESSIO, în Roma antică, plecarea demonstrativă a plebeilor dincolo de oraș, de regulă, pe Muntele Sacru sau Dealul Aventinei.

SECOL, interval de timp de o sută de ani (socotit de la unitate până la completarea sutei inclusiv); răstimp de o sută de ani (socotit de la orice dată); veac.

SECUI, persoană care face parte dintr-o populație maghiarizată, rezultată din amestecul unor populații turcice.

SECULARIZAREA AVERILOR MĂNĂȘTIRILOR ÎNCHINATE, 1863, prin această reformă administrativă, proprietățile bisericilor și mănăștirilor „închinat” unor locuri straine au fost trecute în proprietatea statului.

SECURE, unealtă formată dintr-un corp de oțel cu tăiș și un ochi în care se fixează o coadă de lemn, folosită pentru doborârea arborilor, la scurtatul sau despicatul lemnului, la cioplit și (în trecut) ca armă de luptă.

SECURITATEA, poliția secretă română.

SEIMENI, corp de mercenari pedestri (băștinași sau străini) în oastea moldovenească (sec. XVII–XVIII), înarmați cu sânețe.

SELEUCIZI, dinastie fondată în Siria, de Seleuc Nicator, din 312 până la 64 î.Hr.

SEMINARUL TEOLOGIC DIN CHIȘINĂU, instituție de învățământ din Basarabia gubernială, înființată de către mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, în 1813.

SENAT, organul suprem de conducere al statului roman în timpul republicii.

SENATOR RUS, Președinte în divanele Principatelor Române, post instituit de administrația militară rusă de ocupație în Principatele Române în timpul războiului ruso-turc din anii 1806-1812.

SENATORI, membri ai Senatului.

SENIOR, în Evul Mediu, mare feudal, stăpân al unui domeniu, care avea drept de suzeranitate asupra vasalilor săi.

SENIORIE, formă de organizare politică în Italia de nord și centrală, în sec. XIII–XVI; formă de autogovernare în orașele-comune din Italia.

SENUSSI, ordin mistic în islam.

SEPTIMONTIUM, cele șapte coline din Roma Antică.

SEQUANI, trib celtic care a populat teritoriul între Sena, Rhone și Jura. Centrul era la Vesantion.

SERASCHIER, (tc. serasker), comandant al armatei și ministru de război în Imperiul Otoman.

SERBIA ȘI MUNTENEGRU, uniune statală care a existat în sud-estul Europei, pe o parte a teritoriului fostei Republici Federative Iugoslavia, între 4 februarie 2003 și 3 iunie 2006. Capitala uniunii statale a fost Belgradul, fiind totodată capitala Serbiei, care avea (neoficial) o poziție hegemonică. Pe 21 mai 2006 populația Muntenegrului a decis cu 55,4% din voturi separarea de Serbia, uniunea încetând practic să mai existe pe 3 iunie, când Muntenegrul și-a proclamat oficial independența.

SERDAR, (tc. serdar), în Moldova medievală dregător domnesc; comandant al cetelor de călărași.

SERDĂRIE, (în Moldova medievală), funcția, demnitatea de serdar.

SERV, în Evul Mediu, țăran dependent de stăpânul de pământ; iobag, șerb.

SERVAJ, șerbie.

SFARĂ, a da de știre, a răspândi o veste.

SFAT ORĂȘENESC, consiliu.

SFATUL DOMNESC, una din denumirile divanului domnesc în Moldova; consiliu format din reprezentanții marii boierimi care luau parte, alături de domn, la conducerea țării.

SFATUL ȚĂRII, organ reprezentativ și legislativ suprem al Basarabiei în anii 1917-1918, noul stat Republica Democrată Moldovenească format pe teritoriul fostei guberniei ruse Basarabia.

SFÂNȚA ALIANȚĂ, organizație internațională creată la 26 septembrie 1815, la Paris, de către împărații Aleksandru I al Rusiei, Francisc I al Austriei și Frederic Wilhelm III, regele Prusiei, cu scopul apărării celor convenite la Congresul de la Viena (1815) și al descurajării mișcărilor cu caracter liberal din Europa, în numele principiilor creștine de pace și justiție. La Sfânta Alianță au aderat majoritatea monarhilor Europei. Marea Britanie a refuzat să adere. A intervenit cu forța armată în Regatul Neapoleului (1820-1821) și în Spania (1823). S-a destrămat în urma revoluțiilor de la 1848-1849.

SFÂNȚA ELENA, insulă, locul de exil a lui Napoleon Bonaparte.

SFÂNTUL IMPERIU ROMAN, (Sfântul Imperiu romano-german, de la sfârșitul sec. al XV-lea – Sfântul Imperiu Roman de națiune germană), denumire oficială, începând din sec. al XII-lea, a imperiului întemeiat de Otto I. Cuprindea teritoriul Germaniei, precum și o parte din Italia, Cehia, Burgundia, Țările de Jos și alte teritorii care, în diferite perioade, nu erau subordonate împăratului decât nominal. A existat formal până în 1806, când a fost desființat de Napoleon I.

SFERT, modalitate de percepere a dărilor.

SFERTUL (Cifertul) BIRULUI, vezi **Bir**.

SFETNIC, înalt dregător sau boier cu care se sfătuia domnul țării în probleme de conducere; (astăzi) sfătuitor, consilier.

SFRAGISTICA, Sigilografie, disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu studierea, descrierea și explicarea sigiliilor folosite în actele publice și particulare.

SHĚNSHÌ, stare socială influentă în China.

SHERMAN, LEGEA ~, 1890, prima lege antimonopol în SUA.

SHOGUN, titlu dat dictatorilor militari ai Japoniei între 1192 și 1867.

SHOGUNAT, formă de guvernământ în Japonia între 1192 și 1867.

SHUDRA, cel mai joasă dintre cele patru varne în India antică.

SIAM, golf format de Marea Chinei, între regatele Siam și Anam; regat în Indochina: 9 mil. locuitori, capitala Bangkok (Siamez).

SIEBENBÜRGEN, numele săsesc al Ardealului.

SIEBNERKONKORDAT, uniune a 7 cantoane elvețiene, formată la 17 martie 1832.

SIENA, oraș în centrul Italiei (Toscana), la 53 km S de Florența. Universitate (1240). Centrul istoric al orașului a fost inclus (în 1995) în Patrimoniul cultural universal UNESCO.

SIGTUNA, prima capitală a Suediei, până în sec. al XII-lea, primul oraș creștin al Suediei, cea mai mare colecție de pietre, un sit protejat de UNESCO.

SIHLEANU, facies cultural, epoca bronzului.

SIKHISM, sectă hinduistă, influențată de islamism, cu caracter antifeudal (în sec. al XV-lea).

SIKKIM, stat în extremitatea de N.-E. a Indiei, la poalele de S. ale munților Himalaya, la granița cu China, Nepal și Bhutan, din 1975, unul dintre cele 25 de state ale Uniunii Indiene.

SILEZIA, fostă provincie în Austria, cu capitala la Troppau; provincie în Prusia. După al Doilea Război Mondial cea mai mare parte a Silziei a intrat în componența Poloniei, o mică parte fiind dată Republicii Democratice Germane.

SILVAN, fiecare dintre divinitățile romane considerate drept protectoare ale pădurilor, imaginate cu o față bestială, cu corpul părós și cu picioare și coarne de țap.

SIMBOL, imagini figurale în preistorie, antichitate.

SIMBOLURILE DE STAT ALE REPUBLICII MOLDOVA, simboluri de stat identitare.

SIMBRIE, soldă pe care o primeau soldații mercenari.

SIN, în panteonul sumerian-akkadian, zeul lunii.

SINCRETISM, contopire a unor elemente eterogene aparținând unor arte diferite (literatură, muzică, dans etc.), caracteristică folclorului și mai ales fazelor primitive de dezvoltare a culturii, când diferite arte nu erau încă diferențiate; reunire a unor elemente eterogene aparținând unor doctrine filosofice diferite sau unor religii diferite.

SIND, (Sindh), regiune istorică în valea cursului inferior al fluviului Indus și actuala provincie în S.-E. Pakistanului. Din 1970 a devenit provincie de sine stătătoare.

SINDICAT, organizație a salariaților dintr-o întreprindere, înființată conform legii, al cărei scop este apărarea intereselor profesionale, economice și sociale ale membrilor ei.

SINEDRIU, adunare, consiliu în Grecia antică și în statele elenistice, cu atribuții judecătorești și deliberative.

SINET, (tc. sened – act, document, dovadă), act, document; zapis, hrisov.

SINOD, adunare de ierarhi care constituie forul suprem al bisericii (sau al unei eparhii) ortodoxe și care se întrunește periodic pentru a rezolva probleme de administrație bisericească.

SIPAHI, în Imperiul Osman, militari.

SIRACUZA, (Sirakusai), oraș în Sicilia, la S de Etna: 44 000 loc. Patria lui Arhimede și Theocrit.

SIRENĂ, în mitologia greacă, ființă fabuloasă, jumătate femeie și jumătate pește, care ademenea pe corăbieri prin dulceața versului ei și-i prăpădea de stâncile mării.

SIRET, capitală a statului medieval moldovenesc; vezi **Țara Moldovei**.

SISTEM RADIAR-SOLAR, în ornamentație.

SISTEM SPIRALO-MENDRIC, în ornamentație.

„SISTEMA DE CULTURĂ FORȚATĂ”, sistem de exploatare colonială care a funcționat în Olanda indiană în anii 1830-1870.

SISTEMUL BELL-LANCASTER, sistem de învățământ pentru școlile elementare în țările din Europa, răspândit și în Basarabia, în

școlile lancasteriene (unde elevii mai mari, care învățau bine (monitori), îi instruiau pe cei mici, călăuzindu-se după indicațiile învățătorului) din sec. al XIX-lea.

SISTEMUL MONETAR, (Bănesc), ansamblul normelor legale și instituțiilor ce reglementează, organizează, respectiv supraveghează relațiile bănești dintr-un stat.

SISTEMUL VERSAILLES-WASHINGTON, sistem de pace instituit de statele victorioase după Primul Război Mondial 1914-1918.

SITULĂ, (lat. căldărușă de bronz), vas cu toartă pentru scos apă.

SKYDDSKÅREN, organizație paramilitară din Finlanda.

SLADNIȚĂ, povarnă, în Moldova medievală, denumirea întreprinderii unde se făcea berea.

SLAVI, popor indo-european.

SLOBOZIE, în Moldova medievală, sat boieresc sau mănăstiresc, populat cu oameni aduși din alte părți și scutiți (sloboziți) total sau în parte de dări și munci în folosul statului; scutire (totală sau parțială) de dări și munci acordată de domnii țării satelor boierești sau mănăstirești în scopul repopulării acestora și asigurării moșiilor cu brațe de muncă; cărți de slobozie, hrisoave date de domn pentru întemeiere de slobozii.

SLUGĂ, persoană angajată pentru a munci în gospodăria sau în mica întreprindere a altuia, fiind plătită în bani sau în natură.

SLUJITORI, în Moldova medievală, denumire dată subalternilor marilor dregători (spătărei, pitărei ș.a.), care formau o categorie fiscală cu anumite privilegii; denumire generică a cetelor de călărași, dărăbani ș.a.; denumirea tuturor ostașilor pământeni, spre deosebire de lefegiii străini (sec. XV–XVIII).

SMT, în RSSM în perioada 1944-1959.

SOBOR, reuniune, întrunire, conciliu, sinod, adunare de arhieri sau de preoți distinși.

SOBORNICESCUL HRISOV, act dat în 1785 de domnul Moldovei Alexandru Mavrocordat.

SOCIAL-DEMOCRAȚIE, mișcare politică apărută în anii '80 ai sec. al XIX-lea din Germania, pe baza căreia au fost organizate partidele socialiste, unite, în 1899, în Internaționala a II-a. Inițial, social-democrația se baza pe marxism și susținea că trecerea la o societate socială se poate realiza mai degrabă pe calea reformelor decât prin revoluție violentă. În sec. XX, a avut loc o distanțare de marxism; după 1945 guvernele social-democrate preiau puterea în Suedia, Marea Britanie și Germania (RFG). După 1989 ajung la putere în Europa Centrală și de S.-E. În prezent, social-democrația nu mai consideră că există un conflict între economia de piață capitalistă și ideea de societate socialistă.

SOCIALISM UTOPIC, denumirea diferitelor concepții premarxiste care susțineau necesitatea socialismului, dar nu cu argumente științifice, ci „raționale” și morale.

SOCIALISM, (în concepția marxistă) prima fază a orânduirii comuniste, făurită pe baza lichidării modului de producție capitalist, întemeiată pe exercitarea puterii politice de către clasa muncitoare și pe proprietatea socială asupra mijloacelor de producție; concepție, doctrină, teorie care susține necesitatea instaurării orânduirii socialiste.

SOCIALISM ȘTIINȚIFIC, parte constitutivă a marxism-leninismului, care studiază procesul trecerii omenirii de la capitalism la comunism.

SOCIETATEA DE ISTORIE ȘI ANTICHITĂȚI DIN ODESA, înființată în 1839 pentru cercetarea și ocrotirea monumentelor materiale din sudul Rusiei (inclusiv Moldova).

SOCIETATEA FILARMONICĂ, (1833-1838), înființată în 1833 de Ion Câmpineanu, împreună cu Ion Heliade-Rădulescu a fost o asociație al cărei țel declarat era încurajarea dramaturgiei naționale.

SOCIETATEA ISTORICO-ARHEOLOGICĂ DIN BASARABIA, creată la 4 aprilie 1904 la inițiativa lui I. Ha-lippa. Un anumit rol în deschiderea acestei societăți i-a revenit și activității Comisiei Științifice a Arhivelor din Basarabia, sub a cărei influență a fost trezit interesul față de istoria și cultura acestei regiuni în cercurile clerului și intelectualității.

SOCIETATEA NATURALIȘTILOR ȘI AMATORILOR DE ȘTIINȚE ALE NATURII DIN BASARABIA, societate creată la începutul sec. XX, care unea savanți naturaliști din Basarabia.

SOCIETATEA NAȚIUNILOR, organizație interguvernamentală înființată după războiul mondial la 10 ianuarie 1920 în urma Conferinței de Pace de la Paris, care a pus capăt Primului Război Mondial și precursora Organizației Națiunilor Unite. A fost prima organizație internațională de securitate având obiectivul principal să mențină pacea mondială. Vezi **Liga Națiunilor**.

SOCIETATEA PENTRU OCROTIREA MONUMENTELOR DE ISTORIE ȘI CULTURĂ DIN MOLDOVA, organizație benevolă de masă, fondată în 1965 pentru evidențierea, studierea, restaurarea și ocrotirea monumentelor de istorie și cultură din republică.

SOCIETATEA STUDENȚILOR ROMÂNI DE LA PARIS, înființată la 2 decembrie 1845 de către studenții români la Paris, în frunte cu Ion Ghica (președinte), C.A. Rosetti și Scarlat Vârnab (secretari).

SOITAR, bufon domnesc.

SOKA GAKKAI, cea mai mare organizație budistă din Japonia. O trăsătură caracteristică a societății este participarea activă la politica japoneză și în afara Japoniei.

SOLARĂ, SIMBOLICĂ ~, care aparține Soarelui, emis de Soare, privitor la Soare; care este în raport cu Soarele.

SOLĂRIT, (Sărărit – pentru Țara Românească), vezi **Dări, impozite și taxe în Moldova medievală**.

SOLIDARNOȘČ, (Solidaritatea), nume dat sindicatului independent din Polonia apărut în urma acțiunilor greviste din vara anului 1980, de la șantierele navale V.I. Lenin din Gdańsk, condus de Lech Walesa. În anii care au urmat rolul sindicatului s-a diminuat în favoarea noilor partide politice din Polonia.

SOLIZI, monedă.

„**SOLOVKI**”, lagărele de concentrare de la insulele Solovki (RSFSR).

SOLUTREAN, facies cultural, paleolitic.

SOMA, în mitologia veche indiană, băutură rituală sacră, planta din care a fost pregătită și zeul care o personifică.

SOMON, unitate administrativă în Mongolia, Mongolia Interioară, Tuva, precum și în Buryatia.

SONDERBUND, uniune a șapte cantoane catolice din Elveția, care a apărut în toamna anului 1843.

SONG, (Sung), dinastie de împărați chinezi (960-1279).

SONGHAY, imperiu în V. Africii, întemeiat de populația songhay-berberi vorbitori ai unei limbi din familia nilo-sahariană în sec. al VII-lea, cu capitala la Kukya și apoi la Gao.

SŌNMŶ, crimă de război comisă de soldații armatei americane în comunitatea satului Milai, care a devenit faimoasă în anul 1969 în timpul războiului din Vietnam.

SOVHOZ, URSS, gospodărie agricolă de stat.

SOVIET, organ administrativ de stat; Sovietizare, URSS.

SOVROM, societăți mixte româno-sovietice înființate în 1945 în urma unui acord între România și Uniunea Sovietică, semnat la Moscova pe 8 mai 1945, cu scopul oficial de a gestiona recuperarea datoriilor României față de Uniunea Sovietică. Sovrom-urile au funcționat până în 1956, când au fost dizolvate.

SOYURGAL, Soyurgal, Suyurgal, pământ moștenit datorită serviciului militar în Hoarda de Aur, precum și la mijlocul sec. XIV–XIX în Asia Centrală, Iran, Azerbaidjan, Irak și în sec. al XVI-lea – mijlocul sec. al XIX-lea în nord-vestul Indiei.

SPADĂ, vezi **Sabie**.

SPAHIU, soldat dintr-un corp de cavalerie otomană recrutat din rândurile aristocrației militare.

SPARTA, (Sparti), oraș în Grecia, în Pelopones.

SPARTIAT, nume dat cetățenilor cu drepturi depline din vechea Spartă, spre deosebire de iloți.

SPĂȚAR, în Moldova medievală, dregător la curtea domnească, boier de divan.

SPIRALĂ, element sau motiv ornamental.

SPUTNIK, (4 octombrie 1957), numele a zece sateliți artificiali ai Pământului, lansați de URSS (1957-1961), inaugurând era spațială. Primul Sputnik a fost lansat la 4 octombrie 1957 și s-a menținut pe orbită până la 4 ianuarie 1958.

SQUADRA, în Italia, în 1921-1922, unități fasciste de luptă, îmbrăcați cu cămașă neagră care au comis teroare și violență.

SQUATTER, cel care ocupă, fără aprobare, o locuință abandonată ce urmează să fie supusă demolării.

SRIVIJAYA, (Sri Vijaya), stat asiatic (sec. VII–XIV) situat în partea de S.-E. a continentului, ai cărui conducători, în perioada de maximă expansiune teritorială atinsă în timpul dinastiei Sailendra (Çailendra) (sec. IX–XI), își exercitau autoritatea asupra celei mai mari părți din arhipelagul indonezian și Peninsula Malacca, stăpânirea lor constituindu-se într-un adevărat imperiu maritim ce-și avea nucleul în insula Sumatera.

SRUBNAIA, cultură arheologică.

SS, (germ. Schutz Staffel „eșalon de protecție”), poliție militarizată a partidului nazist, creată în Germania, în 1925. Conduasă de H. Himmler (din 1929). Trupele SS erau însărcinate cu securitatea internă a Reich-ului, cu controlul teritoriilor ocupate și paza lagărelor de concentrare. În 1946 Tribunalul de la Nürnberg a declarat criminală această organizație paramilitară germană.

STABILIREA HOTARULUI, fixarea hotarelor.

STAMBOL, monedă turcească de aur.

STAROSTE, în Moldova medievală, principalul dregător în ținuturile de graniță; conducător al unei bresle de meseriași sau negustori, ales de breslași.

STAT UNITAR, Național, un tip de stat care îmbină entitatea politică a unui stat cu entitatea culturală a unei națiuni, fapt prin care

urmărește să își dobândească legitimitatea politică de a guverna și, eventual, statutul de stat suveran în cazul în care se acceptă teoria statalității declarative în detrimentul teoriei.

STATTHALTER, regent, în Olanda istorică, în secolele XV–XVI, guvernator al unei regiuni.

STATUIE, sculptură care reprezintă, în trei dimensiuni, imaginea integrală a unor ființe, a unor figuri alegorice etc., expusă de obicei într-un spațiu deschis.

„**STATUL INDEPENDENT CONGO**”, stat corporatist controlat personal de regele Leopold al II-lea al Belgienilor.

STATUL LIBER ORANGE, (Republica Orange), republică independentă bură în sudul Africii în perioada 1854-1902. A intrat în conflict cu Republica Transvaal și cu Imperiul Britanic după descoperirea diamantelor de-a lungul râurilor Orange și Vaal. A fost anexată de imperiu, devenind colonie britanică. În prezent este provincia Free State din Africa de Sud.

STATUL MOLDOVENESC MEDIEVAL, vezi **Țara Moldovei**.

STATUTELE DIN NIESZAWA DIN ANUL 1454, privilegiile ale nobilimii poloneze, acordate de regele Casimir IV Jagiellon în 1454.

STAȚIUNE, așezare omenească din epocile primitive; poziție caracteristică a corpului (la om și la animale).

STĂPÂNI DE OCINI, (în Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) bucată de pământ stăpânită cu drept ereditar.

STÂNJEN, unitate de măsură egală în Moldova cu 2,23 m.

STÂNJENUL PĂTRAT FĂLCESC, unitate de măsură pentru suprafețe egală cu 4,9729 m². Vezi **Unitățile de măsură medievale din Moldova**.

STEAG, drapel; fanion; baston având la capătul de sus un glob de argint și o semilună, pe care, în perioada suzeranității otomane, îl primeau de la sultan, ca semn al domniei, domnii din Țările Române; Steag bisericesc, steag de domnie, steag de luptă, steag de mire.

STELĂ, motivă, funerară.

STEMA DE STAT A REPUBLICII MOLDOVA, simbol de stat.

STILUL ROMANIC, (denumire convențională adoptată de istoriografi în 1820), stil artistic care a dominat în arta Europei Occidentale din sec. al X-lea până în sec. XII–XIII.

STÂNCA, cultură arheologică.

STIRLING BRIDGE, podul de peste râul Fort din apropierea localității Stirling, unde a avut loc lângă o bătălie la 11 septembrie 1297.

STIX, un fluviu al Infernului.

STOLNIC, dregător domnesc în Moldova medievală.

STRAJĂ, Străjeri, pază, apărare, scut.

STRATEG, în Grecia antică, comandant militar al unui polis; fiecare dintre cei zece magistrați supremi ai Atenei, aleși pe o durată de un an.

STRATIG, în Bizanț, conducătorul sau comandantul unei district militar în sec. VII–XI.

STRATIGRAFIE, ramură a geologiei care studiază formațiunile geologice ale scoarței terestre, pentru a determina vârsta și succesiunea lor.

STRATIOT, soldat, ostaș în Bizanț.

STRIURI, element, motiv ornamental.

STROUSBERG, AFACEREA ~, în România a fost un mare scandal politico-financiar din sec. al XIX-lea, având ca obiect concesionarea construcției liniei ferate Roman-București (1868).

STUDII SLAVE, domeniu științific interdisciplinar; studiul istoriei, limbilor, literaturii, etnografiei, folclorului, economiei, culturii și religiei popoarelor slave din trecut și din prezent.

STYMPHALIDES, păsări monstruoase fantastice care se hrăneau cu carne de om. Populau împrejurimile lacului Stymphalis din Arcadia și erau spaima ținutului. Au fost ucise de către Heracles.

SUBADAR, cea mai înaltă poziție a administrației provinciale din Imperiul Mongol.

SUBSIDIARITATE, concept sociopolitic, managerial și cibernetic potrivit căruia problemele apărute la un moment dat, într-o organizație sau un sistem, sunt soluționate la cel mai apropiat nivel decizional al acestora.

SUDA, Suida, dicționar enciclopedic întocmit în Bizanț la sfârșitul sec. al X-lea. Include cca 30 de mii de articole.

SUDEȚI, funcționari cu atribuții judecătorești în oraș.

SUDIT, locuitor din Țările Române aflat sub protecția unei puteri străine, având prin aceasta dreptul la o jurisdicție specială, la anumite privilegii fiscale etc.

SUEVI, nume dat de romani tuturor popoarelor Germaniei, care locuiau dincolo de Elba.

SUFET, magistrat suprem în Cartagina, a cărui funcție dura un an.

SUFRAGETE, membrii mișcării pentru drepturile femeilor; de asemenea, s-au opus discriminării femeilor în viața politică și a drepturilor civile.

SULGIU, în Moldova medievală, dare plătită de birnici domniei (în natură sau în bani) pentru vitele sau oile tăiate. Vezi **Dări, impozite și taxe în Moldova medievală**.

SULIȚAȘI, ostaș în vechea organizare a armatei, care purta suliță; sulițar, lăncie.

SLUGER, în Moldova medievală, dregător care strângea sulgiul și avea în grija sa aprovizionarea curții domnești (sau a oastei) cu carne.

SULTAN, titlu dat monarhului din Imperiul Otoman și din alte țări musulmane; persoană care poartă (sau purta) acest titlu.

SULTANATUL MAMLUK, stat în Africa Occidentală și de nord în sec. XIII–XVI.

SUMAN, haină țărănească lungă până la genunchi, confecționată din postav gros, uneori ornamentată cu găitan; țesătură groasă de lână lucrată în condiții casnice, din care se cos sumane.

SUMANELE NEGRE, organizație armată.

SUMER, numele sudului Mesopotamiei în textele cuneiforme; o parte din numele statului Sumer și Akkad la sfârșitul sec. al III-lea î.Hr.; denumirea convențională a primei perioade istorice din istoria Mesopotamiei (la sfârșitul mil. al III-lea – sfârșitul mil. al IV-lea î.Hr.), adoptată în știință modernă.

SUMERIAN, IMPERIUL ~, sudul Mesopotamiei.

SUMERO-AKKADĂ, RELIGIA ȘI MITOLOGIA ~, credință a popoarelor din Mesopotamia antică de la sfârșitul mil. al IV-lea.

SUMEROLOGIE, știința despre limbă, scriere, istoria și cultura sumerienilor; compartiment din asiriologie.

SUPLEX LIBELLUS VALACHORUM, (1791-1792), din latină, însemnând „Petiția Valahilor din Transilvania”, este numele a două memorii înaintate de liderii națiunii române din Transilvania împăratului Leopold al II-lea al Sfântului Imperiu Roman.

SUPUȘENIE, situația țaranului supus.

SURET, în Moldova medievală, denumirea actelor păstrate în copii sau în traduceri.

SURETEȘIIZVOADE, culegere de documente slavo-moldovenești editată de G. Ghibănescu (21 vol.; 1906-1929).

SUZERAN, (în Evul Mediu) mare senior de care depindeau alți seniori, ca urmare a relațiilor de suzeranitate.

SUZERANITATE, dreptul suzeranului asupra seniorilor vasali.

SVEABORG, (Suomenlinna), reprezintă cea mai mare atracție turistică a Finlandei. Este unul din cele șapte monumente ale Finlandei incluse în Patrimoniul Mondial al UNESCO.

SWADESHI, Swaraj, slogane în lupta de eliberare a popoarelor din India împotriva stăpânirii colonial britanice.

SYMMACHIA, în Grecia antică, o alianță politico-militară între două sau mai multe polisuri care au avut o politică externă comună.

SYNOIKISM, în Grecia antică, unirea a două sau mai multe localități sau polisuri într-un singur stat.

SYSSITIA, trapeze comune în Grecia antică.

SZELETIAN, facies cultural, paleolitic.

Ș

ȘAH, titlu purtat de suveranii Iranului, corespunzător titlului de împărat.

ȘALĂU, monedă.

ȘANȚ, element de fortificație.

ȘAUGĂU, (Șavgău), cel ce taie sare la ocnă.

ȘĂTRAR, Șetrar, șătrarul cel mare, în Moldova medievală, dregător în grija căruia se aflau corturile domnești și campamentul oștirii.

ȘCOALA ARDELEANĂ, mișcare de emancipare politico-socială a românilor din Transilvania.

ȘCOALA DE LA MĂNĂSTIREA PUTNA, important centru cultural din Moldova.

ȘCOALA DE POMICULTURĂ DIN BASARABIA, instituită în baza deciziei Comitetului de Miniștri din 2 iulie 1842, în scopul „pregătirii practice a grădinarilor”.

ȘCOALA LANCASTERIANĂ DIN BASARABIA, instituită la 28 mai 1823 la propunerea contelui I.A. Capo d'Istria.

ȘCOALĂ JUDEȚEANĂ ÎN BASARABIA, instituție de învățământ.

ȘCOALĂ REALĂ DIN CHIȘINĂU, (Gimnaziul real), instituție de învățământ mediu, în care alături de gimnaziile clasice, se obțineau „studii generale și pregătire pentru admiterea în instituțiile de învățământ superior speciale”.

ȘERB, Țerbie, (în Evul Mediu) țăran dependent de stăpânul feudal; iobag.

ȘERIF, prinț arab considerat urmaș al lui Mahomed.

ȘLEAHTĂ, mică aristocrație poloneză; Șleahic.

ȘLEAHUL CAMENITEI, drum de țăară natural, neamenajat, bătătorit de căruțe.

ȘOLTUZ, în Moldova medievală, cel care conducea cu orașul, cârmuitor al unui târg.

ȘTAFETĂ, în vechime, scrisoare, mesaj urgent, informație care se transmitea printr-un curier special, de obicei, călare.

ȘUGUBINĂ, amendă percepută în Evul Mediu, în Țările Române, pentru omucidere, tâlhărie sau adulter.

T

TABĂRĂ BOIEREASCĂ, a oștirii.

TABORIȚI, Husiți, membrii aripii radicale ai mișcării husite, reprezentând interesele țăranilor și ale meșteșugarilor.

TABULA PEUTINGERIANĂ, harta drumurilor romane.

TABULA TRAIANA, inscripție latină încastrată în stâncă, descoperită în defileul de la Cazane (de Dunăre). Menționează construirea drumului roman de pe malul drept al fluviului, în vremea împăratului roman Traian (98-117).

TAIFA, denumirea istorică și geografică a emiratelor musulmane, care au fost produsul fragmentării feudale și care au lovit Califatul Cordoban, puternic până la sfârșitul Reconquista în 1492.

TAISHO, perioadă din istoria Japoniei, din 30 iulie 1912 și până pe 25 decembrie 1926.

TALER, monedă.

TALIBAN, membru al unei fracțiuni politice din Afganistan care promovează principiile fundamentalismului islamic în viața politică, socială etc.

TAPAE, localitate în Dacia.

TARABAN, vezi **Slujitori**.

TARABOSTES, denumire dată (de latini) aristocraților geto-daci; pilea.

TARIF VAMAL, Taxa vamală suplimentară, tabel în care sunt înscrise taxele vamale la care sunt supuse mărfurile trecute peste granița unui stat; v. Sistemul vamal.

TARPEIANĂ, (Stânca), partea muntelui Capitoliu, la Roma, de unde se aruncau cei condamnați la moarte.

TARTAR, în mitologia antică, loc așezat în fundul infernului, în care se presupunea că erau chinuiți cei care păcătuiau față de zei.

TAȘCA, traistă, tolbă, sac, raniță.

TAURIC, (Chersonesul), numele antic al Crimeii.

TAURIDA, gubernie în Rusia meridională ce cuprindea Crimeea cu capitala la Simferopol.

TAUTININKAS, Uniunea Populară Lituaniană, Uniunea lituanienilor naționaliști, partid politic în Lituania în anii 1924-1940, 1990-2008 și din 2011.

TAXĂ „DE PE ARȘIN”, vezi **Dări, impozite și taxe în Moldova medievală**.

TAXĂ „PENTRU 12 ZILE LUCRĂTOARE ÎN AN”, taxă la care erau impuși mica burghezie, negustorii, meșteșugarii și ceilalți orașeni în favoarea posesorului orașului.

TÂRG, oraș; în Moldova medievală, denumirea localităților urbane subordonate domniei; Târg special.

TÂRGOVEȚI, totalitate a târgoveților (dintr-o țară sau dintr-o localitate).

TÂRGOVIȘTE, capitala Țării Românești.

TÂRGUL HUȘI, reședință domnească.

TEAMHAIR, complex arheologic în Irlanda, legendara capitală a Irlandei.

TEBA, (Theba), oraș în Egiptul antic.

TEMENOS, incinta sacră a unui templu antic, incluzând unul sau mai multe sanctuare.

TENGRISM, unul dintre conceptele religiilor antice ale turcilor și popoarele influențate de aceștia.

TERGIMAN, (Terziman), interpret, traducător, translator.

TERME, băi publice în Roma antică, edificiu public la romani, înzestrat cu instalația necesară pentru băi (calde); băi publice.

TERMIDORIENI, nume dat participanților la lovitura de stat din Franța de la 9 termidor, anul II (27 iulie 1794).

TERMINUS, în mitologia romană, divinitate protectoare a haturilor dintre ogoare și a hotarelor în general.

TERMOPILE, (Thermopyle), strâmtoare în Grecia antică, faimoasă prin devotamentul lui Leonida, care împreună cu 300 de spartani și 1 000 de plateeni, ținu în loc armata lui Xerxe (480 î.Hr.).

TESLĂ, unealtă, piatră șlefuită, metal.

TEST ACT, act de lege din Parlamentul din 1673, privind lichidarea dreptului catolicilor de a ocupa funcții de stat.

TETRARHIE, formă de guvernământ, instituită de Dioclețian, care a împărțit Imperiul Roman între doi cezari și doi auguști, puterea supremă având-o împăratul.

TETRAVANGHELUL DE LA HUMOR, vechi manuscris moldovenesc.

TEUTONI, care aparține sau este caracteristic pentru unul dintre triburile germanice din antichitate.

TEZAURELE DE LA LĂRGUȚA, monument arheologic din a doua jumătate a sec. al IV-lea î.e.n., descoperit lângă satul Lărguța, raionul Cantemir (RM).

TEZAURUL DE LA AMU-DARYA, tezaur compus din diverse articole din aur și argint, inclusiv bijuterii, din sec. V-IV î.e.n., des-

coperit cca 1877 lângă râul Oxus (actualul Amu Darya), în Bactria (Turkestan-Afganistan).

TEZAURUL DE LA ANADOL, descoperit la finalul sec. al XIX-lea.

TEZAURUL DE LA BĂICENI, unul dintre rarele tezaure princiare getice din aur, a fost descoperit în mod întâmplător de localnici, în anul 1959, într-o lutărie din comuna Băiceni (județul Iași).

TEZAURUL DE LA LĂRGUȚA, unul dintre cele mai valoroase tezaure arheologice, descoperite și recuperate accidental pe teritoriul actual al Republicii Moldova, ce se află în custodia Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău.

TEZAURUL DE LA PERESECINA, depozit de monede descoperit în 1953 în apropierea satului Peresecina, raionul Orhei, RM.

TEZAURUL DE LA TROIA, tezaur de bijuterii excavat în 1873 de către dr. Heinrich Schliemann (1822-1890) într-un sit arheologic din Epoca Bronzului, la Hissarlîk, Turcia (anticul Troad), despre care se crede că ar fi locul orașului Troia.

TEZAURUL ROMÂNIEI EVACUAT ÎN RUSIA, trimis în Rusia în timpul Primului Război Mondial și care nu a mai fost niciodată returnat în întregime.

THALIA, muza comediei, una din cele trei grații.

THURINGI, grup de germani. În Evul Mediu timpuriu, triburile care locuiau pe teritoriul dintre Pădurea Turingică, Harz și interfluvial Salii și Verrei.

TIBET, țară în Asia centrală, tributară Chinei, azi principalul centru al budhismului.

TIGHINA, cetate în Moldova.

TIGRII ASIATICI, termen ce denumește economiile Hong Kongului, Singaporelui, Coreei de Sud și Taiwanului.

TIMAR, denumire dată, în Evul Mediu, în Imperiul Otoman, loturilor de pământ conferite temporar oștenilor, în schimbul obligației de a presta serviciul militar.

TIMARIOT, posesor de timar.

TIPAR, Tiparul din Moldova, ansamblul operațiilor de tipărire a unui text; tehnica, meșteșugul de a tipări; ansamblul mijloacelor tehnice prin care se imprimă un text.

TIRAGEȚI, geții de pe Nistru.

TIRAS, Tira (gr. Tyras), oraș antic grecesc, fondat de coloniștii din Milet în sec. al VI-lea î.Hr. pe țărmul Mării Negre.

TIROL, fostă provincie a Imperiului Austro-Ungar. O parte a Tirolului constituie azi cu Austria o mică republică (cu capitala la Viena); celelalte părți țin de Elveția și de Italia.

TIVERȚI, uniune tribală a slavilor răsăriteni care populau țărmurile Nistrului și delta Dunării.

TLAXCALA, Tlaxcallân, oraș-stat precolumbian.

TOCMIȚI CU HAC, din limba turcă hak „răsplată”.

TOLTECI, persoană care face parte dintr-o populație amerindiană din Mexic.

TOMIS, oraș pe coasta N.-V. a Mării Negre, azi Constanța, unde a murit exilat poetul Ovidiu.

TONTON MACOUTE, formațiune secretă paramilitară din Haiti.

TOPCIU, (tc.), tunar.

TOPKAPÎ SARAYI, muzeu din Istanbul, fostă reședință a sultaniilor otomani timp de aproximativ de 400 de ani (1465-1856).

TOPO, artefact istoric.

TORPARI, în Suedia și Finlanda, arendașii unui teren închiriat pe termen lung sau pe viață.

TORQUES, colier.

TORY, nume dat în sec. XVII–XIX, membrilor Partidului conservator englez.

TOWER, cetate din Londra folosită ca închisoare; monument de arhitectură.

TRACOLOGIE, disciplină care studiază civilizația tracilor.

TRADE-UNION, sindicat (în Marea Britanie) care grupează muncitorii din aceeași ramură de activitate.

TRADIȚIE, ansamblu de concepții, obiceiuri, datini și de credințe care se statornicesc istoricește în cadrul unor grupuri sociale sau naționale și care se transmit (prin viu grai) din generație în generație, constituind pentru fiecare grup social trăsătura lui specifică.

TRANSCARPATIA, regiune istorică din Europa de est, în prezent, constituind în principal regiunea Transcarpaților din vestul Ucrainei.

TRANSLEITHANIA, în anii 1867-1918 numele neoficial al regiunii de pe teritoriul Austro-Ungariei, situată la est de râul Leith.

TRANSNISTRIA, regiune din stânga Nistrului.

TRANSPADANA, REPUBLICA ~, în anii 1796-1797, o republică marionetă în nordul Italiei, pe malul stâng al râului Po.

TRANSVAAL, republică sud-africană, veche țară a Africii meridionale, anexată dela 1900 Angliei (Colonia Capului).

TRAPEZITAI, Trapeza, în Grecia Antică, inițial schimbători de bani, ale căror funcții până la sfârșitul secolelor V–IV î.Hr. s-a extins semnificativ și a început să semene cu rolul organizațiilor financiare și de credit moderne.

TRATATE DE SUBSIDIARITATE, tratate complexe între cnezii indieni și Marea Britanie.

TRATATELE ANGLO-AFGANE, numite și Războaie Afgane, trei conflicte (1839-1842; 1878-1880; 1919) în care Marea Britanie a încercat să își extindă controlul asupra Afganistanului vecin și să se opună influenței rusești acolo.

TRATATELE ANGLO-IRANIENE, (Acordurile) acord privind alianța Iranului cu țările coaliției anti-Hitler.

TRATATUL DE PACE DE LA BREST-LITOVSK, semnat pe 3 martie 1918 la Brest, între Rusia și Puterile Centrale, marcând ieșirea Rusiei din Primul Război Mondial.

TRATATELE DE PACE DE LA PARIS 1947, semnat pe 10 februarie, 1947 dintre Aliați și statele Axei, în urma celui de-al Doilea Război Mondial.

TRATATIVELE DE LA LONDRA, tratative secrete, duse în iunie-august 1939 între Anglia și Germania, cu scopul de a încheia un acord privitor la împărțirea sferelor de influență. Din cauza contradicțiilor mari dintre Anglia și Germania, tratativele au eșuat.

TRATATUL DE LA VARȘOVIA, de prietenie, cooperare și asistență mutuală, înființat la 14 mai 1955 și semnat de Albania, Bulgaria, Polonia, RDG, România, Ungaria, URSS și Cehoslovacia.

TRATATUL DE LA LUȚK, 13 (24) aprilie 1711, acord secret între domnitorul Moldovei Dimitrie Cantemir și țarul rus Petru cel Mare, în urma căruia Principatul Moldovei își menținea autonomia, dar trecea sub protecția Rusiei.

TRATATUL ANGLO-EGIPTEAN, din 1936, condițiilor tratatului, Regatului Unit i se cerea să-și retragă toate trupele din Egipt.

TRATATUL ANGLO-SOVIETIC, din 1942, alianță politică între Uniunea Sovietică și Imperiul Britanic.

TRATATUL AUSTRO-GERMAN, din 1879, cele două puteri și-au promis ajutor reciproc în caz de atac din parte Rusiei.

TRATATUL DE LA LISABONA, (16 mai 1703), acord semnat între Portugalia și Anglia privind participarea comună la războiul privind împărțirea domeniilor spaniole.

TRATATUL DE LA LOCARNO, 1925, prevedea angajamentul Germaniei de a garanta granițele Belgiei și Franței, precum și angajamentul ultimelor de a garanta integritatea granițelor vestice ale Germaniei, în cazul unui nou atac, așa cum a fost ocuparea franco-belgiană a zonei Ruhr în 1923.

TRATATUL DE LA NANKIN, (1842), a pus capăt Primului Război al Opiului (1839-1842) disputat între Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei și Dinastia Qing din China.

TRATATUL DE LA PARIS DIN 1951, semnat în 18 aprilie 1951 între Belgia, Franța, Germania de vest, Italia, Luxemburg și Olanda, a creat Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (European Coal and Steel Community sau ECSC), care a devenit ulterior parte a Uniunii Europene. Tratatul a expirat în 23 iulie 2002.

TRATATUL DE LA PIRINEI, tratat încheiat (7 noiembrie 1659) în urma războiului dintre Franța și Spania (început în 1635), prin care Franța obține Roussillon, Artois și unele orașe din Flandra, Hainaut și Luxemburg. Marchează sfârșitul hegemoniei spaniole în Europa și începutul celei franceze.

TRATATUL DE LA PORTSMOUTH, tratat din septembrie 1905.

TRATATUL DE LA ROMA, 1957, se referă la tratatul prin care a fost instituită Comunitatea Economică Europeană (EEC). A fost semnat de Franța, Germania de vest, Olanda, Italia, Belgia și Luxemburg la 25 martie 1957.

TRATATUL DE LA SAINT-GERMAIN EN LAYE, tratat din 10 septembrie 1919.

TRATATUL DE LA SEVRES, 1920, tratat de pace dintre Imperiul Otoman și Puterile Aliate semnat la sfârșitul Primului Război Mondial.

TRATATUL DE LA TORDESILLAS, 1494, încheiat între Spania și Portugalia, stabilind zonele de influență colonială ale celor două puteri maritime ale timpului.

TRATATUL DE LA VARȘOVIA, (14 mai 1955), alianță militară a țărilor din Europa Răsăriteană și din Blocul Răsăritean.

TRATATUL DE LA VERDUN, 843, privind împărțirea imperiului lui Carol I cel Mare.

TRATATUL DE LA VERSAILLES DIN 1919, tratat de pace creat ca rezultat al negocierilor de 6 luni purtate la Conferința de Pace de la Paris din 1919, ce a dus la încheierea oficială a Primului Război Mondial între forțele Aliaților (Franța, Anglia, SUA, Italia, Japonia, Polonia, România, Serbia, Cehoslovacia) și cele ale Puterilor Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Imperiul Otoman, Bulgaria).

TRATATUL DE LA WASHINGTON, 1949, Tratatul Atlanticului de Nord, acordul multilateral NATO, semnat la Washington la 4 aprilie 1949 de reprezentanți ai 12 țări: Belgia, Regatul Unit, Danemarca, Islanda, Italia, Canada, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia, Statele Unite și Franța.

TRATATUL DE LA ZARAGOZA, Tratatul Lerida, denumit și „Capitularea Zaragozei”, a fost un tratat de pace încheiat între Spania și Portugalia, semnat pe 22 aprilie 1529 de către împăratul Carol al V-lea al Spaniei și regele Ioan al III-lea al Portugaliei.

TRATATUL DE PACE DE LA BAHÇISARAI, din 1681, prin care granița ruso-turcă era stabilită pe linia Niprului.

TRATATUL DE PACE DE LA BELGRAD, din 1739, semnat la încheierea războiului ruso-austro-turc din 1735-1739.

TRATATUL DE PACE DE LA BUCUREȘTI, 1812, tratat de pace semnat pe 16/28 mai 1812, între Imperiul Rus și Imperiul Otoman, la încheierea războiului ruso-turc din 1806-1812.

TRATATUL DE PACE DE LA BUCUREȘTI, 1913, tratat de pace semnat între Bulgaria pe de o parte și România, Serbia, Muntenegru și Grecia, pe de alta. Fiind primul tratat din Istoria Modernă unde Marile Puteri nu au avut nici un cuvânt, iar înscrisurile păcii au devenit realitate.

TRATATUL DE PACE DE LA PRUT DIN 1711, semnat de Rusia și Turcia la 23 iulie 1711 lângă râul Prut, în apropiere de orașul Iași, și care a încheiat Campania de la Prut din 1711.

TRATATUL DE PACE DE LA SAN-STEFANO, tratat cu care s-a încheiat războiul ruso-turc din 1877-1878. A fost semnat la 3 martie 1878 la San-Stefano (în apropiere de Istanbul). Potrivit clauzelor acestui tratat, Rusiei i-a revenit partea de sud a Basarabiei, restituită Moldovei în 1856.

TRATATUL DE PACE DE LA VERSAILLES, tratat care a încheiat oficial Primul Război Mondial (1914-1918). A fost semnat la

28 iunie 1919, la Versailles de SUA, Anglia, Franța, Italia, Japonia și alte 21 de state aliate, pe de o parte, și Germania, pe de altă parte.

TRATATUL DE PACE DE LA MILANO, 1849, a definitivat Războiul austro-italian din anii 1848-1849.

TRATATUL DE PACE LISABONA, 1668, semnat între Portugalia și Spania.

TRATATUL DE PACE MOLDO-TURC, din 1487, tratat de pace încheiat, după îndelungate războaie, între Ștefan cel Mare și Poarta Otomană.

TRATATUL DE PACE NEUILIY, 1919, semnat între Puterile Aliate, învingătoare în Primul Război Mondial (inclusiv România) și Bulgaria, țară învinsă în război.

TRATATUL DIN NOIEMBRIE 1855, încheiat între regatele Norvegiei și Suediei, pe de o parte, și Marea Britanie și Franța, pe de altă parte.

TRATATUL DIN TLATELOLCO, 1967, tratatul de interzicere a armelor nucleare din America Latină și Caraibe.

TRATATUL GENERAL DIN 1952, se referă la desființarea regimului de ocupație și declararea oficială a suveranității RFG.

TRATATUL MOLDO-AUSTRIAC, acord semnat la Sibiu la 15 februarie 1691 de împăterniciții lui Constantin Cantemir și ai împăratului Austriei.

TRATATUL MOLDO-UNGAR DE LA IAȘI, acord de alianță încheiat la 12 iulie 1475 între Ștefan cel Mare și Matei Corvin, regele Ungariei.

TRATATUL PRIVIND INTERZICEREA EXPERIENȚELOR CU ARMA NUCLEARĂ ÎN ATMOSFERĂ, SPAȚIU COSMIC ȘI SUB APĂ, semnat la 5 august 1963 la Moscova de către reprezentanții URSS, SUA și Marea Britanie.

TRATATUL RUSO-CHINEZ DE LA BEIJING, din 1860, s-a stabilit noua frontieră.

TRATATUL SECRET CU TRIPLA ALIANȚĂ, 1883, sau Puterile Centrale, cum mai este cunoscută, a fost încheiată între Germania, Austro-Ungaria și Italia, astfel luând naștere una dintre cele mai faimoase alianțe din întreaga istorie.

TREIZECI DE TIRANI, oligarhie instituită după Războiul Peloponesiac, care a înlocuit democrația cu un regim oligarhic din Atena.

TRIADA CAPITOLINĂ, în mitologia și religia romană antică, trei zei de seamă a căror centru de exercitare a cultului religios se afla în templul de pe Capitolium.

TRIADA SCITICĂ, a pus capăt evoluției culturii cimeriene în sec. al VII-lea î.Hr.

TRIB, formă de organizare economică și social-politică primitivă, constând dintr-o grupare de mai multe ginți sau de familii înrudite, care au limbă și credințe comune, locuiesc pe același teritoriu și se supun autorității unui șef ales.

TRIBALI, populație tracică.

TRIBUN, magistrat roman însărcinat cu funcții militare și civile.

TRIBUS, în Roma antică, unitate teritorială și electorală.

TRIBUT, obligație (în bani sau în bunuri) pe care o impunea o putere cuceritoare unui popor învins și care se plătea la date fixe.

TRICONTINENTAL, Imperiul Otoman.

TRIPARTITUM, cod de legi maghiare întocmit la începutul secolului al XVI-lea în Ungaria de către Istvan Verbetsi. A fost supus așa-numitului „Sejm sălbatic” în 1514 și aprobat de rege. După ce a primit o sancțiune oficială în 1517, a devenit baza legislativă a Regatului Ungariei până în 1848.

TRIPLA ALIANȚĂ, Tripla înțelegere, din 1882 sau Puterile Centrale, încheiată între Germania, Austro-Ungaria și Italia.

TRIUMF, în Roma antică, celebrare a unei victorii prin intrarea solemnă în oraș a comandantului biruitor, pe un car tras de patru cai albi și însoțit de un cortegiu din care făceau parte senatori, căpeteniile armatei și prizonierii capturați în război, reprezentând cea mai înaltă onoare acordată învingătorului.

TRIVIRAT, în Roma antică, funcția și durata funcției de triumvir.

TROPAEUM TRAIANI, monument la Adamclisi.

TRUBADURI, nume dat poezilor medievali (sec. XI–XIII) ale căror versuri, compuse în vechea franceză de sud și recitate cu un acompaniament muzical specific, aveau de obicei un caracter erotic sau pastoral.

TRUCHSESS, instanță în Germania în Evul Mediu.

TUGRA, (tc.), monogramă caligrafică.

TUI, (în Evul Mediu) steag turcesc alcătuit dintr-o lance cu Semiluna (sau cu o măciulie de metal) în vârf, cu două sau cu trei cozi albe de cal împletite prinse de ea, care constituia un semn distinctiv al puterii și rangului unor înalți demnitari din fostul Imperiu Otoman și din țările vasale lui.

TUMUL, movilă artificială, conică sau piramidală, din pământ sau din piatră, pe care unele popoare din antichitate o înălțau deasupra mormintelor.

TURCOLOGIE, disciplină care studiază limba, cultura și civilizația turcă.

TURN, construcție prismatică sau cilindrică, clădită separat sau făcând parte dintr-un complex arhitectural, fiind de obicei mai înaltă decât celelalte construcții; Turnul Babel.

TYRAS, hidronim.

TYRAS, colonie grecească.

T

ȚARA CAVARNEI, Dobrogea.

ȚARA MARAMUREȘULUI, regiune istorică.

ȚARA ALMĂJULUI, (Almaș), regiunea Banatului învecinată cu Mehadia.

ȚARA BASCILOR, Euskadi, regiune istorică situată în nordul Spaniei (munții Cantabrici), în preajma golfului Biscaya.

ȚARA BÂRSEI, ținut al Brașovului, câmpie la S.-V. de Brașov.

ȚARA BERLADNICILOR, populație de origine controversată, care s-a stabilit în partea central-sudică a Moldovei.

ȚARA BRODNICILOR, popor menționat în secolul al XIII-lea în Moldova, de origine necunoscută.

ȚARA CÂMPULUNG, prima capitală a Țării Românești (1215).

ȚARA DE JOS, Țară a Moldovei, una dintre cele trei regiuni geografico-culturale ale Principatului Moldovei.

ȚARA DE SUS, Țară a Moldovei, reprezenta partea din nordul Moldovei demarcată la sud de linia Bacău-Chișinău.

ȚARA FĂGĂRAȘULUI, porțiunea Carpaților ardeleni ce se întinde până la Olt.

ȚARA HAȚEGULUI, porțiune a Carpaților.

ȚARA LITUA, numele sub care este menționat, în 1247, voievodatul lui Litovoi. Se întindea pe ambii versanți ai Carpaților, cu centrul în depresiunea Târgu Jiu, mergând la apus până în depresiunea Tismanei, iar spre răsărit până la Olt.

ȚARA LOVIȘTEI, microregiune istorică din nordul actualului județ Vâlcea, fiind situată între masivele Parâng și Făgăraș.

ȚARALUISENESLAU, voievod român, conducător al formațiunii feudale din stânga Oltului, cu centrul, probabil, în depresiunea Aref. Menționat în „Diploma Ioaniților” (1247).

ȚARA MOLDOVEI, stat în sec. XIV–XIX.

ȚARA OAȘULUI, ca și alți termeni geografici: runc, pisc etc. acesta a fost luat și ca prenume.

ȚARA ROMÂNEASCĂ, Țara Muntenească, Valahia, stat medieval întemeiat la începutul sec. al XIV-lea pe teritoriul dintre Carpați, Dunăre și Milcov.

ȚARA SEPENIȚULUI, Sipeniț, regiune istorică care în sec. XIV–XV cuprindea teritoriul din jurul cetăților Hotin, Hmelov și Țețina (lângă Cernăuți).

ȚARA SEVERINULUI, numele vechi al Olteniei.

ȚARA VRANCEI, porțiune a Carpaților Moldovei între Putna și Milcov.

ȚARA ZARANDULUI, (Bihor), se întinde pe versantul vestic al Munților Apuseni.

ȚARA, publicație, 1990.

ȚARAT, stat cârmuit de un țar

ȚARATUL VIDINULUI, stat medieval în Bulgaria în sec. al XIV-lea.

ȚĂRILE ROMÂNE, PRINCIPATELE ROMÂNE, statele Moldova și Țara Românească în sec. XVIII–XIX.

ȚEȚINA, CETATEA ~, cetate moldovenească construită în sec. al XIV-lea, în vecinătatea orașului Cernăuți, în cartierul Roșă, actualmente pe teritoriul Ucrainei.

U

UCENICI, vezi **Breaslă**.

UITLANDER, numele minerilor europeni, în special englezi, mai puțin americani, care au ajuns în anii 1870-1890 în Africa de sud pentru a lucra în minele celui mai mare depozit de aur.

UIUM, (bulg. ýem), oiom, în Moldova medievală și cea presocialistă, plată procentuală în natură (făină, grăunțe ș.a.) pentru măcinat, treierat ș.a., pe care boierii o încasau de la țărani în baza dreptului banalităților.

ULPIA TRAIANA SARMIZEGETUSA, numele roman al Sarmizegetusei.

ULSTER, (Irlanda de Nord), teritoriu în N.-E. insulei Irlanda, parte componentă a Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (din 1921).

ULTIMATUMUL DE LA DEVA, 1874, ultimatumul adresat nobilimii și oficialităților refugiate în cetatea Devei în numele lui Horea.

ULTRANSILVANIA, vezi **Transilvania**.

UMANISM, vezi **Renaștere**.

UMBO, ridicătură.

UMBRI, popor antic.

UMBRIA, țară în Italia antică, la N. de Roma, azi provincia Peruză.

UMMA, oraș care a existat în mileniul al III-lea – începutul mileniului al II-lea în sudul Mesopotamiei.

UNESCO, instituție specializată a ONU, cu sediul la Paris (Franța), creată în noiembrie 1945 în urma Conferinței de la Londra (își începe activitatea la 4 noiembrie 1946).

UNGROVLAHIA, nume intern administrativ, civil și ecleziastic, al Munteniei (de la sec. XIII–1700); figurează azi numai în titulatura Mitropolitului Primat (care hirotonia pe episcopii Ardealului); numele vine de la greci, Vlahia de lângă Ungaria, spre deosebire de Vlahia cea Mare, din Tesalia.

SINODUL DE LA FERRARA-FLORENȚA, 1439, o a doua încercare de reparare a Marii Schisme dintre Răsărit și Apus.

UNIA LUBELSKA, 1569, acord despre unirea Regatului Polonez și Marele Ducat al Lituaniei, care a pus bazele unui stat federal cunoscut sub numele de Rzeczpospolita.

UNIA PROTESTANTĂ, 1608, uniune administrativ-teritorială de sorginte protestantă germană.

UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA DIN 27 MARTIE 1918, eveniment istoric major a istoriei românilor.

UNIREA CU BISERICA ROMANO-CATOLICĂ, eveniment istoric.

UNIUNEA EUROPEANĂ A CĂRBUNELUI ȘI A OȚELULUI, organizație a statelor europene, producătoare de cărbune, fontă și oțel, care a activat în anii 1952-2002.

UNIUNEA AHEEANĂ, o uniune a orașelor-state grecești.

UNIUNEA AUSTRALIANĂ, (Commonwealth of Australia), stat în emisfera sudică, cuprinzând continentul Australia, insula Tasmania și numeroase insule mici.

UNIUNEA DE LA LUBLIN, acord încheiat la 28 iunie 1569 la Lublin (azi Polonia) privind unirea Poloniei cu Marele cnezat al Lituaniei și formarea unui stat unitar, Rzeczpospolita, cu un sistem bănesc unic și cu un seim comun.

UNIUNEA ETOLICĂ, confederație de orașe grecești.

UNIUNEA LIBERTĂȚII POPOARELOR LIBERE, alianță politică constituită în Sri Lanka.

UNIUNEA MAGHREBULUI ARAB, 17 februarie 1989, organizație economică și politică formată din cele cinci state din Maghreb: Algeria, Libia, Maroc, Mauritania și Tunisia. Secretariatul General se află în Maroc, la Rabat. Populația celor cinci state era evaluată la aproximativ 90 de milioane de locuitori în anul 2012.

UNIUNEA ORAȘELOR DIN RHEIN, uniunea orașelor din vestul Sfântului Imperiu Roman în secolele XIII–XV.

UNIUNEA SOVIETICĂ, URSS, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, stat federativ care ocupa jumătatea estică a Europei, Asia septentrională și centrală (40% din suprafața Asiei), cu capitala la Moscova; 22,4 mil. km² (inclusiv Marea Albă și Mare Azov – 130 mii

km²), dintre care 5,6 mil. km² în Europa și 16,8 mil. km² în Asia. La Congresul I al Sovietelor (30 decembrie 1922) s-a hotărât constituirea URSS, în care au intrat la început RSFS Rusă (creată la 25 octombrie/7 noiembrie 1917), RSS Ucraineană (creată în decembrie 1917), RSS Belorusă, RSFS Transcaucazia (creată în 1922). După 25 decembrie 1991, o dată cu dizolvarea oficială a URSS, s-a creat Comunitatea Statelor Independente (CSI), o asociație a 11 foste republici sovietice.

UNIUNI LATINE, în antichitate, Federația Latinilor și a italicilor înrudiți.

UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA DIN 1918, vezi **Actul Unirii de la 1918**.

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI, 1864, a doua universitate modernă a României, după Universitatea din Iași.

UNIVERSITATEA DIN IAȘI, fondată în 1860, la scurt timp după formarea Principatelor Unite, Universitatea din Iași, așa cum s-a numit la început, este prima universitate modernă a României.

UREADNIC, în Moldova medievală, slujbaș care cârmuia un ocol.

URIC, în Moldova medievală, moșie boierească sau mănăstirească, stăpânul căreia se bucura de privilegiul ereditar de imunitate; act domnesc de proprietate.

URICAR, slujbaș în cancelaria domnească care scria urice și alte acte domnești; diac, grămătic.

URICARUL, cea mai veche colecție de acte privind istoria Moldovei, alcătuită și editată de T. Codrescu (25 vol.; 1852-1895).

URNĂ FUNERARĂ, vas în care se păstrează cenușa unui mort incinerat; monument funerar.

UȘAR, Ușer, portar, în Moldova medievală, dregător de curte.

UȘUR, în raialele turcești de pe teritoriul Moldovei, dijmă pe care tătarii o plăteau Porții Otomane pentru locul ocupat de așezările lor; zeciuiala plătită morarului. Vezi **Uium**.

UTI POSIDETIS, (lat.), un principiu în dreptul internațional conform căruia teritoriul și alte bunuri rămân în posesia posesorului său la sfârșitul unui conflict, dacă tratatul nu prevede altfel.

UZI, etnici turanici.

V

VADRĂ, veche unitate de măsură a capacității, folosită pentru lichide, echivalentă cu 12,88 l sau 10 ocale. Valoarea ei în Moldova era de 15,2 l.

VAL, (element de fortificație) meterez de pământ care servea în antichitate ca fortificație militară.

VALACHIA MAIOR, teritoriu istoric.

VALAHI, (Voloși, Vlăși), nume comun pentru strămoșii popoarelor romanice de răsărit (român, moldovean, aromân, istroromân, meglenit).

VALAHIA, nume etnic slavo-german, dat Țării Românești.

VALIDE, mama sultanului care domnește.

VALURILE LUI TRAIAN, complex de fortificații de tip vallum aflate pe teritoriul României, Moldovei și Ucrainei.

VAMĂ, Vameș, Vamă principală de antrepozit, Vămile Moldovei medievale, autoritate de stat investită cu aplicarea reglementărilor vamale, respectiv cu exercitarea controlului asupra intrării și ieșirii din țară a mărfurilor, a mijloacelor de transport și a altor bunuri, în vederea identificării și stabilirii drepturilor vamale convenite statului; loc, punct în care funcționează această unitate. Vezi **Sistemul vamal din Moldova medievală și Basarabia**.

VAN, termenul care desemnează conducătorul țării în China Antică; numele de familie al fondatorilor dinastiei Van Hon.

VANDALI, persoană care făcea parte din grupul de triburi de origine germanică care au emigrat în sec. al V-lea de pe țărmurile Mării Baltice, populând în următoarele secole Silezia, Moravia și câmpia

Tisei până la Dunăre, ajungând până în nordul Africii unde au întemeiat un regat, desființat de armatele bizantine.

VAREGI, (în vechea scandinavă vaeringjar – luptător), denumire slavonă și bizantină a normanzilor, locuitori ai Scandinaviei.

VAS, recipient de sticlă, metal, lemn, pământ etc., de diferite forme și mărimi, care servește la păstrarea (și transportul) lichidelor, al unor materii solide sau ca obiect de ornament.

VATAN, Hizb al-Watan, prima organizație politică din Egipt care avea ofițeri patrioți egipteni și reprezentanții intelectualității Egiptului; partid politic în Egipt în 1907-1953.

VATICAN, Cetatea Vaticanului, stat în S. Europei, în perimetrul Romei (Italia), pe dreapta râului Tibru; 0,44 km² (cel mai mic stat din lume); reședința Papei și centrul mondial al catolicismului.

VATRĂ, instalație de încălzit.

VĂCĂRIT, impozit în bani pe vite cornute mari și cai, introdus în Moldova de Constantin Duca în 1693-1695.

VĂDRĂRIT, în Moldova din sec. XVIII–XIX, impozit în bani pe fiecare vadră de vin produs.

VĂLEAT, timp fixat, hotărât pentru realizarea a ceva; dată, termen.

VĂTAF, în Moldova feudală, supraveghetor al slugilor și argașilor de pe moșia unui boier sau a unei mănăstiri; conducător al unui trup de oameni, care îndeplineau un anumit serviciu în folosul domniei; conducător al călușarilor, al cetelor de tineri ce umblă cu colinda sau al unei formații de teatru popular moldovenesc; căpetenie a unui taraf de lăutari; organizator al ritualurilor tradiționale de nuntă și al altor petreceri de familie.

VĂTĂMAN, în Moldova din sec. XV–XIX, căpetenie a obștii sătești.

VECHIL, în Moldova din sec. XVII–XIX, om de încredere al moșierului, care supraveghea munca țăranilor de pe moșia acestuia.

VÂCUPLENIE, termen folosit în documentele slavo-moldovenești din sec. XV–XVII pentru determinarea în Moldova a proprietății funciare feudale, obținute prin cumpărare.

VÂGONȚI, țărani care au fugit din Țara Haliciului, pentru a scăpa de asuprirea feudală.

VÂRCOLACI, în mitologia folclorului slav, un bărbat vârcolac era acela care se transformă pentru o anumită perioadă în lup.

VÂSLUJANI, formă de proprietate funciară, răspândită în Moldova feudală și în țările învecinate, mai ales în Lituania.

VEAC, interval de timp de o sută de ani (socotit de obicei de la unitate până la completarea unei sute); secol; interval lung de timp; interval de timp socotit, în mod subiectiv, drept mare.

VECHII GERMANI, triburi din grupul de limbi indo-europene, care la sfârșitul sec. VI–I î.Hr. locuiau pe teritoriile dintre Marea Nordului, Rin, Dunăre și Elba. Se împărțeau în germanii răsăriteni, germanii apuseni și germanii de nord.

VECHIUL REGAT, teritorii românești reunite în Regatul României înainte de 1918.

VECINI, (lat. vicinus), categorie de țărani în Moldova medievală, dependenți de pe domeniile feudale laice sau bisericești.

VEL, prefix de origine slavă, cu înțelesul de “mare”, care se punea cândva înaintea unui titlu, unui rang boieresc (de ex., vel-armaș, vel-clucer, vel-logofăt).

VELEAT, (Văleat, liat), durata vieții, trai; (în cronicile moldovenești) an, timp fixat, dată, termen.

VELIT, termen folosit în Moldova medievală pentru a desemna apartenența unor boieri la rangul întâi.

VELITES, militari din legiunile romane în sec. IV–II î.Hr.

VENEDI, popoare din Europa Centrală și Orientală.

VENUS, din mitologie, zeița frumuseții.

VENETIC, denumire dată de moldoveni monedei de aur din Veneția medievală. A circulat și în Moldova; vechea denumire moldovenească a venețienilor. S-a păstrat mai ales în textele cronicilor.

VENEȚI, populație indo-europeană stabilită în antichitate în nord-estul Peninsulei Italice și supusă de romani.

VERONA, oraș în Italia, pe Adige. Academie, Antichități, Congres (1822), în care suveranii sfintei Alianțe au decis intervenirea francezilor în Spania.

VERSTĂ, veche unitate de lungime, folosită în Rusia, inclusiv în Basarabia, până la introducerea sistemului metric.

VERZI, partide politice și asociațiile care pledează pentru menținerea mediului și promovarea politicii de pace.

VERZII, formațiuni țărănești formate din persoane care au evadat sau au părăsit armatele părților implicate în Războiul Civil din 1917-1922 și s-au ascuns în păduri.

VESTALII, serbări în cinstea zeiței Vesta, celebrate la romani la 15 iunie.

VEXEL, (Cambie), poliță sau hârtie contractuală utilizată odinioară în cazul unor împrumuturi financiare între două persoane fizice.

VIATĂ NOMADĂ, Nomadism, mod de trai al unei comunități umane, care nu are așezări statornice și se mută mereu dintr-un loc în altul.

VIATĂ SEDENTARĂ, Sedentarism, mod de trai al unei comunități umane, care locuiește mult timp în unul și același loc.

VICEREGE, titlul de vicerege al Spanie în posesiunile spaniole din Italia și America, Portugalia, India Britanică și Brazilia.

VICHY, orașel în Franța.

VICINA, sediu episcopal.

VICONTE, titlu de noblețe ereditar, inferior contelui și superior baronului; persoană care poartă acest titlu.

VIDIN, ȚARATUL ~, stat feudal din a doua jum. a sec. al XIV-lea pe teritoriul Bulgariei de nord-vest.

VIET CONG, frontul național pentru eliberarea Vietnamului.

VIỆT MINH, organizație creată de Ho Chi Minh pentru a lupta pentru independența Vietnamului în anii 1941-1951.

VIKINGI, nume dat războinicilor, navigatorilor și negustorilor scandinavi care au întreprins, între secolele al VII-lea și al X-lea, numeroase expediții în Europa și în America de Nord.

VILAIET, diviziune administrativ-teritorială din Imperiul Otoman, condusă de un valiu.

VILLANUS, categorie de țărani dependenți de feudal în unele țări din Europa de vest în Evul Mediu.

VINĂRIT, dare care se plătea odinioară pentru vin; vinărici.

VINLAND, numele teritoriului Americii de Nord dat de islandezul Viking Leif Ericsson în anul cca 1000.

VIRGINIA, unul din Statele Unite ale Americii de Nord.

VISTIETIE, în Evul Mediu, în Moldova și Valahia, instituție care se ocupa cu administrarea finanțelor țării, fiind condusă de marele vistiernic; clădirea în care își desfășura activitatea această instituție.

VISTIERNIC, în sec. XV–XIX, în Moldova și Valahia, boier de rang mare, membru al divanului, administrator al finanțelor țării. Avea și funcția de judecător în litigiile ce luau naștere în legătură cu încasarea impozitelor. În subordonarea lui se găsea tot aparatul financiar al țării.

VITEAZ, titlu conferit în sec. XIV–XV de domnii Moldovei și ai Valahiei ostașilor care se distingeau în lupte.

VIZIGOȚI, trib germanic din ramura apuseană a goților. În sec. al IV-lea, sub presiunea hunilor, vizigoții au trecut Dunărea și s-au stabilit pe teritoriul Imperiului Roman. S-au menținut în Spania până la 711, atunci când regatul lor a fost distrus de mauri.

VOIEVOD, comandant de oști; titlu dat în documentele slavomoldovenești domnilor Moldovei și Valahiei (sec. XV–XVII); în Polonia și Lituania, inițial, locțiitor regal în udeluri, mai târziu șef al administrației și căpetenia oastei în voievodat.

VOIEVODATUL LUI GYULA, aflat în interiorul arcului carpatic, cu centrul la Dăbâca.

VOIEVODATUL LUI MENUMORUT, sec. IX–X, voievod român din Crișana.

VOIT, (din germ. vogt – administrator), șef al autoadministrației orășenești.

VOIT, titlu dat în Evul Mediu în Moldova cârmuitorului unui oraș, care era ajutat în activitatea sa de un sfat format din 6-12 pârgari; persoană care avea acest titlu; vezi **Șoltuz**.

VALDEZ, una dintre cele mai mari erezii medievale.

VOLINTIR, Voluntar, denumire dată în Moldova persoanelor care se înrolau de bună voie în armata rusă, pentru a lua parte la războaiele ruso-turce din sec. al XVIII-lea.

VOLOSTE, mică unitate administrativ-teritorială în Rusia (sec. XI–XX), parte de județ.

VOLSCI, popor din Italia antică, la S.-E. de Roma, a fost supus în 388 î.Hr.

VOLUNTARI BASARABENI ÎN SPANIA, luptători antifasciști internaționaliști, participanți la războiul național-revoluționar al poporului spaniol (1936-1939).

VOLUNTARI MOLDOVENI ÎN ARMATA RUSĂ, patrioți moldoveni, care au participat la războaiele ruso-turce (sec. XVIII–XIX).

VOLUTĂ, motiv decorativ.

VORNIC, titlu purtat de mulți dregători din Moldova feudală.

VOSCRESENSCAIA LETOPISI, cronică rusă din sec. al XVI-lea.

W

WAADT, regiune istorică și canton în sud-vestul Elveției.

WADAI, stat în Africa în sec. al XVI-lea – începutul sec. XX. Situat la est de lacul Ciad.

WAGRAM, sat din apropierea Vienei, unde Napoleon I a reușit o victorie asupra austriecilor (1809).

WAISHI, una din cele patru varne din societatea indiană.

WALES, Țara Galilor, provincie la V. de Britania Mare. Moștenitorul coroanei poartă, în Anglia, titlul de Principe de Wales.

WALHALLA, locașul zeilor și al eroilor în mitologia germanică și scandinavă.

WALL STREET, numele unei mici străzi în partea inferioară a Manhattanului din New York. Este considerat centrul istoric al cartierului financiar al orașului. Atracția principală a străzii este Bursa din New York, SUA.

WANGHIA, 1844, primul tratat inegal impus de SUA Chinei sub amenințare.

WATERLOO, localitate în Belgia, la 20 km de Bruxelles, unde la 18 iunie 1815 într-o bătălie decisivă armata franceză de sub comanda lui Napoleon I a fost zdrobită.

WEHRMACHT, denumire oficială dată în Germania forțelor armate ale celui de-al treilea Reich.

WINDSOR, oraș în Anglia, pe malul drept al Tamizei. Castelul regal în chip de cetățuie, reședința obișnuită a suveranilor englezi.

WORMS, oraș în Germania, pe malul drept al Rinului. Aici s-a ținut Dieta din 1521 (Luther înaintea lui Carol V) și s-a încheiat tratatul între Anglia, Sardinia și Ungaria (1743).

WOUNDED KNEE, localitate din SUA unde a avut loc o confruntare armată importantă între indienii Lakota din familia de limbi sioux și armata americană și una dintre ultimele lupte ale războaielor indiene.

WU GUANG, lider al primei rebeliuni împotriva dinastiei Qin.

WUDI, împărat al dinastiei Han.

WÜRM, ultima epocă glaciară (a patra) în schema glaciațiilor cuaternare din Alpi.

WÜRTTEMBERG, regiune istorică în Germania.

Y

YAMHAD, în sec. XIX–XVII î.Hr., regat în Siria, cu capitala la Halebe; una din marele puteri ale Asiei Centrale din perioada respectivă.

YAN, stat antic chinez.

YANBIAN, castă privilegiată în Coreea.

YANI, stat în Asia Orientală din mil. I î.Hr.

YANKEI, nume dat, începând cu sec. al XVII-lea, locuitorilor din nord-estul SUA; cetățean al SUA.

YARL, la anglo-saxoni și scandinavi semnifică om născut liber, reprezentant al aristocrației.

YEDI-KULE, (Edicule), fortăreață.

YOUNG PLANUL ~, plan întocmit de-al doilea Consiliu Internațional de Experți în anul 1929, prin care Germania trebuia să plătească reparații în valoare de 400 de milioane de dolari pe an.

Z

ZAHHERA, (tc. – zahire), cereale, provizii; furniturile Țărilor Române Porții Otomane.

ZAKONICUL LUI ȘTEFAN DUȘAN, (1355), compilație de legi.

ZAPCIU, cârmuitor al unei plase, subordonat ispravnicului (și însărcinat cu strângerea dărilor); grad în armată, echivalent cu cel de căpitan; persoană care avea acest grad; agent de poliție; sergent de stradă.

ZAPIS, denumirea actelor private din Moldova în sec. XVI–XIX.

ZARUBINEC, cultură arheologică datată cu sec. III–I î.Hr.

ZĂBUN, haină de lână sau bumbac, vătuită, lungă până la genunchi, purtată de țărani iarna.

ZBORNIC, culegere care cuprinde legende hagiografice, comentarii religioase, tâlcuri ale scripturii etc.; codice manuscrise obținute prin copierea unor texte variate; culegere de relatări istorice, scrieri religioase și apocrife, lucrări literare etc.

ZEALOTS, în Bizanț denumirea generală a grupărilor radicale.

ZEAMET, (tc.), feudă cu un venit anual de 20 000–99 990 akce.

ZECIUEALĂ, în Epoca Medievală, dare anuală (a zecea parte din recoltă) plătită de țărani dependenți proprietarilor funciari pentru dreptul de a folosi un lot de pământ de pe moșia feudalului.

ZEIȚA DE LA VIDRA, vas-statuetă feminină de cult, aparținătoare de eneolitic.

ZEMSTVĂ, formă de guvernare locală instituită în timpul reformelor liberale din Imperiul Rus, Zemstva Basarabeană.

ZEUGITAI, în Atena antică, categorie de cetățeni.

ZEUGIȚI, țărani care îndeplinesc munci cu ajutorul atelajelor.

ZIDUL BERLINULUI, frontiera de stat a RDG cu Berlinul de vest fortificată și bine echipată inginerește.

ZIDUL PLÂNGERII, se află în Vechiul Oraș al Ierusalimului.

ZIGZAG, linie frântă care pare formată din mai multe litere Z puse cap la cap. (motiv decorativ).

ZITUNA, Al-Zaytuna, complex de instituții religioase și educaționale islamice din orașul Tunis.

ZLĂȚAR, meșter (țigan) care se ocupa cu prelucrarea aurului; țigan (nomad).

ZLOTAȘ, slujbaș însărcinat cu strângerea impozitelor.

ZONA SOVIETICĂ DE OCUPAȚIE A GERMANIEI, în 1945-1949 una dintre cele patru zone de ocupație din Germania. Vezi **Zone militare de ocupație a Germaniei**.

ZONĂ DEMILITARIZATĂ RHEIN, fâșie demilitarizată, instituită prin Tratatul de la Versailles din 1919, pentru a contracara atacul german asupra Franței.

ZONE MILITARE DE OCUPAȚIE A GERMANIEI, Puterile Aliate care au învins Germania Nazistă în al Doilea Război Mondial au împărțit în scopuri administrative țara (la vest de linia Oder-Neisse) în patru zone de ocupație ce au existat în perioada 1945-1949: Zona americană, Zona britanică, Zona franceză și Zona sovietică.

ZOOMORF, care reprezintă animale; zoomorfic.